

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Životní situace nezletilé matky

Aneta Slabá

Diplomová práce

2017

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Aneta Slabá**
Osobní číslo: **H15443**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Název tématu: **Životní situace nezletilé matky**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování:

Diplomová práce se bude zabývat subjektivním vnímáním životní situace nezletilé matky z pohledu existenciální teorie, kdy bude jejím primárním záměrem snaha o poskytnutí náhledu umožňujícího porozumění těžké životní situaci v souvislosti se svobodou a odpovědností, hledáním identity a smyslu života. Hlavním cílem diplomové práce bude zjistit, jakým způsobem ovlivnilo narození dítěte život nezletilé matky. Teoretická část diplomové práce bude zaměřena na problematiku existencialismu, rodičovství nezletilých a na způsoby poskytování pomoci a péče nezletilým matkám s dětmi. V části praktické bude užít kvalitativní výzkum vycházející z případových studií vytvořených na základě polo-strukturovaných rozhovorů s matkami, jež vychovávají svého potomka v domácím prostředí, i těmi, které jsou nuceny o svého potomka pečovat v prostředí ústavním.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- FIALOVÁ, Ludmila. Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, 163 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-87-7.
- HÁJEK, Zdeněk. Rizikové a patologické těhotenství. Vyd. 1. české. Praha: Grada, 2004, 443 s. ISBN 80-247-0418-8.
- MACEK, P. Adolescence. Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících. Praha:Portál. 1999
- MATĚJČEK, Z. Dítě a rodina v psychologickém poradenství. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 223 s. ISBN 80-04-25236-2.
- MOORE, Susan a Doreen ROSENTHAL. Sexuality in adolescence: current trends. 2nd ed. New York: Routledge, 2006. ISBN 9780415344968.
- SARTRE, Jean-Paul. Existencialismus je humanismus. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2004. Krystal (Vyšehrad). ISBN 80-7021-661-1.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Adriana Sychrová, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2016**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýděl, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 5.6.2017

Aneta Slabá

V první řadě bych tímto poděkovala vedoucí této diplomové práce Mgr. Adrianě Sychrové, Ph.D. za cenné rady a informace, jež mi udělovala při zpracování tématu. V druhé řadě mé veliké díky patří také všem, jež se nějakým způsobem podílely na praktické části této diplomové práce – od pana ředitele z výchovného ústavu, přes sociální pracovníce v dětském centru, až po ty nejdůležitější – nezletilé matky, které mi věnovaly svůj čas a ochotně mi zodpověděly vše, na co jsem se jich dotazovala.

Největší vděčnost však cítím ke svým blízkým, kteří při mně stáli a dodávali mi sílu.

ANOTACE

Diplomová práce se bude zabývat subjektivním vnímáním životní situace nezletilé matky z pohledu existenciální teorie, kdy bude jejím primárním záměrem snaha o poskytnutí náhledu umožňujícího porozumění těžké životní situaci nezletilých matek v souvislosti se svobodou a odpovědností, hledáním identity a smyslu života.

Hlavním cílem diplomové práce bude zjistit, jakým způsobem ovlivnilo narození dítěte život nezletilé matky. Teoretická část diplomové práce bude zaměřena na problematiku existencialismu, rodičovství nezletilých a na způsoby poskytování pomoci a péče nezletilým matkám s dětmi. V části praktické bude užít kvalitativní výzkum vycházející z případových studií vytvořených na základě polo-strukturovaných rozhovorů s matkami, jež vychovávají svého potomka v domácím prostředí, i těmi, které jsou nuceny o svého potomka pečovat v prostředí ústavním.

KLÍČOVÁ SLOVA

existencialismus, smysl života, těhotenství, nezletilé matky, děti

TITLE

The life situation of a minor mother

ANNOTATION

This master's thesis deals with the subjective perception of minor mother's life situation in the context of existential theory. It's primary purpose is to give an effort to understand the difficult life situation underaged mothers in the context of freedom, responsibility, searching for identity and the life meaning.

The main target is to determinate how has been changed the life of underaged mothers after the child birth. The theoretical part is focused on issues of existentialism, parenthood of minors and ways of help and care to underaged mothers and their children. The practical part of this thesis is based on the qualitative research with interwievs with minor mothers from the home environment and also from the constitucional environment.

KEYWORDS

existencialism, the life meaning, pregnancy, minor mothers, children

OBSAH

OBSAH	7
ÚVOD	11
I. TEORETICKÁ ČÁST	15
1. EXISTENCIALISMUS	16
1.1 CHARAKTERISTIKA EXISTENCIALISMU	16
1.2 POSTMODERNÍ SPOLEČNOST A EXISTENCIALISMUS	19
1.3 ZASAZENÍ PROBLEMATIKY ŽIVOTNÍ SITUACE NEZLETILÝCH MATEK DO KONTEXTU EXISTENCIALISMU	21
2 RODINA	25
2.1 SOUČASNÁ RODINA	26
2.2 PŘEDSTAVY MLADÝCH LIDÍ O MANŽELSTVÍ A RODIČOVSTVÍ	27
3 ADOLESCENCE	30
3.1 VÝVOJOVÉ ÚKOLY V ADOLESCENCI	32
3.1.1 <i>Adolescence jako biologický mezník</i>	33
3.1.2 <i>Adolescence jako sociální mezník</i>	33
3.1.3 <i>Sekulární akcelerace a její dopady na sociální fungování</i>	34
3.2 HLEDÁNÍ SMYSLUPLNOSTI ŽIVOTA V OBDOBÍ ADOLESCENCE.....	35
3.2.1 <i>Zdroje smysluplnosti života</i>	37
3.2.2 <i>Morální vývoj a hodnotová orientace v adolescenci</i>	39
3.3 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ V ADOLESCENCI	42
3.3.1 <i>Sexualita dospívajících</i>	44
3.3.2 <i>Časná sexuální aktivita adolescentů</i>	46
4 MATKA	49
4.1 MATEŘSKÁ LÁSKA A MATEŘSKÝ MOZEK.....	50
4.2 GRAVIDITA A MATEŘSTVÍ NEZLETILÝCH.....	51
4.2.1 <i>Nezralá gravidita jako pedagogický problém</i>	52
4.2.2 <i>Nezralá gravidita jako sociální problém:</i>	54
4.3 TĚHOTENSTVÍ NEZLETILÝCH A JEHO RIZIKA.....	56

4.3.1	<i>Negativní důsledky těhotenství nezletilých:</i>	57
5	OTEC	61
5.1	POZICE OTCE VE VÝCHOVĚ.....	61
5.2	RIZIKA ABSENCE OTCE VE VÝCHOVĚ:	62
6	RODIČOVSTVÍ NEZLETILÝCH	65
7	PŘÁVNÍ ÚPRAVA ŽIVOTNÍ SITUACE NEZLETILÉ MATKY	67
7.1	ZÁKON Č. 89/2012 SB. OBČANSKÝ ZÁKONÍK (NOVÝ)	68
7.1.1	<i>Rodičovská odpovědnost</i>	70
7.1.2	<i>Jiné formy péče o dítě</i>	71
7.2	ZÁKON Č. 359/1999 SB. O SOCIÁLNĚ-PŘÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ.....	73
7.3	ZAŘÍZENÍ POSKYTUJÍCÍ POMOC NEZLETILÝM MATKÁM	74
7.4	SYSTÉM FINANČNÍ POMOCI V PÉČI O DÍTĚ:.....	76
7.5	POSTUP POMOCI NEZLETILÝM MATKÁM A ZAJINTERESOVANÉ SUBJEKTY	78
II.	PRAKTICKÁ ČÁST	81
8	MATERIÁLY A METODIKA	82
8.1	CÍLE VÝZKUMU	82
8.2	KLÍČOVÉ KONCEPTY A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	83
8.3	METODOLOGIE PRÁCE A TECHNIKA SBĚRU DAT	84
8.3.1	<i>Kvalitativní výzkum</i>	84
8.3.2	<i>Případová studie</i>	85
8.3.3	<i>Polo-strukturovaný rozhovor</i>	85
8.3.4	<i>Omezení výzkumu</i>	86
9	VLASTNÍ VÝZKUM	88
9.1	VÝZKUMNÝ VZOREK.....	88
9.2	PŘÍPRAVA A PRŮBĚH VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	90
9.3	VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	91
9.3.1	<i>Rozhovor č.1: Maminka 1 – Dětské centrum</i>	91
9.3.2	<i>Rozhovor č. 2: Maminka 2 – Výchovný ústav</i>	98
9.3.3	<i>Rozhovor č.3: Maminka 3 – Výchovný ústav</i>	103
9.3.4	<i>Rozhovor č.4: Maminka 4 – Domácí prostředí</i>	110
9.3.5	<i>Rozhovor č.5: Maminka 5 – Domácí prostředí</i>	114
9.3.6	<i>Rozhovor č.6: Maminka 6 – Domácí prostředí</i>	118

9.4	VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ, ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	123
9.5	ZÁVĚR VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	142
9.6	ZÁVĚREČNÁ DISKUZE	149
	ZDROJE	153
	PŘÍLOHY	158
	POZNÁMKY	163

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1: Rizika nezletilé gravidity .....</i>	<i>56</i>
<i>Tabulka 2: Charakteristika výzkumného vzorku.....</i>	<i>89</i>

ÚVOD

Problematika životní situace nezletilé matky a jejího dítěte je tématem, které je značně obsáhlé, neboť obsahuje mnoho aspektů, jež zasahují do různých oblastí života (sociální, zdravotní, psychologické, vzdělávací, ekonomické, správní, ...) nejenom matky, ale i dítěte, celé jejich rodiny a okolí. Z tohoto důvodu tak daná problematika spadá do zájmu mnoha vědeckých i praktických disciplín, které sice střípkovitě její široký obsah pokrývají, avšak nepodávají její výklad celistvě. Stejně je to i reálnými službami a pomocí, jež je nezletilým matkám poskytována – sice je vyvinut jistý systém péče o nezletilé matky, nicméně je nejednotný, nesystematický a roztržštěný do všech sfér, kdy se vždy jedna zabývá danou konkrétní službou. Možná to je důvodem, proč nebyla dosud nezletilá gravidita a mateřství shrnuta v jedné ucelené publikaci. V tištěných odborných publikacích se nezletilé graviditě okrajově věnuje například **Petr Macek**, který uvádí nezletilou graviditu ve spojitosti s problémovým a rizikovým chováním v období dospívání (*in Macek, 1999*); **Helena Zášková** zmiňuje graviditu nezletilých s odkazem na sociální deviace, kde jednu z kategorií tvoří sexuální poruchy, kam je řazena předčasná sexuální aktivita a z ní vycházející nezletilá gravidita jako důsledek; podobný náhled na nezletilou graviditu mají také **Andrea Kroftová (Matoušková)** a **Oldřich Matoušek** (*in Sobotková, 2007*), kteří ve svých publikacích řadí nezletilé matky do oblasti rizikové mládeže, která je dle nich náchylnější k rizikovému chování, tedy i k nezralé sexualitě.

Výzkumy, které by se na našem území tematicky nejvíce přibližovaly graviditě a mateřství nezletilých, bývají zaměřeny spíše na již samotné manželství a rodičovství mladých lidí. V posledních letech vznikají i některé bakalářské a diplomové práce, které se danému tématu věnují – zejména v souvislosti se systémem péče o nezletilé matky, mateřství, rodičovství nezletilých a důsledky, které na nezletilé matky dopadají. Jako nejvíce ucelený celek, který byl v poslední době vytvořen, by se dala zmínit rigorózní práce z roku 2010 **Moniky Chrenkové** nesoucí název *Gravidita a mateřství nezletilých dívek v České republice*. Zde paní Chrenková zmapovala nezletilou graviditu a mateřství v ČR a shrnula poznatky o systému péče o nezletilé matky a jejich děti. Z výše zmiňovaných důvodů bude teoretická část tvořena na základě analýzy jednotlivých podtémat aspektů, jež s danou problematikou souvisí a jsou jejím základem. Zejména tedy publikace *P. Macka, Z. Matějčka, O. Matouška a M.*

Vágnerové, kteří se zabývají především problematikou rodiny, adolescence, sociologie a psychologie.

Český statistický úřad každoročně zpracovává statistiky, kde je možné sledovat zmiňovaný fenomén a porovnávat získané údaje dokonce od roku 1950. Z dat se dovídáme, že gravidita, a to nejenom nezletilých, má v posledních letech klesající tendenci. Jedná se o fenomén, který se vyskytl především v souvislosti se současnými demografickými trendy, jimiž jsou zejména snížená sňatečnost mladých lidí, jež trvá od 90.let minulého století; a snížená porodnost – tedy odklad plození dětí. Poslední souhrnné statistiky z roku 2014 udávají jako průměrný věk matky prvního dítěte 28,1 let, přičemž se celkem živě narodilo 109 860 dětí. V 70. a 80. letech minulého století, kdy byla zaznamenána nejvyšší porodnost, byl průměrný věk prvorodiček 22,4 let a narodilo se něco kolem 180 000 dětí každý rok. Porodnost nezletilých matek představuje číslo, jež je v průběhu času víceméně vyrovnané. Nejaktuálnější údaje z roku 2015 udávají, že svého živého potomka porodilo 13 nezletilých matek mladších 14 let a 2 186 matek ve věkovém rozmezí od 15 do 19 let.¹ Ačkoliv se tak nejedná o převratně vysoká čísla, představuje nezletilá gravidita a mateřství veliký problém, kterému je nutné věnovat pozornost.

V českém prostředí je na graviditu, mateřství a rodičovství nezletilých nahlíženo jako na závažný problém, a to nejenom z *právního hlediska*, kdy bývají porušovány právní předpisy, ale i z *hlediska psychologického, sociálního a pedagogického*, kdy se hovoří zejména o nedostatečné vyzrálosti dívek ve zmiňovaných oblastech. Ačkoliv není gravidita a mateřství nezletilých dívek v České republice přesně definována jako sociální problém (jakým je u nás kupříkladu chudoba, nezaměstnanost a bezdomovectví), je třeba na něj tímto způsobem nahlížet. Období dospívání je pro pubescenty náročné samo o sobě, neboť tvoří jakýsi most mezi dětstvím a dospělostí. Dospívání je tak střetem dvou tendencí, kterými jsou hormonální a fyzické změny v oblasti biologické, jež je možno vnímat tedy i jako psychologický problém, a změna postavení, role a statusu v oblasti sociální. Vstřebání tak velkého množství změn je náročné samo o sobě; a je o to náročnější, pokud se k němu přidá nezletilá gravidita a mateřství. Celá situace se tak stává velice závažným problémem, který přestává být soukromou záležitostí, a nabírá velikých rozměrů, kdy je nutné zainteresovat všechny zúčastněné subjekty – od nezletilé matky, přes rodiče až po různé odborníky, kteří mají kompetence na to, tuto problematiku řešit (dětský lékař, gynekolog, sociální pracovník, škola,

---

¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Tab. *Živě narozené děti podle věku matky při porodu v letech 1950-2015*. Český statistický úřad [online]. [cit. 2017-03-29]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2015>

police, soudní orgány, právník apod.). Zmiňované zainteresované subjekty navádí ke skutečnosti, že nezletilá gravidita představuje taktéž problém pedagogický. Kdy bývají problematické především vztahy a konkrétní přístupy k nezletilé těhotné dívce – a to od samotného přístupu k nezletilým těhotným žačkám ze strany pedagogů, přes reakce žáků na těhotnou spolužačku, až po ukončené/ v horším případě neukončení vzdělání. Nízký věk, charakteristický právě pro nezletilé matky, podmiňuje jistá zdravotní rizika, která se v průběhu těhotenství a mateřství mnohdy dostávají, poněvadž tělo nezletilé dívky není ještě dosud plně vyztřelé, tudíž ani připravené na to, aby v něm mohl vznikat nový život. Vedle fyzické nevyztřelosti zde figuruje taktéž nevyztřelost psychická, která je dáována do souvislosti s adolescencí a dospíváním mladých lidí. Cílem adolescence by totiž mělo být vytvoření prostoru a možností pro porozumění sobě samému, osamocení se a zvolení si toho, čeho v životě chceme dosáhnout; pokud tedy adolescentní dívka otěhotní, kdy toto všechno zvládne? Bude schopna nalézt svoji budoucnost ve vlastním dítěti, a to i přes skutečnost, že ji „obralo o bezstarostné mládí“?

Výše položenými otázkami se dostáváme k samotnému cíli diplomové práce, kterým bude poskytnutí náhledu na subjektivní vnímání životní situace nezletilé matky, a to celé v kontextu existencialismu. Volila jsem existenciální teorii, poněvadž mi byla nabízena jako jeden z přístupů, který je využíván sociální prací od 70. let minulého století. Pozornost existenciálně zaměřených sociálních pracovníků je v tomto případě zaměřena na vnitřní svět člověka a jeho otázky spojené se smyslem života a významem lidských hodnot, které se právě v období dospívání radikálně mění. V kontextu nezletilé matky a jejího dítěte nebyl dosud existencialismus, jako možný způsob náhledu na situaci, využit. V důsledku toho by tak mohlo být dosaženo v praktické části diplomové práce zcela nových informací, které by mohly rozšířit poznatky o dané problematice, což by bylo jistě přínosné.

Samotná diplomová práce je dělena do dvou základních částí – teoretické a praktické. V teoretické části, je s odkazem na zasazení problematiky nezletilých matek do kontextu existencialismu, věnována pozornost právě jemu, kdy jsou uvedeny jeho základní charakteristiky, a s odkazem na poznámky jsou zmíněni též významní předchůdci a představitelé. V rovině existencialismu se dále pokračuje i představením současné postmoderní společnosti, neboť v rámci jejího vývoje došlo k výrazným změnám lidského uvažování a jednání. Po stručném představení stěžejního pilíře této práce nastupuje kapitola věnující se současné rodině, a především představám mladých lidí o manželství a rodičovství. Tato kapitola je jakýmsi pokračováním tematiky spjaté s postmoderní společností, neboť se odvíjí právě od stavu společenského myšlení, lidských preferencí a sociálních požadavků, co

se nejenom rodinného života týče. V obsahu následující kapitoly je možné seznámit se s problematikou adolescence, a ujasnit si, že člověk jako lidská bytost potřebuje projít jistým vývojem – postupně, a to hned v několika oblastech – biologické, psychické i sociální. S odkazem na tuto skutečnost je na adolescenci nahlíženo jako na biologický a sociální mezník; je zde taktéž vyzdvížena nutnost hledání smysluplnosti vlastního bytí. Od smysluplnosti se odrážejí i podkapitoly věnované morálnímu vývoji a hodnotové orientaci, neboť právě jejich vývoj je základem pro nalezení zdrojů smysluplného života, a tedy i životního štěstí a spokojenosti. Přes vývojové úkoly a podstatu adolescence se v rámci této kapitoly pomalu přechází k rizikovému chování, ke kterému mají revoltující dospívající velmi blízké vztahy – pozornost je s odkazem na téma diplomové práce soustředěna na sexualitu dospívajících, kdy je v rámci jejího obsahu popsán psychosexuální a sexuální vývoj, a rizika, jež jsou s časnou sexuální aktivitou spojována. Po časně sexuální aktivitě adolescentů, která má mnohdy fatální následky, přichází kapitola soustředící se na téma – matka. Po stručném seznámení s pojmy, jakými jsou mateřská láska a mateřský mozek, konečně přichází samotná gravidita a mateřství nezletilých dívek, kdy je na ně nahlíženo jako na pedagogický a sociální problém. Pojícím tmelem, který celou kapitolu spojuje, je pojmání nezralé gravidity a následného mateřství jako problém, který s sebou přináší značná rizika a negativní důsledky pro na matku i samotné dítě. Pokračuje se kapitolou věnované otci, neboť i jeho působení ve výchově je pro optimální dítěte nepostradatelné. Teoretická část diplomové práce je zakončena právní úpravou dané problematiky, v rámci které je možné se seznámit s vybranými zákony a pojmy, jež jsou s tímto problémem spjaty, a ze kterých se během řešení vzniklé skutečnosti vychází; jsou zde uvedena zařízení poskytující pomoc nezletilým matkám, nastíněn systém finanční pomoci nezletilým dívkám a jejich dětem, přičemž je celá kapitola zakončena schématickým nastíněním postupu pomoci jednotlivým matkám a to dle prostředí, ze kterého pocházejí.

V praktické části diplomové práce je pak možné seznámit se s celým průběhem výzkumu, jehož hlavním záměrem bylo zjištění toho, jakým způsobem změnilo narození dítěte život nezletilé matky. V rámci obsahu praktické části je možné nahlédnout na způsob metodického zpracování celého výzkumného šetření, kde jsou uvedeny nejenom cíle a výzkumné otázky, ale i metodika práce a technika sběru dat. V rámci kapitoly věnované vlastnímu výzkumu je popsán výzkumný vzorek, průběh výzkumného šetření, způsob sběru dat a jejich následné zpracování do kategorií, skrze které jsou posléze zodpovězeny výzkumné otázky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. EXISTENCIALISMUS

Jelikož je tato diplomová práce věnována tématu problematiky *Životní situace nezletilé matky* a to v kontextu existencialismu, bylo nutné do teoretické části, nejlépe na úvod, zařadit několik kapitol věnovaných samotné podstatě existencialismu, a to zejména pro lepší představu a pochopení způsobu myšlení tohoto filozofického směru.

V následujících podkapitolách se bude v první řadě možno nejprve seznámit se stručnou *charakteristikou existencialismu* jako filozofického směru, a s odkazem na poznámky v závěru této práce taktéž s jeho *předchůdci* (zvláště vybranými F. M. Dostojevskijem a S. Kierkegaardem) a taktéž se samotnými *představiteli* (J. P. Sartrem a A. Camusem), u kterých je vždy stručně nastíněn život a seznámení s jejich tvorbou.

Podstatou podkapitoly *Postmoderní společnost a existencialismus* je zasazení problematiky existencialismu do současné společnosti, pro kterou jsou charakteristické jisté procesy, jež s sebou přinášejí mnohé společenské změny odrážející se ve způsobech lidského myšlení. Na ony zmíněné změny a zejména nejistotu, která se s dnešními lidmi vláčí sem a tam, reagují nové, níže uvedené, přístupy v oblasti práce s klientem, jež mají své vlastní pilíře pro jednotný způsob přístupu k lidem ocitajícím se ve zmatku a v mezních situacích vlastního života.

Pro dokonalé pochopení mých myšlenkových pochodů a propojení již zmiňovaných existenciálně orientovaných pilířů s tématem diplomové práce je v závěru této kapitoly sepsána jakási úvaha, která vyslovuje mnohé otázky, na něž se budu snažit odpovědět pomocí teoretické a praktické části této práce. Je taktéž výchozí oblastí, ze které se formuje obsah zbytku práce.

1.1 Charakteristika existencialismu

Existencialismus je nejvýznamnějším filosofickým směrem 20. století, který se zrodil zejména mezi německými a francouzskými filosofy, a to v době po první světové válce, tedy v čase, kdy se z člověka stal pouze kus v obrovské mašinerii politických a ideových hledisek, vyznačované neosobním přístupem, jenž vedl k odcizení člověka nejenom společností, nýbrž i sobě samému. Ačkoliv je existencialismus jako filosofický směr poměrně přesně časově

vymezený, jeho rysy lze nalézt ve všech zlomových a revolučních proudech, jež se v průběhu času objevovaly v evropské kultuře. Má své předchůdce, názorové proudy, z nichž vychází, a mnohé hlavní představitele.² Prolíná se s mnohými příbuznými filosofickými směry, kterými jsou zejména fenomenologie, filosofický dialog, filosofická antropologie a personalismus. Samotný existencialismus bývá obvykle dělen na teistický a ateistický.

V kontextu existencialismu se filosofie začíná zajímat o člověka jako o bytost, jež žije v neuspořádaném, soudobém světě, kdy se cítí opuštěná a samotná. Na existenci je nahlíženo tragicky, neboť si člověk připadá sám, a to i když se nachází mezi lidmi. S nikým si nerozumí a postupem času začíná pohrdat i Bohem, ve kterého se již pomalu ale jistě přestává věřit.³

Skrze výše zmíněné se dostáváme k hlavnímu pojmu, se kterým existencialisté manipulují. Jedná se o **existenci**, tedy o **bytí člověka**. Existence je tu vyhrazena zejména člověku, nikoliv jiným jsoucům. Existence je spojena s konečností, svobodou, sebe-přesahem, neopakovatelností a odpovědností. Lidská existence nemá v kontextu existencialismu žádnou vztažnou substanci – to znamená, že existence předchází podstatě.⁴ Existence je zásadně činná, neboť jejím úkolem je sebezprojekce, rozhodování a odpovědnost za vykonaná rozhodnutí. Existenci nelze přímo zakusit, ale je možné ji demonstrovat, a to zejména v krajních životních situacích, které jsou proloženy pocity úzkosti, nevolnosti, opojení, nudy...; právě v takových situacích je člověku de facto poskytnut jiný úhel pohledu na dosud bezproblémově přijímaný způsob bytí. Lidé v takových situacích trpí pocitem nesmyslnosti z vlastního bytí, neboť jsou odkazováni na neuchopitelný horizont je radikálně transcending⁵ a vyzývající k jednání. Existence je výkonem a výsledkem lidské činnosti, která je uskutečňována uprostřed lidí.⁶ Samotní lidé jsou pak na základě svého svobodného jednání schopni tvořit a definovat sami sebe i celé sociální struktury. Důležité je, že ačkoliv jsou lidé svobodní v jednání, nejsou zbaveni odpovědnosti vůči druhým ani tlakům přicházejícím z okolí.⁷

Dalším důležitým pojmem je pak samotný *smysl* (života). Smysl je možné interpretovat dvojím způsobem. Z jednoho úhlu pohledu je na smysl nahlíženo jako na *význam* – význam skutečnosti a význam události. Z úhlu druhého je smysl vnímán jako *vyjádření účelu, nasměrování, důležitosti určité situace*, jež bývá v psychologii vyjádřením lidské motivace. Otázky kolem smysluplnosti života úzce souvisí a manipulují s pojmy, jimiž

---

² *Vybrané filosofické směry I.: Existencialismus*. In: Masarykova Univerzita: Informační systém Masarykovy Univerzity [online]. Brno, 1999. Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/1423/jaro2006/HEN434/existencialismus.pdf>.

³ *Vybrané filosofické směry I.: Existencialismus*. In: Masarykova Univerzita: Informační systém Masarykovy Univerzity [online]. Brno, 1999. Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/1423/jaro2006/HEN434/existencialismus.pdf>.

⁴ BLECHA, IVAN A. KOLEKTIV. *Filosofický slovník*, Nakladatelství Olomouc, Olomouc, 2002., s. 118-119.

⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, s. 208.

jsou naděje, víra, láska, subjektivní pohoda, zdraví a štěstí. V případě nemožnosti naplnění života smyslem, což je označováno za stav existenciální frustrace, je bytí člověka ovlivňováno pocity deprese, úzkosti, nudou, náchylností k suicidálnímu chování a psychickému stresu.

Z množství teorií, které se smyslem a smysluplností života zabývají je možno vysledovat dva základní směry. První směr soustředí svoji pozornost na smysluplnost života z hlediska úrovně jedince. Druhý směr klade důraz na obsahovou stránku smysluplnosti, kdy do středu zájmu staví *hodnoty, postoje a cíle*, které v jedinci navozují pocit smysluplnosti. Níže zmiňovaný **V. E. Frankl** považoval právě hodnoty za nejvýznamnější faktor vzniku životní smysluplnosti, přičemž je rozdělil následujícím způsobem:

- *Tvořivé, kreativní hodnoty* – jejich smysl spočívá v tom, co člověk sám vytvořil a věnoval světu. Život člověka se stává smysluplným na základě činů a hodnotných děl pro společnost. Důležité je, není podstatné, co člověk dělá, ale to, jakým způsobem to dělá. Není podstatný ani samotný druh práce, ale způsob, jakým je ona práce vykonávána (zda – li s nasazením – bez zájmu, poctivě – nepoctivě).
- *Zážitkové hodnoty* – smysl zážitkových hodnot spočívá v tom, co člověk přijímá od světa ve formě vztahů a zážitků. Zpravidla se jedná se o prožitky, jež jsou spojené s vnímáním přírody, umění, vztahu jako něco prožít, někoho milovat atd.
- *Hodnoty postojové* – ty se projevují ve způsobu vyrovnání se člověka s utrpením a těžkými životními situacemi, jež nejsou ovlivnitelné. V takových situacích může člověk uskutečnit hodnotový výkon tím, že přijme své utrpení. Určité životní okolnosti (úraz, nemoc) mohou způsobit, že člověk pozbude možnost realizovat tvůrčí a zážitkové hodnoty.⁶

Pojetí samotných zdrojů, které mohou životy lidí činit smysluplnými, je velice obsáhlé a zahrnuje všechno to, co v jedinci napomáhá tvořit pocit smysluplnosti. Takové zdroje smysluplnosti mohou vznikat vzájemným kontaktem makrostruktury a mikrostruktury života jedince. Makrostruktura v této souvislosti prezentuje kulturní, demografické a etnické faktory, které jsou základem pro formování lidských hodnot. Mikrostruktura pak představuje takovou oblast jedincova života, ve které jeho osobní vztahy, dovednosti i osobní charakteristiky.⁷

---

⁶ VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, s. 67-70.

⁷ Halama in VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, s. 69.

Pro lepší představu o tom, čemu se existenciální myslitelé a jeho představitelé věnovali, je možné seznámit se se stručnými charakteristikami jejich tvorby v závěru této diplomové práce, v oblasti věnované poznámkám.

1.2 Postmoderní společnost a existencialismus

Podkapitola věnovaná postmoderní společnosti a existencialismu zprostředkovává nastínění procesů, které výrazným způsobem ovlivňují fungování dnešních lidí v rámci společenského života i v přístupu k sobě samým. Jejím hlavním posláním je stručné nastínění procesů, které byly základem pro vznik existenciálně orientované práce s člověkem za účelem nalezení jeho místa v dnešním těžko uchopitelném světě. V závěru této podkapitoly jsou uvedeny základní pilíře existenciálně laděných přístupů k člověku, již byly předlohou a základem pro formování základních výzkumných otázek k praktické části této diplomové práce. Taktéž tvoří jakýsi základní mustr, pro obsah celé teoretické části diplomové práce.

Pozdně moderní společnost se vyznačuje řadou charakteristik, jimiž jsou zejména:

- *Individualizace*
- Generalizace
- Funkční diferenciac
- Racionalizace
- Transformace sociálních struktur
- Kolonizace veřejné sféry soukromými zájmy
- *Nejistota*⁸

Nastíněný proces *individualizace* je vnímán jako jedna z klíčových změn, jež se odehrály v souvislosti s vyzríváním moderní doby; s individualizací jde ruku v ruce taktéž proměna pevně zakotvené identity v *identitu reflexivního projektu*. Původní identita, která bývala pevně zakořeněná v čase, kdy si ji lidé předávali z generace na generaci ve formě nezpochybnitelné skutečnosti a osudu, už lidem neposkytuje takovou oporu, aby je ochránila

---

⁸ Chytil in MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois (ed.). Encyklopedie sociální práce. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, s. 21.

před potřebou klást si stále nové otázky po smyslu života.⁹ Podstatou reflexivního projektu je přesvědčení, že každý jedinec si vytváří během života svoji vlastní identitu, tedy biografický projekt, jež je v každém případě originální. Za výsledek reflexivního projektu je odpovědný jedinec jenom sám sobě.¹⁰ Tvorba reflexivního projektu je však velmi složitá, neboť ji ovlivňuje veliké množství faktorůⁱⁱⁱ, které lidé nemusí umět správně zpracovat, či dokonce, se v nich jenom orientovat. Lidé tak nevědí, kterým směrem se v současnosti vydat, neboť je na ně chrleno nepřehledné množství informací ze všech dostupných komunikačních zdrojů; a proto vyhledávají masově propagovaná témata, jež jsou spojena se zdravým životním stylem, zdravou výživou, zdravými vztahy, sebe-rozvojem a podobně, což by se dalo považovat za snahu jedince nalézt osobně přijatelné, atraktivní a ceněné způsoby bytí.¹¹

Dnes – tedy v postmoderní době, tak bohužel v důsledku narůstajícího pocitu nejistoty, si lidé kladou stále více otázky typu: *Kdo jsem? Jaké hodnoty bych měl vyznávat? Jaký mám vést život? Co je smyslem mého života?* Takové otázky jsou natolik závažné, že není možné reakce na ně potlačovat a nevěnovat jim pozornost. Dospělý člověk, tedy ať chce, či nikoliv, je nucen na ně odpovídat a za svá rozhodnutí přijímat odpovědnost. Zřejmě právě toto bylo základním kamenem pro vznik existenciálně zaměřené práce s klienty v pomocných disciplínách – zejména v rámci terapeutické a sociální práce.

Pilíře existenciálně orientované práce s klientem:

Z výše zmiňovaného víme, že pozornost existenciálně zaměřených psychologických a terapeutických odborníků a sociálních pracovníků je soustředěna na vnitřní svět člověka^{iv}, **jeho otázky směřované na hledání smyslu života a na význam lidských hodnot.** Základy existenciální teorie v práci s klientem jsou tak postaveny na čtyřech konkrétních pilířích:

1. **Svoboda a odpovědnost** člověka za své jednání. Člověk, aby žil, musí být schopen rozhodnout se něco učinit. Rozhoduje se svobodně a s vědomím všech možných následků, tedy i těch negativních, kdy je člověk nucen akceptovat fakt krachu a zapracovat ho do života. Svoboda je žádoucí, nicméně je těžkým břemenem, neboť jsme odsouzeni volit a

---

⁹ Chytil in NAVRÁTIL, P., NAVRÁTILOVÁ, J. *Postmodernita jako prostor pro existenciálně citlivou sociální práci in Sociální práce: Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci.* České Budějovice: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2008, s.124-125.

¹⁰ NAVRÁTIL, P., NAVRÁTILOVÁ, J. *Postmodernita jako prostor pro existenciálně citlivou sociální práci in Sociální práce: Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci.* České Budějovice: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2008, s. 126.

¹¹ NAVRÁTIL, P., NAVRÁTILOVÁ, J. *Postmodernita jako prostor pro existenciálně citlivou sociální práci in Sociální práce: Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci.* České Budějovice: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2008, s.125.

za volbu platit. Ze svobody a odpovědnosti pak plynou i pojmy následující.

2. **Utrpení**, které představuje neopomenutelnou součást lidského života.
3. **Hledání identity a smyslu života**, jež jde s člověkem po celý jeho život.
4. **Protikladné stránky života**, kdy je úkolem člověka zejména jejich vzájemné vyvažování.

12

Vedle existenciálně zaměřené práce s klientem, která je soustředěna na vnitřní svět člověka a z něj se odvíjející individuální práci s ním, je důležitým předpokladem pro efektivní zásah do jeho života také chápání širších společenských a politických souvislostí s problémy klientů.¹³

1.3 Zasazení problematiky životní situace nezletilých matek do kontextu existencialismu

Nezletilá dívka se může stát matkou z mnoha různých důvodů. Ať bylo *dítě počato projevem svobodné vůle*, „*nešťastnou*“ *náhodou* či *se zrodilo*, v nejčernějších scénářích, *jako výsledek sexuální zneužití*, je pro mě otázkou, jakým způsobem vůbec nezletilá matka ke svému dítěti přistupuje. Je možné, aby se dívka, která dosud nedozrála ani po jedné z bio-psycho-sociální stránky osobnosti, dokázala odprostit od bezstarostného života plného legrace a společných chvil s přáteli; a vyměnila jej za probdělé noci a nepřetržitou celodenní péči o své vlastní dítě, a to i přes skutečnost, že i ona sama je ještě dítětem, které potřebuje péči? Celé téma života nezletilé matky je obestřeno mnoha otázkami, na které je těžké hledat jednoznačné odpovědi, neboť žádná životní dráha člověka se ve všech oblastech neshoduje s životem jakéhokoliv jiného člověka. Existuje nepřeberné množství faktorů, které lidské životy ovlivňují, a to ať bereme v potaz genetickou výbavu člověka, prostředí, ve kterém vyrůstal či způsob, jakým byl vychován atd.

Existenciální tematika se s problematikou života nezletilé matky pojí velmi úzce. Postupně si více a více uvědomuji, jak široce je obsáhlá a náročná na zpracování. Výše uvedené okolnosti početí potomka jsou sice diametrálně odlišné, a zcela jistě zásadním způsobem ovlivňují další průběh těhotenství, mateřství a rodičovství a nebude možné je kvantifikovat a zobecnit na celou populaci, nicméně i tak mě zajímá, jakým způsobem tak mladá matka své dítě přijímá. Jakým způsobem, dle jejího mínění, ovlivnilo-ovlivňuje-a ještě

---

¹² Krill in MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois (ed.). Encyklopedie sociální práce. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, s. 21.

¹³ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, s. 212.

ovlivní jeho narození její dosavadní život? Jejich společný život? Život samotného dítěte?

S ohledem na pilíře existenciálně orientovaných přístupů k člověku (*svoboda a odpovědnost, utrpení, hledání identity a smyslu, protikladné stránky života*) se dere na svět veliké množství otázek, kterými se dosud zabývalo minimum lidí, možná dokonce se jimi nezabýval nikdo.

Začnu zamyšlením se nad souvislostmi s odkazem na pilíř *svobody a přijetí odpovědnosti* za vlastní jednání. Termín svoboda, ve všeobecném povědomí lidské společnosti představuje možnost nebo schopnost volit, rozhodovat a jednat tak, jak si přejeme, a ve výsledku za svá rozhodnutí nést přiměřenou odpovědnost. Citát slavného psychologa, filosofa a sociologa v jedné osobě Ericha Fromma – ***Svoboda je břemeno, břemeno rozhodování***, vypovídá hodně. Je možné z něj odvodit skutečnost, že svoboda je pojem relativní, a to proto, že je vždy limitována jistými zákony, či omezeními, která si vyžaduje společnost v rámci zachování jejího harmonického fungování. Svobodné jednání a svoboda vůle s sebou přináší přijímání odpovědnosti za svoji budoucnost, tudíž tak člověk, zdá se, ve své podstatě svobodným není. Pokud tak nezletilá dívka otěhotní, měla by být schopna přijmout odpovědnost za to, že počala a následně porodila dítě. Ačkoliv je tak její svoboda omezena, měla by přijmout skutečnost, že se stala matkou, a dle toho přizpůsobit své chování. V nejlepším případě by bylo nejodpovědnější, aby své dítě vychovala, a to nejlépe v prostředí štěstí rodinného kruhu a lásky. Je však otázkou, zda je vůbec nezletilá dívka schopna takové prostředí poskytnout. Proč vlastně dítě počala? Nevěděla snad, co péče o miminko obnáší? Cítila se sama? Cítila snad, že potřebuje dávat někomu lásku? Chyběla láska jí samotné? Chtěla se cítit dospěle a toužila, aby s ní i jako s dospělou bylo zacházeno? Uvědomovala si nezletilá matka vážnost situace?

Pokud však nezletilá dívka otěhotněla z jejího pohledu nešťastnou náhodou, je velmi pravděpodobné, že ke svému dítěti bude přistupovat s poněkud odlišným způsobem než matka, která si své dítě vytoužila. Bylo početí jejího dítěte výsledkem nedostatečné informovanosti nebo spíše důsledkem nezodpovědného chování například v kontextu nedokonalé ochrany při pohlavním styku? Pokud si taková dívka své dítě nechá, ať už ji k tomu donutí rodiče, přítel či vlastní přesvědčení, jak takové dítě přijme? Co pro něj bude schopna obětovat?

Dalším základním pilířem je pro nás *hledání smysluplnosti života a identity*, jež s sebou v kontextu životní situace nezletilé matky přináší další komplikace a otazníky. Bohužel, nejenom otázek ohledně motivů k početí, nýbrž i otázek ohledně pouta k dítěti je veliké množství a zdají se mnohem závažnější, neboť při nesprávném přístupu matky k dítěti,

je narušeno veškeré další dětské počínání. Početí a porod dítěte je pro matku bezesporu krajní životní situací, která od základu mění dosud zajetý způsob života. Co to pak teprve musí znamenat pro nezletilou dívku? Novopečené matky musí přeuspořádat žebříček svých dosavadních životních hodnot, jsou zaplaveny obrovským množstvím nových zkušeností, povinností a zážitků, se kterými se musí vyrovnat. Dokáže to dívka, která pravděpodobně ještě ani neví, kým je a kam by chtěla, aby její život směřoval? Zvítězí mladická nerozvážnost, nevědomost a touha po nespoutaném životě, nebo zasáhne tzv. *mateřský mozek*¹⁴, který přenastaví dosavadní zajetý systém fungování mozku a zajistí dítěti téměř dokonalé podmínky pro vývoj? Dokáže nezletilá dívka přijmou své dítě jako někoho, kdo bude naplňovat její život smyslem? Co jí v tom může pomoci?

Poslední dva pilíře, jimiž jsou *utrpení* a *vyrovnávání protikladných stránek života* nejsou o nic méně problematictější. Na jedné straně tak stojí protiklady, jimiž mohou být kupříkladu: mládí a zodpovědnost, očekávání společnosti a skutečnost či nutnost pečovat o dítě a touha po nezávislosti. Na straně druhé je postaveno utrpení, které může v kontextu nezletilých matek souviset s porodem a změnou rodinných vazeb. Rodinné vztahy se mohou buď zlepšit, anebo zhoršit. Nezletilá matka s dítětem nemusí být rodiči přijata; může být potrestána a od rodiny odloučena. Celá situace může na rodiče působit dojmem, že zklamala jejich očekávání (s odkazem na studium, zaměstnání) a dělá jim ostudu před okolím. Samotné vyrovnávání protikladných stránek života a utrpení, jež může mladou matku potkat, však může znamenat právě trnitou cestu od přijetí odpovědnosti za vlastní chování, která zdárně skončí u nalezení smyslu života nezletilé dívky v kruhu vlastní rodiny a ve svém dítěti. Není tedy nutné na celou situaci nahlížet přes tak tragickou perspektivu, neboť na všem zlém, je i něco dobrého.

Na základě této úvahy a otázek, které se v jejím průběhu vynořily, jsem vykonstruovala základní oblasti výzkumu, jež jsou uvedeny v druhé, praktické, části diplomové práce, která seznamuje se základními výzkumnými otázkami a odpověďmi na ně skrze výsledky získanými na základě kvalitativního šetření.

Nicméně ještě před samotným výzkumem bylo nutné získat co možná největší povědomí o tom, co v dnešní společnosti znamená pojem rodina; jaké jsou na ni názory a co je mezi dnešní mladou generací preferováno. Jelikož je nezletilou matkou dívka, která si prochází obdobím dospívání, adolescence, bylo zapotřebí věnovat značnou pozornost také samotné adolescenci, kdy je vnímána jako období, které v rámci svého průběhu vyžaduje

---

¹⁴ Viz. Kapitola: **Mateřský mozek**

splnění mnoha vývojových úkolů, které jsou jasně determinující pro průběh celého zbytku života. Pokud v rámci postupného přechodu od dětství k dospělosti nastala nějaká skutečnost, na základě které byl nějaký vývojový úkol urychlen nebo dokonce opomenut, může to mít neblahé následky pro tělo i mysl daného jedince. Nezletilá gravidita a mateřství tak s odkazem na níže zmíněné představuje situaci, během níž je nezletilá dívka, bez dokončeného vývoje, vhozena do světa dospělých, do světa plného odpovědnosti a samostatnosti, kdy je zejména na ní, jejím odhodlání a vnitřní síle, aby dokázala přijmout následky svého chování a chovat se tak, jak by se matka měla chovat – přijmout své dítě za všech okolností, a to s otevřenou náručí a milujícím srdcem.

2 RODINA

*„... rodina je spojená citem lásky a starostmi způsobenými společnými problémy ... velkou roli zde hraje vzájemné vcítění a poskytování si citové opory ... je zdrojem štěstí a duševního zdraví dítěte“.*¹⁵

Zabývat se pojmem, kterým je **rodina**, je v této práci nezbytně nutné, neboť právě ona je základem celé společnosti. S příchodem dospělosti mladý člověk přichází k nové životní dráze, ve které se za pomoci již získaných vědomostí a profesních dovedností připravuje na vstup do zaměstnání, manželství a na založení rodiny. V rodině se rodí děti, které v dospělosti rodí další děti, čímž je zajištěno přežívání lidského druhu a s tím spojený i život celé společnosti. V ojedinělých případech však mohou i děti rodit děti – což se jeví spíše jako slovní hříčka, nicméně právě toto je podstatou celé diplomové práce – děti a jejich děti.

Tato kapitola je sepsána pro pochopení toho, co pojem *rodina* znamená a jak to s ní v dnešní společnosti vypadá. Ve svém obsahu seznamuje s nezastupitelnou rolí rodiny při předávání společenských i rodinných hodnot, socializaci i při rozvoji osobnosti jedince; stručně nastiňuje její druhy, funkce a vysvětluje pojem rodinné fungování.

Jelikož je dnešní společenské fungování, a tedy od něj se odvíjející i rodinné fungování, značně odlišné od způsobu, který zažili kupříkladu naši prarodiče, je zde v rámci podkapitoly *Současná rodina* uveden stručný historický diskurz soustředěný na sňatečnost a porodnost v Československu. V rámci problematiky současné rodiny jsou nastíněny taktéž představy mladých lidí o rodinném životě.

Samotný pojem **rodina** je těžké definovat. Jednu definici pro ni užije právník, další sociolog a zase jinou demograf. Každý vymezí celou řadu znaků, které ji bezprostředně charakterizují, a se kterými se setkáváme již celou řadu let.¹⁶ Dle psychologického slovníku je však **rodina** společenskou institucí, jež je ***založena na sexualitě a rodičovských tendencích***. Její forma se různí dle jednotlivých společenských kultur. V dnešní moderní společnosti existuje široké spektrum rodin. Vedle klasického dělení – na rodiny úplné a neúplné, se mohou vyskytovat rodiny například nesezdané, doplněné, třígenerační,

---

¹⁵ Svetlíková in SEKERA, Ondřej. *Rodina v nečase*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2010, str. 9.

¹⁶ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992, str. 28

nebiologické, bezdětné, homosexuální nebo lesbické, binukleární či rodiny využívající nové reprodukční techniky.¹⁷

V naší společnosti je primární funkcí rodiny zajišťování bezpečí pro její jednotlivé členy a výchova dětí, které si v rodině osvojují nejenom řeč a způsoby chování, nýbrž i formují vlastní osobnost.¹⁸

Rodina má jedinečnou možnost a výsadní postavení při uspokojování základních psychických potřeb nejenom dítěte, nýbrž i všech ostatních členů. Zmiňovaná vzájemnost potřeb a jejich následné uspokojování představuje souznění pocitů uvolnění, spokojenosti, radosti a dalších pozitivních prožitků¹⁹, které se odvíjí od způsobu rodinného fungování.

Pod zmiňovaným pojmem **rodinné fungování** se skrývá popis vztahových procesů v rodině; tedy způsobů plnění funkcí, které má rodina vykonávat. V tomto kontextu se jedná zejména o následující procesy:

- **Začlenění jedince do rodinné struktury:** Rodina by měla zajišťovat pocit sounáležitosti, poskytovat bezpečný prostor pro vytváření vlastní identity a měla by jedinci ukazovat smysl a směřování života.
- **Ekonomická podpora:** Díky finančnímu zajištění jsou uspokojovány základní i rozvojové potřeby jednotlivých členů rodiny.
- **Péče, výchova a socializace:** Rodina v tomto kontextu svým členům zprostředkovává sociální hodnoty a normy a umožňuje všem jejím členům fyzický, psychický, sociální a duchovní vývoj.
- **Ochrana zranitelných členů:** Rodina pomáhá a ochraňuje mladé, nemocné, handicapované, staré či jiným způsobem závislé členy.²⁰

2.1 Současná rodina

Změny ve společnosti se odrážejí jak na samotných lidech, tak na rodinách, které vytvářejí. To, co bylo samozřejmé pro naše předky, pro nás již neplatí. Každá z generací mladých lidí má jiné startovní pozice pro vstup do vlastního rodinného života, které se liší nejenom věkem nýbrž i společenskou a ekonomickou situací. Všechny generace jsou

---

¹⁷ Gjuríčová in SEKERA, Ondřej. *Rodina v nečase*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2010, str. 8.

¹⁸ SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, str. 182.

¹⁹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992, str. 28-29.

²⁰ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007, str. 71.

formovány odlišnými vnějšími vlivy, ideály a realitou každodenního života, což s sebou přináší i odlišné představy o životních plánech a budoucnosti, tedy i o způsobu rodinného života, partnerovi a dětech.²¹

Dle slov Alvina Tofflera žijeme na počátku nového typu civilizace, jež je nazýván tzv. *třetí vlnou*. Pro civilizaci třetí vlny je charakteristický rychlý vývoj nových, informačních technologií. Rodiny již nejsou zakládány kvůli dětem, které by v nich byly středem zájmu, nýbrž jsou zakládány spíše jako prostor, kde jsou na první příčky důležitosti předkládány individuální zájmy dospělých osob. Rodiny se stávají méně stabilní a více rozmanité. Vznikají nové formy rodinného uspořádání, jimiž jsou kupříkladu rodina s jedním rodičem a jedním dítětem, rodina s několika dětmi z různých manželství atd.²²

Československá společnost zaznamenala po roce 1989, po pádu komunistického režimu, významné společenské změny, které se odrazily i ve způsobech rodinného fungování. Demografické údaje poskytované *Českým statistickým úřadem* tyto změny velmi jasně demonstrují. **Sňatečnost** obyvatelstva se v 80. letech pohybovala mezi 80-90 tisíci ročně; od let 90. neustále mírně klesala, přičemž se v roce 2015 snížila až na 48,2 tisíc sňatků za rok. **Počet živě narozených dětí** byl v 80. letech přibližně 130 tisíc ročně; v letech 90. se porodnost pohybovala něco kolem 90-100 tisíc, v současnosti je zaznamenán mírný nárůst-tedy 110 tisíc dětí za rok. V 80. a 90. letech se věk snoubenců, kteří vstupovali do prvního manželství, pohyboval v rozmezí od 21 do 24 let. V současnosti se mladí lidé berou nejvíce mezi roky 25-29.²³ Sňatky a zakládání rodiny jsou dnes odkládány na dobu výrazně pozdější, tedy na čas, kdy mají mladí lidé ukončené vzdělání a alespoň částečně vybudovanou profesní kariéru.

2.2 Představy mladých lidí o manželství a rodičovství

S odkazem na měnící se podobu rodiny v této podkapitole v první řadě uvádím představy mladých lidí o vstupu do manželství a následného rodičovství; přičemž pomalu přecházím k významu přítomnosti rodinného soužití s ohledem na psychickou pohodu člověka, která se odvíjí od uspokojování jistých potřeb vycházejících z péče o dítě, kdy je na něj možné, zcela jistě nahlížet jako na smysl života.

---

²¹ FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, str. 5.

²² MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, str. 36-38.

²³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, *Demografické ročenky 1989-2015*. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie

Ačkoliv jsou v lidech od počátků věků biologicky zakořeněné sklony k rodičovskému a partnerskému chování²⁴, jsou postoje mladých lidí k rodičovství a k dětem velmi nejasné. Pro mnohé z nich může rodičovství představovat vzdálenou budoucnost. Mezi mladými lidmi jsou zastávány jak názory, že je dítě výrazným omezením svobody, tak je také vnímáno jako největší štěstí v životě člověka. Dítě je sice lidmi považováno za přirozenou součást života, nicméně se k péči o něj přistupuje s odlišnými přístupy. Jedni staví rodinu na první místo a chtějí se věnovat především jí. Druzí se chtějí plně soustředit na budování profesní kariéry a další se zase chtějí věnovat jak rodinnému, tak profesnímu životu stejnou měrou zároveň. U dnešní mladé generace je ve velké míře zastoupen názor, že přivést dítě do současné společnosti, je nezodpovědné, a to zejména v kontextu s morálním úpadkem, přelidněním planety a socioekonomickou nejistotou.²⁵

Zařazení rodičovství do životních plánů mladé generace a jeho celková důležitost jsou z hlediska věku mladých lidí v průběhu vývoje společnosti velmi proměnlivé. Až do roku 1989 byl veškerý společenský život centrálně plánován.²⁶ Významnými činiteli byli taktéž sociální kontakty a postavení rodičů, kteří mohli alespoň částečně situaci ovlivnit. Bylo zcela obvyklé, že lidé měli po celý život jedno zaměstnání, díky čemuž tak prožívali vcelku pohodlné životy. Vstup do manželství a následné založení rodiny byly v této době považovány za první kroky k dospělosti. Dnešní společenská situace, pro kterou je charakteristický značný technologický pokrok, zcela mění životní dráhy mladých lidí. Výběr vzdělání, povolání a seberealizace je v rukou jich samotných, mnohdy za přítomnosti materiální pomoci rodičů.²⁷

Není tak divu, že nastaly výrazné změny v organizaci rodinného života. Rodinné dráhy byly modifikovány. Rodinný život a s ním spojené rodičovství je odkládáno do pozdějšího věku. Je tak otázkou, co vede některé z dosud nezletilých mladých dívek k tomu, aby se staly matkou. Proč jdou nezletilé matky proti proudu demografických trendů a zakládají rodiny v životní fázi, ve které ještě nemají dokončené potřebné vzdělání a ani minimálně započatou pracovní kariéru? Je ve hře jejich nezodpovědnost vůči sobě i životu jejich vlastního dítěte? Nebo jsou ve hře zcela jiné faktory, kterými mohou být v lepším případě biologické touhy po dítěti, či v horším případě výsledek rizikového chování? Je tedy

---

²⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, str. 15.

²⁵ FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, str. 80-81.

²⁶ V tomto kontextu znamená *centrální plánování* skutečnost, že největší slovo měl při výběru školy a následného umístění do povolání stát.

²⁷ FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, str. 45-46.

nezletilé mateřství považováno za problém, či je na něj možné nahlížet jako na nový směr v rámci zlepšení demografické situace současné stárnoucí společnosti?

Navzdory, výše zmíněným, trendům v oblasti rodinného života by lidem v životě nemělo stačit být pouze kariérně úspěšným, neboť pro spokojený život je důležité i citové a sociální zázemí – které se nezíská nikde jinde než v kruhu milující rodiny.

V rámci seberealizaci jedince by mělo zaujímat významné místo manželské soužití a rodinný život společně s dětmi. Ačkoliv někteří jedinci způsob takového života považují za přítěž a zábranu v budování vlastní úspěšné kariéry, stále je tu většina, která v tom spatřuje své největší štěstí a smysl života.²⁸

Samotná hodnota dítěte je pro každou rodinu poněkud odlišnější. Například dle J. Simona je v dětech možné „*spatřovat zdroj radosti a smysl vedoucí k překonávání překážek*“.²⁹ Lidé mohou mít různé odpovědi na otázku: *Proč chtějí mít děti?* Nicméně psychologické, etiologické a společenské tendence hovoří téměř jasně. Člověk svojí snahou o zplození potomka potvrzuje jakousi svojí normalitu, ať už z evolučního hlediska³⁰ či v kontextu společenské prestiže a identity, neboť se lidé odpradávná se snažili zajistit pokračování svého rodu a rozšíření rodiny.

Studie z oblasti psychologie ukazují, že primárními motivačními zdroji, které determinují lidské chování, jsou vedle těch biologických i *základní psychické potřeby*. A právě uspokojování základních psychických potřeb je nezbytné pro to, aby mohl organismus správně fungovat a nadále se zdravě vyvíjet. Dítě je tak možno chápat jako jakýsi prostředek k uspokojování psychických potřeb členů rodiny.³¹ Jeho hodnota pak spočívá v tom, že uspokojuje následujících pět okruhů lidských potřeb:

1. Potřeba **stimulace**, která vede jedince k nějaké aktivitě.
2. Potřeba **smysluplného světa** – neboli smysluplného prostředí, jež dává možnost učení.
3. Potřeby **životní jistoty**, jež je tvořena na základě angažovanosti v rámci citového vztahu.
4. Potřeba **identity**, jejíž podstatou je vědomí vlastního JÁ, sebeúcty a společenské hodnoty.

---

²⁸ FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, str. 5.

²⁹ SEKERA, Ondřej. *Rodina v nečase*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2010, str. 15.

³⁰ V rámci pohlavního pudu.

³¹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992, str. 41.

3 ADOLESCENCE

Z toho, co bylo naznačeno již výše, víme, že nezletilé matky, jsou dívky, jež si procházejí obdobím dospívání-obdobím adolescence. Právě z tohoto důvodu tak bylo nezbytně nutné podívat na to, jaké jsou typické rysy adolescentních jedinců, a upozornit na důležitost onoho období, neboť představuje jakýsi přechod mezi dětstvím a dospělostí. Pro pochopení chování dospívajících je důležité vědět, co se v nich samotných odehrává, jak se cítí, co chtějí a proč se chovají tak, jak se chovají. Tato kapitola tak seznamuje s obecnou charakteristikou adolescence; vymezuje jeho základní fáze, jimiž jsou *raná, střední a pozdní adolescence*; nastiňuje základní *vývojové úkoly* tohoto období a v neposlední řadě nabízí pohled na adolescenci jako na *biologický a sociální mezník*.

Podstatnou informací je, že v rámci vývoje v období adolescence probíhají v těle dospívajících významné bio-psycho-sociální změny, jež pomáhají jedinci začlenit se do dospělé společnosti. Přípravují mladého člověka na zcela novou životní roli – **rolí reprodukční**. A právě plněním této sociální role se postupně přechází k **rodičovství**. Nicméně jak se bude psát na následujících stránkách, neznamená vždy fyziologická zralost připravenost k mateřství, neboť mnohdy nebývá fyziologický vývoj na stejné úrovni jako psychická a sociální zralost, což je ve výsledku závažným problémem nejen pro matku, ale i její dítě a celé bližší sociální okolí.

Nabízí se tak další série otázek, na které lze těžko nalézt jednoduchou a pro všechny uspokojivou odpověď. *Je nezletilá matka dítě či již dospělá žena? Jakým způsobem by se k nezletilé dívce, která je matkou, mělo přistupovat? Může být mateřství nezletilé matky kvalitně naplněno i v případě, že ještě nedosáhla dokonalého vývoje ve všech směrech?*

V období adolescence dochází u mladého člověka k řadě biologických, psychických a sociálních změn. Dochází ke komplexní proměně jeho osobnosti ve všech zmiňovaných oblastech. Celý průběh dospívání je ovlivněn řadou kulturních a společenských faktorů, které

---

³² Langmajer, Matějček in MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992, str. 42.

jedince obklopují a vytváří se v souvislosti s tlakem ze strany společnosti.³³ Adolescence se v průběhu doby dostala do pozice samostatného životního období, kterému je přičítán veliký význam, neboť nabývá ekonomických, sociálních, pedagogických, zdravotních i kulturních rozměrů.³⁴

Dnešní podoba dospívání se vymezila v důsledku civilizačních změn. V původních přírodních společenstvích byl přechod k dospělosti značně zjednodušen. Měl podobu rituálu, díky kterému nebylo nutné pochybovat a být sám aktivní, neboť vše bylo určeno tradicemi a vnějšími postupy. V minulosti společnost na dospělého jedince nekladla takové nároky. Dnes je tento proces mnohem náročnější. Role dospělého je v dnešním světě náročná a neposkytuje předem stanovenou prestiž a jednoznačně ukotvenou identitu. Dnešní mladí lidé se snaží co nejrychleji dostat na úroveň dospělých. Usilují o získání co největšího počtu práv a svobodného rozhodování, vedle čehož však odmítají povinnosti a odpovědnost za své jednání.³⁵

Termín adolescence pochází z latinského slovesa *adolescere*, které znamená *dorůstat, dospívat či mohutnět*. V kontextu věku se období adolescence pohybuje okolo druhého desetiletí lidského života, přičemž existuje velké množství jednotlivých vymezení a konkrétních specifikací od řady různých autorů.³⁶ Jedním z možných přístupů je na adolescenci nahlíženo v širším pojetí jako na období mezi 11/12 lety až 20/22 lety. Toto období je děleno na dvě fáze, jejichž charakteristika je následující:

Do **první fáze dospívání** je řazena:

a) **Raná adolescence**, jež trvá zhruba od 11 do 14 let a jejím hlavním charakteristickým znakem jsou pubertální změny, tj. první známky pohlavního dospívání a urychlení tělesného růstu. Pro chlapce toto období končí první emisí semene a u dívek je tomu tak s nástupem menstruace. Spolu s vývojem sekundárních pohlavních znaků dochází taktéž ke zvýšenému zájmu o vrstevníky opačného pohlaví a k vývoji a změně v kognitivních procesech.

b) **Střední adolescence** je obdobím pokračování pohlavního dozrávání a je časově vymezována zhruba mezi 13 až 16 rokem. Zde bývá ukončována základní školní docházka, bývá započato profesní směřování a začíná se s hledáním osobní identity, přičemž je značně patrná příslušnost k vrstevníkům a specifický životní styl.

---

³³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, str. 321.

³⁴ MACEK, Petr. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999, str. 15.

³⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, str. 321-323.

³⁶ MACEK, Petr. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999, str. 11.

c) *Pozdní, vrcholná adolescence* je pak řazena již do **druhé fáze dospívání**. Spadá do věkového rozmezí od cca 15 do 22 let. Je obdobím přechodu k dospělosti, komplexnější psychosociální proměny a zpevňování duševního života a vlastní identity. Adolescenti v tomto období cítí zvýšenou potřebu někam patřit, s někým se sdílet a přemýšlet o své profesní a partnerské budoucnosti. Změny, které v tomto období proběhly, výrazně determinují třeba i to, jakým způsobem je adolescent připraven na přijetí role dospělého a s ním spojené role manželské a posléze rodičovské.³⁷

3.1 Vývojové úkoly v adolescenci

Adolescent musí v době dospívání zvládnout mnohé vývojové úkoly, které jsou dány především společností, v níž žije a vyrůstá. Adolescent se musí naučit ovládat vlastní impulzivitu a přijmout sám sebe, a to s odkazem na hodnoty, jež on sám vyznává. Období dospívání, na to, jak je „krátké“, v sobě skýtá veliké množství úkolů, se kterými se dospívající člověk musí v rámci svého vývoje vypořádat. Mezi hlavní vývojové úkoly adolescence lze řadit následující:

- *Dosáhnutí nových a zralejších vztahů s vrstevníky obou pohlaví.*
- *Dosáhnutí mužské a ženské sociální role.*
- *Akceptace vlastní tělesné konstituce.*
- *Dosáhnutí emoční nezávislosti od rodičů a jiných dospělých.*
- *Příprava na manželství a rodinný život.*
- *Příprava na ekonomickou nezávislost.*
- *Osvojení určitých hodnot a etického systému.*
- *Dosáhnutí společensky zodpovědného chování.*³⁸

Výše zmíněné vývojové úkoly lze rozřadit do dvou hlavních skupin, neboť je možné si všimnout jejich specifické orientace na biologickou a sociální rovinu lidského života. Z tohoto důvodu je na následujících řádcích na období adolescence nahlíženo jako na biologický a sociální mezník, kdy jsou v jednotlivých podkapitolách vytyčeny základní aspekty, které jsou s obdobím adolescence spojovány.

---

³⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, str. 323-325.

³⁸ Havighurst in SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, 2014, str. 32-33.

3.1.1 Adolescence jako biologický mezník

Adolescence je vedle pojetí, které na ni nahlíží jako na přechod od dětství k dospělosti, chápána taktéž jako *biologický mezník*. Dítě se stává člověkem, jež je schopen reprodukce. Tělesné dospívání se projevuje jak viditelně, tak je samotnými aktéry emocionálně a psychicky silně prožíváno. Jsou patrné změny v oblasti zvětšování postavy a jejich proporcí, objevují se sekundární pohlavní znaky, mění se funkce orgánů a je pocíťována touha po sexuálních počitech. Veškeré vstřebávání a přijímání takto zásadních tělesných změn může být pro adolescenta velmi obtížné, neboť pokud se s nimi neztotožní, nepřijme obraz sebe sama, bude to mít výrazný vliv na jeho sebepojetí. Období dospívání je v kontextu fyzických a biologických změn náročnější pro dívky. Změnami procházejí dříve než chlapci a vývoj jejich sekundárních pohlavních znaků je nápadnější. Mohou se tak stát terčem eroticky zaměřených posměšků z řad vrstevníků.³⁹

Všechny změny, které v období adolescence probíhají, směřují k pohlavní zralosti, jejíž hranicí je u většiny populace započetí pohlavního sexuálního života, jež se stává významným faktorem odrážejícím se v jejich osobnostním, emočním i sociálním vývoji.⁴⁰

3.1.2 Adolescence jako sociální mezník

Vedle zmiňované, té základní, biologické podstaty adolescence, bývá na adolescenci taktéž nahlíženo jako na čas přípravy dospívajícího pro jeho novou roli, kterou bude zastávat v dospělosti. Ačkoliv to fyziologické změny představují počátek adolescence a začínají cestu k dospělosti, neznamena to, že se dítě stává dospělým i po sociální stránce. Pokud nenastane soulad mezi fyzickým a psychickým vývojem, mohou nastat mnohé problémy, mezi které je zcela jistě možno zařadit i nezralou sexualitu a z ní plynoucí nežádoucí nezletilou graviditu, čemuž bude věnována pozornost v následujících kapitolách.

Jak bylo psáno již dříve, v období dospívání se postupem času stává adolescent schopen navazovat nejenom silná přátelství, nýbrž i první partnerské vztahy založené na pocitech zamilovanosti a lásky. Erotické city jsou intenzivní, mnohdy platonické, idealizující a nesexuální. Již v tomto období se objevují možné sexuální deprivace, jež úzce souvisí s mravní narušeností. Velmi často se stává, zvláště u dívek, že dochází k předčasným pohlavním stykům, jež v nejhorším případě mohou negativně ovlivnit vývoj nevyzrálé

---

³⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, str. 326-327.

⁴⁰ VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, str. 17.

osobnosti.⁴¹

3.1.3 Sekulární akcelerace a její dopady na sociální fungování

Proč však v moderní společnosti dochází ke zmiňovaným předčasným pohlavním stykům, jejichž následky mohou neblaze ovlivnit hned několik životů naráz? Odpovědí na tuto otázku může být proces sekulární akcelerace, jakožto to jeden z dopadů vyspělosti moderní společnosti.

U technicky a průmyslově vyspělých společností se během posledních staletích začal objevovat trend související s uspíšením začátku dospívání – tzv. **sekulární akcelerace**, která představuje urychlený růst a vývoj jedince, zejména po fyziologické stránce. Díky ní se na jedné straně zkracuje doba dětství, a na straně druhé oddaluje nástup do plné dospělosti. Změny ve vnímání období adolescence jsou sledovány odborníky v mnoha zemích, kdy je dle získaných výsledků patrné, že jejich zahájení a ukončení je závislé na aspektech jakými jsou socioekonomický status, kvalita stravy nebo lékařská péče. **Sekulární akcelerace s sebou přináší komplikace**, kdy se kupříkladu hovoří o problematice **uspíšení/zpomalení psychického vývoje jedince**. Odborníci nezastávají stejná stanoviska. A tak jedno stanovisko obsahuje tvrzení, že je psychický vývoj pozastaven na úkor toho fyzického; a stanovisko druhé si zakládá na přesvědčení, že oba vývoje probíhají současně.⁴² Další komplikace, de facto je možné ji považovat za vývojový problém, může být spatřován v souvislosti se **vztahem mezi fyzickou a sociální zralostí**, kdy zmiňovaná sekulární akcelerace snižuje věkovou hranici dospívání, ale současné požadavky kladené společností neustále oddalují dosažení sociální zralosti.⁴³ Tyto protikladné tendence jsou promítány zejména do sexuální oblasti, kdy je adolescent fyzicky zralý pro sexuální aktivitu, ale společností je v ní omezován. Problematický je tento jev zejména u dívek, které dospívají dříve než chlapci, již nabývají spíše po stránce objemové a svalové. Vývoj sekundárních pohlavních znaků je o dost výraznější a je mu přikládán i větší význam v porovnání s chlapci. Na změny, jimiž si dívky v období dospívání procházejí, je nahlíženo jako na zrání, které s sebou přináší i schopnost plodit děti. To může vést až k nesprávnému výchovnému působení rodičů, kteří se

---

⁴¹ KOHOUTEK, Rudolf. Psychologie vývoje a výchovy v pubertě. In: Psychologie v teorii a praxi [online]. 2014 [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1404/psychologie-vyvoje-a-vychovy-v-puberte>

⁴² VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, str. 16.

⁴³ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada), str. 157.

svoji snahou a omezováním snaží své dcery chránit, v důsledku čehož omezují jejich aktivity.⁴⁴ S tím souvisí i další rozpor, kterým je *kontrast mezi sociální rolí a statusem*. V tomto kontextu je konfrontováno očekávání odpovědného jednání – role dospělého vzhledem k fyzické zralosti, se statusem dospívajícího. V oblasti výchovy může tento rozpor představovat dilema, zda zacházet s dospívajícím jako s dítětem či přímo jako s již dospělým – tzv. *mezistatus a mezirole*.⁴⁵

S odkazem na téma této diplomové práce se prostor pro zamyšlení. Dívka, která v období dospívání otěhotní, tak balancuje na rozmezí mezi dospělostí a dětstvím, čímž se dostává do rozporu se svoji sociální rolí, neboť nikdo neví, jakým způsobem k ní správně přistupovat. Dívka již vypadá jako opravdová žena, a dokonce si tak i připadá. Pohlavně „vyspěla“ a má dítě. Je však skutečnou ženou, zbavenou posledních společenských charakteristik, které z ní dělaly dítě? Zdá se mi však, že dospívající figuruje svým postavením stále jako závislý na dospělém, kdy mu jsou společností ukládána mnohá omezení a u nezletilých mladých maminek zrovna tak. Nezletilá matka je na pomoci dospělých závislejší než kterýkoli jiný běžný dospívající. Ve většině případů očekává, že se o ni i o její dítě budou starat její rodiče. Budou ji pomáhat s výchovou a péčí jí samotné i jejího potomka. Místo nezávislého dospělého jedince se tak možná stala ještě závislejší dítětem s dítětem...

3.2 Hledání smysluplnosti života v období adolescence

Co je smyslem mého života? Lidé o své podstatě přemýšlí nejenom v těžkých životních situacích, kterými mohou být kupříkladu vážná nemoc a veliký neúspěch, nýbrž i zásadní životní rozhodnutí a změny – tedy i *období dospívání*. Hledání odpovědí na otázky spjaté se smysluplností života tak může být zcela jistě přiřazeno k již zmiňovaným vývojovým úkolům, jež je nutné v rámci adolescence zvládnout.

S odkazem na téma diplomové práce zaujímá hledání smysluplnosti života adolescenta primární postavení mezi tím, čím si dospívající člověk během svého vývoje musí úspěšně projít, aby si ujasnil to, co je pro něj důležité, a tím si položil základy pro spokojený život v dospělosti. A tak právě z tohoto důvodu je hledání smysluplnosti života věnována samostatná podkapitola, v rámci které je pozornost soustředěna mimo jiné i na definování

---

⁴⁴ VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, str. 16.

⁴⁵ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada), str. 158-159.

životních hodnot a postojů, jež jsou pro formování životní smysluplnosti stěžejní; pokračuje se zdroji smysluplnosti, které jsou pro současné lidstvo primární; přičemž je podkapitola zakončena osvětlením důležitosti a zákonitostmi morálního vývoje a hodnotové orientace.

Ačkoliv hledání smysluplného života probíhá celý život, je pro formování jeho základny nejdůležitější právě období pozdní adolescence, pro které je typická, jak již bylo zmiňováno, konfrontace adolescentů se světem dospělých a hledání své další životní cesty a svého směřování. Adolescent v tomto období již začíná uvažovat abstraktně, což mu umožňuje dívat se na svět i z jiné perspektivy, díky čemuž má možnost vnímat nadosobní hodnoty a představy o budoucnosti. Dospívající zažívá proměnu vlastního pojetí sebe sama i okolí, na základě čehož je schopen vnímat existenciální podstatu vlastního života, která mu ve výsledku pomáhá úspěšně procházet krizemi identity a následně je řešit. V důsledku nedostatečně vyvinutého životního smyslu v tomto období je možný výskyt a rozvoj sociálně patologických jevů, mezi které je možno řadit například rizikové chování, kriminalita, šikana, rizikové sexuální chování a další.⁴⁶

Hodnoty dospívajících mají největší význam v oblasti motivace, kdy je možné je vnímat i jako normy, cíle nebo ideální stav. Hodnoty se v období adolescence dotvářejí a specifikují, přičemž se v této životní fázi stávají primárními hodnoty orientované na interpersonální vztahy, přátele, světonázor a vrstevnickou skupinu. Vedle již zmiňovaného dělení hodnot **V. E. Frankla** (viz. kapitola *Existencialismus*), je jím uváděna ještě jiná kategorizace, jež je směřována přímo k samotným adolescentům:

- *Hodnoty nepoznané* – mladý člověk ví, že takové hodnoty existují, nicméně si je zatím neosvojil.
- *Hodnoty poznané, ale neuznávané* – většinou se jedná o hodnoty nadefinované společností, o nichž mladý člověk ví, ale odmítá si je osvojit.
- *Hodnoty uznávané, ale odmítané* – mladý člověk o těchto hodnotách ví a oceňuje je u druhých, avšak sám je odmítá, neboť pro něj nejsou zásadní.
- *Hodnoty motivační* – jsou hodnoty dané společností, které mají silný motivační vliv na člověka, kdy se postupně stávají jeho cílem.⁴⁷

---

⁴⁶ VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, s. 66-69.

⁴⁷ VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, s. 70.

Pro jasnější představu o tom, jaké hodnoty dnešní adolescenti vyznávají, jsem se rozhodla zařadit do teoretické části této práce také výsledky výzkumu slovenských sociologů **Mariany Sirotové** a **Martina Droscaka** publikované v roce 2015 - *Value orientation preference of children, adolescents and young adults via quantitative optics*. Na základě výsledků jejich výzkumu stanovili následujících 5 nejčastěji se vyskytujících kategorií:

- **Hodnota vzdělání:** Hodnota vzdělávání byla respondenty dávana do souvislosti s vnímáním její důležitosti v následném uplatnění se v socioekonomické sféře a společenské oblasti lidského života.
- **Estetické hodnoty:** Estetické hodnoty byly charakterizované cítěním pro krásu, pozitivním přístupem k umění a vlastní snahou učinit něčí život nebo jeho okolí krásnějším za pomoci kulturního rozvoje a zachování kulturních a historických hodnot civilizace.
- **Morální hodnoty:** Morální hodnoty byly orientované na snahu o konání dobra, užitečnosti a vzájemné spolupráce. Je pro ně charakteristický pozitivní charakter primárních rysů lidského jednání, preference férového chování a podpora důstojného života každého člena společnosti.
- **Ekonomické hodnoty:** Představovaly pokus o zajištění si dostatečného množství finančních prostředků, které povedou k naplnění materiální a psychické pohody.
- **Společenské hodnoty:** Hodnoty společenské byly spojovány s aktivním společenským životem, a to zejména se zvládáním obtížných životních situací a navazováním kvalitních mezilidských vztahů.⁴⁸

3.2.1 Zdroje smysluplnosti života

Na hledání smysluplnosti navazuje podkapitola, jež se soustředí na samotné zdroje, které mohou lidem zprostředkovávat životní štěstí a radost. Mezi ony zdroje smysluplnosti lidského života je možno řadit veliké množství věcí, činů a situací, které mají pro konkrétního člověka silnou individuální hodnotu. Taková silná hodnota je dána zejména životní dráhou, kterou jedinec kráčí, či na jakou svůj život orientuje. Nicméně i přes nepřeborné množství variant takových zdrojů je možno analyzovat čtyři základní oblasti, na které bývá

---

⁴⁸ SIROTOVÁ, Mariana a Martin DROSCAK. Value orientation preference of children, adolescents and young adults via quantitative optics. The online Journal of New Horizons in Education [online]. University of Ss. Cyril and Methods In Trnava, 2015, 5(3), 139-144, Dostupné z: <https://www.tojned.net/journals/tojned/articles/v05i03/v05i03-19.pdf>

v současném světě život jedince zaměřen. Dle **H. Baumeistera** se jedná o *práci, štěstí, sebepojetí a lásku*.

- **Oblast práce:** Na práci je nahlíženo jako na činnost, díky které jsme schopni ovládat vlastní vůli a řídit svoji iniciativu. Jakmile si uvědomíme smysl práce, můžeme prožívat i jakési uspokojení, které z ní pramení, neboť prý existuje úzký vztah mezi prací a milováním vlastní práce. Rozlišovány jsou tři základní druhy práce, jimiž jest *práce jako zaměstnání, práce jako příležitost k dosahování určité kariéry a práce jako povolání*.
- **Oblast štěstí:** Být šťastným, si lidé přejí již od počátku věků. Neustále se hledají způsoby, jak se takovým člověkem stát, a dokonce se i analyzovalo, co štěstí vlastně je. Došlo se k závěrům, že pro stav štěstí jsou charakteristické například *pozitivní a příjemné emocionální zážitky, klid, mír, bezpečí a spokojenost s vlastním životem*. Pověštinou bývají šťastnější lidé mající rodinu, zajímavou a prestižní práci, dobré výděvky a vzdělání. Vyskytuje se však i paradox, který poukazuje na to, že šťastní jsou i lidé žijící v objektivně horších životních podmínkách. Pocit štěstí výrazně ovlivňují objektivní faktory jako je již zmiňovaná práce, ale také sociální vztahy a zdravotní stav člověka.
- **Oblast lásky:** Oblast lásky je pro život člověka stěžejní, neboť vychází ze základní lidské potřeby – potřeby afilace. Lidé cítí potřebu vytváření a udržování silných blízkých, intimních i sociálních vztahů. Chtějí být někomu nablízku, cítit k někomu důvěru a někomu náležet. Hodnota lásky je realizována například v manželství, v rodině, v přátelských i intimních vztazích. Dle **R. Sternberga** jsou rozlišovány tři základní druhy lásky – *láska jako vášeň, osobní blízkost a osobní oddanost*. „*Lidé očekávají, že přátelství, manželství a rodina jim dají cíl, pro který stojí za to žít a že jim dají i pocit naplnění života a citové uspokojení*“⁴⁹.
- **Oblast sebepojetí – identita:** Oblast spojená s osobností člověka je pro vnímání smysluplnosti života kriticky důležitá. Osobností se v kontextu smysluplnosti života rozumí zejména schopnosti jedince, jeho sociální aspekty a hodnotová orientace, které se vykonstruovaly jako výsledek působení přirozenosti člověka a kulturních vlivů. V dnešní společnosti se lidé snaží více porozumět sobě samým. Člověk se pokouší o to, aby žil ve shodě se svými tužbami a potřebami, mnohdy však ale bez ohledu na druhé. V důsledku takového přístupu k životu v současnosti

---

⁴⁹ Sternberg in KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2006, str. 178.

neustále narůstají počty rozvodů, depresí, úzkostí, sociálně patologických jevů a sebevražd.⁵⁰

3.2.2 Morální vývoj a hodnotová orientace v adolescenci

Z informací uvedených na předchozích stránkách, je patrné, že stěžejními pojmy, se kterými je v nich manipulováno, jsou **hodnoty a morálka**, jimž je nutné věnovat ještě o malinko větší pozornost než dosud, poněvadž, jak již bylo napsáno, se od nich úzce odvíjí smysluplnost života, jsou základem existenciálního myšlení a mimo jiné, s odkazem na praktickou část této práce, tvoří rámec výzkumných otázek orientovaných životní situaci nezletilé matky. Jsou to stěžejní oblasti zájmu, neboť jsou základem k nalezení odpovědí na základní výzkumnou otázku vloženou existenciálního kontextu – *Jakým způsobem ovlivnilo narození dítěte život nezletilé matky?*

Na chlapce a dívky, kteří vstupují do adolescentního období, začíná společnost klást vyšší požadavky na dodržování určitých pravidel a norem, dle kterých by se měli chovat – a to na základě osvojení si jistých hodnot a zformování vlastního morálního uvažování. Díky dospívání se adolescenti postupně dostávají do nového sociálního prostředí, se kterým se nějakým způsobem musí naučit kooperovat, vyrovnat a přizpůsobit se mu. Jistý vývoj je tak v těchto oblastech nezbytně nutný.

V této podkapitole tak bude učiněno stručné uvedení do problematiky morálky a jejího vývoje, kdy je zájem nasměrován ke Kohlbergově konvenční a postkonvenční morálce, k morální orientaci v podání Gilliganové. Závěr podkapitoly je zaměřen na vývoj hodnotové orientace člověka, kdy je její důležitost zmiňována zejména v kontextu současné upadající společnosti.

3.2.2.1 Morálka a její vývoj

Z vývojového hlediska je morální vývoj v období adolescence *cestou od sobeckosti k upřímnému zájmu o druhé*. Je to cesta velmi komplikovaná a konfliktní, neboť se pojí s hledáním vlastní identity, kdy je na jedné straně nutné vymezit sebe sama a uvědomit si

---

⁵⁰ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2006, str. 174-183.

vlastní jedinečnost; a na straně druhé to vše dělat s ohledem na morální principy a kritéria zakotvené v orientaci na druhé.⁵¹

V návaznosti na výše zmíněné se v rámci vývojových procesů v rámci adolescence hovoří o takzvaném přechodu od heterogenní morálky k morálce autonomní.⁵² K proměně morálního uvažování dochází tehdy, je-li dospívající schopen abstraktně myslet a chápat obecnou podstatu norem a chování, díky čemuž nalézá různé možnosti řešení problémů. Morálka je v adolescenci utvářena na základě *rozvoje abstraktního a logického uvažování*, který vede k teoreticko-etickým úvahám o spravedlnosti, dobru a zlu; a na základě *změny vztahů k nejbližšímu sociálnímu okolí* (rodina, přátelé, vrstevníci), což pak představuje přeměnu pojetí péče o druhé, starostí a pomoc jiným, ke kterému vedlo předchozí uvědomění si hodnoty mezilidských vztahů.⁵³

Dle **L. Kohlberga** se adolescenti pohybují na rozmezí mezi konvenční a postkonvenční morálkou. *Konvenční morálka* je založena na takových principech chování, které adolescenti vidí a následně odvozují v určitých situacích od jiných lidí ve svém okolí. Získávají tak vlastní zkušenosti s dobrem a zlem, na základě čehož ony zkušenosti postupně generalizují v obecné pojetí spravedlnosti, pravidel a povinností.⁵⁴ Pro tuto úroveň je charakteristická snaha dodržet očekávání rodiny a nejbližší skupiny, se kterou se jedince snaží identifikovat. Právě to je vnímáno jako nejvyšší hodnota, která bývá jakýmsi přizpůsobením se osobnímu očekávání společenského pořádku a loajality k němu.⁵⁵ *Postkonvenční morálka* se pak objevuje pouze u té skupiny adolescentů, kteří si zindividualizovali pojetí spravedlnosti a svobody. Jedná se o proces, který je založen na převzetí odpovědnosti za sebe samého.⁵⁶ Je zde jasná snaha o definici vlastních morálních hodnot a principů, jejichž platnost je využitelná i mimo autority a skupiny lidí, kterých se adolescent drží.⁵⁷

Dále, v rámci morálního vývoje, **C. Gilliganová** klade důraz na rodové rozdíly a tradiční stereotypy vztahované k ženskému a mužskému chování. Zavedla termín *morální*

---

⁵¹ VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, s. 61.

⁵² Kohlberg in VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, s. 60.

⁵³ Erikson in VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, s. 61.

⁵⁴ Kohlberg in VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, s. 61.

⁵⁵ KOHLBERG, L. *Essays on Moral Development Vo. 1, The Philosophy of Moral Development: Moral Stages and The Idea of Justice*, str. 17.

⁵⁶ Kohlberg in VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, s. 61.

⁵⁷ KOHLBERG, L. *Essays on Moral Development Vo. 1, The Philosophy of Moral Development: Moral Stages and The Idea of Justice*, str. 18.

orientace, podle které řeší každý člověk svá morální dilemata, se kterým se během života setkává. Původ odlišných morálních orientací mužů a žen je dle její teorie zakořeněn v odlišném způsobu socializace u chlapců a dívek.⁵⁸ *Ženské pojetí morálky* vychází ze zájmu o druhé, péči o ně a starostlivosti. Zohledňuje individuální lidské potřeby a snaží se zamezit ubližování druhým. Morálka žen spatřuje základ společenského jednání ve vzájemné propojenosti mezi lidmi, kdy předpokládá jejich vzájemné naslouchání a porozumění si. Vedle ženského pojetí, figuruje *mužské pojetí morálky*, které je zaměřeno na abstraktní práva a povinnosti; nabádá k respektu práv a postavení všech lidí, které vnímá jako sobě rovné. Pro mužskou morálku je charakteristická víra v samostatnost a individualitu lidí.⁵⁹

3.2.2.2 Hodnotová orientace a její vývoj

Na morální vývoj úzce navazuje i vývoj hodnotové orientace, se kterou jsou konstruovány tak potřebné hodnoty člověka, jež jej ovlivňují a vedou v průběhu celého života.

Důležité je poznání, že se adolescenti autoidentifikují pouze s takovými hodnotami a normami, k nimž chtějí být oni sami loajální. Nepřijímají všechno, co jim sama společnost nabízí nebo vnucuje. Jejich osobní přesvědčení o tom, co je správné, má pro ně větší význam než tlak celé společnosti. Pro dospívající je typické uvažování o různých principech morálky, k nimž zaujímají neobvyklá stanoviska a mnohdy absolutizující závěry. Pokud nejsou schopni uskutečnit své pozitivní plány a představy, uskutečňují alespoň ty negativní, díky kterým se na sebe mohou snažit upozornit a vzbuzovat zájem u okolí.⁶⁰

Samotný výzkum hodnot v historii lidstva kolísal všemi směry – od pojetí jako nejdůležitější složky kultury až po naprostý nezájem. Dnešní sociologové však toto téma zkoumají a roste i zájem ze strany veřejnosti. V současnosti neexistuje jedna jediná univerzální teorie, která by jasně definovala a vymezovala to, co lidské hodnoty znamenají. Nicméně všemi je na hodnoty nahlíženo jako na jakýsi společenský tmel, který udržuje společnost pohromadě. Hodnoty přijaté člověkem jej usměrňují při konkrétním jednání takovým způsobem, aby bylo možné dosáhnout vzájemné kooperace ve společnosti, a aby byl zachován její sociální řád. Hodnoty mají důležitou funkci jak vzhledem k celé společnosti, tak

---

⁵⁸ DVOŘÁKOVÁ, J. *Morální usuzování: Vliv hodnot, osobnosti a morální identity*. 1. vyd. Brno: nakl. Tribun, 2008, str. 28-29.

⁵⁹ BARŠA, P. *Panství člověka a touha ženy: Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, str. 28.

⁶⁰ VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, s. 60.

k jejím jednotlivým členům. Tvoří základní složku kultury a v souvislosti s individuem pak poskytují základní charakteristiky pro hodnocení dění a zdroje motivace k jednání.⁶¹

Důležitost formování společensky adekvátní hodnotové orientace se v současnosti stává stále více potřebnou, a to zejména v kontextu zvyšující se kriminality dětí a mládeže, krize rodiny a v neposlední řadě preference materiálního a konzumního způsobu života.⁶²

Vývoj hodnotové orientace neprobíhá kontinuálně, neboť je ovlivňován mnoha rozličnými faktory. V první řadě je výrazně determinován změnami a zvraty v životě adolescenta, jimiž mohou být kupříkladu zkušenosti z partnerského vztahu, změna školy, rozvod rodičů, odchod z rodiny či nástup do zaměstnání. V řadě druhé je vývoj podmíněn autoritami a vzory hledanými mimo rodinu. Vývoj vztahu k autoritám spojený s hodnotovou orientací vede k větší autonomii a kritičnosti adolescenta. Za pomoci působení vzorů vzniká v jádru osobnosti adolescenta zvláštní mechanismus, jež provází člověka těžkými životními situacemi, kdy mu říká, co je dobré a co zlé, a jak se v určitých situacích chovat. Struktura a klíč pro hledání jednotlivých vztahů je ryze individuální a velmi odlišná, nicméně i přesto byly nalezeny jisté společné rysy, kdy je typický přesun od pubescentních vzorů (zpěváci, hudebníci, modelky) k vzorům realističtějším. Vztah k novým vzorům, kterými jsou povětšinou silní jedinci a osobnosti (i učitelé, sportovní trenéři, vedoucí zájmových kroužků a další osobnostně hodnotní lidé, kteří se pohybují v bezprostředním sociálním okolí), je zpravidla nekritický s prvky zbožňování, někdy i se silným sexuálním podtextem. Pro pubescenta je velice důležité, jaké hodnoty jeho vzor uznává, neboť to na jeho chování má formativní vliv (přejímání rysů chování, módních zvyků a životního stylu).⁶³

3.3 Rizikové chování v adolescenci

Samotné *rizikové chování* je komplexní pojem, který na sebe strhává pozornost nejenom ze strany společensko-vědních disciplín, ale i ze strany odborníků z medicínské sféry. Jedná o jev, jež vyvolává obavy u kvalifikovaných pracovníků i samotných občanů společnosti.⁶⁴

---

⁶¹ ŠMÍDOVÁ, Michaela a Martin VÁVRA, ed. *Hodnotová a sociální reprodukce v rodině: první výsledky z výzkumu dvou generací*. Praha: CESES FSV UK, 2010. Studie CESES, 1/2010, str. 92-93.

⁶² SIROTOVÁ, Mariana a Martin DROŠČEK. *Value orientation preference of children, adolescents and young adults via quantitative optics* [online]. University of Ss. Cyril and Methods Trnava, 2015, 5(3), 139-144.

⁶³ VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, s. 62-65.

⁶⁴ Macek in SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, 2014, str. 40.

Za rizikové chování jsou považovány všechny projevy, jež naznačují možnost vzniku nějaké delikvence. Rizikové chování je tedy nekonformní jednání, které se vyznačuje negativním vybočováním od norem a porušováním zavedených společenských, školních a jiných pravidel. Určitá míra výskytu takového jednání je u pubescentních jedinců považována za normální, neboť je na ni nahlíženo jako na důsledek složitosti tohoto období, jež je charakterizováno důležitým přechodem z etapy dětství do dospělosti. Pro období pubescence je tak typická vyšší míra možnosti výskytu rizikového, či až delikventního chování, kdy může nabývat různých forem testování okolí a společenských norem.⁶⁵

Existuje veliké množství teorií, které se zabývají etiologií vzniku rizikového chování. Obecně jsou děleny do tří kategorií, jimiž jsou:

- **Teorie biologicko-psychologické:** Tyto teorie hledají souvislosti vzniku rizikového chování v kontextu s charakterem člověka, jeho tělesnou stavbou a genetickou výbavou (např.: *teorie rozeného zločince*).
- **Teorie sociálně-psychologické:** Zde se jedná o psychologicky orientované teorie, které hledají příčiny vzniku rizikového chování v souvislosti se sociálním učením, temperamentem, osobnostními rysy a kognitivními styly jedince (např.: *teorie sociálního učení*).
- **Teorie sociologické:** V tomto případě je pozornost soustředěna na kontext vzniku rizikového chování v závislosti na společenských a kulturních vlivech, jež na jedince v průběhu vývoje působí (např.: *teorie anomie*).⁶⁶

Mezi rizikové chování jsou řazeny aktivity, jimiž je *záškoláctví, lhaní, agresivita, šikana (kyber šikana), násilné chování, obecně kriminální jednání, vandalismus, závislostní chování, rizikové chování na internetu, rizikové chování v dopravě, extrémně rizikové sporty, hazardní aktivity, užívání anabolik a steroidů, nezdravé stravovací návyky, extremismus, xenofobie, rasismus, intolerance, antisemitismus* a pro nás významné **rizikové sexuální chování**. Pod pojem rizikové sexuální chování je možno řadit činnosti jako **předčasný pohlavní styk, promiskuita, náhodné známosti a pohlavní styk bez kondomu**, kdy toto vše může vést k následnému rozvoji sexuálních deviací a **předčasnému těhotenství**.⁶⁷

---

⁶⁵ MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015, s. 46-47.

⁶⁶ SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, 2014, str. 42-42.

⁶⁷ SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, 2014, str. 41.

3.3.1 Sexualita dospívajících

Co se týče období adolescence tak jejím dalším důležitým aspektem je mimo jiné také objeovávání vlastní sexuality. Což je pro dospívající jedince téma číslo jedna. To s sebou však přináší mnohá možná rizika, kdy jejich následky mohou být minimální, ale i dalekosáhlé a zasahovat tak do několika životů najednou.

Proto, aby mohl být člověk sexuálně aktivní, musí projít během svého života jistým vývojem. V této kapitole tak bude pozornost soustředěna na vysvětlení podstaty lidské sexuality a jejího psychosexuálního a sexuálního vývoje, kdy je uvedeno členění a jsou zmíněny základní vývojové úkoly, jež v jednotlivých obdobích musí být splněny. Podkapitola je zakončena problematikou časně sexuální aktivity adolescentů a možnými riziky, která s ní jsou spojována.

Samotná sexualita tvoří neoddělitelnou součást lidského života. Je pro člověka velmi důležitá, neboť odděluje partnerský vztah od vztahů ostatních. Je základem, na kterém vzniká láska, z níž později vzejde manželství, z něhož se posléze rodí děti. Lidská sexualita je determinována mnoha faktory, které se neustále vzájemně ovlivňují a prolínají. Hovoří se o faktorech jak biologických (již v době nitroděložního života), psychologických, tak i sociálních (významné zejména v období dospívání).⁶⁸

Lidská sexualita je důležitá v kontextu jejích základních funkcí, jimiž jsou **funkce reprodukční, slasti, oblažení, komunikace a redukce napětí**. Reprodukční funkce s postupem doby pomalu upadá do pozadí a nejčastějším z cílů sexuálního aktu je dnes pocit slasti a oblažení v rámci dlouhodobějšího partnerského vztahu. Komunikační funkce představuje nejintimnější způsob partnerské komunikace, který potřebuje každý pevný milostný vztah k prohloubení partnerské důvěry a porozumění. Během sexuálního styku dochází k psychickému uvolnění a zvyšování pocitu sebedůvěry.⁶⁹

3.3.1.1 Psychosexuální vývoj a sexuální vývoj:

Z hlediska psychosexuální adaptace je období adolescence kritickou etapou, neboť jak již bylo naznačováno výše (viz. *sekulární akcelerace*), neprobíhá tělesný vývoj vždy současně s vývojem psychickým. V období pozdní adolescence je podstatný dlouhý vývoj formování

---

⁶⁸ PONĎĚLÍČKOVÁ, Jaroslava. Nezralá sexualita: O sexuální výchově a sexuálních projevech dětí a mládeže. 1. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1990., str. 7-27.

⁶⁹ PONĎĚLÍČKOVÁ, Jaroslava. Nezralá sexualita: O sexuální výchově a sexuálních projevech dětí a mládeže. 1. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1990., str. 37-39.

schopností k dospělému sexuálnímu chování, jimiž jsou kupříkladu pevné citové vazby a učení se soužití v páru. Taktéž jsou formovány základní postoje k etickým hodnotám jako je věrnost, stálost, spolehlivost a zodpovědnost.⁷⁰ K přechodu od pohlavní nevyzrálosti k pohlavní vyzrálosti tak nedochází realizací prvního pohlavního styku, ale vývoj by měl být ukončen až se schopností navazovat a udržovat trvalejší partnerský vztah a vyrovnané sexuální partnerství.

V rámci psychosexuálního vývoje jsou rozlišovány 4 základní stupně, které jsou děleny dle věku. Jsou jimi následující:

1. **1. stupeň**, který spadá do věkového rozmezí **od narození do 6 let**. Primární pozornost dětí je zaměřena na tělesné a fyzické prožívání. V případě, že se projeví zájem o druhé pohlaví, jedná se spíše o spontánní akci, která bude utlumena v době, kdy se dítě naučí své jednání omezovat a případné doteky vztahované na pohlavní orgány opačného pohlaví potlačovat.
2. **2. stupeň** tvoří období **mezi 6 a 12 rokem**. V tomto čase je tělesný růst zpomalen. Jemná i hrubá motorika dosáhla téměř dokonalosti a objevuje se zájem dětí o možnosti duševního rozvoje. Objevuje se zvýšená potřeba soukromí a autonomie. Dívky vystupují v roli vychovatelek vzhledem k chlapcům, poněvadž o ně pečují i je napomínají. Chlapci takový přístup agresivně odmítají a vnímají jej jako obtěžující.
3. **3. stupeň** je z hlediska psychosexuálního vývoje tím nejsložitějším a neaktivnějším. Trvá přibližně **od 13 do 15 let**. Pod vlivem měnících se hormonů se na primární pozici dostává zájem o tělesné prožívání a vnímání vlastního těla. Zrychluje se tělesný růst a vývoj sekundárních pohlavních znaků. Jedinci procházející tímto obdobím kladou důraz na vnímání své vlastní role ve společnosti. Pro samotné sexuální chování je typická zbrkllost a bezmyšlenkovitost, jejichž negativní důsledky se mohou projevit ve společenské oblasti.
4. Poslední **4. stupeň** je součástí pozdní adolescence a trvá přibližně **od 16 let**. V tomto období je tělesný růst opět zpomalen, nastává hormonální rovnováha a sekundární pohlavní znaky začínají být přijímány a přidružovány k vlastní identitě. Objevuje se masturbace i partnerský sex, který nemusí být vždy zakončen koitem. Sexuální uspokojení začíná být dáváno do kontextu partnerského vztahu, kdy postupně dozrává schopnost intimity a objevují se myšlenky na tvorbu důvěrného pouta a vlastní rodiny.⁷¹

---

⁷⁰ Zvěřina in VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, str. 35.

⁷¹ WEISS, Petr. *Sexuologie*. 1. Praha: Grada Publishing, 2010, str. 98-99.

Na psychosexuální vývoj navazuje vývoj sexuální, který obvykle začíná ve věkovém rozmezí od 15 do 19 let, kdy se u naprosté většiny dospívajících pomalu hromadí sexuální zkušenosti s osobami druhého pohlaví.⁷²

Sexuální vývoj je složitým procesem, během kterého se formují základní charakteristiky lidského sexuálního chování, jimiž jsou pohlavní identifikace, pohlavní preference a sexuální reaktivita. Sexuální vývoj neprobíhá pouze v období adolescence, ale formuje se již od samotného narození, přičemž každá z vývojových fází člověka s sebou nese jistou podstatnou změnu, která ovlivňuje zbytek života.⁷³

Anglický psycholog M. Schofield na základě svých studií rozdělil sexuální vývoj do pěti základních stádií:

1. *Žádný až malý kontakt s druhým pohlavím* – realizují se partnerské schůzky, nicméně ještě nedochází k líbání.
2. *Lehký petting* – po první fázi je líbání už uskutečňováno, přičemž se k němu přidává ještě lehké dráždění ňader přes povrchovou vrstvu oblečení.
3. *Intenzivní petting* – dráždění ňader se stupňuje a začíná být doprovázeno manuálním drážděním pohlavních orgánů.
4. *Pohlavní spojení s jedním partnerem* – dochází k pohlavnímu styku.
5. *Pohlavní styky s více partnery.*⁷⁴

3.3.2 Časná sexuální aktivita adolescentů

Nicméně i přes výše zmíněnou důležitost postupného psychosexuálního a sexuálního vývoje, dochází k předčasným pohlavním stykům. Díky tomu sexualita a s ní spojené pohlavní styky nenaplňují jedince tak, jak by mohly, a namísto pozitivních dopadů s sebou přinášejí spíše negativní následky a rizika.

Dle dnešních psychologů je dosaženo hranice skutečné, úplné dospělosti až ve věku 24 let. Začít žít sexuálně aktivním životem ihned po dosažení fyzické dospělosti tak dle nich jednoznačně znamená, že člověk podlehl svému pudovému tlaku, díky kterému snížil hodnotu

---

⁷² VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, str. 23.

⁷³ VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, str. 25.

⁷⁴ Raboch in VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, str. 23.

své intimity, neboť ji prožil neúplně a zkresleně. Nedochází k pocitu naplnění. A to jediné, k čemu dochází, je skutečnost, že mladý člověk hledá neustále nové a nové partnery, se kterými by dosáhl uspokojení, a to vše pod vlivem *nezralé sexuality*.⁷⁵

Mezi lidmi z dnešní mladé generace panuje přesvědčení, že pokud budou sexuálně aktivní, dosáhnou větší prestiže mezi svými vrstevníky. Díky sexuální aktivitě mohou demonstrovat svoji zdatnost, úspěšnost, přitažlivost a zralost.⁷⁶ To je představa, která většinu náctiletých chlapců a dívek vede k přesvědčení, že pokud za sebou nebudou mít v sedmnácti letech už minimálně jeden pohlavní styk, jsou méně sociálně zdatní a vnímají se méněcenně.

Pozdější zahájení sexuálního života je žádoucí nejenom vzhledem k jedinci, nýbrž i vzhledem ke společnosti. Aktivní sexuální a intimní život obnáší mnohá úskalí a rizika, která jsou snadněji řešitelná ve chvílích, kdy je již jedinec zralý a dospělý. Pokud je dospělým a samostatným, je pro něj snazší vyrovnat se s následky jak po stránce citové, tak ekonomické i společenské.⁷⁷

Co se týče rizik, která se pojí s časnou sexuální aktivitou v adolescenci, jsou velmi značná. Mnohá z nich nejsou zcela zjevná adolescentům, ale ani samotným rodičům a jiným dospělým. Za nejvýznamnější je možné jistě považovat pohlavní nemoci a *těhotenství mladistvých dívek*.

To, kdy mladá dívka začne se sexuálním životem, závisí na tom, v jaké rodině vyrůstá a žije. Skupina dívek, která se v kruhu své rodiny cítí spokojeně, šťastně a vidí pozitivní vztahy mezi svými rodiči, nemá takovou potřebu hledat brzy jiné citové zázemí, které by se nacházelo mimo hranice rodiny. Naopak dívky, které se doma šťastně necítí a jsou ovlivněny negativními vztahy, událostmi a hádkami mezi členy rodiny, mají potřebu hledání citové útěchy a jejího zázemí značně zvýšenou a začínají žít sexuálním životem dříve.⁷⁸

Je pochopitelné, že se pouze malé procento dívek snaží otěhotnět během dospívání. Proč se to ale v reálném životě stává? Když pomíneme nedostatečnou ochranu a možnou nedostatečnou informovanost v důsledku neadekvátní sexuální výchovy, můžeme se dostat ke zcela jiné podstatě věci, která se s odkazem na přechozí odstavec skrývá v hlubších tužbách dospívajících dívek, a zcela jistě stojí za zmínku. Podstata věci spočívá ve skutečnosti, že většina mladých dívek hledá v sexuálně aktivním vztahu něco zcela jiného, než je tělesné

---

⁷⁵ PONDĚLÍČKOVÁ, Jaroslava. *Nezralá sexualita: O sexuální výchově a sexuálních projevech dětí a mládeže*. 1. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1990., str. 92.

⁷⁶ PONDĚLÍČKOVÁ, Jaroslava. *Nezralá sexualita: O sexuální výchově a sexuálních projevech dětí a mládeže*. 1. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1990., str. 95.

⁷⁷ PONDĚLÍČKOVÁ, Jaroslava. *Nezralá sexualita: O sexuální výchově a sexuálních projevech dětí a mládeže*. 1. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1990., str. 98.

⁷⁸ PONDĚLÍČKOVÁ, Jaroslava. *Nezralá sexualita: O sexuální výchově a sexuálních projevech dětí a mládeže*. 1. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1990., str. 98.

uspokojení, které bývá hlavním motivem chlapců. Hlavní hnací silou dívek bývá mnohdy touha po získání pocitu lásky a sounáležitosti, kterou by mohli najít v náručí druhého člověka. Je to velmi silná touha, která je vystavuje riziku s negativními následky.⁷⁹

Když pak z takového vztahu a vzájemného splynutí dvou těl nezletilá dívka otěhotní, je úkolem jejích rodičů, aby prokázali své schopnosti a odhodlání své dítě chránit za každou cenu. Rodiče těhotné dívky by tuto skutečnost měli brát jako výzvu a zkoušku svých rodičovských schopností. Měli by přijmout vše takové, jaké to i je, a to i přes veškerou svoji úzkost a znepokojení. Ačkoliv je přiznání a prvotní rozhovory o tom, co se stalo, náročné, plné strachu a silných emocí, může vést celý proces ve výsledku ke vzájemnému sblížení členů rodiny. Bohužel ne všechny dívky jsou toho schopny. Bojí se reakce rodičů a stydí se za to, co se stalo. Místo svěřením se tak pokouší o ukončení těhotenství nebo, v nejhorších případech, o ukončení vlastního života.⁸⁰

---

⁷⁹ ORVIN, George H. *Dospívání: Kniha pro rodiče*. 1. Praha: Grada Publishing, 2001, str. 121.

⁸⁰ ORVIN, George H. *Dospívání: Kniha pro rodiče*. 1. Praha: Grada Publishing, 2001, str. 120-122.

4 MATKA

Být matkou tvoří významnou součást ženské identity. Role matky bývá velmi často hodnotícím aspektem, dle kterého jsou ženy ve společnosti posuzovány, a to jak v případě, že dítě mají, tak v případě, že jsou bezdětné. Odborníci z široké škály vědních oborů se shodují na tom, že důležitost přítomnosti ženy při výchově potomka je téměř nezastupitelná.

A tak právě s ohledem na důležitost matek byla sepsána kapitola věnující se vymezení základních úkolů, jež spočívají na mateřských bedrech, kdy je vyzdvížena zejména potřeba ochrany dítěte a formování kladného vztahu matka-dítě. V rámci zdejší podkapitoly je mimo jiné možné se seznámit s velmi zajímavými výsledky několika výzkumů orientovaných na problematiku mateřské lásky.

Žena disponuje darem, kterým dovede dát život novému člověku. Matku je tak možné považovat za základ společnosti, neboť právě tím, že má dítě, udržuje společnost naživu. Tím, že své dítě vychovává, přispívá i ke zvyšování kvality společnosti, neboť péčí o dítě vytváří domov a společenství, jež propůjčuje společnosti určitou hodnotu a dává jí smysl.⁸¹

Tím, že se žena stane matkou a porodí svého potomka, novou lidskou bytost a nového člena společnosti, její povinnosti teprve začínají. Neboť je jenom na ní, jakým způsobem se svojí novou životní rolí vyrovná, a s jakým odhodláním přistoupí k úkolům, jež z její podstaty vycházejí.

Žena je jako matka povinna dítě chránit před negativními vlivy a stavy, a to jak svojí fyzickou péčí, tak také schopností vcítit se do jeho psychického prožívání. Správná matka musí umět dobře dekódovat to, co je pro dítě aktuálně nejdůležitější a posléze mu to i zprostředkovat. Bez dostatečně dobré matky, která směřuje veškeré své chování a prožívání směrem k dítěti, není možné, aby se u dítěte dostavily pocity štěstí, opravdovosti a celistvosti já, poněvadž se k dítěti nedostávají tak důležité signály o jeho přijetí a bezpečnosti světa.⁸²

*„Vztah dítěte k matce je za běžných okolností nejdůležitějším vztahem.“*⁸³ Dle Jedlouska je důležité, aby fungovalo mezi matkou a jejím dítětem silné pouto – pouto lásky. Úkolem matky je plně se svému potomkovi odevzdávat a pokud je to nutné, přesouvat své osobní potřeby do pozadí. Pokud takový proces odevzdání se a dokonalé symbiózy

---

⁸¹ MELCHIOR, Anna. *Mateřství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, str. 28.

⁸² NOVÁK, Tomáš. *Vztah matky a dcery*. Praha: Grada, 2008, str. 15-18.

⁸³ Bowlby John in NOVÁK, Tomáš. *Vztah matky a dcery*. Praha: Grada, 2008, str. 12.

z nějakého důvodu mezi matkou a dítětem neproběhne, je potvrzeno, že ji dítě bude neustále hledat – a to i v dospělosti, kdy bude své potřeby přesouvat na partnera.⁸⁴

Vedle toho, že je důležitá matka pro dítě, je taktéž důležité i dítě pro matku. Dítě samotné, už jenom svojí existencí, přináší do života matky mnoho nových podnětů, skrze které jí umožňuje získat zkušenosti jinak nezískatelné. V tomto kontextu se hovoří například o *pocitu jistoty v rámci citového přilnutí dítěte* k ní a o *vědomí vlastní společenské hodnoty a užitečnosti*. Vedle toho dítě taktéž přináší do života matky *nové vyhlídky na budoucnost* a umožňuje jí, aby v něm překročila svůj *osobní čas*. Taková otevřená budoucnost a překonání vlastního životního času však závisí na dvou významných předpokladech, jimiž je a) spolupodílení se na formování budoucnosti dítěte a b) formování vlastní budoucnosti matky s ohledem na dítě.⁸⁵

4.1 Mateřská láska a mateřský mozek

Žena je jako dárkyně života, mimo samotného porodu, předurčena k tomu, aby se o svého novorozeného potomka starala a vytvořila mu takové podmínky, které jej připraví na pozdější samostatný život. Pro tak těžký úkol je přírodou vybavena četnými fyzickými i psychickými dispozicemi, které by ji v tak těžkém údělu měly pomáhat.

Takovým významným činitelem, jež působí ve vztahu mezi matkou a dítětem, je všemi známý pojem *mateřská láska* a s ní spojené *mateřské chování*. Dle psychologického slovníku představuje mateřské chování projevy přichylnosti matky k jejímu potomstvu. U lidí sehrávají významnou roli vedle biologických a fyziologických faktorů taktéž faktory psychosociální – „*žena bude dobrou matkou, když byla natolik milována, aby mohla milovat sebe i ostatní*“.⁸⁶

To, že kdysi ve společnosti panovala představa o tom, že mateřská láska je všeobsáhlá, neomylná, tedy i přijímající jakékoliv dítě za všech podmínek, již není ani z poloviny pravdou. Mnohé výzkumy ukázaly, že existuje celá řada postojů matky k dítěti. Dytrych, Matějček a Schüller škálu takových postojů zpracovali. Jejich výsledná stupnice ve výsledku

---

⁸⁴ SEKERA, Ondřej. *Rodina v nečase*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2010, str. 23.

⁸⁵ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992, str. 29-30.

⁸⁶ SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, str. 115.

čítá 17 kategorií – od krajního odmítnutí (matka se dítěte zbavuje jeho zabitím), přes formy mírnější, postupně pokračující až ke krajnímu přijetí (dítě je zbožňováno).⁸⁷

Vedle zmiňované škály jsou taktéž velmi známé klasické pokusy Harryho F. Harlowa a Roberta R. Zimmermanna s opičimi mláďaty^{vi}, jež nasměrovaly pozornost k vlivu raných prožitků, které se následně odráží v dětské psychice. Výsledným zjištěním bylo, že dítě k matce připoutává i něco mnohem silnějšího, než je touha po obživě. Zjistilo se, že v rámci kvalitního vývoje je třeba kontaktu s osobou, jež zastává roli tzv. *měkké matky*. Měkká matka představuje osobu něžnou, citově vřelou a v případě stresu poskytující místo pro úkryt, pomoc a podporu. V případě, že taková osoba není dítěti k ruce, bývá traumatizováno, což má ve výsledku za následek mnohdy emoční nezralost, sociální obtíže, agresivní projevy atd.⁸⁸

Po téměř kompletní představu o tom, jak matky fungují stojí za zmínku jeden z nejnovějších výzkumů na poli neurologie, který byl v posledních letech uskutečněn. Jedná se o výzkum věnovaný tzv. mateřskému mozku. *Mateřský mozek* je termín, který je neurology užíván pro označení mozku novopečené matky, jež je v souvislosti s těhotenstvím a mateřstvím charakterizován zásadními a nápadnými změnami svého funkčního a anatomického stavu. Mozek matky totiž pracuje odlišně od mozku ženy, která děti nemá. Matka musí být starostlivá, milující a obětavá proto, aby mohla svému dítěti zajistit správný fyzický i duševní rozvoj, čemuž se musí nějakým způsobem přizpůsobit i její mozek. Mateřský mozek tak posiluje takové funkce, které jsou důležité pro vznik pevné vazby matky na dítě a pro péči o něj.^{vii 89}

4.2 Gravidita a mateřství nezletilých

Na nezletilou graviditu, po předchozích kapitolách, kdy představovala problém zejména psychologický, je zde ve stručnosti nahlíženo jako na pedagogický a sociální problém, od čehož se pomalu přechází k rizikům a negativním důsledkům, která bývají s nezletilou graviditou spojována – pozornost je soustředěna na psychické a fyzické zdraví matky i možná rizika, která ohrožují i samotné dítě.

---

⁸⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992, str. 37.

⁸⁸ NOVÁK, Tomáš. *Vztah matky a dcery*. Praha: Grada, 2008, str. 117-118.

⁸⁹ PETR, Jaroslav. *Mateřství mění ženský mozek*. Psychologie DNES: časopis o lidech a vztazích mezi nimi. Praha: Portál, s.r.o., 2011, 2011(12).

Dle údajů světové zdravotnické organizace WHO (*World Health Organization*) porodí každoročně přibližně 16 milionů dívek ve věku mezi 15 až 19 rokem. V celosvětovém měřítku to tvoří 11 % všech porodů. Celých 95 % těchto případů je z rozvojových zemí a ze zemí se jako jsou Brazílie, Indie, Bangladéš, Etiopie, Nigérie, Demokratická republika Kongo a Spojené Státy, přičemž je největší výskyt porodů adolescentních dívek zaznamenán v Subsaharské Africe (50%). Česká republika je v porovnání s ostatními státy světa na spodních příčkách. Porovnáme-li nezletilou graviditu a mateřství s jinými, nám blízkými a relativně vyspělými evropskými státy, zaujímá přední příčky Anglie, Turecko, Rakousko a Ukrajina. Ve věku do 18 ti let rodí v Anglii 2x více dívek, než je tomu v Německu, 3x více než ve Francii a 6x více než v Holandsku. Naprostá většina těhotenství nezletilých dívek je nezamýšlená a mnohdy vše končí umělým přerušением těhotenství nebo potratem. Pouze 10 % těhotných nezletilých dívek udává jako hlavní důvod jeho vzniku nucený sex.⁹⁰

Nezletilá gravidita je po celém světě problémem, který zasahuje do několika oblastí lidského života. Mnohdy ohrožuje celé širší společenství všech zúčastněných osob, neboť se do jejího řešení musí zapojit každý, kdo by mohl jakkoliv pomoci – i třeba jenom s chvilkovým hlídáním. Z tohoto důvodu je na nezletilou graviditu možné nahlížet jako na problém hned z několika hledisek. Nezletilá gravidita bývá často vnímána jako problém psychologický, sociální (kam patří i problémy ekonomické) a pedagogický, kdy není jednoduché řešit ano jeden z nich. Mimo toho specifickým způsobem spadá i do právního řádu, kdy dle Trestního zákoníku (**Zákon č. 40/2009 Sb.**) platného na území České republiky je pohlavní styk s osobou mladší 15 let posuzován jako trestný čin. Právní pojetí problematiky nezletilých matek je velice složité, a proto je mu věnována samostatná kapitola v závěru této práce.

4.2.1 Nezralá gravidita jako pedagogický problém

Sexuální výchova je dnes tématem, které je řešeno na mnoha frontách – a to jak u samotných rodičů, tak mezi učiteli i na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy a v senátu. Její zastánci i odpůrci se přou o to, zda by měla být vyučována či nikoliv; zda má být

---

⁹⁰ *Maternal, newborn, child and adolescent health: Adolescent pregnancy.* In: WHO: World Health Organization [online]. World Health Organization, 2016 [cit. 2016-12-10]. Dostupné z: http://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/maternal/adolescent_pregnancy/en/

povinná nebo volitelná; případně s čím by v jejím rámci žáci měli být seznámeni a co už je pro ně nepřipustné.

Sexuální výchova se mnohým učitelům jeví jako „pedagogický strašák“ a takovým způsobem k ní také přistupují. Rodiče i samotní učitelé jsou přesvědčeni o tom, že právo na to, předávat dětem takto citlivé informace, mají jenom a pouze oni. Nicméně, odpovíme si popravdě. Kterí rodiče jsou schopni bez ostychu svým dětem odpovědět na vše, na se jich jejich malé ratolesti zeptají? Případně, které dítě samo půjde a začne se samo dobrovolně vyptávat na to, co ho opravdu zajímá? I když tak největší podíl odpovědnosti zcela jistě připadá rodině, kde děti tráví nejvíce času, škola se odpovědnosti zříkat nemůže. Děti se se sexualitou díky otevřenějšímu celospolečenskému povědomí setkávají dennodenně a je nutné je alespoň částečně připravit na to, jakým způsobem by se v určitých situacích měly zachovat. Spolupráce mezi rodiči a školou je tak nezbytně nutná, neboť děti potřebují být informovány – tedy i chráněny.⁹¹

Nejenom význam sexuální výchovy, ale i určení vhodného obsahu je velmi problematické. Odborníci mluví o tom, že ačkoliv je důležité znát technickou stránku sexuální výchovy, kdy jsou děti seznamovány s mužským a ženským sexuálním ústrojím, či vývojem miminka, je důležitější jim předávat znalosti s odkazem na důležitost správného formování vztahů, komunikaci, umění tolerance a odpovědnosti. Proto by v rámci její výuky měly být postíženy i oblasti etiky, citů a osobnostní a sociální výchovy. V kontextu výuky sexuální výchovy se jako problém jeví i dostatečné vzdělání učitelů a jejich připravenost pro její vyučování. Ne každý je totiž schopen, ačkoliv může být dokonale teoreticky připraven, předstoupit před školáky a sebevědomě přednášet o tak choulostivé tématice. Důležité je taktéž vědět, čeho by se měl učitel vyvarovat – tedy koho, kde, co a jakým způsobem učit, neboť každá lokalita má svá specifika a je nutné obsah přizpůsobit kupříkladu věku žáků a složená třídy.⁹²

Pokud však selžou veškeré předchozí snahy o ponaučení v rámci absolvování sexuální výchovy, přichází na řadu kontakt s těmi, kteří podlehli sexuálním tužbám a podařilo se jim něco, co mělo přijít až o pár let později...

---

⁹¹ ŠTEFFLOVÁ, Jaroslava. SEXUÁLNÍ VÝCHOVA ANO, NEBO NE? *Učitelské noviny* [online]. Praha: GNOSIS, spol., 2012, **115**(8) [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=6467>

⁹² ŠTEFFLOVÁ, Jaroslava. SEXUÁLNÍ VÝCHOVA ANO, NEBO NE? *Učitelské noviny* [online]. Praha: GNOSIS, spol., 2012, **115**(8) [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=6467>

Mnozí pedagogové a studenti na středních školách, někteří již na základních, měli možnost se setkat s těhotnou žačkou, spolužačkou. Všichni zúčastnění se zcela jistě nacházejí v nezáviděníhodné situaci, neboť přístup k takové studentce je velmi specifický – dokonce bývá velmi problematickým (jak již bylo naznačováno v rámci konfliktu rolí a statusu).

Jak již bylo zmiňováno, graviditě nezletilých se moc autorů nevěnuje, proto je nutné používat i informace z knih, které se svým datem vydání jeví jako poněkud zastaralé. Nicméně i tak je možné objevit v nich informace, jež se dají aplikovat i na současnou společnost. V knize o nezralé sexualitě se dovídáme, že mladá nastávající maminka by neměla být trestána za to, že nepodstoupila interrupci a rozhodla se dítě si ponechat, a ani obdivována za své hrdinství, a to jak z tábora pedagogického sboru, tak od spolužáků. Podstatným předpokladem pro zvládnutí takové situace je dosažení kompromisu a rovnováhy mezi přístupem k těhotné ženě a požadavky, jež jsou kladeny školou na dívku jako na studentku. Musejí být jasně stanovena pravidla, která upravují přístup, s nímž se bude k těhotné dívce přistupovat. Ten by měl být spravedlivý a zamezující nadřování dívce, poněvadž by byli znevýhodňováni ostatní studenti. Mělo by se dbát na to, aby dívka netěžila ze svého těhotenství během testů a celkové absenci. Pokud těhotná dívka není schopna vyhovět předem stanoveným podmínkám a z nich plynoucím povinnostem, mělo by se začít uvažovat o individuálním vzdělávacím přístupu, externí formě či přerušení studia.⁹³

Mladá těhotná dívka, posléze nezletilá maminka, by měla mít možnost dostudovat, neboť pro dnešní společnost, která se honí za tituly, penězi a prestiží, je vzdělání důležité, a to zejména s odkazem na následné uplatnění se na trhu práce. Možnost získat dobré zaměstnání je pro mladou maminku velice důležitá, neboť se nemusí starat jenom o sobě, nýbrž i o svého potomka.

4.2.2 Nezralá gravidita jako sociální problém:

Již v kapitole *Postmoderní společnost a existencialismus* bylo možné si všimnout, že je nezralá gravidita posuzována především jako sociální problém, který je možno řešit skrze *piliře existenciálně orientované sociální práce*.

Pro upřesnění terminologie představuje **sociální práce** profesi i akademickou disciplínu, jež podporuje sociální změnu, řeší problémy v mezilidských vztazích a posiluje lidi za účelem naplnění jejich osobního blaha, kdy je jejím úkolem umožnit všem lidem plně

---

⁹³ PONDĚLÍČKOVÁ, Jaroslava. Nezralá sexualita: O sexuální výchově a sexuálních projevech dětí a mládeže. 1. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1990., str. 135.

rozvinutí svých možností a předcházet selhání. Odborná sociální práce je zaměřena na zvládnání obtíží a navození změny. Sociální práce zasahuje tam, kde se lidé dostali do střetu se svým prostředím a zažívají nějaký *sociální problém*. Klíčové jsou pro její činnost zejména *hodnoty lidských práv a společenské spravedlnosti*, neboť vzešla z humanistických a demokratických idejí. Staví na teoriích lidského rozvoje, chování a teoriích sociálních systémů. V praxi je brán zřetel na složitost mezilidských vztahů a vztahů mezi lidmi a prostředím. Díky tomu se *sociální práce zaměřuje na společenské bariéry, nerovnosti a nespravedlnosti*. Její povinností je reagovat jak na krize a akutní situace, tak na každodenní osobní a společenské problémy.⁹⁴ Sociální práce tedy představuje společenskovední disciplínu i praktickou činnost, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení *sociálních problémů*.⁹⁵ Velký sociologický slovník definuje sociální problém jako „*sociální stav nebo situace, o níž se určitá skupina lidí nebo sami zúčastnění domnívají, že vyžaduje řešení, obvykle prostředky zásahu.*“⁹⁶

Pro zasazení do problematiky nezletilých matek, je, z výše uvedeného, hlavním cílem sociální práce dosažení optimálního *sociálního fungování* nezletilé matky. Na nezletilou matku je nahlíženo jako na bytost, která existuje v určitém prostředí a jejím úkolem a povinností je zvládat nároky spojené s mateřstvím a rodičovstvím v předčasném věku. Sociální pracovník v tomto případě pomáhá obnovovat a získávat takové dovednosti a znalosti, jež nezletilé matce umožní zvládat či ovlivňovat požadavky kladené prostředím, které se jí mnohdy mohou zdát nepřiměřené a problematické. Konkrétně se tak jedná o získání dovedností v péči o dítě a o jeho výchovu. Sociální pracovníci doprovázejí nezletilé dívky v průběhu celého procesu gravidity, mateřství a mnohdy i rodičovství.

S odkazem na níže vytvořenou tabulku sociální pracovníci pomáhají zejména s řešením sociálních a ekonomických aspektů, které by samotná nezletilá dívka nemohla zvládnout. Hledisko vývojové je podrobněji řešeno v následujících podkapitolách, jež jsou věnovány rizikům spojených s nezletilou graviditou.

---

⁹⁴ Global Definition of Social Work. International Federation of Social Workers: ifsw [online]. Montreal, 2014, Dostupné z: <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>

⁹⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, s. 10.

⁹⁶ Linhart, J., Petrušek, M., Vodáková, A., Maříková, Hana. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, s. 846.

Tabulka 1: Rizika nezletilé gravidity

Hledisko	
Vývojové	<ul style="list-style-type: none"> • Nízký věk. • Nedokončené pohlavní a psychické zrání.
Sociální	<ul style="list-style-type: none"> • Emocionální závislost na rodině a nejbližším okolí. • Dokončování povinné školní docházky nebo střední školy. • Nová sociální role – matka – nemožnost se jí zhostit.
Ekonomické	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomická závislost na rodině nebo sociálních dávkách, službách. • Nesamostatnost a nevýdělečnost vlastní prací.

Zdroj: CHRENKOVÁ, Monika. *Gravidita a mateřství nezletilých dívek v České republice*. Ostrava, 2010. Disertační práce. Ostravská Univerzita, s. 75-76.

4.3 Těhotenství nezletilých a jeho rizika

Jak již bylo několikrát zmiňováno je těhotenství nezletilých vážný problém, který velmi výrazně ovlivňuje budoucnost nejenom mladé ženy, nýbrž i jejího dítěte. Jakékoliv takové těhotenství je pro nastávající maminku bezpochyby výzvou, neboť dospívajícím obvykle chybí typické dovednosti, kterými jsou trpělivost, zralost a schopnost zvládat stres, které musí velmi brzy získat a operovat s nimi v nejlepším zájmu jejich dítěte. Stát se matkou je náročné pro všechny ženy, nicméně pro nezletilé dívky je situace o poznání náročnější.

Mladá dívka je vhozena do zcela nového světa, kdy je na základě těhotenství zcela změněn současný způsob jejího bytí. Dostala se do situace, kdy se již nemůže starat pouze sama o sebe, nýbrž musí pečovat i o jinou lidskou bytost, která je na její péči existenciálně i existenčně závislá.

Starost o dítě a role matky s sebou vedle fyzických změn přináší taktéž změny duševní, které se mohou odrážet ve způsobu péče o ni samotnou i o jejího potomka. Nezletilé matky a jejich děti jsou vystaveny mnoha rizikům, kdy je pro omezení případných negativních následků, které s sebou nezletilá gravidita přináší, důležité vědět, kde mohou

nezletilé matky najít pomoc, čímž by mohly být alespoň částečně zmírněny následky stresu a tlaku, se kterým se dennodenně setkávají (viz. kapitola *Právní úprava problematiky nezletilých matek*).

Důležité je však mít na paměti skutečnost, že i když se matkou stala nezletilá dívka, nemusí to nutně znamenat, že ve svém životě ona nebude úspěšná a její dítě bude celoživotním problémem a zátěží. Je však nezbytně nutné, aby vzala v úvahu to, co čemu jako mladá matka čelí, a to v souvislosti se svým celkovým zdravím, finančním zajištěním a budoucností dítěte.

4.3.1 Negativní důsledky těhotenství nezletilých:

V této podkapitole se nezletilá gravidita zkoumá, vedle již zmiňovaného hlediska sociálního a pedagogického, i jako zdravotní a psychický problém, jehož následky jsou mnohdy dalekosáhlejší než aspekty dříve zmiňované.

Mnohé zdravotní a psychické problémy, které nezletilou matku a její dítě mohou potkat, jsou spojovány právě s negativními důsledky, jež vyplývají z těhotenství během adolescence. Řadí se sem zejména anémie, HIV a jiné sexuálně přenosné infekce, poporodní krvácení a duševní poruchy, mezi nimiž bývá nejčastější deprese. Až 65 % nezletilých dívek trpí negativními následky v souvislosti se svým těhotenstvím graviditou, a to hned v několika oblastech – fyzické následky, duševní i společenské.⁹⁷

Duševní zdraví nezletilé matky:

Nezletilá matka čelí mnoha situacím, které podkopávají její tělesné i duševní zdraví. Významným způsobem se zcela jistě na vzniku různých nemocí podílí bezesné a probdělé noci, dosud neosvojená organizace péče o dítě a v neposlední řadě snahy o dokončení školního vzdělávání.

Studie prokázaly, že adolescentní matky čelí vyšší úrovni stresu, která může vést ke zvýšenému riziku vzniku fyzických a duševních onemocnění. Pokud dospívající dívka nechtěně otěhotní, může trpět emočními krizemi a depresemi. Dospívající upadají do depresivních stavů ve chvílích, kdy se snaží zvládnout těhotenské emoce a všechny negativní

---

⁹⁷ *Maternal, newborn, child and adolescent health: Adolescent pregnancy*. In: WHO: World Health Organization [online]. World Health Organization, 2016 [cit. 2016-12-10]. Dostupné z: http://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/maternal/adolescent_pregnancy/en/

reakce ze strany rodiny a celého sociálního okolí. To ji vede k ukvapeným reakcím, které mohou vyústit až v pokusy o přerušování těhotenství či v pokusy o sebevraždu.⁹⁸

Psychické zdraví adolescentní matky čelí mnoha komplikacím, které se mohou objevit v souvislosti s porodem a přijetím nové životní role. Již zmiňované depresivní stavy se mohou vyskytovat v několika formách:

- **Poporodní melancholie**, pro kterou jsou typické změny nálad, úzkosti, smutek, přetížení, zhoršená koncentrace, problémy s jídlem a se spaním. Tyto symptomy zpravidla odeznívají do dvou týdnů po porodu.
- **Poporodní deprese** pak zahrnuje mnohem výraznější a závažnější symptomy, než tomu bylo u poporodní melancholie. Adolescentní matky jsou dvakrát více ohroženy výskytem poporodní deprese než starší ženy. Poporodní deprese je mnohdy zaměňována s poporodní melancholií, nicméně jejich zásadní rozdíl je v době jejich trvání, kdy poporodní deprese nevymizí ani během několika prvních týdnů od porodu. Příznakem poporodní deprese je například složitě navázaní pozitivního vztahu k dítěti, silná únava, pocit bezvýznamnosti, úzkosti, záchvaty paniky a myšlenky na poškozování sebe sama i vlastního dítěte.
- Poslední nejzávažnější formou je samotná **deprese**. Výzkumná šetření prokázala, že těhotné dívky ve věku od 15 do 19 let trpí poporodní depresí v průměru dvakrát více než ženy starší 25 let.⁹⁹

Zdravotní komplikace pro matku i dítě:

Ačkoliv porody nezletilých dívek tvoří pouze 11 % všech porodů na světě, představují 23 % globální zátěže v souvislosti s nemocemi plynoucími z těhotenství a porodu vzhledem k věku dívek.¹⁰⁰

Zdravotní komplikace často nastávají již během těhotenství, neboť dospívající dívky velmi často nenavštěvují lékaře tak, jak by měly. Dlouhodobá zdravotní péče je rozhodující pro předcházení komplikacím během rizikového těhotenství a je nezbytná pro následnou pohodu matky a dítěte. Je proto důležité, aby nezletilá matka vyhledala pomoc odborného lékaře ihned, jakmile zjistí, že je v jiném stavu. Nejlépe již v prvním trimestru, kdy právě tato

---

⁹⁸ BODES, Julia. *Effects of Teenage Pregnancy*. In: Live Strong: Live Strong Foundation [online]. 2015 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://www.livestrong.com/article/97113-preventing-teenage-pregnancy/>

⁹⁹ BODES, Julia. *Effects of Teenage Pregnancy*. In: Live Strong: Live Strong Foundation [online]. 2015 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://www.livestrong.com/article/97113-preventing-teenage-pregnancy/>

¹⁰⁰ *Maternal, newborn, child and adolescent health: Adolescent pregnancy*. In: WHO: World Health Organization [online]. World Health Organization, 2016 [cit. 2016-12-10]. Dostupné z: http://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/maternal/adolescent_pregnancy/en/

pomoc zajistí lepší výsledky a snazší průběh těhotenství a mateřství.¹⁰¹ Výzkumy potvrdily, že adolescentní matky mají horší fyzické zdraví ve všech kategoriích než všechny zkoumané ženy, mezi které byly řazeny i ženy praktikující nechráněný pohlavní styk. Adolescentní matky své fyzické zdraví zanedbávají díky vysilující péči, kterou věnují svému dítěti. Mnohdy také nevědí, jakým způsobem se správně stravovat, což může na jednom pólu vést k obezitě a na pólu druhém k podvýživě. Další komplikace, které během těhotenství a po porodu mohou nastat, jsou například anemie, vysoký krevní tlak nebo předčasný porod dítěte a preeklampsie^{viii}.¹⁰²

Těhotenství dospívajících dívek výrazně ovlivňuje i samotné dítě. V celosvětovém měřítku až 50 % takových dětí se rodí již mrtvých nebo zemřou v prvním týdnu svého života. Čím je matka mladší, tím je také větší riziko úmrtí a jiných negativních následků. Cena, kterou dítě zaplatí v kontextu předčasného porodu a nízké porodní hmotnosti, se zvyšuje v souvislosti s nízkým věkem matky. Je podstatně zvýšeno riziko brzkého úmrtí ve starším věku a výskyt jiných zdravotních komplikací pro dítě.¹⁰³

Dospívající matka mnohdy nemusí být schopna svému dítěti poskytnout takovou pozornost a péči, kterou potřebuje. Bývá přehlčena neutuchajícími potřebami dítěte, postrádá svobodu a interakci se svojí vrstevnickou skupinou. Na základě této skutečnosti tak Americké Centrum pro kontrolu a prevenci nemocí (*U. S. Centres for Disease Control and Prevention*) pomocí výzkumů zjistilo, že děti narozené nezletilým matkám mají nižší intelektuální schopnosti a jsou hůře připravené na vstup do mateřské školy. Mají trvalé zdravotní problémy a problémy v chování,¹⁰⁴ v důsledku toho jim také v neposlední řadě hrozí vyhození ze školy a s tím související následná nezaměstnatelnost. To vše může vést ke vzniku začarovaného kruhu v souvislosti s nezletilými matkami, jejich dětmi a dětmi jejich dětí.¹⁰⁵

---

¹⁰¹ NALL, Rachel. *What Are the Effects of Teenage Pregnancy?* In: Health Line [online]. 2016 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://www.healthline.com/health/pregnancy/teenage-pregnancy-effects#Tips7>

¹⁰² NALL, Rachel. *What Are the Effects of Teenage Pregnancy?* In: Health Line [online]. 2016 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://www.healthline.com/health/pregnancy/teenage-pregnancy-effects#Tips7>

¹⁰³ *Maternal, newborn, child and adolescent health: Adolescent pregnancy.* In: WHO: World Health Organization [online]. World Health Organization, 2016 [cit. 2016-12-10]. Dostupné z: http://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/maternal/adolescent_pregnancy/en/

¹⁰⁴ BODES, Julia. *Effects of Teenage Pregnancy.* In: Live Strong: Live Strong Foundation [online]. 2015 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://www.livestrong.com/article/97113-preventing-teenage-pregnancy/>

¹⁰⁵ NALL, Rachel. *What Are the Effects of Teenage Pregnancy?* In: Health Line [online]. 2016 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://www.healthline.com/health/pregnancy/teenage-pregnancy-effects#Tips7>

4.3.1.1 Sociální důsledky těhotenství nezletilých

Těhotenství nezletilých, vedle toho že různými způsoby působí na duševní a fyzické zdraví dítěte i matky, také velmi nepříjemně ovlivňuje společenské soužití. Mnoho dívek, které otěhotní, musí opustit školu. To představuje závažné pedagogické aspekty, které mají vliv na sociální život jedince, jež se odrážejí v jejich individuálním, rodinném i společenském fungování.

Pokud jsou překážky na straně školy, či v celém systému školství (např.: poskytování rodičovského příspěvku – viz kapitola právní úprava problematiky životní situace nezletilé matky), tak se může stát, že dívky, které v průběhu dospívání otěhotní, nedokončují střední školu a jiné zase nenastupují na školu vysokou. V lepších případech se postupně přeorientují na dítě, plánování svatby, a to vše na úkor svého vzdělávání a následného pracovního uplatnění. Ačkoliv jsou zde určitě výjimky, dokončení střední, případně vysoké školy, je asociováno s větší schopností a možnostmi, které zajišťují vyšší finanční příjem během života. Dospívající matky tak často mívají oproti starším matkám více omezené finanční možnosti.¹⁰⁶ Starat se o dítě je drahá záležitost. Dospívající matka, která není a ani nebyla zaměstnána na plný úvazek, může tak trpět nedostatkem financí pro zajištění základních potřeb dítěte i sebe samotné.

---

¹⁰⁶ NALL, Rachel. *What Are the Effects of Teenage Pregnancy?* In: Health Line [online]. 2016 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://www.healthline.com/health/pregnancy/teenage-pregnancy-effects#Tips7>

5 OTEC

Stejně tak, jako byla v předchozích kapitolách věnována pozornost matce, musí být alespoň částečně upřeny myšlenky i na otce, neboť bez něj by miminko neexistovalo. Důležité je si uvědomit, že všechny děti mají právo na to, žít s oběma rodiči. Pokud se rodič chová tak, že své dítě nějakým způsobem neohrožuje, je to pro optimální psychický a fyzický vývoj dítěte ideální situace.

Proto se v této kapitole budu stručně věnovat i postavení otce v rámci výchovy dítěte, a to i s odkazem na smýšlení společnosti. Dokážeme si, že i muži dovedou zastávat stejné role jako matky a jejich postavení při výchově by nemělo být nijak znehodnocováno. V rámci zdejší podkapitoly jsou stručně nastíněny problémy v kontextu vztahů *otec a dcera* a *otec a syn*, které nastávají v případě, že otec při výchově schází – a tak jako po fyzické stránce, tak po stránce psychické nebo duševní (otcové, kteří sice ve výchově přítomni jsou, nicméně se chovají nevhodně). Závěrečné podkapitola stručně nastiňuje situaci, pokud je otcem nezletilý chlapec, který na svoji novou životní roli není připraven tak, jak by dobrý otec být měl.

5.1 Pozice otce ve výchově

Postava otce je při vývoji a výchově dítěte stejně tak důležitá, jako je postava matky. Bohužel není možné si nevšimnout, že je veškerá pozornost společnosti soustředěna primárně na matku, díky čemuž se otcové dostávají do znevýhodněného postavení, ačkoliv při výchově sehrávají stejně důležité role.¹⁰⁷ Paradoxem současné doby je tak situace, do které se muži v rolích otců dostali. Na jedné straně bývá v teorii zdůrazňováno, že je pro správný vývoj dítěte otec nepopíratelně nepostradatelný. Nicméně na straně druhé je v praxi výchova výhradně v rukou žen. V porovnání s matkami mají muži v domácnosti poněkud slabší postavení, a to i v případech, kdy se o dítě starají takzvaně na plný úvazek. Maminky mají vzhledem ke své mateřské podstatě o dost výraznější pečovatelské a ochranné vložky, díky kterým jsou mnohdy schopny se dětem více věnovat i při zaměstnání, než by tomu bylo v případě otce.¹⁰⁸

Navzdory zajetým, společensky i historicky rozděleným povinnostem v domácnosti, moderní výzkumy prokázaly, že i muži v sobě mají zakořenění předpoklady na to, aby zastávali takové pozice, a s nimi spojené povinnosti, jež patří výhradně ženám. Zmíním zde

---

¹⁰⁷ MATOUŠKOVÁ, Lenka. Otcové a dcery: Vztahy. *Psychologie DNES*. Praha: Portál, 2017, 23(4), str. 16-17.

¹⁰⁸ NOVÁK, Tomáš a Blanka DVORÁČKOVÁ. *Vztah otce a dcery*. Praha: Grada, 2009, str. 8-9.

tak kupříkladu výzkumy známých psychologů, kterými byli John Bowlby a Michael Lamba. Právě jejich práce podnítily zájem mnoha vědců, kteří na základě svých zkoumání potvrdili nezastupitelnou roli otce při formování osobnosti dítěte. Vedle toho se také začalo upozorňovat na nebezpečí, jež bývají spojována s nepřítomností otce.

Jak již bylo zmiňováno v rámci kapitoly věnované matce, tak to, co malé děti skutečně potřebují, je pocit jistoty a bezpečí ve světě i vztazích. Jistota a bezpečí ve vztazích se odvíjí od pouta, které dítě naváže k tzv. vlastním lidem – tedy k rodičům či jiným pečujícím osobám. Děti jsou schopny navázat úzký kontakt s oběma rodiči, a to bez ohledu na pohlaví, ovšem za podmínky, že budou ve správný čas na správném místě, a ještě správně dešifrují signály, jež miminko vysílá, a následně jej i uspokojí. Ještě mezi dnešními lidmi však panuje přesvědčení, že tyto vlohy mají hlavně ženy. Opak je ale pravdou a dnes je již jisté, že to samé dokážou i muži, dokonce i mladí chlapci, adolescenty nevyjímaje.¹⁰⁹

Bezpochyby zajímavé je tvrzení, že má-li se muž chovat otcovsky, musí se pro takové chování rozhodnout, což vyžaduje určitou intelektuální úroveň. V porovnání s matkami, jejichž myšlení a těla jsou od prvopočátků lidstva rodičovsky naprogramována, je to něco nepředstavitelného.¹¹⁰ Otec působí při intelektuálním a citovém rozvoji svých potomků, nebo také při motivaci v kontextu vzdělání – což platí ve vztahu k synům i dcerám.¹¹¹

5.2 Rizika absence otce ve výchově:

Právě výše nastíněným vztahům se budu věnovat na následujících řádcích, kde jsou vyzdvížena především rizika, která bývají spojována s odmítáním dítěte ze strany otce, či jeho úplnou absencí.

Vztah otce a dcery:

To, jaký má dcera vztah se svým otcem, ji formuje nejenom v představách o tom, jaká je jako žena, ale také v tom, jaké bude mít intimní a partnerské vztahy v dospělosti. Absence otce při výchově pak dívce přináší značné psychické a fyzické problémy, jež se snaží vyřešit pomocí tří základních scénářů chování, jež jsou následující:

---

¹⁰⁹ NOVÁK, Tomáš a Blanka DVOŘÁČKOVÁ. *Vztah otce a dcery*. Praha: Grada, 2009, str. 10-11.

¹¹⁰ NOVÁK, Tomáš. *O otcovské roli: [význam otce v rodině]*. Praha: Grada, 2013, str. 17.

¹¹¹ NOVÁK, Tomáš a Blanka DVOŘÁČKOVÁ. *Vztah otce a dcery*. Praha: Grada, 2009, str. 11.

a) **Kompenzace:** Dcera se nevědomky snaží si za každou cenu vynahradiť to, jak ji otec schází, což má za následek nadměrnou touhu po mužích. Svě štěstí jednoduše zkouší hledat u jiných mužů a mnohdy bývá jejich chování až promiskuitní. Slova známého spisovatele a psychologa G. Corneaua celou situaci velice dobře vystihují: „*Miluji proto, abych se zbavila prázdnoty v sobě. Nabízím své srdce každému, protože sama nevím, co si s ním počít*“.

b) **Stažení se:** V opačném případě se dívka bez otce může zcela stáhnout do sebe. Takové dívky, později ženy, mívají problémy s navazováním důvěrných vztahů s muži, díky čemuž bývají osamělé a odcizené. Problémy mají i při flirtování, kdy si neví rady s tím, jak na lichotku zareagovat, neboť nejsou zvyklé na žádnou lásku, vřelost ani blízkost. Odháněním všech mužů mohou nabít jakéhosi zadostiučinění, neboť pomyslně vlastního trestají otce, který jim nebyl nablízku.

c) **Orientace na starší muže:** Dalším mechanismem, pomocí kterého se mohou dívky snažit vypořádat s absencí vlastního otce, je orientace na muže o desítky let starší, kteří by ji mohli otce nahradit. Odborníci tvrdí, že žena, jenž postrádá otce, bývá přitahována staršími muži - ti bývají galantní, pozorní a zkušení. Bývají jim větší oporou. Díky vztahu se starším mužem ženy pocítí jakousi satisfakci a uspokojení, které dosud postrádaly. Nicméně i tak bývají tyto vztahy problematické. Mohou fungovat a nemusí. Mohou vydržet dlouho, či nikoliv. Starší muže mnohdy dostihne minulost, mívají sklony k usměrňování, což nemusí ženám, které se po čase snaží osamostatnit (podobně jako by to bylo u otce), vyhovovat.¹¹²

Vztah otce a syna:

Nejenom u dcer je absence otce problematická, nýbrž i ve vztahu otec a syn. Chlapci, jež vyrůstali bez otce, mívají problémy psychické, emoční, neumějí komunikovat s partnerkami a dětmi, a nedokáží se ztotožnit se svoji mužskou rolí.

Synové frustrovaní paternální deprivací si nemohou vytvořit dostatečně silnou mužskou identitu, přičemž bývají vystaveni zvýšenému vlivu matky, který se pak objevuje v jejich postoji k sobě samým i k okolí. V dospívání bývají zmatení vlastní sexuální orientací, bývají nesebevědomí; potlačují vlastní agresivitu; nepřijímají autority a mívají problémy s uznáváním hodnot a přijímáním zodpovědnosti.¹¹³ Velice často bývá absence otce také tradičním predikátorem delikventního chování, a to jak u mládeže, tak u dospělých. Výsledky

---

¹¹² MATOUŠKOVÁ, Lenka. Otcové a dcery: Vztahy. *Psychologie DNES*. Praha: Portál, 2017, 23(4), str. 16-17.

¹¹³ POUROVÁ, Jitka. *Chybějící otec, chybující syn.*: Tisková zpráva. In: *Portál* [online]. Praha: Portál, 2012 [cit. 2017-05-05]. Dostupné z: <http://www.portal.cz/assets/pro-media/tiskova-zprava---7-6-2012---chybejici-otec--chybujici-syn.pdf>

dlouholetých výzkumů Eduarda Bakaláře dokazují negativní vliv absence otce ve výchově syna. Tvrdí, že nadpoloviční většina pachatelů násilných trestných činů, včetně znásilnění, vyrůstala bez otce. Taktéž jsou chlapci vyrůstající bez otce jedenáctkrát více postiženy poruchou chování. Častěji se u nich taktéž vyskytují sklony psychickým poruchám a k agresivnímu chování, které nebývá orientováno jen na okolní prostředí, nýbrž i na ně samotné – kdy jsou tedy $\frac{3}{4}$ mužských sebevrahů právě chlapci zasažení paternální deprivací.¹¹⁴

---

¹¹⁴ NOVÁK, Tomáš. *O otcovské roli: [význam otce v rodině]*. Praha: Grada, 2013, str. 68-69.

6 RODIČOVSTVÍ NEZLETILÝCH

Kapitola šestá navazuje na předchozí odstavce, jež se soustředily na pozici matky a otce ve výchově dítěte, a seznamuje s riziky, která se objevují u rodičů, jež jsou nezletilí – tedy dosud nepřipravení na výkon rodičovské role. Na následujících řádcích je tak věnována pozornost nezletilé matce a nezletilému otci v kontextu jejich přístupu k rodičovství.

Začneme vztahy nezletilých dvojic. Již jenom samotné vztahy nezletilých rodičů bývají velmi křehké a komplikované. Mladí lidé jsou nevyzrálí a na rodičovství nepřipravení. Mnohdy se tak pod silou nezvladatelné situace stává, že po narození dítěte tyto vztahy končí. V případě, že spolu nezletilí rodiče přečkají náročné první roky společného soužití, bývá velmi časté, že se dostaví tzv. *syndrom nevybouřené mládeže*. Lidé s tímto syndromem pak bývají sklíčeni přesvědčením, že přišli o nejlepší roky svého života a nic si neužili, na základě čehož pak partnerství pomalu přestává fungovat, až se ve výsledku rozpadne.¹¹⁵ Vašková však uvádí, že většina nezletilých matek není otcem dítěte opuštěna a zůstává s partnerem. Vedle toho však existuje také velká část dívek, jejichž partner je opustil v době těhotenství.¹¹⁶

Výsledky výzkumu orientovaného na nezletilé gravidní dívky, prováděného pracovištěm J. Dunovského, Z. Matějčka a kolektivu, ukázaly, že chování nezletilé matky nemusí být nutně takové, jak sama nezletilá matka tvrdí, a je nutné počítat se zkreslením reality s odkazem na společenská očekávání.

Mladá matka, ačkoliv se mnohdy chtěla primárně osamostatnit a dokázat svému okolí svoji nezávislost, nestíhá povinnosti týkající se výchovy a péče o dítě, díky čemuž se její závislost pomalu ale jistě spíše neúměrně zvyšuje. Dochází k tomu, že starosti rostou nad radostmi, které přecházejí do pozadí. Začínají se komplikovat i vztahy s okolím. Stává se, že mladá dívka neunesla skutečnost, že lidé, jež původně věnovali pozornost výhradně jí (např. rodiče), najednou směřují svůj zájem k jejímu dítěti. V důsledku toho tak začíná své dítě vnímat jako soupeře, na kterého, zprvu ve skrytu duše, později otevřeně, žárlí. V matce narůstá agrese, díky čemuž dítě začíná postupně zanedbávat a nepřiměřeně trestat za chování, které je malému dítěti přirozené, čímž odmítá, velmi často nevědomě, příjem nové role – role matky. Zpravidla mají na mladou matku negativní vliv i vrstevníci či celá společnost, která od ní vyžaduje určitý způsob chování. Vrstevníci mívají často nevhodné poznámky, které vedou k tomu, že nezletilou matku dostávají do ještě většího depresivního stavu, ve kterém může

---

¹¹⁵ Šmolka, P. Zdravotní rizika nejsou to nejhorší. *Magazín Dnes*, 6. 4. 2006, č. 14, s. 20.

¹¹⁶ Vašková, R. Bariéry a předpoklady vzniku nové rodiny jako samostatné rodiny u nácetiletých matek. *Demografie*, 2005, roč. 47, č. 4, s. 251-264.

dojít k přesvědčení o zkaženém životě. Vždyť bez dítěte by ji bylo lépe. Vedle vrstevníků má výrazný vliv na smýšlení mladé matky taktéž společnost a její sociální konformita, která ji víceméně zakazuje mluvit o negativních pocitech, jež by mohla v kontextu svého mateřství cítit. Nezletilá matka tak před okolím své negativní pocity skrývá, neboť ví, že by měla své dítě milovat, načež si není schopna přiznat, že je pro ni dítě překážkou, které by se nejradyji zbavila. Tyto rozporuplné pocity a postoje k dítěti mnohdy vedou nezletilou matku k nepochopitelnému chování, jež si odporuje – dítě miluje a zároveň nenávidí.¹¹⁷

Situace bývá velmi podobná i u nezletilého otce. Z informací uvedených v předchozích kapitolách, je patrné, že postava otce je pro výchovu a vývoj dítěte nepostradatelná. Matka, a to ať je zletilá či nezletilá, potřebuje v době svého těhotenství podporu, kterou by měla dostávat ze strany svého partnera. Ačkoliv je početí dítěte záležitostí dvou osob, které by si toho měly být vědomi, a náležitě se dle vzniklé situace chovat, stává se, že ne vždy jsou partneři těhotné ženy ochotni upustit od svého současného života a přizpůsobit se. U nezletilých otců není situace o nic lepší, ba naopak bývá mnohem bouřlivější. Většina mladých otců přijímá skutečnost, že budou mít svého potomka velmi rozpačitě, což se před svým okolím snaží skrývat, neboť si v rámci společenských přístupů k otcovství bojí přiznat, že přítomnost dítěte jim překazí plány a negativně a zásadním způsobem ovlivní jejich životy.¹¹⁸ Očekávání nového přírůstku do rodiny vyžaduje trpělivost a ochotu naslouchat nastávající matce. Je třeba, aby budoucí matky byly svými partnery podporovány a aby zohledňovali jejich potřeby pro snadnější průběh celého těhotenství. To však bohužel naprostá většina nezletilých otců nedokáže,¹¹⁹ neboť si velmi často rádi ponechávají své zájmy a koníčky, za kterými v případě partnerských sporů a nepříjemné atmosféry utíkají. Utíkají od povinností a snaží se být co nejméně doma.

Ve stručnosti shrnuto: Jelikož je rodičovství dospívajících lidí převážně neplánované a nechtěné, není na něj mnohdy ani jeden z mladých rodičů připraven. Svoji novou roli nepřijímají a ani nezvládají.¹²⁰ Největším rizikem, které pramení z nenaplnění nejzákladnějších rodičovských funkcí, je vytváření postojů, jež ohrožují dítě a jeho budoucí vývoj. Negativní postoje vůči dítěti se mohou projevovat širokou škálou chování od zanedbávání až po nepřátelské a agresivní chování vůči dítěti, které mohou vyústit až v CAN (syndrom týraného a zneužívaného dítěte).

---

¹¹⁷ DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, str. 142-144.

¹¹⁸ DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, str. 143.

¹¹⁹ Macků, F., Macků, J. *Průvodce těhotenstvím a mateřstvím*. Praha: Grada, 1998, str. 309.

¹²⁰ MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003, str. 141.

7 PRÁVNÍ ÚPRAVA ŽIVOTNÍ SITUACE NEZLETILÉ MATKY

V českém právním řádu je nezletilou matkou dívka, která porodila své dítě před dovršením osmnáctého věku života. V důsledku své neplnoletosti postrádá tak důležitou svéprávnost, která ji opravňuje k výkonu plného právního jednání. U nezletilých matek se tak jedná o velice specifickou, až problematickou, situaci, která je omezuje během výkonu péče o jejich potomka.

Cílem této kapitoly je snaha částečně zmapovat systém poskytování pomoci nezletilým matkám a jejich dětem v České republice. V úvodu kapitoly jsou uvedeny právní prameny, které se primárně s problematikou životní situace nezletilé matky spojují, a ze kterých je možno vyčíst mnohé informace. Samotná podkapitola věnována *Novému občanskému zákoníku* se soustředí na problematiku rodiny, manželství a výkonu rodičovské odpovědnosti nezletilých osob, přičemž v závěru seznamuje i s jinými formami péče o dítě, které jsou uplatňovány v situacích, kdy se matka o své dítě nemůže z nějakého důvodu starat. Důležitým zdrojem právní úpravy nezletilého mateřství je taktéž *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*, kterému je věnována další podkapitola, jež seznamuje především s orgány sociálně-právní ochrany dětí. Na výše zmíněné zákony navazuje i podkapitola stručně shrnující zařízení, jež poskytují nezletilým matkám pomoc. Na ni navazuje systém finančních dávek, jež jsou nezletilým matkám ze strany státu poskytovány, a v závěru je sestaveno stručné schéma postupu zásahu při zjištění těhotenství nezletilých dívek, které obsahuje zainteresované subjekty a jejich jednotlivé činnosti.

Primární prameny obsahující právní úpravu týkající se problematiky nezletilých matek je možno nalézt zejména v níže uvedených zákonech:

- *Zákon č. 359/1999 Sb., O sociálně právní ochraně dětí.*
- *Zákon č. 109/2002 Sb., O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních.*
- *Zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách.*
- *Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.*
- *Zákon č. 372/2011 Sb., O zdravotních službách.*

Dále také:

- *Zákon č. 30/2000 Sb., Občanský soudní řád.*
- *Zákon č. 301/2000 Sb., O matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.*
- *Zákon č. 292/2013 Sb., O zvláštních řízeních soudních.*

7.1 Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník (nový)

(dále jen NOZ)

Na následujících řádcích je pozornost věnována oblastem, jež se týkají rodiny a manželství pokrytými paragrafy v NOZ. V této podkapitole je tak možné seznámit se s tím, co znamená být matkou a právní úpravou otcovství u dětí nezletilých matek, manželství nezletilých osob a výkonem jejich rodičovské odpovědnosti. Pokud nezletilý rodič není schopen z nějakého důvodu o dítě pečovat, využívá se v praxi poručenství a jiných náhradních forem péče o dítě, jimž je věnován závěr podkapitoly.

V první řadě je důležité vysvětlit, co v našem právním řádu znamená být matkou. Dle § 775 *je matkou žena, která dítě porodila. Otázka otcovství je poněkud složitější* a již tak komplikovanou situaci může výrazně zhoršit. Na následujících řádcích jsou naznačeny některé možné scénáře, které se mohou vyskytnout. Je jich obrovské množství a jsem si vědoma, že ačkoliv jsem se snažila, všechny jsem pravděpodobně nevystihla.

- V případě, že je otec dítěte plnoletý, má způsobilost k právním úkonům a vztah rodičů budoucího dítěte je v pořádku, stačí uznat **otcovství** k nezletilému dítěti u okresního soudu. I prohlášení nezletilého rodiče o otcovství musí být učiněno vždy před soudem.
- **V případě, že je otec dítěte také nezletilý, musí se dítě svěřit soudním rozhodnutím do péče jiné osoby** (zpravidla některému z prarodičů na základě jejich návrhu), **poručníka**, a otci dítěte se stanoví výživné, pokud jsou splněné podmínky výdělku. V krajních případech se postupuje dle pravidel pro náhradní formy péče o dítě, jimiž jsou:

- Opatrovnictví dle § 943-952 NOZ
  - Svěření výchovy dítěte jiné fyzické osoby než rodiče dítěte dle § 953-957 NOZ
  - Pěstounství dle § 958-970 NOZ
  - Ústavní výchova dle § 971-975 NOZ
- V případě, že otec dítěte nezletilé matky není ochoten uznat otcovství, zmocní Okresní soud v dané oblasti – oddělení sociálně právní ochrany dětí k sepsání žaloby o určení otcovství po narození dítěte. Určováním otcovství se řídí § 50 a-62 a NOZ. Dle současné právní úpravy se určuje otcovství následovně:
    - Zákonnou domněnkou, že otcem dítěte je manžel, narodí-li se dítě za trvání manželství nebo do tří set dnů po jeho zániku.
    - V případě, kdy se dítě narodí z umělého oplodnění, se za otce považuje muž, který dal k umělému oplodnění své partnerky souhlas.
    - Souhlasným prohlášením matky a muže, který o sobě prohlásí, že je otcem dítěte.
    - Rozhodnutím soudu.
  - Na návrh zákonného zástupce nezletilé těhotné ženy je možné žádat o úhradu části výživného a nákladů spojených s narozením dítěte předem, jestliže nejsou pochyby o otcovství dotyčného muže.
  - **U budoucí matky mladší 15 let je orgánům činným v trestním řízení podán podnět na trestní stíhání otce pro pohlavní zneužívání.**

V druhé řadě bych ráda stručně vymezila dva základní pojmy, které považuji za stěžejní při řešení problematiky týkající se těhotenství a rodičovství nezletilých dívek; jsou jimi *rodina* a *manželství*. Mimo jiné se taktéž jedná o pojmy, se kterými se v oblasti rodinného práva v rámci NOZ nejčastěji pracuje.

Rodina je obecně považována za základní stavební jednotku společnosti a nejvýznamnější sociální instituci, která se podílí nezastupitelným způsobem na vývoji a výchově dítěte.¹²¹ (více v kapitole *Rodina*)

Na manželství je nahlíženo jako na trvalý svazek muže a ženy, vzniklý způsobem, který je stanoven zákonem. Uzavření manželství má dvě formy – církevní a občanský, kdy obě spadají nově v NOZ pod pojem sňateční obřad. Za hlavní účel vzniku manželství je považováno založení rodiny, řádná výchova dětí, vzájemná podpora a pomoc mezi manželi. Nezletilá matka nebo dokonce oba nezletilí rodiče, se v kontextu právních předpisů střetávají se závadami, které jejich vkročení do manželství komplikují (§ 672–676 NOZ) – zpravidla se u nich jedná o *nedostatek věku a svéprávnosti*. Nicméně i oni mohou vstupovat do manželství, avšak pouze za určitých, zákonem stanovených podmínek. Soud může ve výjimečných případech povolit uzavření manželství nezletilému za podmínky, že již dovršil věku šestnácti let a má k tomu důležité důvody. Důležitými důvody mohou být:

- **Těhotenství snoubenky;** nebo spolu snoubenci již dítě mají; anebo snoubenci žijí jako druh a družka ve společné domácnosti.

7.1.1 Rodičovská odpovědnost

Novelou zákona o rodině č.91/ 1998 Sb., došlo k významné úpravě práv a povinností rodičů k dětem, kdy byl pojem „rodičovská práva“ nahrazen institutem rodičovské zodpovědnosti, jakožto souborem povinností a práv při péči o nezletilé dítě. V současnosti (tedy v NOZ) je rodičovská zodpovědnost terminologicky upravena na rodičovskou odpovědnost a znamená souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, dále souhrn práv a povinností při zastupování nezletilého dítěte a při správě jeho jmění. Říká také, že práva a povinnosti dětí a rodičů jsou vzájemná a nelze se jich vzdát.¹²²

Rodičovská zodpovědnost vzniká narozením dítěte a trvá do dosažení jeho zletilosti. Nositeli rodičovské odpovědnosti jsou oba rodiče; jestliže nastane situace, že jeden z rodičů nedisponuje rodičovskou odpovědností, náleží tato povinnost v plném rozsahu rodiči druhému a ten bude zákonným zástupcem dítěte až do nabytí zletilosti druhého rodiče.

---

¹²¹ GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1993, s. 346.

¹²² JUDr. Novotný PETR, Ph.D, Mgr. Ivičivová JITKA, JUDr. Syrůčková IVANA a JUDr. Vondráčková PAVLÍNA. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo*. První. Praha, 2014. s. 143-144.

Z paragrafů § 868-909 NOZ vyplývá, že základním předpokladem k tomu, **aby rodič nabyt k dítěti rodičovskou odpovědnost, je způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu-nezletilý rodič tedy rodičovskou odpovědností nedisponuje**. Důvodem této právní úpravy je skutečnost, že rodič, který nemá plnou způsobilost k právním úkonům, nemůže své dítě například zastupovat při právních úkonech a spravovat jeho jmění. Výkon rodičovské odpovědnosti nezletilého rodiče může být uskutečněn na základě soudního přiznání svéprávnosti či uzavřením manželství.

V případě, že nezletilá matka nenabude rodičovské odpovědnosti těmito způsoby, umožňuje rodinné právo přiznat jí alespoň **dílčí oprávnění tvořící obsah rodičovské zodpovědnosti, spočívající hlavně v péči o dítě**, a to v tom případě, že je soud přesvědčen, že nezletilá matka je schopna toto oprávnění vykonávat. Nezletilá matka se tedy smí o dítě osobně starat, zajišťovat jeho výživu, zdravotní péči, smí přijímat za dítě výživné, pojistné atp., ale nemůže je zastupovat v jeho právních vztazích, neboť sama nemá plnou způsobilost k právním úkonům.

7.1.2 Jiné formy péče o dítě

V případech, kdy se matka o své dítě nemůže, nechce, nebo nesmí starat, jsou zákonem upraveny i jiné formy péče o dítě, jimiž jsou poručnictví, opatrovnictví, svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby, pěstounství nebo ústavní výchova.

Poručenství

Institut poručenství (dle § 928-942 NOZ) se uplatňuje tehdy, jestliže zájmy nezletilých je nutné spravovat a chránit delší dobu. To znamená v takových případech, kdy je třeba zajistit výchovu a zastupování nezletilého, jehož rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven, nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Poručník se vybírá citlivě, protože je v zájmu dítěte, aby byly zachovány rodinné vazby a aby vznikly mezi dítětem a poručníkem citové vazby.

Právní úprava poručenství udává, že poručník je jmenován soudem, pokud dítě nemá žádného rodiče, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Poručníkem se může stát i osoba, kterou rodiče naznačili. Rodiče to mohou před svědky sdělit případnému budoucímu poručníkovi, nebo mohou své přání vyslovit v poslední vůli či naznačit to ve veřejné listině před notářem. Je-li poručníkem člověk, který o dítě

osobně pečuje tak, jako by mu bylo dítě svěřeno trvale do péče, náleží mu hmotné zabezpečení jako pěstounovi.

V případě, že dítěti není ihned možné poručníka stanovit (čímž je míněna fyzická, k tomu vhodná osoba), ustanoví soud poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí, který také zastupuje dítě a činí neodkladné úkony v jeho zájmu do doby, než je poručník dítěti ustanoven a než se ujme své funkce.

Opatrovnictví

Opatrovnictví je právně vymezeno v § 943-952 NOZ. Opatrovník je ustanoven proto, aby zastupoval nezletilého při určitém úkonu, určitém řízení nebo jednání. Proto musí soud, který opatrovníka ustanovuje, určit rozsah jeho práv a povinností. Opatrovník, nejde-li o orgán sociálně-právní ochrany dětí, skládá slib do rukou předsedy senátu a soud vydává listinu, ve které je uvedeno pověření opatrovníka funkcí a vymezen rozsah práv a povinností vyplývajících z tohoto pověření. Opatrovník odpovídá za řádné provedení úkolu a podléhá doзору soudu.

Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče

Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka (tzv. pečující osoby). Nejčastěji se jedná o přechodné řešení, kdy rodiče nemohou dočasně o dítě pečovat. Na rozdíl od pěstounské péče nevzniká nárok na dávky pěstounské péče. Dítě však má nárok na výživné, které platí rodiče přímo pečující osobě. Jestliže výživné nelze v odpovídající výši stanovit ani rodičům ani prarodičům, tento institut se nepoužije a je namístě svěřeni dítěte do pěstounské péče (§ 953-957 NOZ).

Pěstounství

Je to forma náhradní rodinné péče upravená § 958-970 NOZ, při které pěstoun o dítě osobně pečuje a je zodpovědný za jeho výchovu. Z právního hlediska ale mezi pěstounem a dítětem nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem, tak jak je tomu v případě osvojení. Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech a nemá k dítěti vyživovací povinnost. K výkonu mimořádných záležitostí (např. vyřízení cestovního dokladu) musí požádat o souhlas zákonného zástupce dítěte, případně soud. Existují dva typy pěstounské péče – individuální a skupinová. V novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí je vymezena ještě třetí forma – pěstounská péče na přechodnou dobu.

Ústavní výchova

Institut ústavní výchovy je právně zakotven v § 971-975 NOZ.

Soud nařídí ústavní výchovu jen jako nezbytně nutné opatření, kdy již nelze postupovat těmi způsoby, jež byly zmíněny výše. Nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, nemohou být samy o sobě důvodem pro rozhodnutí soudu o ústavní výchově. Dítě nesmí být násilně odebráno od biologických rodičů. Takový zásah musí být vskutku nezbytný s ohledem na další okolnosti. Ústavní výchovu lze nařídít nejdéle na dobu tří let. Soud ji může o další tři roky prodloužit, nebo zrušit. Z důležitých důvodů může soud ústavní výchovu prodloužit až o jeden rok po dosažení zletilosti.

7.2 Zákon č. 359/1999 Sb. O sociálně-právní ochraně dětí

Pro rozšíření povědomí a doplnění dalších informací o právní úpravě životní situace nezletilé matky se podrobněji taktéž věnuji zákonu o sociálně-právní ochraně dětí, ze kterého vycházejí následující informace, soustředící se zejména na stručné vysvětlení sociálně-právní ochrany a na orgány, které sociálně-právní ochranu dítěte vykonávají.

Základním ustanovením sociálně-právní ochrany dětí je ***zájem o blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči***.

Pod pojmem sociálně-právní ochrana dětí je skryta ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu; ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění; působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny; zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

Sociálně-právní ochrana je zajišťována následujícími orgány:

- a) Krajské úřady,
- b) Obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- c) Obecní úřady a újezdní úřady,
- d) Ministerstva (*Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo práce, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo zdravotnictví a Ministerstvo vnitra*),
- e) Úřad pro mezinárodní ochranu dětí,
- f) Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu,

Dále také:

- a) Obce v samostatné působnosti,
- b) Kraje v samostatné působnosti,
- c) Komise pro sociálně-právní ochranu dětí,
- d) další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny,
- e) Policie,
- f) Školy,
- g) Zdravotnická zařízení.

7.3 Zařízení poskytující pomoc nezletilým matkám

V první řadě je důležité uvědomit si, že na našem území jsou nezletilé matky jak z prostředí bez kvalitního, či úplně postrádající rodinného zázemí, tak z prostředí milující rodiny. Formy pomoci, která jim státem poskytována se mírně liší. Proto tak na výše zmiňované zákony navazuje i podkapitola věnující se zařízením, které nějakým způsobem nezletilým matkám pomáhají a doprovázejí je během prvních let života jejich potomka. Je tomu tak zejména v případech, kdy nezletilá matka nemůže své dítě vychovávat v pohodlí vlastního domova; životy obou jsou v ohrožení, nebo je vážně narušen jejich vývoj, a to z mnoha různých důvodů.

Ačkoliv je nezletilá gravidita závažným problémem, vyžadující specifickou pomoc, neexistuje na našem území zařízení primárně specializované na péči o nezletilé matky a jejich děti, a to zejména z toho důvodu, že se jedná o jev marginální, tedy jev u nás zastoupený pouze okrajově. I tak je ale možnost získat pomoc v mnohých zařízeních, kdy některá z nich mají alespoň specializované oddělení pro nezletilé matky. Specializovaná oddělení poskytují matkám výchovně vzdělávací činnosti, jejichž cílem je nejenom rozvíjení všech složek výchovy – tělesné, estetické, rozumové, mravní a pracovní, nýbrž i výchovné působení v oblasti sekundární prevence sociálně-patologických jevů vyskytujících se v dnešní společnosti. Zařízení se taktéž snaží dovést dívku maximální samostatnosti v rámci sebeobsluhy, sebekontroly, přičemž nesmí být u nezletilých matek opomenuto ani dítě a jeho potřeby.¹²³

---

¹²³ *Výchovný ústav pro nezletilé dívky a nezletilé matky s dětmi: VÚ SVP SŠ a ŠJ Černovice* [online]. [cit. 2017-06-04]. Dostupné z: <http://www.vucernovice.cz/vychovny-ustav/volnocasove-aktivity-a-mimoskolni-cinnost/>

Co se týče samotných zařízení, jedná se zpravidla o tři druhy, jejichž výčet, doplněný i o legislativu, o kterou se opírají, je uveden zde:

- **Ústavní zařízení pro děti**

Zmiňované typy zařízení mají státem uloženou povinnost pečovat o nezletilé dívky a jejich matky. Nicméně, z výše zmiňovaného důvodu marginálního výskytu nezletilé gravidity a mateřství, ne všechna zařízení onu povinnost dodržují. Existují tak pouze specializovaná oddělní, jež je možno nalézt na místech níže uvedených:

- Zdravotnická zařízení (*Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách*)
  - Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let věku
    - Dětské centrum Veská u **Pardubic**, Veská 21, 533 04
- Školská zařízení (*Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních*)
  - Diagnostický ústav a střediska výchovné péče
    - Diagnostický ústav a středisko výchovné péče **Praha** – oddělení M, Na Dlouhé mezi 14, 147 00
  - Dětský domov, Dětský domov se školou, Výchovný ústav:
    - Výchovný ústav, středisko výchovné péče, střední škola **Černovice**, Jiráskova 286, 394 94
    - Výchovný ústav **Moravský Krumlov**, Nádražní 697, 672 01
    - Dětský domov **Most**, K. H. Borovského 1146, 434 01
    - Dětský domov Čtyřlístek **Planá**, Zámecká 853, 348 15
    - Dětský domov **Zruč nad Sázavou**, Poštovní 593, 285 22

- **Zařízení sociálních služeb** (*Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách*)

Ačkoliv zařízení sociálních služeb nemohou ubytovávat nezletilé dívky s dětmi, mohou jim však poskytnou potřebnou pomoc po dosažení zletilosti. Nezletilá dívka však smí v takovém zařízení pobývat za předpokladu, že s ní v zařízení bude ubytován taktéž její zákonný zástupce, či ve výjimečných situacích, kdy bude předem domluven dočasný pobyt na základě spolupráce s diagnostickým ústavem, ve kterém byla dívka umístěna.

- Azylové domy pro matky s dětmi
- Domy na půl cesty

- **Zařízení sociálně-právní ochrany dětí** (*Zákon č. 356/2009 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*)
  - Zařízení odborného poradenství pro péči o děti
  - Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
  - Dětská centra
  - Fond ohrožených dětí z.s.

FOD je nestátní nezisková organizace s pověřením k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, založená v dubnu 1990. V současnosti je největší takovou organizací, která na území České republiky působí. Specializuje se na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným, opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem, a to s celorepublikovou působností.¹²⁴ Nezletilým matkám s dětmi poskytuje FOD pomoc zejména skrze níže uvedené služby:

- Azylové domy FOD
- Klokánek FOD
- Anonymní porody – pro nezletilé těhotné dívky a dívky již po porodu, které o svého potomka nestojí, slouží krizová telefonní linka, jež jim zajistí utajení a po sdělení potřebných informací většinou dochází k předání dítěte FODu či do Babyboxu, kdy o dítě pak již bude postaráno pověřenými osobami.
- Telefonní číslo: **+420 776 833 333**

7.4 Systém finanční pomoci v péči o dítě:

Nezletilým matkám je třeba pomáhat také po finanční stránce, neboť zpravidla dosud nebyly zaměstnány a nemívají nic naspořeno, a i přesto potřebují z něčeho žít. Ačkoliv však nezletilá matka má ze zákona právo na to, aby pobírala určité státem hrazené dávky, i tak bývá nezbytně nutná pomoc ze strany její rodiny. Poskytování finančních dávek nezletilým matkám je velmi komplikované. Finanční pomoc je jim zprostředkovávána zejména na základě individuálního posouzení jejich situace.

Různé druhy finančních příspěvků jsou poskytovány zejména dle následujících právních pramenů:

---

¹²⁴ FOD: *Fond ohrožených dětí* [online]. Praha, 2017 [cit. 2017-05-26]. Dostupné z: <http://www.fod.cz/>

- *Zákon č. 117/1995 Sb., O státní sociální podpoře.*
- *Zákon č. 187/2006 Sb., O nemocenském pojištění.*

Ze systému nabízených dávek tak může nezletilá matka, dle charakteristik své vlastní situace, využít následující státem poskytované finanční dávky:

- **Peněžité pomoc v mateřství** – nárok na peněžitou pomoc v mateřství náleží pojištěné osobě, pokud je účastna na nemocenském pojištění, a pokud tato účast trvala také minimálně 270 dní v posledních dvou letech před přiznáním této dávky. Se změnou zákona o nemocenském pojištění bohužel *od ledna 2009 studenty nárok na pobírání peněžité pomoci v mateřství nemají*, neboť se doba studia již nepovažuje za dobu pojištění. Jak praví zákon, nezletilá matka nemá taktéž nárok ani na vyrovnávací příspěvek v mateřství.

(Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění)

- **Rodičovský příspěvek** – nezletilé matce lze přiznat rodičovský příspěvek, pokud soud nerozhodl o pozastavení rodičovských práv a povinností při péči o dítě. Nárok na tento druh příspěvku má rodič, který o dítě pečuje celodenně během celého kalendářního měsíce. Celková částka rodičovského příspěvku je 220 000 Kč. Pro uplatnění nároku na příjem této dávky je nezletilá matka povinna zaevidovat se na úřadu práce v místě trvalého bydliště, který ji bude tuto dávku vyplácet.

(Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře)

- **Přídavek na dítě** – oprávněnou osobou, které je přídavek vyplácen, je samo dítě. Nárok na tuto dávku má nezaopatřené dítě, pokud příjem v rodině není vyšší než částka životního minima rodiny vynásobená koeficientem 2,40. Příspěvek je vyplácen tomu, kdo má dítě v přímém zaopatření (tzn. dítěti poskytuje stravu, ubytování, ošacení a výchovné činnosti). Nezletilá matka, zaeviduje-li se na příslušném úřadě práce, tak má nárok na vyplácení přídavku na dítě, který se pohybuje v rozmezí od 500 – 700 Kč/měsíc.

(Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře)

- **Porodné** – nárok na porodné ženě vzniká ve výše zmíněné situaci, tedy že, příjem v rodině není vyšší než částka životního minima vynásobena koeficientem 2,40. Nárok na porodné má žena pouze v případě, že se jedná o její první narozené dítě. Výše porodného je 13 000 Kč (dvojčata či vícčata - 19 500 Kč). Nezletilá matka má právo jednat v řízení o tuto dávku v případě, že je starší 16 ti let. Pokud v soudním řízení o tuto dávku uspěje, může ji být tato dávka taktéž vyplácena.

(Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře).

7.5 Postup pomoci nezletilým matkám a zainteresované subjekty

Hned na začátku je důležité si uvědomit, že dívky, které se stanou nezletilými matkami, pocházejí každá z jiného sociálního zázemí, které nemusí být vždy patologické. Nezletilé matky mohou pocházet jak z plně funkční rodiny, tak také z rodiny nefunkční či mohou rodinné zázemí zcela postrádat. Každá situace bývá v něčem specifická, což z ní dělá jedinečný případ. A právě to je skutečnost, díky které není vůbec jednoduché zmapovat systém pomoci, ze kterého mohou nezletilé matky čerpat.

V následujících odstavcích tak budou schématicky nastíněny tři možné postupy při pomoci nezletilým matkám, a to dle zázemí, ve kterém dívky vyrůstaly.

- **Rodinné zázemí:**

Matky pocházející z rodinného zázemí je možné rozdělit do dvou skupin – s funkční rodinou a bez funkční rodiny.

Funkční rodina:

- *Dětský lékař, lékař pro dorost* – zjištění těhotenství nezletilé dívky.
- *Gynekolog* – potvrzení těhotenství, umělé přerušení těhotenství nezletilé dívky.
- *Školní zařízení – učitelé, výchovní poradci, ředitel* – tvorba individuálního studijního plánu nebo přerušení studia.
- *Orgány Policie ČR* – zahájení trestního řízení u dívek mladších 15 ti let.
- *Orgán sociálně-právní ochrany dětí* – určení opatrovníka, poručníka, náhradní rodinné péče či uznání rodičovské odpovědnosti.
- *Soud* – rozhodnutí o opatrovnictví a poručenství, určení otcovství a výživného.
- *Úřad práce* – přidělení dávky státní sociální podpory.
- *Správa sociálního zabezpečení* – přidělení peněžité pomoci v mateřství.

Nefunkční rodina:

- *Orgán sociálně-právní ochrany dětí* – zařazení rodiny do evidence (nedostatečná výchova, nevyhovující bytové a hygienické podmínky).
- *Sociální kuratela* – výchovné problémy (zanedbávání školní docházky, experimentování s návykovými látkami, problémové chování).
- *Soud* – určení dohledu, stanovení podmínky.

- *Dětský lékař, lékař pro dorost* – zjištění těhotenství nezletilé dívky.
- Školní zařízení – *učitelé, výchovní poradci, ředitel* – tvorba individuálního studijního plánu nebo přerušení studia.
- *Orgány Policie ČR* – zahájení trestního řízení u dívek mladších 15 ti let.
- *Orgán sociálně-právní ochrany dětí* – stanovení dohledu, návrh ústavní nebo ochranné výchovy.
- *Soud* – nařízení ústavní a uložení ochranné výchovy, určení otcovství, stanovení výživného a uznání rodičovské odpovědnosti.
- *Diagnostický ústav* – pobyt na základě ústavní nebo ochranné výchovy a diagnostika chování nezletilé matky.
- *Školská ústavní zařízení* – pobyt v dětském domově, v dětském domově se školou nebo ve výchovném ústavu.
  - Zde nezletilá matka žije se svým dítětem, mnohdy do doby, než se zlepší podmínky v rodině, pro které byla do ústavu umístěna.
  - Pokud nezletilá matky se svým dítětem nemůže být, žijí odděleně (ona ve školském ústavním zařízení, ono ve zdravotnickém zařízení).
  - V případech, kdy se matka svého dítěte zřekne, je dítě zařazeno do evidence náhradní rodinné péče.
- Po dosažení zletilosti či dokončení přípravy na povolání se matka vrací do původní rodiny, či využívá možnosti azylového bydlení a dalších.

- **Bez rodinného zázemí:**

- *Dětský lékař, lékař pro dorost* – zjištění těhotenství nezletilé dívky.
- *Gynekolog* – potvrzení těhotenství.
- *Sociální pracovník, ředitel ústavního zařízení* – zvážení nabízených možností (umělé přerušování těhotenství, náhradní rodinná péče), a následné umístění těhotné dívky do specializovaného zařízení orientujícího se na pomoc nezletilým matkám a jejich dětem.
- *Sociální pracovník v zařízení* dále – kontaktování původní rodiny nezletilé matky, kontakt orgánů Policie ČR, OSPODU a školy.
- Nezletilá matka žije společně se svým dítětem ve školském ústavním zařízení.

- Pokud nezletilá matka se svým dítětem nemůže být, žijí odděleně (ona ve školském ústavním zařízení, ono ve zdravotnickém zařízení).
- V případech, kdy se matka svého dítěte zřekne, je dítě zařazeno do evidence náhradní rodinné péče.
- Po dosažení zletilosti či dokončení přípravy na povolání se matka navrácí do původní rodiny, či využívá možnosti azylového bydlení a dalších.¹²⁵

---

¹²⁵ CHRENKOVÁ, Monika. *Gravidita a mateřství nezletilých dívek v České republice*. Ostrava, 2010. Disertační práce. OSTRAVSKÁ UNIVERZITA V OSTRAVĚ, str. 189-191.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

8 MATERIÁLY A METODIKA

Po předchozí části této diplomové práce, kde byla pozornost soustředěna na teoretické pokrytí problematiky věnující se zejména adolescenci a následnému těhotenství, případně mateřství, nezletilých dívek, se dostávám, k již samotnému jádru diplomové práce, a to tedy k výzkumu.

V rámci kapitoly věnované materiálům a metodice výzkumné činnosti budou hned na úvod vymezeny cíle výzkumu, klíčové koncepty a výzkumné otázky. Dále v rámci podkapitoly orientované na metodiku práce a techniku sběru dat bude stručně popsána podstata kvalitativního výzkumu, případové studie a polo-strukturovaného rozhovoru, přičemž jsou v závěru uvedena i možná omezení celého výzkumu.

8.1 Cíle výzkumu

Co se týče cílů, tak jich má tato diplomová práce více. Na následujících řádcích Vás seznámím s cíli trojího druhu –intelektuálními, praktickými a personálními.

- **Intelektuální cíle:**

Jedním z hlavních cílů této práce je snaha prozkoumat, jakým způsobem ovlivnilo narození dítěte život nezletilé matky, a to zejména v souvislosti s nalezením nového smyslu života v narozeném potomkovi.

Důležitým cílem, v rámci problematiky existencialismu, je pro tuto práci snaha popsat to, jakým způsobem nezletilé matky nahlíží na svoji novou životní roli v souvislosti s přijetím odpovědnosti za vlastní svobodné chování a rozhodování – a to ve dvou prostředích – v zázemí rodiny a v ústavní péči.

Dalším cílem bude zjistit, zda se nějakým způsobem změnilo dosud uznávané životní hodnoty mladé dívky v souvislosti s nově nabytou rolí nezletilé matky.

- **Praktické cíle:**

Získané poznatky z teoretické části a výsledky z části praktické mohou být využity čtenáři k rozšíření povědomí a vytvoření vlastního názoru o graviditě nezletilých dívek, který s sebou nese mnohá úskalí a problémy, a to nejenom pro matku a její blízké okolí.

- **Personální cíle:**

Mým primárním osobním cílem je zejména se skrze tuto práci intelektuálně obohatit v oblasti dané problematiky, neboť se o témata spjatá s rodinou velice zajímám. Mojí

snahou tedy bude rozšířit své znalosti v poli takto kontroverzního tématu, které bohužel v dnešní postmoderní společnosti není ničím výjimečným, navzdory čemuž si myslím, že s avizovanou problematikou není široká veřejnost seznámena do takové míry, aby bylo možno nezletilým maminkám pomoci hned na samotném prvopočátku nastalé situace.

V poslední řadě také nepopírám skutečnost, že bych skrze výzkum a jeho výsledky mohla ukojit vlastní zvědavost, která se pojí s nezletilou maminkou, jež se objevila v kruhu našich rodinných známých.

8.2 Klíčové koncepty a výzkumné otázky

Výzkumný problém, který zamýšlím studovat, představuje problematika životní situace nezletilé matky v kontextu existenciální teorie. Nezletilou matkou se v této práci bude rozumět dívka, která porodila svého potomka ve věkovém rozmezí od 15 do 18 let. Nepředpokládám, že bych se ve svém výzkumném šetření setkala s matkou o rok mladší, než je minimum výše uvedeného věkového rozmezí. Vycházím ze skutečnosti, že by se v tomto případě jednalo o trestný čin v souvislosti s nezákonným pohlavním stykem. Z vlastní domněnky tak docházím k názoru, že by nebylo vhodné ještě více prohlubovat psychické napětí, v souvislosti s trestním řízením, které možné rodiny nezletilých matek jistě skličuje.

Zvolený problém se pokusím vypracovat na základě poněkud časově náročného *kvalitativního výzkumu* za pomoci *případových studií*, které ve společensko-vědních disciplínách patří k základním výzkumným designům. Jako výzkumnou metodu, která mi bude sloužit ke sběru dat, jsem zvolila *polo-strukturovaný rozhovor*, jehož obsah bude tvořen na základě sedmi níže uvedených specifických výzkumných otázek, které budou hlavními okruhy mého zájmu.

- **Výzkumný problém:**

➤ *Životní situace nezletilé matky*

- **Výzkumné otázky:**

Základní výzkumná otázka:

- Jakým způsobem ovlivnilo narození dítěte život nezletilé matky?

Specifické výzkumné otázky:

- Jakým způsobem vnímá nezletilá matka svoji novou životní roli?
- Jaké vidí nezletilá matka souvislosti mezi svobodou jednání a odpovědností za důsledky z ní vzešlé?
- Jakým způsobem přistupuje nezletilá matka ke svému dítěti?
- Jaké jsou nezletilou matkou spatřovány rozdíly v životních postojích a hodnotách, které vyznává nyní, a v hodnotách, jež vyznávala jako obyčejná náctiletá dívka?
- Jak vidí nezletilá matka svoji budoucnost?
- Jak vypadají vztahy nezletilé matky s jejím sociálním okolím?
- Jakým způsobem se podílí/ podílela rodina nezletilé matky na podpoře v těhotenství a mateřství?
- Jak hodnotí nezletilé matky péči, která jim byla poskytnuta ve specializovaném zařízení?

8.3 Metodologie práce a technika sběru dat

Kapitola *Metodologie práce a technika sběru dat* slouží k podrobnějšímu vysvětlení základů, na kterých je praktická část této diplomové práce postavena.

8.3.1 Kvalitativní výzkum

V této diplomové práci bude využito kvalitativního výzkumu, jehož základní předností je zkoumání zvoleného fenoménu v jeho přirozeném prostředí, na základě čehož máme možnost získat podrobný popis a vhled při zkoumání životní situace nejenom jedince, ale i

celé skupiny. Výsledky dobře provedeného kvalitativního výzkumu umožňují navrhovat teorie a studovat celé procesy. Jeho velikou nevýhodou je poněkud větší časová náročnost; vedle ní se zde vyskytuje i možnost snadnějšího ovlivnění výzkumu samotným výzkumníkem a jeho osobními preferencemi. V neposlední řadě je důležité zmínit, že získané výsledky nemusí být zobecnitelné na celou populaci, případně na jiné prostředí.¹²⁶

„Kvalitativní výzkumník nesestavuje ze získaných dat skládku, jejíž konečný stav zná, spíše konstruuje obraz, který získává kontury v průběhu sběru a poznávání jeho částí.“¹²⁷

8.3.2 Případová studie

Výzkumným designem, který v této diplomové práci budu užívat, je případová studie, která ve společenskovedních disciplínách patří k základním výzkumným designům. Na základě důkladného studia jednoho či několika případů je díky ní možno porozumět i složitým sociálním jevům. Případové šetření je tvořeno sběrem skutečných dat, jež se vztahují k objektu výzkumu. Na předmět výzkumu – neboli případ – je nahlíženo jako na integrovaný systém s jasně vymezenými prostorovými i časovými hranicemi. Jev je zkoumán vždy v reálném kontextu, který by měl být vystaven na co nejpřirozenějších podmínkách. Pro získání údajů je povoleno využívat veškeré dostupné zdroje i metody sběru dat,¹²⁸ což je tedy ideální pro zkoumání životní situace nezletilých matek.

8.3.3 Polo-strukturovaný rozhovor

Metodou sběru kvalitativní dat pro mě bude v tomto případě polo-strukturovaný rozhovor, se kterým mám již dobré zkušenosti z dob psaní bakalářské práce.

Tento typ rozhovoru je nejrozšířenější podobou metody interview. U tohoto typu rozhovoru je zcela obvyklé pozměňovat otázku nebo její pořadí podle situace. Jádro rozhovoru představuje minimum otázek, které musí při rozhovoru tazatel probrat, přičemž je posléze možno nabalovat různé doplňující otázky vhodné k upřesnění původního zadání. Výhodou u rozhovoru je to, že máme možnost zaznamenat i věci, které již byly řečeny, což nám umožňuje celkovou kontrolu sbíraných dat. Nevýhodou je skutečnost, že informace, která se k nám dostává, je nepřímá, neboť je přefiltrována informantem; další podstatnou

---

¹²⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 50.

¹²⁷ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 50.

¹²⁸ ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, s. 96-98.

nevýhodou je také fakt, že již samotná přítomnost výzkumníka může vést ke zkreslení výpovědi.¹²⁹

Výsledky získané z vyhodnocování polo-strukturovaných rozhovorů budou zpracovány pomocí procesu otevřeného kódování, kdy v první řadě audio záznamy z rozhovorů převedu do písemné formy a poté jednotlivé výpovědi roztřídím na části se stejným či podobným obsahem. Výsledky zpracuji a okomentuji vždy zvlášť k jednotlivým výzkumným otázkám, a to za pomoci techniky zvané „vyložení karet“. Technika vyložení karet bývá označována za jednu z nejjednodušších nadstaveb otevřeného kódování. Její podstatou je převyprávění obsahu jednotlivých kategorií dle uspořádaných linek z jednotlivých kódů, které bývají konstruovány na základě míry vztahovačnosti k výzkumné otázce a jednotlivých vztahů, jež mají mezi sebou navzájem.¹³⁰

8.3.4 Omezení výzkumu

V první řadě si jsem plně vědoma toho, že se celkový počet informantek může jevit jako malý. Nicméně jelikož nebylo mým cílem aplikovat výsledky tohoto šetření na širší populaci, neboť jsem se snažila porozumět vybraným případům, považuji tento počet – tedy šest – za dostatečný pro účely této diplomové práce. S omezením nemožnosti aplikovat výsledky výzkumu na širší populaci se pojí i samotný způsob metodologie práce, tedy mnou zvolená případová studie, kdy mě již její charakteristika o této skutečnosti informuje.

V rámci svého výzkumu jsem měla možnost zapojit do jeho průběhu 3 nezletilé matky z ústavního prostředí a 3 nezletilé matky, které své dítě vychovávají v domácím prostředí. Již samotné hledání nezletilých matek bylo velmi náročné, neboť se jedná o nezletilé osoby, o kterých nikdo informace nepodává na požádání, neboť se jedná o velice závažné téma a dívky jsou dosud velice striktně chráněny zákonem. Nepopírám ani skutečnost, že jsem se setkala i s dívkou, která odmítala spolupracovat a rozhovor s ní nebyl jednoduchý.

Jako další omezení vnímám skutečnost, že bude velice těžké zajistit důvěryhodnost výpovědí nezletilých matek, které budou ochotny se do výzkumu zapojit, na což jsem byla od začátku upozorňována. Pravda je relativní a vždy je otázkou, z jakého úhlu pohledu se na ni hledí. Je tak možné, že nezletilé matky mohou své odpovědi přizpůsobovat tomu, o čem si

---

¹²⁹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 162.

¹³⁰ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 226.

myslí, že bych ráda slyšela, či co by dle názorů okolí měly říkat. Mladé matky mohou své příběhy upravovat, a dělat své životy zajímavějšími, než dle jejich přesvědčení samy o sobě jsou.

9 VLASTNÍ VÝZKUM

9.1 Výzkumný vzorek

Co se týče výzkumného vzorku, se kterým jsem v rámci praktické části diplomové práce pracovala, skládá se ve výsledku ze šesti informantek. Polovinu z celkového počtu tvoří dívky, které svého potomka vychovávají v prostředí rodiny, a polovinu druhou tvoří dívky, které jsou své dítě nuceny vychovávat, v kontextu životních okolností, v ústavním zařízení.

Samotné hledání informantek nebylo nikterak jednoduché. Podařilo se mi však navázat kontakt s jistým dětským centrem (dále jen DC), kde jsem měla možnost uskutečnit rozhovor s jednou nezletilou matkou; a s výchovným ústavem (dále jen VÚ), odkud pochází mé dvě další respondentky řadící se do okruhu nezletilých matek vychovávajících své dítě v ústavním prostředí. Nezletilé matky, jež svého potomka vychovávají od samých počátků v prostředí rodiny, se mi podařilo získat prostřednictvím sociální sítě Facebook, kde jsem se stala členkou několika různých skupin, ve kterých jsem nezletilé maminky zprvu oslovila a následně se s nimi sešla, díky čemuž jsem měla možnost procestovat část republiky. Bohužel se mi nepodařilo oslovit takové dívky, které by byly ještě nyní nezletilé. V mém výzkumném vzorku v oblasti nezletilých matek, které svého potomka vychovávají v rodinném prostředí, se mi tak objevují již zletilé ženy. Nicméně dítě jako nezletilé měly, tudíž je možné do vzorku zařadit.

Tabulka 2: Charakteristika výzkumného vzorku

	Prostředí	Současný věk matky	Dítě	Historie pobytu dítěte	Otec/partner
Maminka č.1	DC	17	14 měsíců – syn	Do jednoho roku v pěstounské péči na přechodnou dobu. Nyní u matky.	Biologický otec dítěte – nefunguje Nový přítel matky – vnímá chlapce jako vlastního.
Maminka č.2	VÚ	16	2 měsíce – syn	Od narození u matky – výchovný ústav.	S otcem dítěte má matky špatný vztah, i tak ale částečně komunikují. Nežijí spolu.
Maminka č.3	VÚ	15	1 měsíc – syn	Od narození u matky – výchovný ústav.	S otcem dítěte není v kontaktu – brání jim v něm rodiče chlapce.
Maminka č.4	Domácí prostředí	19	1,5 roku – dcera	Od narození u matky – domácí prostředí.	Otec dítěte je ve výchově angažován od narození dítěte. Fungující.
Maminka č.5	Domácí prostředí	20	3 roky – syn	Od narození u matky – domácí prostředí.	Biologický otec dítěte – nefunguje. Nejsou v kontaktu. Nový přítel matky – vnímá chlapce jako vlastního + další společné dítě.
Maminka č.6	Domácí prostředí	19	4 roky – syn	Od narození u matky – domácí prostředí. Vychovávala jej však rodiče nezletilé matky.	Otec dítěte je ve výchově angažován od narození dítěte. Fungující.

9.2 Příprava a průběh výzkumného šetření

Tato kapitola je věnována představení celého průběhu výzkumu. Po předchozím seznámení s výzkumnými otázkami, metodikou a vzorkem, se nyní zaměřím na popis toho, jak celý výzkum probíhal.

Jak již bylo zmiňováno výše, jako metodu sběru kvalitativních dat jsem zvolila polo-strukturovaný rozhovor, který byl vytvořen na základě znalostí získaných při tvorbě teoretické části této diplomové práce. Celý rozhovor je velmi obsáhlý, neboť obsahuje plno doplňujících, vysvětlujících a naváděcích otázek, a to především z toho důvodu, že se jedná o velmi náročné téma a mnohé z dívek, by nemusely všemu rozumět. Ačkoliv jsem byla upozorňována na to, že jsou některé otázky velmi složité a dívky možná nebudou vědět, jakým způsobem odpovídat, musím přiznat, že jsem se s tím nesetkala. A ačkoliv se mnohé otázky zdály z vědeckého hlediska náročné, pro nezletilé dívky nepředstavovaly žádnou překážku a odpovědi na ně braly jako samozřejmost. Rozhovor celkově čítá 37 tázacích otázek, rozdělených do 7 základních okruhů, dle specifických výzkumných otázek. Schéma polo-strukturovaného rozhovoru je možno nalézt v přílohách na konci práce.

Realizace výzkumu byla nejnáročnější v tom, že bylo nutné nezletilé matky hledat všude tam, kde to je možné, neboť jich není mnoho. Nejjednodušší bylo kontaktovat ústavní zařízení, která se práci s nezletilými matkami věnují. Jelikož se jedná o skupinu, která je ve společnosti spíše marginální, výskyt zařízení poskytujících nezletilým matkám pomoc a péči není veliký. Nicméně díky zkušenostem z praxe v rámci studia jsem měla usnadněný přístup do jistého dětského centra, kde jsem získala jednu z informantek. Dále – výchovný ústav na jihu Čech jsem kontaktovala proto, protože jsem zaznamenala jeho otevřenost v komunikaci s veřejností skrze televizní pořady, kde účinkovali. Komunikace se všemi zúčastněnými, především sociální pracovníci DC a panem ředitelem VÚ, byla vynikající, a všichni ke mně byli velmi vstřícní. V obou zařízeních mi byly dívky vybrány a na mě pak již bylo získat si jejich pozornost, což se mi povedlo skrze dárky pro miminka, a posléze dostat odpovědi na otázky, které jsem jim pokládala. Dívky byly vstřícné, vyjímaje jednu, která se zprvu zúčastnit nechtěla, nicméně po počátečním obdarování, které na ni zapůsobilo jako výrazná motivace, se i ona rozpovídala.

Hledání nezletilých matek, které vychovávají své dítě v domácím prostředí bylo o poznání náročnější. Každá z informantek se nacházela v jiném městě, která nebyla ani zdaleka sousední. Již samotné objíždění jednotlivých stanovišť – severní a střední Čechy a Morava, bylo velmi časově náročné. Zážitky to však byly krásné. S informantkami jsem se setkala jak

na dětském hřišti, tak v kavárně, a i v domácnosti. Všechny mladé maminky bylo od začátku vstřícné a ochotné odpovídat na vše, na co jsem se jich dotazovala. Dárky pro miminka nechyběly samozřejmě ani u nich.

Všechny rozhovory, níže uvedené, byly zprvu nahrávány na mobilní telefon, načež byly následně přepsány do písemné podoby. Skrze otevřené kódování jsem všechen text rozdělila do základních 19 kategorií, které byly uskupeny dle zaměření výzkumných otázek.

9.3 Výsledky výzkumného šetření

V této podkapitole je možné prostudovat si přepsané rozhovory a výsledky, kterých bylo dosaženo po jejich zpracování. Jsou zde zpracovány jednotlivé kategorie, na základě kterých bylo provedeno závěrečné vyhodnocení výzkumu a zodpovězení výzkumných otázek.

9.3.1 Rozhovor č.1: Maminka 1 – Dětské centrum

Maminka č.1 pochází až ze severu Čech, nicméně vzhledem k situaci, do které se dostala, aktuálně pobývá v dětském centru, kam putovala z dětského domova, ve kterém téměř celý život vyrůstala. V současnosti je mamince 17 let a jejímu synovi čerstvých 14 měsíců.

Hned na začátku zjišťuji, že péče o malého syna není jednoduchá. Chlapeček sedí na mamince a přitom zkoumá, osahává a okusuje vše, co má v dosahu. Mladá maminka mi mé domněnky potvrzuje. „*Malej je hrozný raubíř. Je to lump, který umí být i hodný, spíše teda ale hlavně zlobí*“. Mladá maminka si malinko posteskla, když mluvila o tom, jaké to v roli matky je. „*Být maminkou je občas opravdu hodně, hodně těžké. Malej je totiž takový dost tvrdohlavý. Postaví se a prostě nebude nic dělat a basta. Jenom řve. Někdy už jsem z něj mega vyčerpaná*“. To samé říká i o druhé spolubydlící matce, se kterou sdílí bytovou jednotku v centru. „*Chodíme všichni večer v osm spát, jak jsme z něj hotoví*“.

Mladá maminka zavzpomínala, jaké to bylo, když byla pouhou studentkou na učilišti. „*Když jsem neměla malýho? Ále bylo to dobrý. I když jsem se teda s nikým moc nebavila. Ted' mám tedy aspoň toho malýho*“. Zajímavé bylo, že ačkoliv mladá maminka nespustila syna z očí a neustále se s ním veselila, přiznala, že si připadala lépe bez něj. „*Určitě mi bylo líp, když jsem byla bez malýho*“. Smála se u toho však. „*Bez něj jsem se i vyspala. Neměla jsem*

žádné povinnosti a nemusela být za nikoho jiného zodpovědná“. Přiznává tak, že ji se synem přibylo mnoho povinností, i když aktuálně nechodí ani do školy. *„Do školy teďka nechodím kvůli malýmu, ale teda povinnosti mi rozhodně přibyly. Musím tady vařit. Musím uklízet. Musím prát, a hlavně se starat o něj. To jsem doma nedělala. Všechno jsem se musela naučit“.* Uznává však, že všechno zlé je k něčemu dobré. *„Aspoň umím něco navíc. Něco, co většina holek v mém věku rozhodně neumí“.* Nové povinnosti však vnímá jako součást, která k životu prostě patří. *„Povinnosti kolem malýho mi ale nevadí. Ráda mu svůj čas a péči věnuji“.*

To, co se podle mladé maminky po narození syna změnilo nejvíce, byly především ony zmiňované povinnosti, jež jsou s výchovou dítěte spojené, ačkoliv přiznává, že i bez něj nebyla úplně volná, a to především vzhledem k prostředí, v němž vyrůstala – v dětském domově. *„Nejvíce vnímám ty povinnosti. Určitě. Když jsem ještě malýho neměla, povinnosti ale také byly, protože jsem vyrůstala v dětském domově. Musela jsem se třeba dost učit. Museli jsme uklízet. Měli jsme tam dost pevný režim“.* Což ale mladá maminka bere spíše jako výhodu. *„Je pravda, že jsem se v domově už naučila být trošku zodpovědná, a hlavně jsem se naučila fungovat v nějakém zavedeném, pevně daném režimu. To bylo asi plus pro mě“.* Zmínila také nepříjemnou situaci, která s příchodem jejího těhotenství nastala ve škole a mezi přáteli. *„Když se vlastně přišlo na to, že jsem těhotná, tak mi všichni začali jenom nadávat. Přátel jsem nikdy moc neměla, ale vzhledem k mému těhotenství se to ještě zhoršilo. Dost se mi všichni posmívali“.* Přiznala však, že se našli i lidé, mezi kterými měla jistou oporu. *„Velikou oporu jsem měla ve svém současném příteli, paní vychovatelce a sociální pracovníci, která se o mě stará od malička. Hodně mi pomohli“.*

Se zmiňovanými povinnostmi bývá dáván do kontextu také volný čas, který mladá maminka postrádá a na nějž ráda vzpomíná. *„Když jsem byla bez malýho, furt jsem někde lítala“.* Dokonce i vtipkovala. *„Asi někde za klukama“.* Mladá maminka měla dostatek volného času pro sebe a různé sportovní aktivity. *„Měla jsem ten čas určitě volnější. Mohla jsem si dělat, co se mi zachtělo. Lítala jsem, kde jsem chtěla. Navštěvovala jsem kroužek vybíky a kreslení. Chodila jsem i do sboru“.*

Od vesměs příjemných vzpomínek jsme se dostaly k tématu, jež bylo spojené s otcem dítěte nezletilé maminky. Otcí jejího syna je 18 let a než mladá maminka otěhotněla, byli spolu více jak tři roky. Jejich vztah byl do jejího těhotenství jako každý jiný a nijak se nevymyká běžným vztahům. *„S minulým partnerem, se kterým mám malýho, jsme měli vztah dobrý. Jo občas jsme se pohádali, ale nebylo to zlé. Bylo to v pohodě“.* Časem se začala ale situace zhoršovat a vztah se začal hroutit. *„Ke konci to ale začalo být divný, až časem*

odešel“. Jeho odchod považuje za projev slabosti a strachu z odpovědnosti. „Zalekl se toho, že se bude muset starat o malého. Báł se asi zodpovědnosti“. V současnosti jejich vztah není idylický, ba dokonce je velmi špatný. „S otcem malého se zrovna jako nebavím. Ten, jak zjistil, že jsem těhotná, tak odešel“. Ačkoliv spolu dlouhou dobu nekomunikovali, tak v nedávném čase komunikaci spolu opět navázali, nicméně nikterak příjemnou. „Chce malého do péče, aby mi nemusel platit alimenty“. Mladá maminka tak zájem ze strany otce nijak nedoceňuje a vnímá ho jako hrozbu. Je za svého syna odhodlána bojovat. „Rozhodně mu ho ale dávat nechci“, říká odhodlaně.

Vztahy s rodinou, zejména matkou nezletilé maminky, také nejsou ideální. „Co se týče mámy, tak s tou já se nebavím. Nemáme spolu ten dobrý vztah jako matka a dcera. Znáám ji, všechno, ale asi bych se s ní nechtěla bavit“. Vzhledem k tomu, že byla nezletilá maminka odmalinka téměř týrána, byla z péče vlastní matky odebrána a poslána do dětského domova. Její následné chování vztahující se k těhotenství dcery bylo taktéž tragické. „Máma... no. Ta, když zjistila, že jsem těhotná, tak mě strašně zmlátila.“ Jiné členy, vyjímaje staršího bratra, z rodiny nemá.

Co se týče samotného těhotenství, byla jí nezletilá maminka velmi nemile zaskočena. „Rozhodně jsem si nepředstavovala, že budu mít miminko tak brzy“. Vzhledem k prostředí, ve kterém vyrůstala, si děti ani nepřála. „Děti jsem nikdy nechtěla. Nikdy v životě. Měla jsem v domově totiž hodně sourozenců, o které jsem se musela starat, tak se mi to po čase zhnusilo“.

Na otázky o antikoncepci mi neměla téměř co říci. Neměla žádné podrobnější informace, vyjímaje toho, že by antikoncepční pilulky měla brát pravidelně. Nicméně se ani touto jedinou radou neřídila. „No o antikoncepci jsem věděla. Měla jsem ji brát, ale nechtělo se mi. Brala jsem ji a nebrala“. Pravděpodobně za to mohl způsob podávání pilulek, který mladé mamince nevyhovoval. „Prášky jsem nechtěla hlavně proto, protože se mi to blbě polyká“. Mladá maminka však věděla, že pokud nebude dbát dostatečné ochrany, je zde riziko otěhotnění. „Určitě jsem věděla, že můžu otěhotnět, ale nějak jsem proti tomu nic nedělala. Asi jsem nevěřila, že by se to mohlo stát zrovna mě“. S přítelem tak jako jedinou antikoncepční metodu používali kondom. Dle jejich slov: „se to pak ale nějak zvrtilo a pokazilo a malej byl na světě“. Mladá maminka přiznala, že se cítí odpovědná za to, že otěhotněla, a přiznává, že mohla věnovat ochraně větší pozornost. „Rozhodně jsem mohla udělat něco víc proto, abych neotěhotněla. Cítím se za to zodpovědná. Určitě jsem mohla brát aspoň pořádně ty prášky“, dodává se smíchem.

A proč se vlastně s přítelem milovala tak brzy? Mladá maminka nevěděla, jak odpovědět. *„Vůbec nevím, co mě vedlo k tomu, se s ním milovat. Byl to můj první přítel a prostě jsme to dělali“*. Dle jejích slov však sex ve vztahu nezabíral zásadní postavení. *„Sex pro nás asi důležitý ani nebyl“*.

Vzhledem k tomu, co jsem se dověděla již dříve pro mě odpověď na otázku: *Co jsi cítila, když jsi zjistila, že jsi těhotná?* nebyla žádným překvapením. Reakce na těhotenství byly negativní. *„Když jsem zjistila, že čekám malýho, tak jsem byla dost v šoku. První pocity ohledně těhotenství byly strašně negativní. Běželo mi hlavou, že je to snad konec světa. Bála jsem se to všem říct. Měla jsem ohromný strach“*. Nicméně další povídání mě již zaskočilo, neboť se mladá maminka rozhodla dát dítě k adopci. *„Nechtěla jsem dítě. Chtěla jsem ho dát k adopci“*! Ptala jsem se tedy, co se stalo, že syna má přeci jenom u sebe. *„Když jsem ho ale poprvé uviděla, rozhodla jsem se, že si ho nechám. Věděla jsem, že budeme prostě spolu. Mám ho strašně ráda...“*. Předchozí vyrovnání se s těhotenstvím bylo ale velmi těžké, a to zejména s ohledem na okolí mladé maminky – reakce matky a spolužáků (viz. níže). *„Tak jako vyrovnání se s tím bylo vážně těžký. Přestala jsem chodit do školy. Nechtělo se mi tam. Měla jsem špatné nálady. Spolužáci se mi smáli“*.

Následný porod chlapečka byl doprovázen závažnými zdravotními komplikacemi. *„Já jsem při porodu omdlávala. Hodně jsem krvácela a skoro jsem vykrvácela. Ztratila jsem hodně krve“*. Mladá maminka tak přiznává, že svého syna ani pořádně neviděla, a první výraznější kontakt se uskutečnil až měsíc po porodu. *„Pořádně jsem ho viděla až jakoby ve chvíli, kdy mu byl měsíc“*. Vzhledem k situaci, ve které se mladá maminka nacházela (odhodlání přenechat dítě v pěstounské péči a neochota opustit dětský domov), byl její syn na čas v pěstounské péči. *„Byl v pěstounské péči na přechodnou dobu, protože jsem se o něj nemohla v děcáku starat. Z děcáku jsem prostě nechtěla. Byla jsem tam jak doma“*. Společně se setkali až při pobytu v dětském centru, kde spolu nyní oba pobývají. Do té doby se vídali pouze minimálně. *„Vídala jsem ho vlastně jednou za dva, za tři měsíce asi tak na hodinu“*. K synovi však maminka dokázala po čase citově přilnout. *„Malýho mám ráda. Miluju ho. Znamená pro mě strašně moc. Moc jsem si na něj zvykla a už bych bez něj být nechtěla“*. Přes všechny ty nepříjemné pocity a dosavadní zkušenosti, tvrdí, že je syn smyslem jejího života a spolu jim nic nechybí. *„Určitě ho beru jako svůj smysl života. Máme se spolu krásně“*. Rozveselil její dosavadní život. *„Určitě mi přinesl radost do života. Konečně mám někoho jenom pro sebe“*. A ačkoliv mladá maminka vnímá nával nových povinností dosti zásadně – *„neberu ho jako žádný omezení“*.

V současnosti věnuje mladá maminka svému synovi veškerý čas, během kterého si spolu různě hrají, veselí se a chodí na společné procházky. *„Děláme blbosti, to má rád. Chodíme hodně ven. A už se ho snažím nedávat do kočárku, aby se konečně naučil chodit“*. Bezpochyby je vše určeno režimem, který má nezletilá matka v ústavním zařízení nastolený – jejím úkolem a hlavní náplní dne je tedy pouze a jenom péče o dítě. Mladá maminka tvrdí, že si spolu užívají každou společnou chvíli. *„Dělám s ním vlastně ráda všechno. Nenapadá mě nic, co by mi vadilo pro něj dělat“*.

Vzhledem k dítěti v současnosti nezletilá maminka nechodí do školy. Dříve chodila na učiliště na severu Čech, kde studovala obor kuchař-číšník s výučním listem. Zpočátku těhotenství do školy docházela, i když ji to přinášelo značné problémy, nejenom s již zmiňovanými spolužáky, nýbrž i v rámci studijního oboru *„Po tom, co jsem ale otěhotněla, tak jsem musela přestoupit jenom na kuchaře, protože už jsem nemohla být na place“*. Časem pak studium přerušila, vzhledem k tomu, že byla přesunuta do DC téměř na druhé straně republiky. *„Vzdělání pro mě bylo dost důležité, ale prostě se mi v tu dobu nechtělo na dva měsíce přestupovat, tak jsem to zatím pozastavila. Určitě bych se k tomu chtěla ale vrátit“*. Nezletilá maminka věří, že bude mít možnost ve studiu pokračovat. *„Nemyslím si, že bych to časem nezvládala. Chci se vrátit až bude malý o něco větší, třeba až půjde do školky“*. Mít vzdělání je prý v dnešní době důležité. *„Dneska je určitě důležité mít vzdělání, už jenom kvůli práci a potom prostě k životu. Abychom měli co jíst a kde bydlet. Chci se mít dobře“*. Žádné vysněné povolání však mladá maminka nemá, nicméně by ji nevadilo, věnovat dále kuchařině-číšničíně.

Stejně tak jako se změnila školní docházka, změnil se v kontextu s příchodem miminka také volný čas, kdy se mladá maminka věnovala sportu a vybraným přátelům. *„Koničky? Tak ten sport mě hodně bavil – vybika a kamarádi. Ted'ka se to hodně změnilo. To asi určitě“*. Dodává mladá maminka se smíchem. S ohledem na miminko nemá mladá maminka na nic takového ani pomyšlení a věnuje se pouze synovi, který je z její přítomnosti nadšený. *„Ted'ka na nic takového nemám čas. Mám hlavně toho malýho. Ted'ka nejradši trávím čas s malým. Je to jak můj vocásek“*. A vysvětluje, co to znamená: *„Když pro nás musím vařit, tak se mu nemůžu tolik věnovat, a na něm je úplně vidět, jak je našťvaný a vzteká se“*. Naštěstí ví, jak si v této situaci poradit. *„Dávám mu tam pak třeba hrnce, on do toho mlátí a dělá, že taky vaří“*. Směje se a dodává, že bude její syn asi kuchařem po mamince.

Mladá maminka přiznává, že nikdy nepřemýšlela nad tím, zda by mohla ve svém životě dokázat něco jedinečného. Nemá ani žádné větší sny. *„Asi není nic, co bych chtěla v životě dělat. Nic vysněného mě ted' nenapadá a prostě jsem nad tím snad ani nepřemýšlela“*.

Potěšující bylo zjištění, že ačkoliv si mladá maminka během svého docela krátkého života zažila mnoho nepříjemných okamžiků, cítí se stále šťastně. „*Šťastná? Asi si tak připadám furt...*“ Přiznává však, že v současnosti je jejím největším štěstím právě malý syn. „*Určitě jsem šťastná i teď. A proč? No tak mám tady toho malýho*“.

Jak již bylo zmíněno, mladá maminka neměla na lidi kolem sebe nikdy moc štěstí (přístup vlastní matky ji dostal v raném dětství do dětského domova a spolužáci ji šikanovali za to, že v onom dětském domově vyrůstala). „*S nikým jsem se moc nebavila. Bylo to špatným kolektivem. Prostě my jsme byli ti z děcáku, a tak se s námi nechtěl nikdo bavit*“. Přátel měla ve škole pouze pár. Přiznává, že když po otěhotnění musela změnit obor na kuchaře, cítila se mezi novými lidmi výrazně lépe. „*Jak jsem přestoupila, tak jsem se cítila o dost lépe. Byli tady lepší lidi*“. Ptala jsem se také na to, zda byla její šikana a ponižování nějakým způsobem řešena ze strany pedagogického sboru, nicméně nebyla... „*I když jsme měli přísného učitele, tak ani on s tím nic neudělal. Prostě se mi smáli a šikanovali mě*“.

Od nepříjemných vztahů se spolužáky, otcem dítěte a matkou mladé maminky, jsme spolu konečně našly někoho, kdo je v současnosti mladé mamince po boku. „*Někdo mi přibyl. Je to můj současný přítel, ke kterému se budu stěhovat*“. Ačkoliv jsou spolu krátkých pět měsíců, přiznává, že se znají již dlouhá léta. „*S tím jsem se znala už hrozně dlouho. Byli jsme nejlepší kamarádi. Pak to asi přerostlo v lásku. Jsme spolu teď pět měsíců, tak uvidíme, jak dopadneme*“. Současný přítel mladé maminky je o poznání zodpovědnější, na jejího syna se těší a nové rodině poskytne podporu. „*Vůbec mu nevádí, že mám malýho, chce se o nás postarat i tak*“. A právě oni dva jsou jako jediní v srdci mladé maminky. „*V mém srdci zabírá největší místo malej, pak přítel, a to je všechno*“.

Reakce okolí na těhotenství, jak již víme, byly výhradně negativní. I přes to se ale našel někdo, kdo byl mladé mamince nablízku. „*Jediný, kdo to kladně přijmul, byl jeden pan učitel. Nejdřív se mi teda smál a říkal mi, že jsem trubka, pak mi byl ale oporou*“. Mladá maminka přiznává, že ta doba byla těžká a velmi se trápila. „*Nejvíc mě trápilo asi hlavně to posmívání. Hodně mě to štvalo*“. Většina narážek směřovala na dětský domov, ze kterého dívka pocházela. „*Nadávali nám, že jsme špíny z děcáku, že máme vši... do toho pak to moje těhotenství. Bylo to hrozně těžké*“. I přes takto nepříjemnou pozici ve třídě se mladá maminka nenechala zlomit a našla v sobě sílu, která ji vedla dál. „*To, jak se ke mně ostatní chovali rozhodně neberu jako něco, co by mě omezovalo. Spíš naopak. Asi mě to posílilo. Chtěla jsem to prostě všechno zvládnout a dotáhnout do konce. Nejsem jediná mladá těhotná, takže asi tak*“.

Po zkušenostech, které měla mladá maminka s vlastní matkou a celou rodinou – „*matka je poděs a vlastního otce jen co ho vidím, vjíždíme si do vlasů*“, o vlastní rodinu nestojí. Je patrné, že vztahy nejenom s matkou jsou velmi špatné a jistě by se dalo říci, že právě vztah s matkou ovlivnil její primární postavení, jež ke svému dítěti zprvu zaujímal. Dále na téma rodiny mladá maminka tvrdí, že o svatbu nestojí. „*No nechci se vdávat*“. Přiznává však, že rodina důležitá je. „*Rodina je určitě důležitá, manželství k tomu ale není potřeba*“. Nad ideálním časem pro založení rodiny nikdy nepřemýšlela a ani to dělat nebude, neboť dítě již má. „*Nevím. Dítě už mám, takže asi tak*“. Říká se smíchem. Je těžké se orientovat v jejích výpovědích, neboť si velmi často protirečí. Ačkoliv mluví o rodině spíše hanlivě, ve výsledku se beztak dostane k tomu, že dokáže milovat a lásku by ráda poskytla. „*Už mám dítě, další nechci (smích). Kdyby se mi ale třeba narodilo druhé, tak bych ho milovala stejně tak, jako miluju malýho*“. Ambivalentní tvrzení připisují tomu, že mladá maminka si pravděpodobně ještě není zcela jistá tím, co v životě chce, a dále také zejména vztahu k matce.

Díky svému současnému příteli má však velkou šanci na to, aby konečně našla domov, který ji dosud scházel. „*U přítele se cítím jako doma. Tam jsem byla vlastně skoro furt. Je to tam hrozně hezké a příjemné*“. V brzké době se sem nastěhuje i se svým synem. „*Malej si to tam užije. Bude tam furt někde běhat. Je tam obrovská zahrada, spoustu zvířátek – slepice, kozy, králíky a ovce, myslím tam jsou*“. Vzhledem k synově aktivitě a povaze vyjadřuje mladá maminka i malé obavy a se smíchem dodává: „*No spíš lituju ty zvířata než malýho. Ten jim dá*“. Na nový domov se těší a zasnívá se: „*Mít domov je pro mě důležité. Nechtěla bych být někde na ulici. Určitě je to i tím, že jsem z toho děcáku, takže si to budu chtít vynahradit*“.

Co se týče budoucnosti, vyjímaje zmiňovaného bydlení, mladá maminka zatím žádné podrobnější plány nemá. „*Společná budoucnost? Zatím vůbec nic neplánuji. Je ještě maličký. Zatím se jenom přestěhujeme*“. Těší se však, že nebude na výchovu syna sama a spoléhá na pomoc, která jí zde bude poskytnuta. „*S péčí o malýho mi bude určitě pomáhat přítel a jeho rodiče. Oni jsou všichni strašně v pohodě, těší se na nás*“. Její vlastní matka se nezapojovala do výchovy mladé maminky, tak se prý nebude zapojovat ani do výchovy jejího syna. „*Matka nepomáhala nikdy a nikdy ani nebude*“. S odkazem na výše zmiňované o své matce mluví velmi hanlivě. „*Zájem jeví jen u sociálky. Dělá oči a strašně starostlivou babičku. Je to ale přetvářka a všichni to tam vědí*“. Přiznává tak, že s rodinnou pomocí spokojená není, neboť ani žádnou nemá, ale na druhou stranu ji však ani neočekává. „*Spokojená s rodinou pomocí rozhodně nejsem. Nic od ní ani nechci, zanevřela jsem na ni. Prostě ať mě nechá být*“.

Jelikož je životní situace mladé maminky taková, jaká je, je se svým synem již třetí měsíc v ústavním zařízení. Před sebou mají ještě pár dní – „*a už tu budu jenom necelé tři týdny*“. Uznává, že ji zařízení poskytlo pomoc, kterou tak moc potřebovala. „*Tady to mi pomohlo hlavně s prostorem. Mám kde spát a mám i co jíst. Pomohli mi s malým. Dělalí pro mě všechno, co mohli*“. Po počáteční pomoci, která byla mamince zprvu poskytnuta, postupně přenechávaly pracovnice centra povinnosti a péči o dítě pouze mamince. „*Pomáhali mi s malým, a hlavně mě hnali do toho, abych se o něj mohla starat sama. Hodně si mě hlídali, protože vlastně nevěděli, co jsem schopná udělat. Ted' už to tak ale není. Ted'kons se mi věnují hlavně po té sociální a právní oblasti*“. S miminkem už mladé mamince nikdo nepomáhá. Všechno již zvládá sama. Pomoc, jež jí byla zprostředkována, byla vyhovující a je s ní spokojená. „*Pomoc byla v pohodě. Jsem spokojená. Všechno je tak jak má být a nic mi nechybělo*“.

Denní harmonogram v ústavním zařízení nezletilé matky začínal brzy. „*Ráno jsme vstávali fakt jako brzo. Vstáváme v sedm hodin, to jako fakt nechápu*“. Po budíčku se již nezletilá matka začíná plně věnovat svému synovi, kdy mu připravuje stravu. „*Musím dělat snídani a pak i oběd*“. Mladá maminka přiznává, že by mezi snídání a obědem měla probíhat venkovní procházka, nicméně ji nestíhají. „*Pak by se mělo chodit ven. Teda my nechodíme, my to nestíháme*“. Usmívá se. Po obědě syna uloží ke spánku a po jeho probuzení se vydají konečně na onu procházku, přičemž se posléze synovi věnuje až do večera. „*Pak dám malého spát, probudíme, přebalíme, dáme svačinu a jdeme ven až jakoby do večere. Jezdíme po areálu a můžeme třeba i jinam, ale to my nechodíme. Pak už jenom vykoupat a spát*“.

9.3.2 Rozhovor č. 2: Maminka 2 – Výchovný ústav

Maminka č. 2 pochází z Moravy. Je jí 16 let a společně se svým dvouměsíčním synkem se nachází ve výchovném ústavu, do kterého byla přeřazena již před půl rokem z jiného výchovného zařízení právě kvůli jejímu těhotenství.

Ačkoliv byla zprvu mladá maminka velice nedůvěřivá a rozhovoru se zúčastnit nechtěla, jakmile přišla řeč na dítě, celá pookřála, neboť si svoji novou životní roli náležitě užívá. „*Cítím se dobře. Dalo mi to hodně do života. Dalo mi to to, že se cítím tou matkou*“. A přiznává, že ji role matky vyhovuje více než role mladé školačky. „*Cítím se tak lépe než holka, co chodí jenom do školy*“. A se zdůrazněním dodává: „*Jsem opravdu spokojená*“.

Nová životní role přinesla mladé mamince mnohé nové povinnosti, se kterými dosud neměla zkušenost. „*No povinnosti se objevily. A jejich spousta*“. Usmívá se. Jako každá jiná matka, se i tato musí především starat o svého syna, kterému věnuje pozornost téměř celý den. „*Určitě se o něho musím starat, přebalovat ho, krmit ho, vykládat mu, učit ho...*“. Vzhledem k tomu, že pobývá ve výchovném ústavu se školským zařízením, je její den obohacen ještě o docházení do školy, která se nachází v ústavním areálu. „*Krom toho, že se musím starat o malého, taky chodím každý den tady do školy*“.

S povinnostmi, které mladé mamince přibyly, nastaly i další změny, jež ve svém životě vnímá. Pojí se především s rodinou, ke které si mladá maminka vytvořila silnější pouto. „*S rodinou se to hodně změnilo. Jsem si k nim našla víc tu cestu. Prokopala jsem si ji. Naše vztahy se moc zlepšily*“. V rámci jiných vztahů mladá maminka prý změny nepozoruje. „*Kontakty s přáteli? Mezi kamarády žádné změny necítím*“. Vyjímaje však vztahu s otcem dítěte, se kterým komunikuje mladá maminka zejména kvůli společnému dítěti. „*No tak vidáme se, ale je to takový vztah, jakože je aj není*“ - což naznačuje problémy. Dále říká: „*Snaží se on, tak se snažím aj já. Kvůli malému se spolu snažíme nějak komunikovat*“. Jejich vztah nebyl nikdy harmonický. Což bylo způsobeno tím, že otec dítěte mladé mamince ubližoval. „*No on mě i mlátil... a takový věci prostě*“. Ačkoliv je to téma zajímavé, dále jsme jej neřešily, neboť bylo vidět, že to není mamince příjemné. I přes to se však s otcem svého syna nadále stýká. „*Vidáme se, když jedu na dovolenku. Ale je fakt, že teď, jak jsem tu, se nevidáme tak, jak když ještě nebyl malej na světě. To jsme se vidali furt*“. Vzhledem ke zmíněným skutečnostem není divu, že s rodiči otec jejího dítěte dobré vztahy nemá. „*No rodiče ho nemají rádi. Rozhodně spolu dobře nevychází*“. I přesto vše má otec dítěte mladé maminky oba rád a chtěl by žít s nimi. K tomu má však mladá maminka odstup a raději by se této možnosti vyhnula. „*Má nás rád a chce nás, ale jako jak to mám říct – neví, jak na to*“. Pokračuje: „*Je zmatený a neví, co si s námi počít. Bojí se zodpovědnosti*“.

Co se týče rodičovství, přála si mladá maminka děti již od malička. Přiznala, že si přála mít miminko brzy. „*Ehm, ehm, jo, chtěla jsem miminko zamlada*“. Takže: „*tohle plánované bylo aj nebylo*“. Což v překladu znamená: „*Nečekala jsem to, ale stalo se. Takže pak když to přišlo, v klidu jsem to přijmula. A bylo mi fuk, kolik je mi let.*“. Z postoje mladé maminky se tak dovídáme, že její syn sice nebyl plánovaný, ale byla za něj ráda, a to bez ohledu na věk. Kladný postoj k těhotenství se projevoval již v samých počátcích. „*Když jsem zjistila, že jsem v jináči? To bylo krásný. Hrálo mě to u srdce a byla jsem šťastná*“. Pozitivní emoce přebily emoce negativní a mladá maminka tvrdí, že neměla žádný strach. Těšila se na lepší budoucnost – možná proto, že bude mít někoho jenom pro sebe a možná proto, že se

pomalou ale jistě začaly zlepšovat rodinné vztahy. „*Proběhlo mi hlavou, že se změní všechno, co bylo, a že to bude všechno lepší*“. Možná právě tyto myšlenky mladé mamince pomohly s tím, aby se se svým časným těhotenstvím vyrovnala. „*Vyrovnala jsem se s tím velmi dobře, úplně bez problému*“.

Mladá maminka je sexuálně aktivní již tři roky – tedy od třinácti let. K sexu s přítelem ji vedla láska, přičemž mladá maminka mluví i o jakémsi společném způsobu trávení času. „*Proč sex? Láska, aj zvyk prostě s ním mě k tomu vedl. Taky jsme tak prostě trávili čas*“. Na otázku, zda je pro ni sex ve vztahu důležitý, nedokázala s určitostí odpovědět, nicméně k sexu kladný vztah nemá. „*Není. Nevím, nenaplňuje mě to*“. I přes to, že mladá maminka byla poučena o antikoncepčních metodách – „*ve škole jsme měli sexuální výchovu aj rodiče mě informovali*“, tak žádnou ze zásad a rad proti nechtěnému početí, nedodržovala. „*Já jsem to tak nějak brala jako nutný zlo a neřešila jsem to*“. Ani žádnou antikoncepční metodu nepoužívala – „*Neužívala jsem nic, nechtělo se mi*“. Otázka v kontextu zodpovědnosti za nechtěné početí mladou maminku tak zarazila, že jsem na ni žádnou odpověď nezískala.

Na okamžik, kdy svého syna mladá maminka poprvé spatřila, prý nikdy nezapomene. Vzbuzovalo to v ní velice silné emoce, které ani nedokáže slovy popsat. „*No to ani nejde popsat, co jsem při prvním pohledu na něj cítila. Prostě to nejde*“. Dostáváme se ale k tomu, že emoce, které ji naplňovaly, byly jenom pozitivní. „*Rozhodně to byl krásný pocit, byla jsem spokojená a šťastná*“. A dodává: „*Bylo to strašně silné a víc popsat to nejde. To se prostě musí zažít*“. Od narození až po současnost je pro mladou maminku její syn vším. „*Co k němu cítím? Všechno. Lásku. Je to nejdůležitější, co mám*“. Bez zaváhání přiznává, že je smyslem jejího života. Svého syna bohužel nekojí, neboť od jeho porodu nemá mateřské mléko. „*Není mléko, nějak se ztratilo*“.

Denní harmonogram u mladé maminky vypadá zpravidla tak, že ve všední dny ráno brzy vstává, ona jde do školy a malého syna uloží do jeslí. Posteskla si však, že v době, kdy je ve škole, bez svého miminka, se jí stýská. „*Strašně mi chybí, i když jsme bez sebe pár hodin*“. Poté, co se vrátí ze školy, jde na oběd, a pak má čas na to, aby se věnovala svému synovi. „*Odpoledne si jdeme na procházku, i do města třeba. Jsme spolu*“. Po příchodu na bytovou jednotku následuje krmení, koupání, společné hraní a uspávání. Co si užívá mladá maminka se svým synem nejvíce, je bez pochyby společné dovádění, při kterém se oba usmívají. „*Co s ním dělám nejradši? Asi blbosti, aby se pak na mě smál*“. Naopak nerada má mladá maminka chvíle, při kterých miminko brečí, což prý bývá bohužel často. „*Nelíbí se mi, když brečí, dělá to celkem často*“.

V ústavním zařízení chodí mladá maminka na zdejší učiliště, které je součástí výchovného ústavu, přesněji školského zařízení s výchovným ústavem. Studuje obor, kterému se věnovala již v předchozím ústavním zařízení – kuchař/číšník. Škola ji baví, ale jisté výhrady ke školní docházce má. „*Baví mě to, ale prostě když už mám to dítě, tak se chci věnovat jemu*“. Svůj čas by tak nejraději naplno věnovala synovi. Dokončené vzdělání nepovažuje mladá maminka za základ života. „*Vzdělání sice důležité je. A určitě si to chci všechno doplnit až bude malej větší, ale není to to nejdůležitější*“. Dále vysvětluje: „*Můžete mít jakékoliv vzdělání. Je to podle toho, jak kdo si chce vybrat a co si také vybere, aby dělal*“. Čímž se pomalu dostáváme k okruhu zaměstnání. To je pro mladou maminku dle jejích slov důležitější, nicméně si asi zcela neuvědomuje, že dnes vede k dobré práci cesta zejména přes vzdělání. „*Mít práci je strašně důležité. A člověk prostě musí pracovat*“. Je cítit, že mladá maminka tuší, že by měla přebrat zodpovědnost za své dítě, a je tedy na ní, aby se o něj řádně postarala. „*Tak potřebujete mít nějakou práci, když už máte to dítě. Musíte mít z čeho žít, kde bydlet a co jíst*“. Mladá maminka se práce nebojí a je odhodlaná dělat to, co bude trh práce zrovna nabízet. „*Chci mít takovou práci, která se prostě najde*“. Ráda by však pokračovala v tom, co právě studuje. „*Chtěla bych být kuchařkou a půjdu si za tím, jak to jen půjde*“. Žádné překážky, které by ji případně ve výkonu tohoto zaměstnání bránily, ji nyní nenapadají. Vyjímaje nyní zmiňovaného zaměstnání, kterému by se mladá maminka ráda věnovala, nemá žádné jiné sny.

Co se týče volného času, před porodem ho mladá maminka nejraději trávila jízdou na koni, sportem a běháním. Miminko ji ale volný čas sebralo. „*Ted' skrz mímo čas nemám*“. Neznamená to však, že by ji to vadilo. „*Nevadí mi, že nemám čas jen na sebe. Jsem s malým ráda a miluju třeba naše společné procházky*“.

Do doby, než měla mladá maminka svého milovaného syna, prý nevěděla, co to znamená štěstí. „*Nevím, co to bylo štěstí. Ted' v tom mám ale jasno – mám malýho a víc mít nemůžu*“. Přiznává však, že i jako bezdětná se dokázala zabavit a cítit hezky. „*Uměla jsem si ten den udělat hezký. Smála jsem se, bavila se s lidmi, a tak prostě*“.

Mladá maminka nikdy nemívala moc přátel. „*Kvanta přátel jsem neměla*“. Což vysvětluje takto: „*Nevím, nějak mě to nepřitahovalo, občas jsem se s někým sešla, ale to bylo všechno*“. Vedle toho si však mladá maminka pochvaluje vztahy s rodinou. Mladá maminka pochází z početné rodiny, kde je nejmladší ze sedmi dětí. „*Mám šest sourozenců, dokonce už i dvě neteře*“. „*Vztahy máme super krásný*“. Běžné hádky občas samozřejmě také proběhly. „*Občas jsme se hádali, ale to je asi všude. Nic, co by se vymykalo normálu*“. Možná právě díky vztahům a zázemí, které ji rodina poskytla, se cítí u rodičů jako doma. „*Jako doma se*

cítím doma, u rodičů“. Domov u rodičů ji poskytuje vše, co potřebuje – a to zejména starost, péči, pomoc a zázemí. *„Rodiče nás drží pohromadě, můžu být s nimi. Drží mě při všem, a tak mi pomohou určitě i s miminkem. Cítím se tam i jakože v bezpečí“*. Dále mladá maminka přiznává, že vzhledem k problematickému vztahu s přítelem zatím o jiném domově ani nepřemýšlí. *„Chci být doma u rodičů. S přítelem rozhodně bydlet nechci“*. S vlastními rodiči se v současnosti mladá maminka vídá skoro každý týden. *„Bud’ oni přijedou za mnou, anebo já jedu domů, a tak je to jednou za dva týdny, anebo každý týden“*. Všichni si vzájemně návštěvy společně užívají. *„Těší se na nás pokaždé, protože mají malého moc rádi“*. A když nemají možnost se vidět, alespoň si denně volají. *„Voláme si každý den“*. Již za necelé dva týdny se však mladá maminka s miminkem přesune zpět do domu k rodičům. *„Až se vrátím domů, budu u rodičů“*, a opět zdůrazňuje - *„u přítele rozhodně ne“*. Rodiče a syn jsou ti, kteří pro mladou maminku představují nejdůležitější osoby na světě. *„Nejdůležitější je pro mě malej, druhý a třetí místo je bez pochyb pro mamku a tatku“*.

Ačkoliv bylo okolí mladé maminky z jejího těhotenství překvapené, jeho reakce byly vesměs příjemné a pozitivní. *„No určitě byli překvapení. Ale vyrovnali se s tím v pohodě“*. Negativní reakce mladá maminka nezaznamenala, ba naopak. *„Nebyl nikdo, kdo by se mi smál. Spíš to byli ti, co mi třeba pogratalovali nebo tak“*. Se samotným oznámením těhotenství neměla mladá maminka také žádný problém a celý stav si užívala. *„Ani rodičů jsem se nebála. Já jsem jim to řekla hned, jak jsem si udělala těhotenský test“*.

S pohledem na důležitost rodiny má mladá maminka jasno: rodiče pro ni důležití jsou, nicméně ona vlastní jinou rodinu nechce. *„Rodina není důležitá. Moji rodiče to ano, ti pro mě důležití jsou“* a pokračuje: *„ale že bych měla mít někdy rodinu svojí, to nechci a důležité to pro mě není“*. Ačkoliv má již malého syna, nemyslí si, že by s ním tvořila kompletní rodinu, neboť si schází partner. *„Já rodinu nemám, mám jen malýho. Chybí mi ten partner, se kterým bych chtěla být“*. Ráda by se však časem vdala, a to tehdy, až najde někoho, kdo bude ideálním otcem pro jejího syna. *„Chtěla bych se vdát, až budu starší a teda také, až se najde někdo vhodnější jako táta pro syna“*. Ideální věk pro svatbu by pro ni byl okolo 18 nebo 19 roku. Děti by si přála pouze dvě. Svoji budoucnost si mladá maminka představuje taktéž u rodičů, kdy spoléhá především na jejich pomoc. *„Na budoucno chci být doma. Rodiče mi budou určitě hodně pomáhat se vším – s financemi a hlídáním hlavně“*. Zatím si vystačí pouze s rodiči a od nikoho jiného pomoc při výchově syna nevyžaduje. *„Rodiče mi stačí, přítel je nutný zlo a toho do výchovy zapojovat nechci“*. Z jejího postoji k rodině lze vycítit, že mladá maminka ještě hodně spoléhá na pomoc dospělých a že se jako dospělá tolik necítí,

což mi také sama potvrdila. „*I když už mám malýho, jako dospělá se necítím. Jsem furt holka a chybí mi spousta věcí k dospělosti*“.

Vzhledem k tomu, že mladá maminka nedocházela do školy, utíkala z domu a nadměrně trávila čas s mužem starším o deset let, byla umístěna do výchovného ústavu v Ostravě. Poté, co se přišlo na její těhotenství, byla přesunuta do specializovaného zařízení – do výchovného ústavu (středisko výchovné péče, střední škola) na Vysočině, které se soustředí na reedukaci těhotných nezletilých dívek a nezletilých matek. Zde pobývá již šestý měsíc. Pomoc, kterou zařízení nezletilé mamince poskytlo, spočívala především v předporodní a poporodní přípravě a péči, a vedení k samostatnosti „*Snázili se mi pomoci s tím, abych se do té péče o malýho dostala*“. A dodává: „*Abych něco hodně nezkazila, a abych v tom byla naběhlá, až budu sama doma*“. Když neví, co si sama počít, nebojí se zeptat. „*Chodím za nimi, když mám problém, a oni pomůžou*“. Mladá maminka nabízenou pomoc sice docení, ale tvrdí, že by byla mnohem raději doma. „*Pomáhají mi tady, to jo. Ale není to takové, jak kdybych byla doma*“. Ani poradenství, které dostávala, prý nepotřebovala. „*Radili mi tady hodně. Já to sice věděla, ale stejně mi to tady všechno říkali, protože to jsou jejich povinnosti*“. Sama si mnoho informací prý nastudovala z knih. „*Listovala jsem knížky pro nastávající maminky. Spíše jsem se tam jako dívala na to, kdy už bude venku, jak je velký, jak by velký být měl a tak*“. Pokračuje, že oceňuje zabezpečení po materiální stránce. „*Dávají mi tady ten sunar a plíny, to je fajn*“. Ačkoliv v ústavu mladá mamince špatně není, nemůže se dočkat, až bude zpět doma. „*Jak jsem říkala, není to takové jako doma. Už se domů hrozně těším*“. Je odhodlaná vzít veškerou zodpovědnost na sebe a vyjít vstříc novým zítřkům. „*Začnu všechno znova a budu mít rodinu pro sebe. Budu se starat sama o sebe*“. A odhodlaně na závěr dodává: „*Jsem připravená na to, jít do svého života*“

9.3.3 Rozhovor č.3: Maminka 3 – Výchovný ústav

Maminka č. 3 má ve svých čerstvých patnácti letech měsíčního syna. Původně pochází ze západních Čech, nicméně vzhledem k jejímu těhotenství byla přesunuta do výchovného ústavu na Vysočině. Již před pobytem v tomto výchovném ústavu měla mladá maminka zkušenosti s ústavní výchovou a to proto, že užívala návykové látky (marihuanu) a nedocházela do školy.

Mladá maminka je tak krátce ve své nové životní roli, že ji ještě nestačilo ani zmizet po porodu těhotenské bříško. Na začátku mi mladá maminka ihned říká, že je pro ni vše nové

a ničím si zatím není jistá. Ani zatím neví, jak si jako novopečená maminka připadá. „*Nevím. Je to těžký, ale prostě když už jsem to chtěla, musím to zvládnout*“. Je z ní však cítit silné odhodlání. Zatím mladá maminka ani neměla možnost zapřemýšlet nad tím, kdy ji bylo lépe – jako dítěti školou povinné či mladé mamince. „*Vůbec nevím. Vůbec nemám čas přemýšlet nad takovými věcmi*“. „*To nemůžu říct, protože vůbec nevím*“. Nicméně pak pokračuje, že možná změny v tomto ohledu zatím ani nepocítuje: „*Zatím je to pro mě asi stejný. Nic zásadního bych v tom neviděla*“.

Čeho si mladá maminka všimla, jsou povinnosti, které ji s příchodem miminka na přibýly. „*Předtím jsem nic nemusela řešit. Ale teď mi přibyla určitě starost o malýho*“. Povinnosti, jež musí nyní vykonávat ji nevadí a snaží se ze všech sil. „*Vůbec mi to nevadí. Malej je můj, a tak se taky starám tak, jak nejlíp umím*“. Vidí na tom i jisté výhody, které jsou sice dočasné, ale pro ni pozitivní. „*Nemusím teď chodit do školy. A to je vlastně fajn*“.

Je tak brzy po porodu, že zatím nezaznamenala žádné výrazné změny, které by s příchodem miminka ovlivnily její život. „*Né, asi se nic nezměnilo. Je moc brzy*“. Dále vysvětluje: „*Jsem plná miminka a na nic jiného ještě nemám čas a ani chuť myslet*“.

Co se týče vztahů, mladá maminka mi říká, že při kontaktech s vrstevníky měla vždy problémy. „*Já jsem si s nimi nikdy moc nerozuměla*“. Do třídního kolektivu se postupně přestala zapojovat, neboť si s nimi nerozuměla. „*Byli jiní než já. Pak už jsem se ani nesnažila nijak do ničeho zapojovat*“. Opravdových přátel má pouze pár. „*Kámošů mám pár těch, kterým věřím, a se kterými se mohu otevřeně bavit*“. Více přátel měla mladá maminka na volnočasových aktivitách než ve škole, kdy chodila do tanečního kroužku. „*Ráda jsem tancovala hip-hop. Byla jsem tam skoro furt a tam jsem měla i víc kamarádů*“. Ačkoliv sice nemá nyní možnost na kroužek docházet, pro tancování si dokáže vyhradit prostor i během péče o miminko. „*Když malý spí, tak si i dnes můžu zatancovat*“.

Na zmiňovaném tanečním kroužku se mladá maminka seznámila i se svým bývalým přítelem, otcem jejího syna, kterému je patnáct let „*Poznali jsme se na kroužku, takže jsem se vidali hrozně často*“. Vidali se téměř každý den po celé čtyři roky. Jejich vztah je však v současnosti velmi komplikovaný a ona sama neví, co si o všem myslet. „*No ono je to takové složité*“. Přiznala se, že hlavní zásluhu na jejich odloučení měli rodiče bývalého přítele. „*Byli jsme spolu čtyři roky, ale po tom, co jsem otěhotněla, to přestalo, a rozešli jsme se. Hlavně je to skrz jeho rodinu*“. A pokračuje: „*On se snažil mě podpořit, ale ta jeho rodina všechno zkazila. Je to divný no*“. Ačkoliv sice kontakty mezi mladými partnery utichly, komunikují spolu vzájemně alespoň jejich rodiče.

Celkově je kapitola *otec dítěte* pro mladou maminku velmi obtížná a bolestivá. Ani neví, co k ní a jejímu synovi otec miminka cítí. „*Jak spolu nekomunikujeme, tak vůbec nevím, jestli nás má rád*“. Jisté náznaky by tam však byly – zejména skrze sociální sítě. „*Když dávám třeba fotky na Facebook, tak nám dává lajky*“.

To, že bude mladá maminka maminkou tak brzy, si prý rozhodně nepředstavovala. „*No jako... jako malá jsem si miminko přála co nejdřív. Ale to jsem byla malá. Takhle brzy to rozhodně být nemělo*“. S přítelem prý miminko do budoucna plánovali. „*Určitě jsme ho jednou chtěli. Plánovali jsme si, že si miminko jednou uděláme, takhle brzy jsme to ale fakt nechtěli*“. Veškeré potřebné informace ohledně sexu a ochrany získala mladá maminka od matky a ve škole, během sexuální výchovy. Přiznává však, že informace, které dostala ve škole, pro ni byly zbytečné. „*Hodně mi toho řekla máma a něco nám říkali i ve škole. Měli jsme něco málo ze sexuální výchovy*“. A pokračuje: „*Ale já nevím, moc jsem nedávala pozor*“. Mladá maminka věděla hlavně to, že by měla brát pravidelně antikoncepční pilulky. „*Jo, jo, brala jsem od třinácti antikoncepci, ta se má jíst pravidelně*“. Sama s jejím užíváním však přestala, neboť ji k tomu dovedly okolnosti v rodině. „*Sama jsem přestala. A bylo to proto, protože jsem se bála, že potom nikdy neotěhotním jako moje ségra, která s tím má problémy*“. Mladá maminka se tak bála, že až bude starší, nebude moci otěhotnět – jako to viděla u své sestry, a dále dodává, že nechtěla být tak smutná, jako je nyní její sestra. Jinou z antikoncepčních metod mladá maminka s přítelem nepoužívala. Sama neví, proč nepoužívali třeba ani kondom. „*Kondom jsme nepoužívali. A proč? To ani nevím*“. Neení zřejmé jak, ale prý se snažila neotěhotnět. „*Snažila jsem se neotěhotnět, ale prostě to nevyšlo*“. A dodává známou větu: „*Věřila jsem, že mě se to nestane, ale stalo no*“. Nezodpovědnost tak zde sehrála ohromnou roli. K samotnému sexu vedla mladou dvojici láska. „*Z lásky jsme se milovali. Ke vztahu to patří*“. Sex je pro mladou maminku spíše důležitý než bezvýznamný. „*Asi spíše důležitý je*“. A znovu opakuje: „*Ke vztahu to patří*“. A pokračuje: „*Měli jsme se rádi a nějak to na nás přišlo*“. Sexuálně aktivní jsou již od třinácti let.

Když mladá maminka zjistila, že je v jiném stavu, necítila se vůbec dobře. „*Byl to šok a strašně negativní pocity*“. Měla veliký strach a bála se reakce rodičů „*Hrozně jsem se bála. Neměla jsem ponětí, jak to říct mámě, jak to řeknu rodičům*“. A dodává: „*Nebála jsem se toho, co bude se mnou, ale jak jim to řeknu*“. Je vidět, že má mladá maminka z rodičů veliký respekt. Negativní pocity a strach převažovaly i nadále. Mladá maminka se bála, že by nemusela vše v kontextu s těhotenstvím, porodem a rodičovstvím v pořádku zvládnout. „*Běželo mi hlavou, no, jestli to vůbec zvládnou všechno. Starat se o miminko, porodit...*“. Ani

na chvíli ale nepomyslela na umělé přerušování těhotenství. „*Žádný myšlenky na potrat nebyly*“. A vysvětluje: „*Nějak jsem věděla, že to zvládnou, jen mi šlo o to, jakým způsobem. Jak moc dobře se mi to povede*“. Samotné vyrovnání se s jiným stavem bylo pro mladou maminku však obtížné. „*Bylo to hrozně těžké*“. Uvedla, že rodiče se o jejím těhotenství dověděli až v pátém měsíci. Celou situaci popisuje takto: „*Ze začátku nic nepoznali. Pak si ale začali všimnout, že přibírám, a už mi ani volná trička nepomohla. No a pak to přišlo – zjistili to. A to bylo tóčo. Hodně nadávali a na všechno se ptali, i třeba jestli si to chceme nechat a tak*“. Nicméně pak se situace uklidnila a začalo se konečně řešit zdraví miminka. Matka doprovázela mladou maminku na lékařská vyšetření. Mladá maminka mi říká, že zprvu se styděla i za snímky z ultrazvuku, a to především z pozice dítěte, za které se považovala. „*Mamka se mnou chodila na gynekologii. Já jsem to ale nechtěla,*“ a pokračuje: „*protože jsem se styděla. Nechtěla jsem, aby viděla miminko na fotce. Cítila jsem se před ní trapně. Protože jsem prostě dítě a prostě, aby se mnou musela chodit máma na ultrazvuky, a čekat na další dítě. To bylo trapný*“. Když však miminko obě uviděly, brečely dojetím. „*Pak jsem jí ale miminko samozřejmě ukázala*“. „*Když ho viděla na fotce, obě jsem se rozbulely, jak jsme byly šťastné*“.

Otázka ohledně odpovědnosti za brzké těhotenství mladou maminku zarazila a nevěděla, jak odpovědět. Nebyla si jistá. „*Jo i ne. Proč zrovna já, když to tak dělají i jiní*“. V kontextu se zdravím dítěte však již o své zodpovědnosti začala pochybovat. „*Byla jsem hodně nezodpovědná, protože jsem nechodila na žádné kontroly*“. O zdraví svého dítěte se bála, ale přiznává, že strach z reakce rodičů byl silnější. „*Bála jsem se o něj, ale strach z rodičů mě úplně paralyzoval*“.

Po porodu, když své miminko poprvé spatřila, byla štěstím bez sebe. Byly to velmi silné pocity. „*To snad nejde ani popsat a vysvětlit. Byl to strašně hezký pocit. To bylo vlastně asi to nejhezčí v mém životě*“. Svoje miminko nadevše miluje. „*Miluju ho*“. Usmívá se. Se svým miminkem i užívá i kojení. A říká, že si všimá jistých rozdílů mezi matkami, které kojí, a mezi těmi, které nekojí. „*Zdá se mi, že u některých holek, co nekojí, je vztah k miminku jiný*“. A pokračuje: „*Myslím si, že to kojení nás jakoby posiluje*“. Miminko je ještě tak malé, že s ním mladá maminka nemá moc možností, co dělat. I tak si však společné chvíle užívá. „*Ono je to tak malinkatý, že toho zatím moc nejde. Hodně se muchlíme a tulíme. Koukám, jak spinká, přebalujeme a krmíme*“. Všechny aktivity s miminkem spojené, si mladá maminka užívá. „*Nevadí mi nic. Ani přebalování, ani koupání a ani bobky v plíně*“. A rozumně dodává: „*K miminku tohle prostě patří*“. Miminko mladé maminky zabírá v jejím srdci veliké místo. „*Znamená pro mě všechno, protože je pro mě nejdůležitější*“. Je smyslem jejího života

a je odhodlána věnovat mu svůj život. „*Je můj smysl a podřídím mu budoucnost*“. Svoje miminko tedy nevnímá jako nějaké omezení, nebo něco, co by ji vzalo mládí, dětství. „*Já jsem si to dětství nijak neužívala, tak si ani nemyslím, že by mě miminko brzdilo. Jen jsem tancovala a nic jiného nedělala*“. Jejím největším snem je přání, aby měl její syn krásný život, bez jakýchkoliv větších problémů. „*Přeju si, aby se malý nedostal taky do takovýhlehleho zařízení, kam jsem se dostala já*“. Bude o to prý usilovat. „*O to se budu hodně snažit*“.

Tato maminka je tak mladá, že ještě ani nestihla dochodit základní školní docházku. Tu musela díky svému těhotenství přerušit. „*Chodila jsem na základku. Ani jsem ji ale nestihla dodělat, takže to mě ještě čeká*“. V současnosti v ústavním zařízení čeká na vyřízení nutné dokumentace, aby mohla nastoupit do školy zde a povinnou školní docházku si dodělat. „*Budu chodit ale asi do školy tady, jen musím počkat, jestli dostanu povolení*“. Momentálně si mladá maminka nedovede vůbec představit, jak bude vše nadále probíhat. „*Zatím je teda všechno tak moc čerstvé, že vůbec netuším, jak to bude dál. Nevím, kdy do školy zase nastoupím*“. S předchozí školní docházkou neměla mladá maminka dobré zkušenosti, díky výše zmiňovanému kolektivu se ve škole necítila dobře. „*No jsem už říkala, že ve škole to nebylo nic moc*“ a pokračuje: „*Já jsem ze školy spíš utíkala*“. A se smíchem dodává: „*Ani to učení mě nebavilo*“. Samotné vzdělání však mladá maminka považuje za důležité. „*Důležité je, to ano*“. Vysvětluje, že je nutné jej mít pro následné uplatnění se na trhu práce. „*Každý potřebuje vzdělání, aby si sehnal nějakou práci*“. A matky s dětmi obzvlášť. „*A my, co máme ty děti, to potřebujeme o dost více*“. Čímž jsme se dostaly k důležitosti práce a zaměstnání. „*Práce je strašně důležitá. Peníze jsou potřeba*“. Důležitost peněz vnímá mladá maminka zejména ve skutečnosti, že za ně lze pořídit všechno nutné materiální zázemí k životu jí samotné i miminka. „*Budu ty peníze potřebovat hlavně až budu starší, protože třeba budu muset platit nájem*“. A s důrazem dodává: „*A hlavně i pro toho malýho, aby měl všechno, co mít má*“. Z povídání mladé maminky je znát, že se bude snažit nabídnout synovi vše, co bude v jejich silách, a co bude syn potřebovat. Jejím vysněným zaměstnáním by byla výuka tance. Pokud by se nezadařilo mít vlastní taneční studio, ráda by mladá maminka vyučovala tanec ve škole. „*Klidně by se mi líbilo i jenom učit děti tancovat někde ve škole*“. Usmívá se. A dodává: „*To je to, co mě baví. Je to věc, kterou dělám už od malička, a chci v tom jít i dál*“. Maminka věří, že se v jejím životě neobjeví žádné překážky, které by ji v tom zabránily. „*Děj se, co děj, já to nějak zvládnou*“.

I když byla mladá maminka ještě bezdětná, cítila se šťastně. Šťěstí pro ni představoval především tanec. „*Tancování bylo mým štěstím*“. V současnosti se považuje šťastná právě

díky svému synovi. „*I když je to všechno tak strašně těžký, jsem s malým šťastná. Strašně moc*“.

Tak jak se nevydařily vztahy s vrstevníky, vydařily se na druhou stranu vztahy v rodině. Mladá maminka pochází z početné rodiny. Má osm sourozenců a vztahy mezi všemi si nemůže vynachválit. „*Mám osm sourozenců – mladší i starší, půl na půl to je*“. „*Rodiče se furt milují a jsou spolu šťastní. Nebo alespoň tak na mě působí*“. Usmívá se. V současnosti však kvůli šestinedělí rodinu nevidá. „*Jsem po porodu a mám šestinedělku, takže mě nikdo neuvidí*“. Celou situaci vysvětluje takto: „*Je to tady tak zavedené. Asi abych měla klid, ale přiznám se, že tomu úplně nerozumím*“. Přiznává, že je sice dobré mít klid, ale připadá si opuštěná. „*Klid je fajn, na druhou stranu mi tu ale strašně chybí*“. Pak ale pokračuje, že by rodiče přeci jenom přijet mohli. Ona o to ale nestojí. „*I by možná přijet mohli, já to vlastně ale nějak nechci*“. A vysvětluje mi proč: „*Chci se do toho všeho vžít a pěkně si to srovnat v hlavě*“. Jak již bylo zmíněno dříve, vše je pro mladou maminku velmi čerstvé, a proto ani nedokáže říci, zda se v rámci rodinných vztahů něco změnilo. „*Zatím nevím*“. Co však ví je to, že rodina je pro ni nejdůležitější. „*Rodiče a malej jsou nejdůležitější a to fakt*“. Rodina je tedy pro mladou maminku důležitá. Manželství již tolik ne. „*Manželství důležité není. Každý ho mít nemusí. Bez rodiny se ale člověk jen těžko obejde*“. Ideální čas pro vstup do manželství se podle mladé maminky odvíjí od citů, které k sobě partneři chovají. Není důležitý věk, ale to, jak oba vztah prožívají. „*Podle mě by to mělo být podle toho, jestli se na to cítí oba. Ideální věk, nebo čas, tak říct nejde. Je to o pocitech*“. Mladá maminka přiznává, že kdyby pro to byla příznivá situace, ráda by měla miminko ještě jedno. „*Kdybych se třeba udobřila s přítelem, nebo našla jiného lepšího tatínka, určitě bych chtěla ještě aspoň jedno miminko*“.

Vzhledem k dobrému vztahu, který s rodiči mladá maminka má, bude nejrady u nich doma. Právě s nimi si jako doma připadá a zatím nehodlá nic měnit. „*Jako doma se cítím bezpochyby u mých rodičů*“. Budou bydlet pospolu. „*Všichni bydlíme a budeme bydlet společně*“. Díky vidině rodinné pomoci se mladá maminka budoucnosti nebojí. „*O malého se budu starat určitě dobře. Rodina mi určitě pomůže*“. Přiznává, že pomoc rodičů potřebuje. „*Ted' sama nic nemám, takže pomoc určitě potřebuji*“. Rodiče mladé mamince pomáhají zejména po finanční stránce. Posílají jí peníze, aby si mohla koupit vše, co potřebuje. Věřící ale, že se jednou situace změní a ona bude samostatná. „*Časem, až mi bude víc, to určitě dám sama*“. Mladá maminka má tak pomoci dostatek. Poněkud posmutněle ale přiznává, že by ji potěšilo, kdyby se do výchovy syna měl možnost zapojit i jeho otec. „*Chtěla bych, aby se zapojil i on. Je to naše dítě. Není jenom moje. Museli jsme na něj být dva*“.

Reakce, které mladá maminka slychala od svého okolí na konto jejího těhotenství nebyly příjemné. „*Tak všichni mi říkali, že jsem si zkazila život a že jsem si ještě nic neužila*“. přiznává však, že si tím hlavu nezatěžovala. „*Já jsem je v tomhle ale ani nevnímala. Bylo mi to jedno*“. Špatné pocity z toho neměla. „*Jedním uchem tam a druhým zase ven. Nepouštěla jsem si jejich řeči k sobě*“. Svůj jiný stav si tak užívala bez ohledu na to, co si myslí okolí. „*Byla jsem prostě šťastná, že čekám malýho*“. Našli se však i tací, kteří to mladé mamince přáli – zejména blízcí přátelé. „*Kamarádi, se kterými si rozumím, mi to přáli, a ten zbytek mi byl jedno*“. Otec dítěte mladé maminky byl zpočátku dojat. O jejím těhotenství se dověděl již v osmém týdnu. „*Ze začátku byl strašně rád*“. Poté, co se o všem dověděl jeho rodiče, se ale vše radikálně změnilo. „*Pak to rodiče zadrželi a všechno se to zvrátilo*“. „*Přestali jsme se vídat, a od té doby o něm nic nevím*“. Dodává smutně.

Jak již bylo zmíněno výše, mladá maminka se dostala do výchovného ústavu po přesunu z jiného ústavního zařízení, kam byla umístěna kvůli užívání návykových látek, utěkářství a agresivitě vůči spolužačkám. Původně měla mladá maminka nařízen pobyt v ústavu do 30.června tohoto roku. „*Zatím jsem měla ústavku jen do třicátého června*“. Jelikož si však přála, aby za dítě nesla zodpovědnost ona, ústvní výchova ji byla prodloužena. „*Ted'ka mi to prodloužili do šestnácti. Takhle si totiž budu moci nechat malýho napsat na sebe, aby nemusel být psaný na mamku. Nechtěla bych ji tím zatěžovat*“. S nadšením dále dodává: „*Takže takhle až odejdu, bude malej jenom můj, a já za něj budu rozhodovat*“. Pobyt v ústavním zařízení mladé mamince nevadí, ba naopak v tom vidí i jisté klady. „*Rozhodně je to furt lepší, než aby byl malý někde v kojeňáku, já doma a ani jeden bychom nebyli šťastní*“. Pokračuje: „*Takže s ním radši budu tady, než sama doma*“.

Jelikož si mladá maminka nesedla se zdravotními sestrami, které jim pomáhají, snaží se si vše obstarat sama. „*Já ty zdravotní tady moc nemusím. Takže jsem od nich ani nic moc nepotřebovala*“. Od samých začátků se mladá maminka snaží být samostatná. „*Snažím se od začátku fungovat sama*“. Jelikož měla doma nemocnou mladší sestru, mnohé věci a úkony uměla. „*Starala jsem se dřív o malou ségru, která byla na přístrojích, takže jsem toho už hodně znala a většinu uměla*“. Samotný porod mladé maminky probíhal bez problémů. „*Stihla jsem to za 40 minut, nebylo to nijak hrozný*“. Poté ještě zavzpomínala na časy, kdy se bála svého syna nosit, aby mu něco neudělala. „*Je pravda, že jsem se o malého dřív hodně bála. Třeba po porodu, jak mi ho hned dali, tak jsem se šíleně bála, protože byl tak malinkaťoučký. Nechtěla jsem mu něco zlomit nebo tak něco...*“! A pokračuje ve vyprávění: „*takže jsem řekla sestřičce, ať si ho radši vezme, a dá mi ho až slezu z tý kozy. Protože to fakt nešlo*“. Směje se.

Celkově mladá maminka pomoc, kterou jí zařízení poskytlo neřeší. *„Je mi to jedno, neřeším to, protože je to jejich práce“*. Tvrdí, že od nich již nic nepotřebuje. Co jí však schází, je kontakt s otcem jejího dítěte. *„Spíše bych potřebovala, aby měl přítel rád malýho. Jinak mi fakt nic neschází“*. K závěru přiznává, že je to věc, která ji opravdu trápí. *„Bývám z toho často smutná. Bolí to“*. Projevila i veliké obavy, že nakonec zůstane miminko bez tatínka. *„Někdy mě úplně popadne strach z toho, že malý nebude mít tatínka. Snažím se na to vůbec nemyslet, ale když to přijde, tak pak není jednoduché to odehnat“*.

9.3.4 Rozhovor č.4: Maminka 4 – Domácí prostředí

Maminka č. 4 pochází z Moravy a již žije se svojí vlastní rodinou. V současnosti jí je 19 let a společně s přítelem již rok a půl vychovávají dceru.

Hned na začátku rozhovoru si není možné nevšimnout, že holčička vnáší do života rodiny radost. Dovídám se, že prý i toto extrémně veselé miminko dokáže občas i pozlobit. *„Dcerka je naše sluníčko. Umí se ale také dost ozvat a když se rozpláče, nejde to zastavit“*. Dodává maminka se smíchem.

Školu měla mladá maminka ráda. Dovídám se, že ačkoliv si mladá maminka školní docházku užívala – *„škola mě hodně bavila, milovala jsem to tam“*, cítí se spokojenější v roli maminky: *„Být maminkou mi dává radost a vnáší chuť do života. Užívám si to období strašně moc“*.

Díky disciplíně, ke které byla mladá maminka od malička vedena vedena, pro ni nebylo těžké začít se plně věnovat domácnosti a rodině, neboť povinnosti s tím spojené měla již téměř zautomatizované. *„O domácnost jsem se starala od malička. Mamča mě k tomu vedla a ráda jsem jí pomáhala. Byla totiž, chudák, vždy dlouho v práci“*. Novinkou pro ni bylo pouze věnovat se malé dceři. *„Jediné, co mi tedy přibylo, byla péče o malou“*. Usmívá se a utvrzuje mě v tom, že jí ony povinnosti nevadí. *„Povinnosti mi rozhodně nevadí, hlavně proto, že děti miluji, a hlavně tu svoji“!*

Vedle zmiňovaných povinností, které mladé mamince přibyly, vnímá ve svém životě i další změny. Všimá si, že narození dcery změnilo její povahu. *„Asi už nejsem taková střelená. Malička mě zklidnila“*. Dodává se smíchem. Například ale třeba vztahy s vrstevníky se však nijak výrazně nezměnily. *„Se spolužáky vycházím pořád“*. A dodává, že není z dcery nadšená jenom ona. *„Na třídních srazech jsou z malé úplně nadšení“*. Co se týče volného času,

dokáže si její mladá maminka vyčlenit i mezi péči o dítě. „*Volný čas trávím u koní nebo uklízením*“. Přiznává, že v těchto případech hlídá dceru babička s dědečkem nebo přítelem.

Muži, se kterým má mladá maminka děťátko, je 21 let. Jejich vztah trvá přes čtyři roky a dle jejích slov je ideální, i když se občas objeví nějaká ta hádka. „*Náš vztah je výborný. Sice sem tam nějaké ty hádky, ale to k tomu patří*“. Mladá maminka si vychvaluje přístup, kterým k ní partner přistupuje. „*Ke mně se chová od začátku super. Snaží se*“. Co je ještě více potěšující, je následující tvrzení: „*K malé... mají k sobě hodně blízko. Lepší pouto, než má malá ke mně*“. Usmívá se mladá maminka. Stejně tak, jaké dobré vztahy má otec dítěte s mladou maminkou a dcerou, má dobré vztahy i s tchýní a tchánem. „*Velice dobře spolu vycházejí*“.

Mladá maminka mi přiznává, že si nepředstavovala, že bude mít dítě tak brzy. „*Rozhodně jsem to tak nechtěla*“. Ihned ale dodává, že z těhotenství měla radost. „*Ale když to přišlo, byla jsem strašně šťastná*“. A potvrzuje mi, že si miminko přála. „*Moc, opravdu hrozně moc jsem o miminko stála*“. Ptala jsem se tedy, zda bylo miminko plánované. „*Ne, ne, to teď určitě nebylo*“. Aby mladá maminka neotěhotněla, brala od 15 ti let antikoncepční pilulky, o kterých věděla, jak ze školy, tak od vlastní matky. „*O možnostech brát antikoncepci jsem věděla od mamky a také ze školy*“. Ptala jsem se tedy, jak je možné, že přišla do jiného stavu. Následující odpověď jsem opravdu nečekala. „*Poprvé jsem otěhotněla v lednu 2016, kdy jsem vlastně brala antikoncepci a silná antibiotika. Díky práškům antikoncepce nefungovala, a tak se chytlo první miminko*“. Mladá maminka dále pokračovala ve vyprávění: „*Ale v dubnu 2016 jsem samovolně potratila*“. Pocity, které mladá maminka po potratu měla nebyly příjemné a po psychické stránce se cítila velmi špatně. „*Cítila jsem strašný pocit prázdnoty. Hodně jsem si to dávala za vinu*“. Říká, že její přítel na tom nebyl jinak. „*Můj přítel se z toho zhroutil*“. Nicméně i přesto jí byl po boku a pomáhal jí postavit se na nohy. „*Ale musel se vzchopit a být mi oporou. Což také opravdu udělal*“. A další dcerka? Ta také byla výsledkem špatně fungující antikoncepce. „*S malou jsem také otěhotněla neplánovaně. Chtěla jsem miminko až po škole, ale holt to přišlo dříve*“. Ačkoliv byla holčička neplánovaná, byla od začátku chtěným miminkem, o které však měli rodiče po předchozích zkušenostech veliký strach. „*Chtěla jsem ho. S malou jsem měla ohromný strach, aby to nedopadlo tak, že zase potratím*“. Co se týče otázky odpovědnosti, tak jí za sebe a své těhotenství mladá maminka rozhodně přijímá, a tvrdí, že se šlo chránit jistě i jiným způsobem než pouze antikoncepčními pilulkami. „*Určitě jsem cítila zodpovědnost za to, že jsem otěhotněla. Mohli jsme používat třeba kondom*“. Nicméně i tak tvrdí, že vyrovnat se s těhotenstvím pro ni nebyl žádný problém. „*Vyrovnala jsem se s tím hned a velice dobře*“.

S postupem času se malá dcera narodila. Na svět se jí ale prý samovolně nechtělo. „*S malou jsem měla vyvolaný porod*“. První pohled na ni prý mamince změnil život. „*Hned jak mi malou dali na sebe, nevěřila jsem tomu, že je tak krásná, a že mi změnila pohled na svět*“. Na své dítě nedá dopustit. „*Malá je strašně šikovná. Miluji ji každý den víc a víc*“. Své miminko kojila.

Sex předchází těhotenství. Zajímalo mě tedy také, proč se vlastně mladá maminka s přítelem milovala: „*Určitě v tom bylo vzrušení a když to tak řeknu, tak láska*“. Pro ni samotnou však sex důležitý nebyl, i když přiznává, že se na ní nějaké z jeho účinků projevovaly. „*Sex pro mě důležitý není, ale pak po něm nejsem protivná, jak by řekl můj přítel*“. Dodává se smíchem. Jak již bylo nastíněno, otec malé holčičky se rodině věnuje zodpovědně a obě má rád. „*K nám oběma cítí velikou lásku a dává to hodně znát*“. A dodává se smíchem: „*No ale malá je na prvním místě, to je jasný*“.

Holčička je tedy milované dítě ze strany od obou rodičů. Všichni si užívají společné chvíle. „*Společně chodíme hlavně hodně ven na procházky. Máme rádi koníky. A taky dost rádíme doma*“. Dcera je pro mladou maminku nepostradatelná. „*Dýchala bych za ní. Je to můj vzduch a důvod, proč ráno vstávám*“. Bez zaváhání mi tak mladá maminka říká: „*Ano, je to můj smysl života*“! Mladá maminka své miminko tedy jako omezení nevnímá, a předchozí životní fáze ji neschází.

Školní docházka mladé maminky byla jejím těhotenstvím pozastavena. Před těhotenstvím studovala na střední škole obor zemědělec-farmář s výučním listem, což ji velice bavilo. „*Baví mě to moc. Od malička mám ke zvířatům silný vztah a vlohy k péči o ně*“. Jelikož je pro ni vzdělání důležité – „*ano, je důležité*“, má v plánu jej dokončit. „*Plánuji si rozhodně ještě dodělat dva roky nástavbu s maturitou. a poté se přihlásit buď na dětskou sestru nebo porodní asistentku*“. Mladá maminka nemá žádné pochybnosti o tom, že by si své vzdělání nedokončila a nerozšířila. „*Nenapadá mě nic, co by mi ve vzdělání bránilo. Když se chce, jde všechno*“. Vzdělání vnímá jako důležitou součást života. „*Vzdělání je důležité kvůli práci, díky které pak můžete vylepšit rodině. A mít zadní dvířka*“. Co se týče jejího vysněného povolání, tak vychází z jejího nadšení pro zvířata. „*Jako malá jsem chtěla mít stáj s koňmi*“. Nicméně dnes má již jiné priority. „*Nyní už tím úplně tak nežiju, takže si za takovým snem nepůjdu. Koňe miluji jako relax a u toho to také zůstane*“. Jiné sny však mladé mamince zůstaly. „*Co jsem chtěla dokázat jedinečného? Být dobrou mámou a ženou*“. Pokračuje: „*Snad se mi to povede. Jestli ano, to uvidím až za pár let*“.

Z tak pozitivně nabitého rozhovoru jsem se nebála ptát se mladé maminky na štěstí. Štěstí vnímá jako „*náhodu, osud*“. Proto, aby se cítila šťastně, udělala jednu zásadní věc –

„seznámila jsem se svým přítelem, díky kterému máme malou dcerku“. Šťastnou se cítí od té doby až doteď. *„Jsem šťastná. Malá je zdravá a větší štěstí není“.*

Od samého počátku je znát, že je mladá maminka velmi společenská a milá a dobrých lidí má kolem sebe spousty. *„Vztahy s přáteli mám výborné. A s rodinou jsou vztahy také vynikající“.* Na první místo bez rozmyšlení řadí dceru s přítelem. *„Nejvíc pro mě znamená moje rodina“.* Díky milující rodině, ve které mladá maminka vyrůstala, neměl s jejím těhotenstvím nikdo problémy. Všichni ji byli oporou. *„Lidé to moc neřešili. Stalo se to, a tak mi prostě všichni po předchozím bolestivém potratu spíše pomáhali“.* A i kdyby se mladé mamince někdo posmíval, dokázala by si poradit. *„Nikdy jsem nedala na řeči druhých. V tom byla moje síla“.*

Jelikož pochází mladá maminka z úplné a milující rodiny, je pro ni rodina velice důležitá. *„Rodina pro mě znamená to, co by každý měl mít. Hrozně pro mě znamená“.* Ideálním časem pro její založení je rozmezí mezi dvacátým a pětadvacátým rokem. *„Podle mě je ideál, vdávat se něco mezi dvacet a dvacet pět. A pak s tím ruku v ruce jde založení rodiny“.* Sama by si přála i další děti. *„Chtěla bych tak tři až čtyři děti“.* Usmívá se. Říká, že její matka, to dle ní provedla tak, jak chtěla kdysi ona. *„Mamka mě měla ve 25 ti letech. Tak jsem si to také tak plánovala“.* Dodává se smíchem. Nicméně i tak ji celá její rodina podporuje a existenci její dcerky si užívají. *„Naši malou milují. Je to štěstí celé rodiny“.* Rodina je středem domova a tak *„je doma tam, kde je přítel a dcera“.* Domov je pro mladou maminku nepostradatelný. *„Domov je moc důležitý. Dává mě, mé dceři a mému příteli pocit bezpečí. Dává nám prostor, kde můžeme být všichni spolu“.*

Co se týče plánů do budoucnosti, jak již bylo zmiňováno, plánuje mladá maminka opětovný nástup do studia, kde se ji budou snažit vyjít vstříc tak, jak to bude možné – tedy tvorbou individuálního studijního plánu. *„Budu mít individuální studium. Budu vlastně studovat dálkově. Bohužel ale zatím úplně přesně nevím, jak to bude probíhat“.* Pokud vše bude vycházet podle představ mladé maminky, ráda by ve studiu pokračovala. *„Určitě školu dokončím. Pokud časem udělám i maturitu, ráda bych pokračovala i ve studiu na vysoké škole“.* Čím si je však mladá maminka do budoucnosti stoprocentně jistá, je její oddanost k dceři. *„Ať se bude dít cokoliv, o malou se budu starat tak, jak nejlépe to umím“.*

Jak již bylo několikrát zmiňováno, rodina je mladé mamince oporou od samých začátků. *„Nyní mi hodně pomáhají s hlídáním, když musím na úřady třeba“.* Ptala jsem se, co mladá maminka na úřadech zařizovala. Nicméně nic konkrétního mi neřekla. Víím však, že ji se vším pomáhala matka, která v nouzi radila. *„Ze začátku jsme hodně s mamkou chodily po úřadech. Hodně za mě zařizovala a když jsem nevěděla, poradila mi“.* Pomoc ze strany

rodiny si mladá maminka pochvaluje. „*Šíleně moc mi pomohli. Jsem vděčná za to, že jsou tací, jací jsou. Nemůžu si na nic stěžovat*“. Nic dalšího od nich nepotřebuje a ani nechce.

9.3.5 Rozhovor č.5: Maminka 5 – Domácí prostředí

Mamince č. 5 je aktuálně 20 let. Ve svých mladých letech má již tříletého syna a půlroční dceru. Mladá rodina pochází z východních Čech, kde také tato mladá maminka své děti vychovává – v harmonickém rodinném prostředí.

Mladá maminka je již od samého začátku rozhovoru usměvavá. Přiznává, že role matky není jednoduchá, nicméně si ji velmi užívá. „*Občas je to strašně vyčerpávající, ale určitě to za to stojí. Je to neuvěřitelná zodpovědnost a štěstí*“. Dále dodává, že je nutné dětem přizpůsobit veškerý průběh dne, všechno za to ale ve výsledku stojí: „*Když je člověk zvyklý jít spát, kdy chce, vstávat, kdy chce a najednou je tu miminko, kterému se musíte podřídít, tak je to šíleně náročné. Někdy nespíte vůbec, ale rozhodně je to to nejlepší, co mě mohlo potkat*“. Kdyby měla porovnat dobu, kdy byla pouhá školačka, s rolí matky, tvrdí, že jsou to role diametrálně odlišné. „*Bylo to o 100 % jiné, téměř žádná odpovědnost*“! A vysvětluje, že být pouhou školačkou, ji nebavilo. „*Popravdě, já jako školačka, jsem se nudila*“. S určitostí se tak mladá maminka naplno ztotožňuje s rolí matky. Jistě k tomu přispívá i skutečnost, že zvláště kvůli zdravotním problémům, jimiž trpí, jsou její děti prý téměř zázrak. „*Líp mi je určitě jako mamince, jelikož mám zdravotní gynekologické problémy, jsou moje děcka skoro jako nadělení z nebe*“. Období mateřství si maximálně užívá: „*Děti miluju, a tak je tenhle život pro mě vyhovující*“.

Mezi povinnostmi, které mladá maminka má, patří zejména péče o děti a poté o celou domácnost. „*Určitě sem patří starost o dítě, a to od jídla až po výchovu, i starost o domov*“. A pokračuje, že jsou tu i povinnosti, které vyžadují občas více energie než jindy: „*Povinnosti to jsou strašně vyčerpávající, kor když jsou děti nemocný, nebo když slaví narozeniny, nebo cokoliv dalšího neobvyklého*“. „*Ale i tak se to zvládnout dá*“. Dodává mladá maminka odhodlaně.

Jako hlavní změny, které mladá maminka s příchodem miminka zaznamenala, je dle jejího názoru zcela jistě možné zařadit přátele. Přátel nikdy moc nemívala. Ale přiznává, že se vztahy i tak výrazně změnily. „*S příchodem miminka se ukázali praví přátelé a moc jich nezbylo*“. Vysvětluje: „*Už prostě nejsem ta holka, které se řekne, že se jde do baru, a já se sbalím a jdu*“. Tvrdí, že začala vybočovat z řady. „*S příchodem miminka jsem byla už ta*

divná holka“. Na druhou stranu však dodává, že s příchodem miminka získala i přátele nové. *„Zase ale musím říct, že jsem našla i přátele nové. Přátele s dětmi, se kterými se rozumím“*. A zmiňuje nejlepší kamarádku s dětmi.

Mladá maminka mi ještě jednou zdůrazňuje, že ji bezstarostný život šolačky nebavil, a volný čas si neužívala. *„Jak jsem již zmiňovala bez miminka jsem se nudila. Bud' jsem se učila anebo se prostě nudila“*. S příchodem miminka se způsob trávení volného času změnil a nuda zmizela: *„Ted' s miminkem nudu neznám“*. A popisuje jejich společné aktivity: *„chodíme na hřiště, hrajeme si doma, jezdíme na výlety, učíme se, a prostě trávíme ty nejkrásnější dny spolu“*.

Co se týče otce jejího prvního dítěte, situace s ním nebyla jednoduchá. V době jejího těhotenství, byl o rok starší než nastávající maminka – bylo mu tedy 17 let. Z budoucí role otce měl zpočátku strach. *„Nejprve měl strach, ale pak se srovnal“*. O poznání horší to bylo s jeho rodiči: *„Bohužel se to samozřejmě museli dovědět i jeho rodiče. Ti mu se mnou zakázali kontakt a mě dokonce nutili do potratu“*. Což byla pro mladou maminku poslední kapka, a veškeré styky spolu ukončili. V době, kdy byl jejímu synovi jeden rok, si našla přátele nového, který se k roli otce postavil zodpovědněji a přijal chlapce za svého. *„Bere syna jako vlastního. Syn mu říká táto“*. A dodává, že právě s ním mají společně i roční dceru. *„Máme spolu další miminko, které všichni tři milujeme“*.

Ačkoliv je z mladé maminky cítit, že si své mateřství užívá, přiznává, že miminko bylo neplánované. Sama chtěla své první dítě až ve věku 23 let. K dětem měla vlídný vztah ještě v době, kdy své vlastní neměla, a to bylo důvodem, proč se na ty své vlastní tolik těšila. *„Děti miluju. Ráda jsem hlídala děti příbuzným, takže jsem své dětičky moc chtěla“*. Ani reakce okolí ji radost z miminka nezkazily, i když je nutné zmínit, že její situace byla v něčem velmi specifická – mladá maminka měla závažné gynekologické problémy a nádor v dutině břišní: *„jelikož jsem měla nádor v břiše, lidi si mysleli, že jsem těhotná ještě o půl roku dříve. Mně ale bylo jedno, co si myslí, protože každý má svůj život, a o ten by se také měl starat“*.

Vzhledem k již zmiňovaným zdravotním problémům často navštěvovala ordinaci gynekologického lékaře. Od něj taktéž získala základní informace o antikoncepci, kterou užívala. *„O antikoncepci jsem věděla hodně od pana doktora. Používala jsem ji“*. A dodává: *„ovšem jak všichni víme, žádná antikoncepce není stoprocentní“*. A tak se také stalo, že mladá maminka otěhotněla. Selhala antikoncepce. Na otázku, proč se se svým přítelem mladá maminka milovala, reaguje velmi hlubokou myšlenkou: *„podle mého, sex ke vztahu patří. Tak jako je sex bez lásky nic, tak je i láska bez sexu k ničemu. Pokud ve vztahu neexistuje milostný život, tak si partneři nebudou nikdy stoprocentně rozumět“*. Nebylo pro mě

překvapením, že zpráva o jejím těhotenství, mladou maminka potěšila, ačkoliv i strach měla nepopíratelný. „*Když jsem zjistila, že jsem těhotná, tak mi vyhrkly slzy štěstím. Hned na to mě ale popadl strach – co na to ostatní? Co přítel a rodiče*“. Nicméně i tak se v jejím okolí našli lidé, kteří s ní radost sdíleli. „*Maminka, tenkrát kvůli mému zdravotnímu stavu, byla docela ráda, a tak jsem si to užívala ještě víc*“. Pocity štěstí ji neopouštěly ani po porodu, od kterého je zaplavena pocity štěstí. „*Když jsem uviděla své miminko poprvé? To je nepopsatelný pocit. Je to něco nádherného*“. Rozplývá se: „*když vidíte to nádherný malý miminko. Jak je to maličký, jak je roztomilý... a hlavně jak je jenom vaše*“. Svě děti miluje nadevše, a proto své děti i kojí (syna do roku a půl), což mi následně i vysvětluje tak, že kojení vnímá jako důležitou součást pro budování silného vztahu mezi matkou a dítětem: „*kojení je nádherný kontakt mezi matkou a miminkem*“. Rádi spolu také všichni spí v posteli a nosí se v šátku, což mi mladá maminka vysvětluje takto: „*ten kontakt všichni tři prostře potřebujeme*“.

Tak, jako si mladá maminka užívala těhotenství, užívá si i mateřství. Se svými dětmi tráví čas velmi ráda. Často spolu chodí na procházky a podnikají různé výlety. „*Milujeme dlouhé procházky, výlety do zoo nebo jenom na dětské hřiště, kde se syn vyblbne. Od miminka miluje vodu, takže se často chodíme koupat; koukáme spolu na pohádky, učíme se spolu*“. Má své děti natolik ráda, že si nevybavuje nic, co by se jí s nimi nelíbilo dělat. „*Co se mi nelíbí dělat? To asi nic takového není*“. Děti jí jsou všim. „*Jsou nejdůležitější na celém světě. Nikdy nic a nikdo nebyl víc jak moje děti*“. Mladá maminka s příchodem prvního syna našla smysl svého života. „*Až můj chlapeček mi ukázal štěstí. Až on mě naučil, o čem život je a že má smysl*“. Svě děti, tak jako žádné omezení v životě nevnímá. „*Radši jsem s dětmi než někde v baru. Samozřejmě i máma si občas potřebuje oddechnout, ale od toho tu máme prarodiče*“. Usmívá se.

Co se týče pohledu na vzdělání v životě mladé maminky, tvrdí, že jistě důležité je, nicméně je možné se bez něj v rámci možností obejít. „*Vzdělání důležité je, ale i bez něj se to dá zvládnout*“. A vysvětluje mi: „*jsou různé kvalifikace, se kterými najdete také práci*“. Sama v současnosti do školy nechodí a dále ani nebude. Přiznává ale, že snahy o školní návrat byly, nicméně vzhledem k rodinné finanční situaci, musela mladá maminka školní docházku opět přerušit. „*Jelikož jsem ale kvůli vzdělání přišla o rodičovský příspěvek, musela jsem školu ukončit*“. O svoji budoucnost se mladá maminka ale nebojí. „*Po rodičovské dovolené budu ráda, když si najdu jakoukoliv práci. Pracovat rukama mi nevádí*“. Vždy byla jejím snem práce s dětmi. Nyní má však děti své, a tak přiznává, že takové zaměstnání již vyhledávat nebude.

Zájmy mladé maminky se s příchodem miminka nijak výrazně nezměnily. To, co dělala ráda dříve, může dělat i dnes. „*Ráda jsem si malovala. A to mohu dělat i teď s dětmi*“.

Životní sen mladá maminka prý žádný neměla. Toužila však po štěstí, jež pro ni představovala šťastná a kompletní rodina, kterou jako malá postrádala. „*Mám rozvedené rodiče, kteří se rozváděli, když jsem byla maličká. Štěstí pro mě představovalo mít opět kompletní rodinu*“. S otcem se téměř nevidala, ale co postrádala ve vztahu u otce, vynahrazovala si u matky. „*Mamku jsem měla a mám jako rodiče i skvělou kamarádku*“. Nyní se tak zejména díky své vlastní rodině považuje za šťastného člověka. „*Ano, teď již jsem šťastná*“. „*Mám svoji rodinu a šťastnou*“. Zdůrazňuje.

Rodina je pro mladou maminku to nejdůležitější. Aktuálně je mladá maminka zasnoubená se současným přítelem, ale svatbu prý zatím nechystají. „*Manželství je krásné, ale nemusím ho mít. A i když mě partner požádal o ruku, zatím se vdávat nechystám*“. Ideální doba pro vstup do manželství, je dle mladé maminky, závislá na jistotě v rámci vidiny společné budoucnosti. „*Kdy je ideální vstoupit do manželství? Až si budeme stoprocentně jistí, že partnera chceme na celý život*“. Sama si však představovala, že by svoji rodinu chtěla mít ve věku kolem 23 až 25 let. Dále ale dodává: „*kdy založit rodinu, to je na každém. Sto lidí, sto názorů*“. Mladé mamince pro zatím dvě děti stačí. V budoucnu by se ale dalšímu miminku nebránila. „*Mám dvě děti, které mi stačí. Možná ale za pár let jedno chtít budeme. To je ale zatím ve hvězdách*“.

Díky dobrým vztahům, které mladá maminka se svojí matkou a sourozenci má, tak s nimi může bydlet s matčině domě. Nemají to však zadarmo, a i jim náleží jisté povinnosti. „*Podílíme se na všem. Od úklidu, až po placení nájmu*“. U matky v domě se cítí jako doma a zatím žádný jiný domov nehledá. Matka byla mladé mamince oporou od samého začátku a pomáhala se vším, s čím bylo třeba. „*Když jsem byla těhotná, mamka se mnou jezdila na vyšetření, starala se o mě, když mi nebylo dobře*“. Dnes tomu není jinak. „*Jinak funguje jako normální babička*“. S rodinnou pomocí je tak mladá maminka nadmíru spokojená, což mi vysvětluje následujícím způsobem: „*mamka se chová jako babička, co jiného si přát*“?

Na závěr je nutné dodat, že se díky svým dětem cítí mladá maminka již jako dospělá žena. „*Být matkou mi pomohlo hodně dospět*“.

A jako třešničku na závěr uvádím velice silnou větu, kterou jsem měla tu čest z úst tak mladé ženy slyšet: „*Neplánované miminko neznamená nechtěné, nebo nemilované. Každá žena je jiná a jak je jiná, je jiná i jako matka. Některým miminko nevyhovuje, jiným zase ano*“.

9.3.6 Rozhovor č.6: Maminka 6 – Domácí prostředí

Mamince č. 6 je v současnosti čerstvých 19 let. Společně se svým přítelem se před pár dny sestěhovali do společné domácnosti, kde spolu vychovávají již 4letého syna, kterého mladá maminka porodila čerstvě po svých patnáctých narozeninách.

Cesta mladé maminky ke spokojené rodině, kterou má nyní, byla velmi komplikovaná. Přiznává, že zpočátku si svoji novou životní roli vůbec neužívala. „*Ted' už si to užívám, ale ze začátku to bylo šílený*“. Byla bezradná a nevěděla, co si počít. „*Byla jsem bezradná a neměla jsem ani tu chuť, co dělat*“. Dále přiznává, že jako matka v prvních měsících vůbec nefungovala. Cítila se spíše jako odpolední chuva. „*Vlastně jsem jako matka vůbec nefungovala. Byla jsem holka na hlídání a kojení*“. Čas však pokročil, situace se vyjasnila a mladá maminka si konečně svoji pozici užívá. „*Dnes už můžu říct, že se do toho dostávám a začínáme žít tak, jak by pořádná rodina žít měla*“. Nicméně cesta k tomuto stavu byla dlouhá.

Mladá maminka otěhotněla ve 14 ti letech, díky čemuž tak neměla dodělanou ani základní školní docházku. Díky rodinné pomoci, kterou od svých rodičů získala, měla možnost dochodit základní školu a následně i pokračovat ve studiu na škole střední. „*Školačkou jsem vlastně byla i jako těhotná a pak i jako mamina*“. A pokračuje: „*dítě si na sebe vzala moje máma, abych si mohla všechno dodělat, samozřejmě s tím, že až dostuduji, o dítě se budu starat sama*“. Role školačky a matky se jí tak vzájemně prolínaly. „*Byla jsem prostě taková holka, co normálně chodí do školy a doma má mimino*“. Nyní již však může říct, že se lépe cítí v životní roli matky, neboť má čas věnovat se naplno svému synovi. „*Je mi líp teď – jako mámě*“. Což vysvětluje takto: „*už nemusím řešit školu a dítě naráz, teď mi zbyl jenom malej, a to je o dost lepší a zábavnější*“.

Mezi její současné povinnosti patří zejména péče o syna a nové společné bydlení, které s partnerem budují. „*Tak určitě se věnuji malému, a teď už i naší společné domácnosti*“. Přiznává, že se jí tento stav líbí více než v době, kdy žila u rodičů. Připadá si úplná. „*Předtím jsem dělala všechno napůl. Byla jsem poloviční školačka a poloviční mamina*“. A dále pokračuje ve vyprávění: „*všechno bylo na mojí mámě a já občas pomáhala – když mi do toho teda nevlezla škola nebo únava z malého*“. Nově nabyté povinnosti, jež mladé mamince s miminkem přibyly, jí nevadí a ráda je přijímá. „*Určitě mi to nevadí. Jsem za to ráda, protože se vlastně konečně můžu věnovat malému tak, jak bych měla a chtěla*“.

Vedle povinností, které mladé mamince přibyly, si všímá i dalších změn, jež s příchodem miminka do jejího života přišly. Tvrdí, že musela především dospět. „*I když to*

nebylo hned, musela jsem urychleně dospět“. Další výraznou změnou pro ni byla skutečnost, že rodiče přijali do rodiny jejího přítele. *„Třeba taky konečně museli moji rodiče přijmout mého přítele“*. Ačkoliv přiznává, že jednoduché to nebylo. *„Ze začátku s tím ale teda byly velké problémy“*. Další vztahy mladé maminky se prý nijak výrazně nezměnily. Byla vždy společenská a díky pomoci rodičům, kdy mohla dále docházet do školy, o kontakt s vrstevníky nepřišla. *„Kontakty s přáteli se nezměnily. Ani se spolužáky. Možná se míň vidáme, ale jak jsem musela chodit do školy, tak prostě jsem o nikoho nepřicházela“*.

Ve volném čase se mladá maminka věnovala sportu, ke kterému ji vedla celá rodina. *„Občas jsem se chodila dívat na fotbal, protože můj brácha a tatka se tomu věnují. Běhala jsem orientáky a hrála basket. Takže náplní mého volného času byl hlavně sport“*. Zbytek svého volného času trávila s přítelem. Dále přiznává, že kvůli miminku musela se sportem přestat. *„To všechno potom s miminkem ale nešlo a musela jsem to postupně omezovat, až jsem skončila“*. V současnosti je náplní jejího volného času zejména syn. *„Až teďka nic nedělám a mám malýho a aktivity s ním“*.

Otec dítěte mladé maminky je o necelý rok starší než ona. Ve vztahu jsou celých pět let a v současnosti spolu již i žijí ve společné domácnosti, což si všichni užívají. *„Právě jsme se přestěhovali, takže pro nás začíná nová životní etapa“*. Co stojí za zmínku, je vztah, který k němu měli rodiče mladé maminky – nevycházeli spolu. *„Rodiče ho straně neměli rádi, protože je to syn chlápka, který si hodně nesedí s mým tatkou... Takže proti němu docela zbrojili“*. Po otěhotnění jej však rodina v rámci možností přijala, jak již bylo naznačeno výše. *„Po mém otěhotnění se ale nedalo dělat nic jiného, než ho prostě přijmout“*. Ačkoliv tedy byly jisté okolnosti proti jejich lásce a vztahu, přítel ji byl vždy oporou a neopustil ji. *„I když bylo všechno proti nám, byl tu vždycky pro mě, a hodně mi pomáhal. Dokonce jsme u nich po porodu na čas bydleli, protože jsem nechtěla být doma“*.

Samotné těhotenství mladou maminku velmi zaskočilo, neboť mít dítě tak brzy si prý rozhodně nepředstavovala. *„Rozhodně jsem miminko tak brzy nechtěla. Popravdě jsem ještě ani neměla čas přemýšlet nad tím, kdy bych ho chtěla, a najednou jsem ho měla“*. A se smíchem dodává: *„Ještě jsem ani neměla občanku a už jsem měla doma dítě“*.

Mladá maminka tvrdí, že v rámci školní výuky měla možnost setkat se se sexuální výchovou, kde získala základní informace o chráněném pohlavním styku. *„Takže jsem věděla, že bych se nějak měla proti těhotenství bránit“*. Pak pokračuje: *„jenže mi bylo 14 a nic jsem proto nedělala“*. A dodává, že o její sexuální aktivitě nikdo nevěděl. *„Nikdo nevěděl, že s přítelem spím, takže jsem ani neměla prášky... a kondom, zdá se, nefungoval“*. Vyjímaje kondomu tedy žádnou z antikoncepčních metod nepoužívali. K samotnému sexu vedla

mladou dvojici láska. Mladá maminka přiznává, že ji sex v tu dobu nic neříkal. „*Sex jsem v tu dobu nijak neprožívala. Nějak jsem na to asi ještě nebyla připravená, ale dalo se to*“. Mladá maminka dále říká, že ačkoliv byli sexuálně aktivní pouze chvíli, i tak se jí podařilo otěhotnět. „*Spali jsme spolu chvíli, byli jsme mlad'oši, ale stejně se nám to bohužel, nebo bohudík, povedlo*“. Odpovědnost za své těhotenství bere zcela na sebe a tvrdí: „*byla jsem hloupá a není to chyba nikoho jiného než naše*“.

Zjištění toho, že se mladá maminka dostala do jiného stavu, pro ni nebylo příjemné. „*Hrůza to byla*“. A pokračuje tím, že dlouho o svém těhotenství ani nevěděla. „*Já jsem to hlavně zjistila až docela pozdě a vlastně do dneška ani přesně nevím, kdy to bylo*“. Vypráví, že své těhotenství skrývala, neboť nevěděla, co si s takovou situací počít. „*A když jsem to zjistila, tak jsem to skrývala. Vůbec jsem netušila, co mám dělat. Ale fakt vůbec*“. Měla veliký strach z reakce rodičů. „*Šíleně jsem se bála přiznat to rodičům, ještě když mýho kluka nesnášeli*“. Zhroutil se jí celý svět. „*Všechno se zhroutilo a všechno bylo špatně*“. Dále vypráví: „*nosila jsem volná trička a schovávala se. Nechodila jsem na koupaliště, nikam. Pamatuju si, jak se tatka radoval, že konečně trošku přibírám a nejsem tak hubená*“. A pak se smíchem dodává na závěr: „*pak ale když se to provalilo, už takovou radost neměl*“.

Následné vyrovnání se s jiným stavem bylo pro mladou maminku velmi náročné, už jen kvůli výše zmiňovaným skutečnostem. „*Špatný to bylo. Do pátého měsíce jsem bojovala s tím, jak to vůbec říct*“. Rodina na to však časem přišla sama, neboť chování dcery bylo podezřelé. Situace nebyla příjemná. „*Doma bylo pozdvižení. Průšvih. Rodiče přemýšleli nad tím, že by ještě chtěli jedno miminko, a oni ho dostali ode mě*“. Postupem času se se situací začali všichni smířovat.

Těhotenství si tedy mladá maminka neužívala. První pozitivnější pocity ucítila až ve chvíli, kdy svého syna poprvé po porodu spatřila. „*Bylo to najednou obrovské štěstí*“. Cítila se krásně, i když byla po porodu velmi vyčerpaná. „*Krásné pocity, ačkoliv jsem byla maximálně mimo a unavená*“. A vzpomíná: „*pamatuji si, jak jsem ho chtěla mít furt u sebe a nikomu ho nepůjčovat*“. Usmívá se. Svého syna miluje nadevše. „*Miluji ho. A je mi vším*“. Tvrdí, že ji přinesl radost do života, za čímž si stojí i přes zmiňované těžké začátky. „*Ted' už určitě ano. Dřív to pro mě bylo hrozně náročné. Vlastně nebylo ani moje, ale mamky mojí. Měla jsem jakoby po škole starost navíc, kterou jiní neměli. Moc jsem nikam nechodila a tak... Ted' jak jsem matka na plný úvazek, je to hned jiné*“. Což si užívá. Přiznává však, že dříve svého syna vnímala spíše jako omezení. „*Dříve ano. Dnes už ne, protože jsem se se vším srovnala. Dokončila jsem i školu, a ted' už jsem jenom mamka. A to je super, jen ta cesta byla dlouhá*“. Aktuálně největší místo v jejím srdci zabírá právě partner a milovaný syn.

Přítel a otec jejího syna, v jedné osobě, je milujícím otcem, který si své rodiny váží. „*Miluje nás oba dva*“. Mladé mamince se všim od začátku pomáhal tak, jak bylo v jeho možnostech. Dnes spolu i bydlí, tudíž se do výchovy přímo zapojuje. „*Společně spolu bydlíme, takže jsme na všechno dva*“. Mladý otec si se svým synem užívá především společně hrátky. „*Malej už je větší, takže spolu můžou dělat kraviny. Je to tatínkův kluk*“. Nejraději spolu mladá rodina tráví společný čas venku. „*Chodíme na dětská hřiště, jezdíme s prarodičema na výlety, chodíme na fotbal...*“ Mladá maminka si nevybavuje nic, co by ji s jejím synem vadilo dělat. Nicméně přiznává, že hlavní zásluhu na učení základních dovedností, má především její matka. „*Hmmm. Asi nic mě nenapadá. Všechno je fajn. Ale je pravda, že většinu ho naučila moje mamka v době, kdy se o něj starala ještě ona, a já chodila do školy. Přišla jsem tak o zásluhy v chůzi na nočník a první slůvka...*“, u čehož si mladá maminka malinko posteskla. „*To je mi malinko líto. Chybí mi to*“.

Díky angažovanosti rodičů měla možnost mladá maminka dochodit základní školu a následně vystudovat střední školu strojní-elektrotechnickou. „*Školu jsem dochodila i s malým a dotáhla jsem to až k maturitě*“. V době šestinedělí měla mladá maminka školní docházku pozastavenou. Jiná omezení v rámci studia neměla, neboť se o syna starala její matka. Učení bylo pro mladou maminku nutností. „*Učení mě bavilo asi tak, jako to baví každýho. Byla jsem průměrná, takže jsem si to nijak extra neužívala*“. Vzdělání vnímá jako důležitý aspekt života člověka, který vede k následnému dobrému uplatnění se na trhu práce. „*Vzdělání je v dnešní době hodně důležité. Vede k dobré práci*“. A se smíchem dodává: „*K té ale také mohou vést konexe. Takže spíše je důležitější samotná práce než vzdělání, které si člověk obstará*“. Práce je tedy pro mladou maminku důležitější, což následně i vysvětluje. „*Mít práci je hrozně důležité. Každodenní boj s penězi není nic příjemného. A je nutné z něčeho žít... a ještě k tomu, když máte dítě. To tu práci už tuplem musíte mít*“. Jejím snem bylo být profesionální hráčkou basketbalu, nicméně dnes o to již nestojí. „*Já jsem chtěla být profesionální basketbalistkou*“. A dodává se smíchem: „*to se mi ale už asi nepovede, takže uvidím, co se nabídne*“. Ráda by se věnovala vystudovanému oboru, ale nebrání se ani rekvalifikačním kurzům z jiné pracovní sféry. „*Mám vystudovanou stojárnu, takže buď něco v oboru, nebo si po mateřský udělám nějaký rekvalifikační kurz, který se mi bude zrovna líbit*“.

Do doby, než se mladé mamince narodil syn, představovala si pojmem štěstí zejména sportovní úspěchy. „*Štěstí? Asi třeba vyhraný zápas, anebo dobře odběhnutý běh. Pak to byly určitě chvíle s přítelem a kamarády, kterých jsem měla dost*“. Dnes pro ni štěstí představuje

vyhraný boj na životní situaci, do které se dostala. „Dnes jsem šťastná, protože to nejtěžší už je za mnou. Mám svoji rodinu, bydlení a všechny vztahy se dávají do normálu“.

Mladá maminka byla vždy velmi společenská. Měla veliké množství přátel zejména kvůli týmovým sportům, kterým se věnovala. „Měla jsem koníčky, které vyžadovaly kontakt s lidmi, takže jsem měla dost přátel“. Vztahy s rodinou byly o něco komplikovanější, což mladá maminka připisuje zejména pubertě a jinému stavu „Noo tak těhotná puberťačka. Byla jsem strašná dcera, nevděčná“. A pokračuje ve vyprávění. „Mamka si vzala moje dítě na sebe a já pak z trucu odešla, protože po mě naši chtěli, abych se zapojovala v domácnosti“. Vztahy byly v jednu chvíli velmi špatné. „Tatka z toho všeho dostal dokonce slabý infarkt, když jsem se i s malým sbalila a odkráčela k rodičům přítele“. Do dneška si své chování vyčítá. „Kvůli mně to bylo fakt zlé. Bohužel s tím dnes ale nic neudělám“. Tvrdí však, že dnes je vše na dobré cestě ke zlepšení vztahů. „Pomalu se nám to všechno ale určitě zlepšuje“.

Pro okolí mladé maminky bylo její těhotenství šokem. Především díky době, kdy byl její jiný stav odhalen. „No nejdřív to nikdo nevěděl, takže žádný problém. Horší to bylo, když se to provalilo. Všichni byli v šoku, jak je možný, že nikdo nic nepoznal“. Jeden šok byl vystřídán druhým. „Pak další šok a panika – co se s tím bude dělat? No už nešlo nic“. Směje se. Potrat již nepřicházel v úvahu. Mladá maminka by o něj ale ani nestála. Museli zasáhnout rodiče. „Rodiče to malý vzali na sebe, aby mi ten život co nejvíce ulehčili. A já to pak stejně nedokázala ocenit“. Od svého okolí slýchala i následující věci: „jsi moc mladá; nic si neužiješ a bude ti to časem chybět“. Pocity mladé maminky byly velmi ovlivněny tím, co od svého okolí slýchala. Začala o sobě tedy pochybovat. „Věřila jsem tomu všemu. Bála jsem se, že nebudu dobrá matka a že jsem ztratila mládí“. Svůj postoj postupem času dokázala změnit na pozitivnější přístup. „S postupným vyrovnáním se na konci těhotenství, se pocity ale začaly měnit, a já se na malýho začala pořádně těšit“.

Rodina je pro mladou maminku velmi důležitá, ačkoliv přiznává, že ne vždy ji to docházelo. „Dnes už vím, že je důležitá. Jak ta moje – přítel a partner, tak moji rodiče, bez kterých bych nebyla tam, kde teď jsem. Předtím jsem to ale nedokázala ocenit, a za to se stydím“. V budoucnosti by si přála i svatbu. „No doufám, že se budu vdávat brzy“. Říká se smíchem. Ideální věk pro vstup do manželství je, dle ní, kolem 25 roku života. Se svatbou jde ruku v ruce prý i založení rodiny. „Založení rodiny taky v pětadvaceti, ale já byla o něco rychlejší“. Směje se. Jedno dítě mladé mamince prozatím stačí.

O rodině mladé maminky toho bylo řečeno již dost, je zde pro ni však vyhrazen i další prostor, neboť i další věci stojí za zmínku. Do doby, než mladá maminka otěhotněla, měli mezi sebou v rámci rodiny všichni skvělé vztahy. „Vztahy jsme měli dobré do doby, než mi

přeskočilo“. Kdy zmiňuje zejména svého bratra, který byl jejím ochráncem. „*Brácha mě vždycky chránil, byla jsem jeho malá sestřička. Takže ten, když se dověděl, že jsem těhotná, s klukem, kterého všichni nesnáší, chtěl ho zmlátit a možná vyváděl víc než moji rodiče*“. Rodina mladé maminky se velmi angažovala i v době, kdy se na její těhotenství přišlo. Angažovaná byla nejvíce matka mladé maminky. „*Mamka mě vodila po doktorech a řešila na úřadech, co se s tou mojí situací dá dělat. Vzala vlastně moje dítě na sebe a byla s ním doma na mateřské, takže ta mi pomáhala strašně moc, jak s výchovou, tak péčí, tak i úřady*“. Nyní prý postačí už jen občasné hlídání a rady. Za pomoc, kterou ji rodina poskytla je dnes velmi vděčná. Ne vždy tomu tak ale bylo. „*Dnes velmi. Je mi líto, že jsem to dřív nedokázala ocenit*“. Dnes ji nic neschází a nic nepotřebuje.

Domovů měla mladá maminka hned několik. „*Kde se cítím jako doma? Já jsem hodně pendlovala*“. Dále vysvětluje: „*Nejdřív chvíli u rodičů a pak u přítelových rodičů*“. V současnosti má však domov vlastní a žije s přítelem a svým synem ve společné domácnosti. Domov je pro ni důležitý, neboť poskytuje to, co každý potřebuje – tedy zázemí. „*Je to důležité. Musíte mít někde klid a prostor jenom na to, co potřebujete a chcete dělat*“. Se svým přítelem, ve společné si domácnosti si mladá maminka představuje i svoji budoucnost.

Mladá maminka si již připadá jako dospělá žena.

9.4 Vyhodnocení výsledků, analýza a interpretace dat

V rámci této podkapitoly je věnována pozornost vyhodnocení nashromážděných dat, která jsou seskupena dle tématiky do 8 základních kategorií, jež jsou následující:

- Role matky
  - Role studentky, školní docházka a zaměstnání
  - Vztah k dítěti a péče o něj
  - Vztahy
  - Reakce na těhotenství
  - Sexuální aktivita
  - Vidina budoucnosti, hodnota štěstí a domova
  - Ústavní pomoc
-
- **Role matky**

Pro dotazované nezletilé matky byl příjem nové životní role – **role matky**, velmi náročný. Čtyři nezletilé matky na období mateřství nahlízejí jako na velmi náročný životní úsek, který byl plný vyčerpání, bezradnosti a změny režimu. *„Být maminkou je občas opravdu hodně, hodně těžké“*. *„Je to těžký, ale prostě když už jsem to chtěla, musím to zvládnout“*. *„Občas je to strašně vyčerpávající, ale určitě to za to stojí“*. *„Byla jsem bezradná a neměla jsem ani tu chuť, co dělat“*. Jedna z dotazovaných matek byla tak čerstvě po porodu, že si zatím zřejmě ani nestíhala uvědomit, co její nová role obnáší a jak se cítí. Dále také jedna z nezletilých matek uvedla, že zpočátku ani jako matka nefungovala, a cítila se spíše jako pomoc při hlídání. *„Vlastně jsem jako matka vůbec nefungovala. Byla jsem holka na hlídání a kojení“*. Všechny čtyři se přes to však dokázaly přenést a nyní si svoji pozici užívají. *„Teď už si to užívám, ale ze začátku to bylo šílený“*. Vedle zmiňovaných matek, které na mateřství nahlížely jako na náročné období, se objevily i dvě matky, které byly se svojí pozicí spokojené od samých počátků – v jejich případě se jednalo především o jakousi výhru nad zdravotními komplikacemi, kterými si prošly. *„Cítím se dobře. Dalo mi to hodně do života. „Být maminkou mi dává radost a vnáší chuť do života. Užívám si to období strašně moc“*.

Na pocity, které nezletilé matky ze svého mateřství měly, nemělo vliv prostředí (domácí nebo ústavní), ve kterém své dítě vychovávaly, neboť v obou prostředích byly názory rovnoměrně rozloženy.

Vedle podobných pocitů, které nezletilé matky prožívaly, se velmi často objevovalo tvrzení, že s novou rolí a s příchodem miminka, jim přibylo **veliké množství nových povinností**. *„No povinnosti se objevily. A jejich spousta“*. *„Povinnosti mi rozhodně přibyly“*. *„Předtím jsem nic nemusela řešit. Ale teď mi přibyla určitě starost o malýho“*. Hlavní náplní dne je tak pro nezletilé matky samozřejmě péče o dítě a domácnost. *„Musím tady vařit. Musím uklízet. Musím prát, a hlavně se starat o něj“*. *„Určitě se o něho musím starat, přebalovat ho, krmit ho, vykládat mu, učit ho...“*. Nastalé povinnosti, jak nezletilé matky samy tvrdily, žádné z nich však nevadí a odpovědně je přijímají. Je však otázkou, zda říkají pravdu, či to, o čem si myslí, že by tvrdit měly. *„Povinnosti kolem malýho mi ale nevadí. Ráda mu svůj čas a péči věnuji“*. *„Povinnosti mi rozhodně nevadí, hlavně proto, že děti miluji, a hlavně tu svoji“*. *„Vůbec mi to nevadí. Malej je můj, a tak se taky starám tak, jak nejlip umím“*. Jedna z nezletilých matek v tom vidí i výhodu vzhledem ke svým vrstevníkům. *„Aspoň umím něco navíc. Něco, co většina holek v mém věku rozhodně neumí“*.

Pět z šesti nezletilých matek nyní vnímá mateřství jako **zkušenost, která jim pomohla posunout se v životě dál**. Objevují se zde kódy jako vnitřní síla, posílení osobnosti a zázrak –

„... jelikož mám zdravotní gynekologické problémy, jsou moje děcka skoro jako nadělení z nebe“; odhodlání – „... když už jsem to chtěla, musím to zvládnout“; dospělost – „dalo mi to hodně do života. Dalo mi to to, že se cítím tou matkou“. „I když to nebylo hned, musela jsem urychleně dospět“; i změna povahy – „Asi už nejsem taková střelená. Maličká mě zklidnila“. Pro všechny nezletilé matky představuje jejich absolvované těhotenství v nezletilém věku jakousi pozitivní životní zkušenost, kterou měly možnost získat po překonání mnoha krizí a překážek, jimiž si všechny bezpochyby prošly.

S příchodem nové životní role je velmi úzce spjat čas, který by většina matek mohla postrádat. Zajímalo mě tak, zda se nějakým způsobem **volný čas** změnil s příchodem miminka. Všechny matky měly nějaké volnočasové aktivity a koníčky, kterým se s nadšením věnovaly. „Když jsem byla bez malýho, furt jsem někde lítala... asi někde za klukama“. „Měla jsem ten čas určitě volnější. Mohla jsem si dělat, co se mi zachtělo. Lítala jsem, kde jsem chtěla. Navštěvovala jsem kroužek vybiky a kreslení. Chodila jsem i do sboru“. „Ráda jsem tancovala hip-hop. Byla tam skoro furt a tam jsem měla i víc kamarádů“. „Běhala jsem orientáky a hrála basket. Takže náplní mého volného času byl hlavně sport“. Pět nezletilých matek se jasně vyjádřilo v tom smyslu, že s příchodem miminka o volný čas přišly, a volnočasové aktivity postupně opouštěly. „Ted' skrz mímo čas nemám“. „To všechno potom s miminkem ale nešlo a musela jsem to postupně omezovat, až jsem skončila“. Jedné z nich (ÚP) tento volný čas chybí; zbylé čtyři uvedly, že volný čas nepostrádají a mnohdy si jej umí udělat i s miminkem. „Nevadí mi, že nemám čas jen na sebe. Jsem s malým ráda a miluju třeba naše společné procházky“. „Když malý spí, tak si i dnes můžu zatancovat“.

Poslední z nezletilých matek uvedla, že v době, kdy byla bez dítěte, se sice věnovala kreslení, nicméně se spíše nudila. „Jak jsem již zmiňovala bez miminka jsem se nudila. Bud' jsem se učila anebo se prostě nudila“. S příchodem miminka se nudných chvil zbavila. „Ted' s miminkem nudu neznám“ a užívají si spolu všechny společné chvílky - „chodíme na hřiště, hrajeme si doma, jezdíme na výlety, učíme se, a prostě trávíme ty nejkrásnější dny spolu“.

- **Role studentky, školní docházka a zaměstnání**

Tři z dotazovaných nezletilých matek na otázku, kdy jim bylo lépe, zda jako **školačce** či jako matce, odpověděly, že obě role byly diametrálně odlišné, neboť neměly žádné povinnosti ani odpovědnost. „Bylo to o 100 % jiné, téměř žádná odpovědnost“. „Neměla jsem žádné povinnosti a nemusela být za nikoho jiného zodpovědná“. „Předtím jsem nic nemusela

řešit“. Jedna z matek uvedla, že se cítila lépe v pozici obyčejné školačky. „*Určitě mi bylo líp, když jsem byla bez malýho*“. Nejčerstvější maminka uvedla, že dosud neměla čas na porovnání. „*Vůbec nevím. Vůbec nemám čas přemýšlet nad takovými věcmi*“. Poslední z dotazovaných matek uvedla, že role školačky a matky se jí prolínala. „*Školačkou jsem vlastně byla i jako těhotná a pak i jako mamina*“. Z polovičního výkonu obou rolí měla nezletilá matka špatné stavy – nevěděla, co dělat dříve. „*Byla jsem prostě taková holka, co normálně chodí do školy a doma má mimino. Je mi líp teď – jako mámě*“. Což vysvětluje takto: „*už nemusím řešit školu a dítě naráz, teď mi zbyl jenom malej, a to je o dost lepší a zábavnější*“.

Ve výzkumném vzorku se nacházejí dvě dívky, které studovaly obor kuchař/číšník na učilišti, nicméně jej nedokončily – obě dívky pobývaly v ústavním zařízení, ale každá v jiném. Jedna z nich do učení dochází i nyní, neboť se učiliště nachází v areálu ústavu – „*Krom toho, že se musím starat o malého, taky chodím každý den tady do školy*“; druhá studium plánuje dokončit v budoucnosti. „*Nemyslím si, že bych to časem nezvládala. Chci se vrátit až bude malý o něco větší, třeba až půjde do školky*“. Dvě z nezletilých matek studovaly na středních školách. Nicméně pouze jedna z nich měla možnost školu dokončit, a to zejména díky vysoké angažovanosti rodičů – „*Školu jsem dochodila i s malým a dotáhla jsem to až k maturitě*“. Druhá z nich je odhodlána studium dokončit v nejbližší době za pomoci individuálního vzdělávacího plánu – „*Plánuji si rozhodně ještě dodělat dva roky nstavbu s maturitou, a poté se přihlásit buď na dětskou sestru nebo porodní asistentku*“. Jedna z nezletilých matek, byla nucena ukončit vzdělání na střední škole kvůli rodinné finanční situaci. „*Jelikož jsem ale kvůli vzdělání přišla o rodičovský příspěvek, musela jsem školu ukončit*“. Ve studiu pokračovat neplánuje. Poslední, nejmladší maminka, má prozatím školní docházku pozastavenou – zatím nedodělala ani základní školu – „*Chodila jsem na základku. Ani jsem ji ale nestihla dodělat, takže to mě ještě čeká*“.; v současnosti čeká na konec šestinedělí a povolení docházet do školy v areálu ústavu. „*Budu chodit ale asi do školy tady, jen musím počkat, jestli dostanu povolení*“.

Pro naprostou většinu (5 ze 6 ti) nezletilých matek je **vzdělání důležité**. „*Ano, je důležité*“. Nicméně se všechny shodují na tom, že jsou i důležitější věci – jako třeba péče o dítě nebo zaměstnání, ke kterému prý vždy vzdělání nevede. „*Vzdělání sice důležité je, ale není to nejdůležitější*“. „*Baví mě to, ale prostě když už mám to dítě, tak se chci věnovat jemu*“. „*Každý potřebuje vzdělání, aby si sehnal nějakou práci*“. „*Vzdělání důležité je, ale i bez něj se to dá zvládnout*“. „*Vzdělání je v dnešní době hodně důležité. Vede k dobré práci*“. Žádná z dotazovaných matek nebyla ve škole premiantkou a škola je spíše nebavila. „*Učení*

mě bavilo asi tak, jako to baví každýho. Byla jsem průměrná, takže jsem si to nijak extra neužívala“. „Ani to učení mě nebavilo“. Pouze jedna z matek si školu užívala. „Baví mě to moc“. Nejmladší matka si dokonce užívá, že nyní do školy chodit nemusí. „Nemusím teď chodit do školy. A to je vlastně fajn“.

Na otázku, zda je pro nezletilé matky důležité dobré vzdělání, mi sice všechny odpověděly, že ano, nicméně vždy dodaly, že je **důležité především zaměstnání**, které po vzdělání následuje. „*Můžete mít jakékoliv vzdělání. Je to podle toho, jak kdo si chce vybrat a co si také vybere, aby dělal“.* „*Práce je strašně důležitá. Peníze jsou potřeba“.* V této souvislosti všechny matky projevily příjem odpovědnosti za své dítě a odhodlání postarat se o něj. „*Tak potřebujete mít nějakou práci, když už máte to dítě. Musíte mít z čeho žít, kde bydlet a co jíst“.* Práci vnímají jako důležitou součást života dospělého člověka, neboť zajišťuje peníze a s nimi spojený dobrý život. „*Práce je strašně důležitá. Peníze jsou potřeba“.* „*Prostě abychom měli co jíst a kde bydlet“.* „*Vzdělání je důležité kvůli práci, díky které pak můžete vylepšit rodině. A mít zadní dvířka...“.* Matky zdůrazňovaly, že ony vzhledem ke svým dětem potřebují peníze více než lidé bez dětí. „*A my, co máme ty děti, to potřebujeme o dost více“.* „*Mít práci je hrozně důležité. Každodenní boj s penězi není nic příjemného. A je nutné z něčeho žít... a ještě k tomu, když máte dítě. To tu práci už tuplem musíte mít“.* Mít dobré zaměstnání považují matky jako za základní stavební kámen pro dobrý život rodiny. „*Chci se mít dobře“.* „*A hlavně i pro toho malýho, aby měl všechno, co mít má“.* Polovina dotazovaných nezletilých matek nemá žádné vysněné zaměstnání. Druhá polovina by preferovala vystudovaný obor, nicméně většina na tom však netrvá. „*Chtěla bych být kuchářkou a půjdu si za tím, jak to jen půjde“.* „*Mám vystudovanou stojárnu, takže buď něco v oboru, nebo si po mateřský udělám nějaký rekvalifikační kurz, který se mi bude zrovna líbit“.* Čtyři nezletilé matky tvrdí, že jsou ochotny přijmout takové zaměstnání, které jim trh práce nabídne. „*Chci mít takovou práci, která se prostě najde“.* „*Po rodičovské dovolené budu ráda, když si najdu jakoukoliv práci. Pracovat rukama mi nevadí“.*

- **Vztah k dítěti a péče o něj**

Co se týče **vztahu k dítěti**, byly všechny nezletilé matky stejného názoru a to takového, že jim narození dítěte **změnilo život – k lepšímu**. „*Hned jak mi malou daly na sebe, nevěřila jsem tomu, že je tak krásná, a že mi změnila pohled na svět“.* Ačkoliv bylo pro většinu z matek náročné přijetí těhotenství (více v kategorii *reakce na těhotenství*), po prvním pohledu na čerstvě narozeného potomka se postoj k dítěti a vztah ustálil v pozitivní linii. Pět

z celkového počtu šesti nezletilých matek popsalo první pohled na dítě po porodu jako něco, co nelze popsat. „*No to ani nejde popsat, co jsem při prvním pohledu na něj cítila. Prostě to nejde*“. „*Bylo to strašně silné a víc popsat to nejde. To se prostě musí zažít*“. „*Když jsem uviděla své miminko poprvé? To je nepopsatelný pocit. Je to něco nádherného*“. Ačkoliv se jednalo o nepopsatelný zážitek, všechny se shodly na tom, že to byla nejkrásnější chvíle jejich života. „*Rozhodně to byl krásný pocit, byla jsem spokojená a šťastná*“. „*Byl to strašně hezký pocit. To bylo vlastně asi to nejhezčí v mém životě*“. „*Bylo to najednou obrovské štěstí*“. Všechny maminky se nad svým potomkem rozplývaly radostí. „*Když vidíte to nádherný malý miminko. Jak je to maličký, jak je roztomilý... a hlavně jak je jenom vaše*“. Jedna se o své miminko nechtěla ani s nikým dělit. „*Pamatuji si, jak jsem ho chtěla mít u furt u sebe a nikomu ho nepůjčovat*“. Ve výzkumném vzorku se objevila i jedna z matek, původně z dětského doma – poté dětské centrum, která uvažovala o tom, že svého potomka přenechá k adopci. Její situace byla jistě způsobena špatnými vztahy s rodinou a chybějícím pozitivním vzorem ve vlastní matce. Z tohoto důvodu tak své dítě poprvé uviděla až po měsíci od jeho narození (matkám, jejichž dítě je určeno k adopci, se miminko neukazuje). „*Nechtěla jsem dítě. Chtěla jsem ho dát k adopci*“. Nicméně při prvním pohledu na něj se její myšlení diametrálně změnilo a nechala si jej. „*Když jsem ho ale poprvé uviděla, rozhodla jsem se, že si ho nechám. Věděla jsem, že budeme prostě spolu. Mám ho strašně ráda...*“.

Zajímalo mě také, zda všechny nezletilé matky své děti **kojí**. Pouze dvě matky nekojily – jedna z nich neměla vzhledem k úvahám o adopci své dítě u sebe, a druhá neměla mateřské mléko. „*Není mléko, nějak se ztratilo*“. Zbylé čtyři matky kojí, a dokonce tento akt považují za velmi důležitý pro budování a posilování vzájemného vztahu. „*Kojení je nádherný kontakt mezi matkou a miminkem*“. „*Myslím si, že to kojení nás jakoby posiluje*“. Jedna z maminek, jež je nucena své miminko vychovávat v ústavním prostředí si všimla, že to, zda matka své dítě kojí, se odráží na jejím vztahu k dítěti. „*Zdá se mi, že u některých holek, co nekojí, je vztah k miminku jiný, takový horší*“.

Dnes již všechny matky svá miminka milují a jsou středobodem jejich životů, což však nebylo samozřejmostí. „*Co k němu cítím? Všechno. Lásku. Je to nejdůležitější, co mám*“. „*Malýho mám ráda. Miluju ho. Znamená pro mě strašně moc. Moc jsem si na něj zvykla a už bych bez něj být nechtěla*“. „*Znamená pro mě všechno, protože je pro mě nejdůležitější*“. „*Miluji ji každý den víc a víc*“. Ne všechny však tento přístup měly od začátku, například již zmiňovaná maminka uvažující o adopci, nebo maminka, jejíž rodiče převzali výchovu jejího dítěte, což pro ni ve výsledku bylo ještě náročnější, než kdyby se od začátku starala o dítě sama. „*Ted' už určitě ano. Dřív to pro mě bylo hrozně náročné. Vlastně*

nebylo ani moje, ale mamky mojí. Měla jsem jakoby po škole starost navíc, kterou jiní neměli. Moc jsem nikam nechodila a tak... Teď jak jsem matka na plný úvazek, je to hned jiné“.

Všechny dotázané matky na svého potomka nahlízejí jako na **smysl života**. „*Dýchala bych za ní. Je to můj vzduch a důvod, proč ráno vstávám“.* „*Určitě ho беру jako svůj smysl života. Máme se spolu krásně“.* „*Určitě mi přinesl radost do života. Konečně mám někoho jenom pro sebe“.* „*Je můj smysl a podřídím mu budoucnost“.* „*Až můj chlapec mi ukázal štěstí. Až on mě naučil, o čem život je a že má smysl“.* Jedna z matek přiznává, že pro ni bylo dítě zpočátku omezením; vše bylo způsobeno velikým množstvím povinností souvisejících se školní docházkou a péčí o dítě, kdy si připadala jako matka na poloviční úvazek. „*Dříve ano. Dnes už ne, protože jsem se se vším srovnala. Dokončila jsem i školu, a teď už jsem jenom mamka. A to je super, jen ta cesta byla dlouhá“.*

U dvou z maminek, z domácího prostředí, ovlivňoval přístup k jejich miminku zdravotní stav, který před těhotenstvím a následným porodem měly. Miminka byla vymodlená a u jedné maminky prý i zázrakem. Tyto maminky se o své nenarození děti bály. „*S malou jsem měla ohromný strach, aby to nedopadlo tak, že zase potratím“.* „*Jelikož mám zdravotní gynekologické problémy, jsou moje děcka skoro jako nadělení z nebe“.* Další dvě matky měly naopak větší strach o sebe než o své dítě. Bály se reakce rodičů a předporodní a jiná gynekologická vyšetření zanedbávaly. „*Bála jsem se o něj, ale strach z rodičů mě úplně paralyzoval“.* „*Byla jsem hodně nezodpovědná, protože jsem nechodila na žádný kontroly“.* Obě maminky usoudily, že se vzhledem ke svému těhotenství chovaly velmi nezodpovědně.

Samotná **péče o narozené miminko** je nezletilými matkami vnímána jako náročná, což je normální i pro matky dospělé. „*Chodíme všichni večer v osm spát, jak jsme z něj hotovi“.* U všech matek je vidět odhodlání. „*Ale i tak se to zvládnout dá“.* I zodpovědný přístup. *Malej je můj, a tak se taky starám tak, jak nejlíp umím“.* Nicméně i tak se opět všechny shodly na tom, že si péči o dítě a společné aktivity ve výsledku užívají, a povinnosti s dítětem spojené žádné z nich nevadí. „*Nevadí mi nic. Ani přebalování, ani koupání a ani bobky v plíně“.* „*K miminku tohle prostě patří“.* „*Dělám s ním vlastně ráda všechno. Nenapadá mě nic, co by mi vadilo pro něj dělat“.* Samozřejmě mezi nejoblíbenější aktivity patří společné procházky a radovánky. „*Co s ním dělám nejradši? Asi blbosti, aby se pak na mě smál“.* „*Odpoledne si jdeme na procházku, i do města třeba. Jsme spolu“.* Nejmladší maminka má prý zatím tak malé miminko, že s ním nejde moc aktivit uskutečňovat – užívá si tak alespoň jeho pouhou přítomnost. „*Ono je to tak malinkatý, že toho zatím moc nejde. Hodně se muchlíme a tulíme. Koukám, jak spinká, přebalujeme a krmíme“.* Jedna z matek si postěžovala, že ji dítě schází v době, kdy plní svoji školní docházku. „*Strašně mi chybí, i když jsme bez sebe pár hodin“.*

Čtyři ze šesti nezletilých matek měly výchovu svého dítěte od začátku ve svých vlastních rukou. Pouze jedna nezletilá matka se ke svému dítěti dostala až po téměř roce, kdy bylo její dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu. Poslední z matek, která se nevěnovala svému dítěti od narození na 100 % jako opravdová matka, byla dívka, jejíž dítě si na sebe vzali její rodiče. Hlavní zásluhu vy výchově tak připisuje především jim. „... *je pravda, že většinu ho naučila moje mamka v době, kdy se o něj starala ještě ona, a já chodila do školy. Přišla jsem tak o zásluhu v chůzi na nočník a první slůvka...*“.

Nejčastěji se v této kategorii objevovaly kódy jako hry, společné chvíle, zábava, nadšení a radost.

- **Vztahy**

Rodinné vztahy: Ačkoliv jsem předpokládala, že budou dívky pocházet výhradně z nefunkčních rodin, tak celá polovina nezletilých matek z mého výzkumného vzorku pochází z rodin, dle jejich charakteristik a vyprávění, funkčních, ve kterých panují harmonické vztahy – 2 dívky z rodinného prostředí (dále jen RP), 1 dívka z prostředí ústavního (dále jen ÚP). „*Rodiče se furt milují a jsou spolu šťastní. Nebo alespoň tak na mě působí*“. „... *a s rodinou jsou vztahy také vynikající*“. Jedna matka z této skupiny přiznala, že rodinné vztahy byly dobré, nicméně s příchodem miminka a následujícími událostmi se vztahy výrazně pokazily; dnes se prý již vše pomalu vrací do původního stavu. „*Pomalu se nám to všechno ale určitě zlepšuje*“. Pouze jedna jediná z dotazovaných matek (ÚP) vyrůstala téměř celý život v dětském domově kvůli domácímu týrání. „*Co se týče mámy, tak s tou já se nebavím. Nemáme spolu ten dobrý vztah jako matka a dcera. Znáám ji, všechno, ale asi bych se s ní nechtěla bavit*“. Další z matek (ÚP) přiznala, že si s rodiči začala rozumět až tehdy, co otěhotněla a porodila své dítě. „*S rodinou se to hodně změnilo. Jsem si k nim našla víc tu cestu. Prokopala jsem si ji. Naše vztahy se moc zlepšily*“. Poslední nezletilá matka (RP) pochází z rodiny, kde se rodiče rozvedli, a celý život tak vyrůstá pouze s matkou. „*Mám rozvedené rodiče, kteří se rozváděli, když jsem byla maličká*“. „*Mamku jsem měla a mám jako rodiče i skvělou kamarádku*“.

Dvě z matek (obě ÚP) pocházely z velmi početných rodiny, kde měly 6 a 8 sourozenců.

Pět ze šesti dotazovaných nezletilých matek považuje rodinu za základ života a je pro ně důležitá. „*Nejvíce pro mě znamená moje rodina*“. „*Vztahy máme super krásný*“. „*Rodiče a malej jsou nejdůležitější a to fakt*“. Pouze jedna z matek (ÚP) vzhledem k životu, který ji její

vlastní rodina připravila – týrání, pobyt v dětském domově, nejeví o kontakty s nimi žádný zájem. „*Nic od ní ani nechci, zanevřela jsem na ni. Prostě ať mě nechá být*“.

Bylo zajímavé, že ačkoliv nezletilé matky téměř všechny tvrdily, že je rodina důležitá, u dvou (obě ÚP) se objevilo taktéž tvrzení, že o vlastní rodinu nestojí a za rodinu se ani nepovažují. První matka (ÚP – týrání) neměla ve vztahu k vlastní rodině vyhraněný názor a bylo těžké se v jejích výpovědích orientovat, nicméně se zdálo, že o rodinu spíše nestojí. Druhá z matek naopak za rodinu považovala vlastní rodiče, a sebe s dítětem již nikoliv, neboť ji schází partner „*Já rodinu nemám, mám jen malýho. Chybí mi ten partner, se kterým bych chtěla být*“; o vlastní rodinu taktéž nestojí. „*... ale že bych měla mít někdy rodinu svojí, to nechci a důležité to pro mě není*“. Tři zbylé z matek (všechny RP) se již za kompletní rodinu považují.

Na otázku ohledně **manželství** se čtyři ze šesti matek jasně vyjádřily v tom smyslu, že manželství není pro založení rodiny důležité. „*Rodina je určitě důležitá, manželství k tomu ale není potřeba*“. „*Manželství důležité není. Každý ho mít nemusí. Bez rodiny se ale člověk jen těžko obejde*“. Jedna z matek je dokonce již i zasnoubená. „*Manželství je krásné, ale nemusím ho mít. A i když mě partner požádal o ruku, zatím se vdávat nechystám*“. Jiná naopak čeká na muže jejího života. „*Chtěla bych se vdát až budu starší a teda také, až se najde někdo vhodnější, jako táta pro syna*“.

Ideální čas pro založení rodiny vyjádřila jedna z dotazovaných matek velmi výstižně: „*... kdy založit rodinu, to je na každém. Sto lidí, sto názorů*“. Nicméně se mezi matkami objevovala jak tvrzení, která obsahovala jasná časová vymezení od 18-19 let a 23-25 – „*... podle mě je ideál, vdávat se něco mezi dvacet a dvacet pět*“, tak i o něco specifitější pohled na věc, který v sobě zahrnoval i hlubší myšlenky. „*Kdy je ideální vstoupit do manželství? Až si budeme stoprocentně jistí, že partnera chceme na celý život*“. „*Podle mě by to mělo být podle toho, jestli se na to cítí oba. Ideální věk, nebo čas, tak říct nejde. Je to o pocitech*“.

Na rodinné vztahy úzce navazuje i **rodinná pomoc**, bez které by se mnohdy nezletilé matky neobešly. Musím se přiznat, že jsem nepočítala s tím, že se pojem *rodinná pomoc* bude objevovat u obou skupin nezletilých matek – tedy jak u matek z domácího prostředí, tak u matek z prostředí ústavního. Pět ze šesti (2ÚP a 3DP) dotazovaných nezletilých matek se s rodinnou pomocí setkalo, a je nutné podotknout, že bez ní by zřejmě nebyly tam, kde jsou. Rodiče pro nezletilé matky představují jak pomoc psychickou – „*Voláme si každý den*“. „*Bud' oni přijedou zamnou, anebo já jedu domů...*“.; tak také materiální, jejíž základem je ve čtyřech případech především prostor pro bydlení (viz. kategorie *domov*). Vedle psychické podpory a materiálního zabezpečení rodiče svým dětem, tedy nezletilým matkám, dávají rady

v rámci výchovy a velmi často jsou doprovodem v lékařských ordinacích a na úřadech. Více angažované byly matky nezletilých matek. „*Mamka se mnou chodila na gynekologii*“. „*Ze začátku jsme hodně s mamkou chodily po úřadech. Hodně za mě zařizovala a když jsem nevěděla, poradila mi*“. „*Když jsem byla těhotná, mamka semnou jezdila na vyšetření, starala se o mě, když mi nebylo dobře*“. Jedna z matek dokonce převzala odpovědnost za dítě své dcery úplně a nechala se uznat jeho poručníkem. „*Vzala vlastně moje dítě na sebe a byla s ním doma na mateřské, takže ta mi pomáhala strašně moc, jak s výchovou, tak s péčí, tak s úřady*“. Vedle zmiňovaných způsobů pomoci prarodiče také velmi často svá vnučata hlídají. „*Nyní mi hodně pomáhají s hlídáním, když musím na úřady třeba*“. „*Mamka se chová jako babička, co jiného si přát*“?

Všechny matky z této skupiny jsou s rodinnou pomocí spokojené. Rodičům jsou vděčné. „*Šíleně moc mi pomohli. Jsem vděčná za to, že jsou tací, jací jsou. Nemůžu si na nic stěžovat*“. Jedna z matek přiznala, že dříve angažovanost rodičů nedokázala ocenit, čehož zpět lituje. ... *dnes velmi. Je mi líto, že jsem to dřív nedokázala ocenit*“.

Pouze poslední z dotazovaných matek (ÚP) pomoc rodiny nevyužívá, což je způsobeno zejména špatným vztahem s matkou (pobyt v dětském domově). „*Spokojená s rodinou pomocí rozhodně nejsem. Nic od ní ani nechci, zanevřela jsem na ni. Prostě ať mě nechá být*“. *Mamka mě vodila po doktorech a řešila na úřadech, co se s tou mojí situací dá dělat*“.

Otec dítěte: Vztahy s otcem dítěte jsou u nezletilých matek výrazně horší, než tomu bylo u vztahů s rodinou. Čtyři z nezletilých matek (3ÚP, 1DP) se shodly na tom, že vztahy s otcem jejich dítěte jsou špatné. Situace je však vždy jiná. Dvě z matek (ÚP i RP) přiznaly, že hlavní zásluhu na rozpadu jejich vztahu měli především rodiče přítele. „*Byli jsme spolu čtyři roky, ale po tom, co jsem otěhotněla, to přestalo, a rozešli jsme se. Hlavně je to skrz jeho rodinu*“. „*... ti mu se mnou zakázali kontakt a mě dokonce nutili do potratu*“. Nicméně tvrdily, že zprvu měl otec o ně i dítě zájem. „*Nejprve měl strach, ale pak se srovnal*“. „*On se snažil mě podpořit, ale ta jeho rodina všechno zkazila*“. Další z nezletilých matek naopak o přítele nejví zájem ona sama, neboť předchozí průběh jejich vztahu nebyl takový, jaký by být měl, a přítel nezletilé matce i ubližoval. „*No on mě i mlátil... a takový věci prostě*“. Nicméně se v rámci „rodiny“ snaží vztah nějakým způsobem udržet. „*No tak vidáme se, ale je to takový vztah, jakože je aj není... snaží se on, tak se snažím aj já. Kvůli malýmu se spolu snažíme nějak komunikovat*“. Poslední z této skupiny matek napřímo řekla, že se její partner zalekl zodpovědnosti. „*Ke konci to ale začalo být divný, až časem odešel... Zalekl se toho, že*

se bude muset starat o malého. Báł se asi zodpovědnosti“. Pouze dvě z dotazovaných nezletilých matek (obě RP) prožívají harmonický vztah od samých počátků. *„Náš vztah je výborný. Sice sem tam nějaké ty hádky, ale to k tomu patří“.* *„Ke mně se chová od začátku super. Snaží se“.* Přítel jim byl od začátku oporou i ve velice těžkých chvílích – po odchodu z domu: *„I když bylo všechno proti nám, byl tu vždycky pro mě, a hodně mi pomáhal. Dokonce jsme u nich po porodu na čas bydleli, protože jsem nechtěla být doma“;* i po potratu: *„Ale musel se vzchopit a být mi oporou. Což také opravdu udělal“.* Dvě z matek (ÚP a RP) našli pro své dítě otce jiného, potom co ten původní selhal. Všichni spolu plánují novou lepší, a především společnou budoucnost. *„S tím jsem se znala už hrozně dlouho. Byli jsme nejlepší kamarádi. Pak to asi přerostlo v lásku. Jsme spolu teď pět měsíců, tak uvidíme, jak dopadneme“.* Nové vztahy jsou zatím harmonické. Oba náhradní otcové nevlastní děti s láskou přijali. *„Vůbec mu nevádí, že mám malýho, chce se o nás postarat i tak“.* *„Bere syna jako vlastního. Syn mu říká táto“.* Jedna z matek má s novým přítelem dokonce již druhé dítě, které má však již jako dospělá žena. *„Máme spolu další miminko, které všichni tři milujeme“.* Nejmladší z nezletilých matek je z čerstvého rozchodu zatím velmi smutná. Není si ani jistá pocity, které k ní a k dítěti přítel chová. *„Jak spolu nekomunikujeme, tak vůbec nevím, jestli nás má rád“.* Stále doufá, že se s otcem jejího dítěte dají opět dohromady, a budou tvořit rodinu. *„Chtěla bych, aby se zapojil i on. Je to naše dítě. Není jenom moje. Museli jsme na něj být dva“.*

Vztahy s vrstevníky: U dotazovaných nezletilých matek bylo téměř charakteristické, že neměly mnoho přátel. Čtyři ze šesti (3ÚP a 1RP) přiznaly, že měly málo přátel a s vrstevníky si nerozuměly. *„S nikým jsem se moc nebavila“.* *„Já jsem si s nimi nikdy moc nerozuměla“.* *„Kvanta přátel jsem neměla“.* Pouze dvě z matek (obě RP) se považovaly za velmi společenské a přátel měly mnoho. *„Měla jsem koníčky, které vyžadovaly kontakt s lidmi, takže jsem měla dost přátel“.* *„Vztahy s přáteli mám výborné“.* Naproti tomu matka původem z dětského domova byla spolužáky i šikanována. *„Prostě my jsme byli ti z děcáku, a tak se s námi nechtěl nikdo bavit“.*

Po otěhotnění dvě z matek zaznamenaly ještě zhoršení již špatných vztahů – od nepřijímání kolektivem: *„S příchodem miminka jsem byla už ta divná holka... Už prostě nejsem ta holka, které se řekne, že se jde do baru, a já se sbalím a jdu“;* až po posměšky a šikanu: *„Nadávali nám, že jsme špíny z děcáku, že máme vši... do toho pak to moje těhotenství. Bylo to hrozně těžké“.* Jedna z nich však přiznává, že získala i přátele nové. *„Zase ale musím říct, že jsem našla i přátele nové. Přátele s dětmi, se kterými se rozumím“.* Další

dvě z dotazovaných matek naopak žádné změny mezi kontakty s přáteli neznamenal, což bylo zejména díky jejich společenské povaze, a u jedné i díky maximální angažovanosti rodičů, v důsledku čehož bylo nezletilé matce umožněno normálně se i nadále vzdělávat a kontakt s vrstevníky tak neomezovat. *„Kontakty s přáteli se nezměnily. Ani se spolužáky. Možná se miň vídáme, ale jak jsem musela chodit do školy, tak prostě jsem o nikoho nepřicházela“.*

- **Reakce na těhotenství**

Reakce nezletilých matek: Naprostá většina (5 ze 6 ti) dotazovaných nezletilých matek přiznala, že je těhotenství zaskočilo a bylo na něj příliš brzy. *„Když jsem zjistila, že čekám malýho, tak jsem byla dost v šoku“.* *„Rozhodně jsem to tak nechtěla“.* *„Rozhodně jsem miminko tak brzy nechtěla. Popravdě jsem ještě ani neměla čas přemýšlet nad tím, kdy bych ho chtěla, a najednou jsem ho měla“.* Pouze jedna z matek uvedla, že ji těhotenství nepřekvapilo a brzy na něj nebylo. *„Nečekala jsem to, ale stalo se. Takže pak když to přišlo, v klidu jsem to přijmula. A bylo mi fuk, kolik je mi let“.*

Dále čtyři ze šesti nezletilých matek cítily velice nepříjemné pocity, měly strach a bály se reakce okolí. *„Bála jsem se, že nebudu dobrá matka a že jsem ztratila mládí“.* *„První pocity ohledně těhotenství byly strašně negativní. Běželo mi hlavou, že je to snad konec světa. Bála jsem se to všem říct. Měla jsem ohromný strach“.* *„Hrůza to byla“.* Zbylé dvě matky (obě RP) byly z těhotenství již od začátku nadšené, ačkoliv strach nepopíraly – zejména s odkazem na jejich zdravotní stav (předchozí potrat a nádor v dutině břišní). *„Když jsem zjistila, že jsem těhotná, tak mi vyhrkly slzy štěstím. Hned na to mě ale popadl strach – co na to ostatní? Co přítel a rodiče“.* *„Moc, opravdu hrozně moc jsem o miminko stála“.*

Pět ze šesti nezletilých matek se se svým těhotenství postupně vyrovnávalo, až na jednu (ÚP), která dítě odmítala až do jeho porodu. *„Nechtěla jsem dítě. Chtěla jsem ho dát k adopci“.*

Vyrovnaní se s těhotenstvím bylo však u každé z matek v něčem specifické. *„Špatný to bylo. Do pátého měsíce jsem bojovala s tím, jak to vůbec říct“.* Dvě z nezletilých matek (ÚP i RP) svá těhotenství skrývaly, a to dokonce stejným způsobem. *„A když jsem to zjistila, tak jsem to skrývala... nosila jsem volná trička a schovávala se. Nechodila jsem na koupaliště, nikam. Pamatuju si, jak se tatka radoval, že konečně trošku přibírám a nejsem tak hubená“.* *„Zezačátku nic nepoznali. Pak si ale začali všimat, že přibírám, a už mi ani volná trička nepomohla“.* Obě nezletilé matky byly paralyzované strachem z reakce rodičů a

nevěděly, co dělat. „*Hrozně jsem se bála. Neměla jsem ponětí, jak to říct mámě, jak to řeknu rodičům... Nebála jsem se toho, co bude se mnou, ale jak jim to řeknu*“. „*Vůbec jsem netušila, co mám dělat. Ale fakt vůbec... Šíleně jsem se bála přiznat to rodičům, ještě když máho kluka nesnášeli*“. Jedna z nich přiznává, že dokonce ani neví, kdy sama poznala, že je v jiném stavu. „*Já jsem to hlavně zjistila až docela pozdě a vlastně do dneška ani přesně nevím, kdy to bylo*“. Další tři z matek se naopak těšily z vidiny lepší budoucnosti a vyrovnání se s těhotenstvím pro ně bylo jednoduché. „*Proběhlo mi hlavou, že se změní všechno, co bylo, a že to bude všechno lepší... Vyrovnala jsem se s tím velmi dobře, úplně bez problému*“. „*Vyrovnala jsem se s tím hned a velice dobře*“.

V této kategorii se objevovaly velmi často také kódy, jimiž byly například vnitřní síla, odhodlání a víra v sebe sama. K mnohým byly výpovědi vypsaný již výše, nicméně jsou zde další, jejichž výčet sem, dle mého názoru, taktéž patří „*Nějak jsem věděla, že to zvládnu, jen mi šlo o to, jakým způsobem. Jak moc dobře se mi to povede*“. „*Ale v dubnu 2016 jsem samovolně potratila... Cítila jsem strašný pocit prázdnoty. Hodně jsem si to dávala za vinu*“. „*Jelikož jsem měla nádor v břiše, lidi si mysleli, že jsem těhotná ještě o půl roku dříve. Mně ale bylo jedno, co si myslí, protože každý má svůj život, a o ten by se také měl starat*“.

Reakce okolí: Reakce okolí, alespoň dle toho, co mi nezletilé matky vyprávěly, nebyly tak dramatické, jako byly reakce samotných matek. Polovina nezletilých matek (2ÚP a 1DP) se setkala především s negativními reakcemi zejména z okruhu blízké rodiny, kdy v jednom případě nechybělo ani ublížení na zdraví. „*Máma... no. Ta, když zjistila, že jsem těhotná, tak mě strašně zmlátila*“. „*No a pak to přišlo – zjistili to. A to bylo tóčo. Hodně nadávali a na všechno se ptali, i třeba jestli si to chceme nechat a tak*“. „*Doma bylo pozdvižení. Průšvih*“. „*Všichni byli v šoku, jak je možný, že nikdo nic nepoznal*“. „*Spolužáci se mi smáli*“. Někdy nepanikařili pouze rodiče, ale i jiní rodinní příslušníci. „*Brácha mě vždycky chránil, byla jsem jeho malá sestřička. Takže ten, když se dověděl, že jsem těhotná, s klukem, kterého všichni nesnáší, chtěl ho zmlátit a možná vyváděl víc než moji rodiče*“. Vedle toho se zde však objevily i tři matky, které měly ve svém okolí oporu od samých začátků. „*Nebyl nikdo, kdo by se mi smál. Spíš to byli ti, co mi třeba pogratalovali nebo tak*“. Je však nutné podotknout, že u dvou z těchto matek sehrál významnou roli již několikrát zmiňovaný zdravotní stav. „*Lidé to moc neřešili. Stalo se to, a tak mi prostě všichni po předchozím bolestivém potratu spíše pomáhali*“. „*Maminka, tenkrát kvůli mému zdravotnímu stavu, byla docela ráda, a tak jsem si to užívala ještě víc*“. Dvě z nezletilých matek (ÚP i RP) přiznaly, že od svého okolí slýchaly i věty typu, že mají zkažený život, nic nestihly zažít a nic si neužily. „*Tak všichni mi říkali, že*

jsem si zkazila život a že jsem si ještě nic neužila“. „*Jsi moc mladá; nic si neužiješ a bude ti to časem chybět“.* Jedna z nich dokonce těmto tvrzením uvěřila a propadla špatným stavům, ze kterých se však po čase dostala. „*Věřila jsem tomu všemu. Bála jsem se, že nebudu dobrá matka a že jsem ztratila mládí... S postupným vyrovnáním se na konci těhotenství, se ale pocity začaly měnit, a já se na malýho začala pořádně těšit“.* U všech zbylých matek bylo znát odhodlání postavit se osudu. Z jejich vyprávění vyzařovala jakási vnitřní síla, která je chránila před pomluvami z okolí. „*To, jak se ke mně ostatní chovali rozhodně neberu jako něco, co by mě omezovalo. Spíš naopak. Asi mě to posílilo. Chtěla jsem to prostě všechno zvládnout a dotáhnout do konce“.* „*Jedním uchem tam a druhým zase ven. Nepouštěla jsem si jejich řeči k sobě“.* „*Kamarádi, se kterými si rozumím, mi to přáli, a ten zbytek mi byl jedno“.* „*Nikdy jsem nedala na řeči druhých. V tom byla moje síla“.*

Dvě z nezletilých matek, jak bylo zmiňováno výše – v kategorii vztahy s otcem dítěte, byly nuceny do potratu.

Za podrobnější popis a sumarizaci taktéž stojí reakce rodičů jedné z matek a následující vývoj vztahů. Jedná se o matku, jejíž dítě na sebe převzali její rodiče. Celá situace byla od začátku velmi komplikovaná. „*Vztahy jsme měli dobré do doby, než mi přeskočilo“.* Otec jejího dítěte byl rodiči nesnášen a nepřijímali jej do rodiny; po zjištění, že je jejich dcera těhotná, si vzali její dítě do péče. „*Rodiče to malý vzali na sebe, aby mi ten život co nejvíce ulehčili. A já to pak stejně nedokázala ocenit“.* Mladá matka byla vzpurná a kvůli vyhroceným vztahům od rodiny odešla a nastěhovala se ke svému příteli a jeho rodině, což mělo ohromné negativní následky, jež se projeví zejména na zdraví jejího otce. „*Tatka z toho všeho dostal dokonce slabý infarkt, když jsem se i s malým sbalila a odkráčela k rodičům přítele“.* Dnes se vztahy prý však už zlepšují. Své chování si nezletilá matka dnes vyčítá. „*Kvůli mně to bylo fakt zlý. Bohužel s tím dnes ale nic neudělám... Rodiče to malý vzali na sebe, aby mi ten život co nejvíce ulehčili. A já to pak stejně nedokázala ocenit“.*

- **Sexuální aktivita**

Co se týče *sexuální aktivity*, tak více jak polovina (4) z dotazovaných nezletilých matek vnímá sex jako nedůležitý. „*Sex pro nás asi důležitý ani nebyl“.* „*Sex pro mě důležitý není, ale pak po něm nejsem protivná, jak by řekl můj přítel“.* „*Sex jsem v tu dobu nijak neprožívala. Nějak jsem na to asi ještě nebyla připravená, ale dalo se to“.* „*Není. Nevím, nenaplnuje mě to“.* Zbylé dvě matky vnímají sex jako důležitou součást vztahu, která by v něm neměla chybět. „*Podle mého, sex ke vztahu patří. Tak jako je sex bez lásky nic, tak je i láska bez sexu k ničemu. Pokud ve vztahu neexistuje milostný život, tak si partneři nebudou*

nikdy stoprocentně rozumět“. Důvody pro provozování sexu byly různé – od chybějícího vysvětlení – *„Vůbec nevím, co mě vedlo k tomu, se s ním milovat. Byl to můj první přítel a prostě jsme to dělali“;* přes vzrušení, až po lásku. *„Určitě v tom bylo vzrušení a když to tak řeknu, tak láska“.* *„Z lásky jsme se milovali. Ke vztahu to patří“.* Jedna z matek dokonce sex vnímala jako způsob trávení společného času. *„Proč sex? Láska, aj zvyk prostě s ním mě k tomu vedl. Taky jsme tak prostě trávili čas“*

S antikoncepčními metodami si nezletilé matky hlavu nelámaly. Pět ze šesti nezletilých matek užívalo pilulky hormonální antikoncepce. Nicméně tři z nich (všechny ÚP) HA nežívaly pravidelně, pro což měly zajímavé důvody. Jednou byl problém ve způsobu podávání - *„No o antikoncepci jsem věděla. Měla jsem ji brát, ale nechtělo se mi. Brala jsem ji a nebrala... Prášky jsem nechtěla hlavně proto, protože se mi to blbě polyká“.* Podruhé se jednalo o pouhou nechuť cokoliv užívat - *„Neužívala jsem nic, nechtělo se mi“.* A do třetice měla nezletilá matka strach, že by díky HA mohla mít problémy s otěhotněním v budoucnosti, což viděla u své sestry. *„Jo jo, brala jsem od třinácti antikoncepci, ta se má jíst pravidelně... Sama jsem přestala. A bylo to proto, protože jsem se bála, že potom nikdy neotěhotním jako moje ségra, která s tím má problémy“.* Pouze jedna z této skupiny matek používala kondom jako způsob jiné antikoncepční metody; zbylé dvě nežívaly nic. Vystihující je tak tvrzení jedné z nich: *„Určitě jsem věděla, že můžu otěhotnět, ale nějak jsem proti tomu nic nedělala. Asi jsem nevěřila, že by se to mohlo stát zrovna mě“.* Zbylé dvě matky, jež se řadí do skupiny, která užívala HA, užívaly tablety pravidelně. Nicméně i přes to otěhotněly. V jednom případě byla na vině kombinace HA a antibiotik - *„... jsem vlastně brala antikoncepci a silná antibiotika. Díky práškům antikoncepce nefungovala, a tak se chytlo první miminko“.* V případě druhém antikoncepce jednoduše selhala, neboť ani ona neposkytuje 100 % ochranu. *„Používala jsem ji... ovšem jak všichni víme, žádná antikoncepce není stoprocentní“.* Pouze jedna jediná z nezletilých matek nepoužívala žádnou z antikoncepčních metod – jako důvod uvedla svoji „hloupost“. *„Spali jsme spolu chvíli, byli jsme mladí, ale stejně se nám to bohužel, nebo bohudík, povedlo... Byla jsem hloupá a není to chyba nikoho jiného než naše“.*

Tři z celkového počtu své chování hodnotí jako nezodpovědné a dnes tvrdí, že proto, aby neotěhotněly, mohly udělat více. *„Rozhodně jsem mohla udělat něco víc proto, abych neotěhotněla. Cítím se za to zodpovědná. Určitě jsem mohla brát aspoň pořádně ty prášky“.* *„Určitě jsem cítila zodpovědnost za to, že jsem otěhotněla. Mohli jsme používat třeba kondom“.* Jedna z matek tvrdí, že ačkoliv nežívala žádné antikoncepční metody, snažila se

neotěhotnět. „*Snazila jsem se neotěhotnět, ale prostě to nevyšlo... Věřila jsem, že mě se to nestane, ale stalo no*“. Není však zřejmé, jak toho chtěla dosáhnout.

Sexuální výchova byla téměř pro všechny matky (5 ze 6 ti) známý pojem, se kterým se setkaly ve škole i v rodině. „*Ve škole jsme měli sexuální výchovu aj rodiče mě informovali*“. „*Hodně mi toho řekla máma a něco nám říkali i ve škole. Měli jsme něco málo ze sexuální výchovy*“. Nicméně mi žádná z nich nedokázala říci, co se v rámci její výuky dověděly, až na jednu, která uvedla, že získala informace související s chráněným pohlavním stykem. „*Takže jsem věděla, že bych se nějak měla proti těhotenství bránit*“. Tři z matek věděly, že proto, aby byla účinnost antikoncepce co nevyšší, je nutné ji užívat pravidelně. „*Jo jo, brala jsem od třinácti antikoncepci, ta se má jíst pravidelně*“. Dvě nezletilé matky uvedly, že je sexuální výchova nezajímala a byla pro ně zbytečnou ztrátou času. „*Já jsem to tak nějak brala jako nutný zlo a neřešila jsem to*“. „*Ale já nevím, moc jsem nedávala pozor*“.

- **Vidina budoucnosti, hodnota štěstí a domova**

Štěstí: Všechny dotazované nezletilé matky se shodly na tom, že se cítí šťastné, a to především díky svému dítěti. „*Jsem šťastná. Malá je zdravá a větší štěstí není*“. „*Až můj chlapeček mi ukázal štěstí. Až on mě naučil, o čem život je a že má smysl*“. „*Určitě jsem šťastná i teď. A proč? No tak mám tady toho malýho*“. Definovat však, co pro ně štěstí znamená, bylo obtížné téměř pro každou. Nicméně i přesto jsem nějaké odpovědi získala. Například jedna z matek jej vnímá jako „*náhodu, osud*“, díky které potkala svého přítele – otce svého dítěte. „*Seznámila jsem se svým přítelem, díky kterému máme malou dcerku*“. Do doby, než se nezletilým matkám narodil jejich potomek, vnímaly štěstí zejména jako jakýsi úspěch, kontakt s lidmi či oblíbenou činnost. „*Štěstí? Asi třeba vyhraný zápas, anebo dobře odběhnutý běh. Pak to byls určitě chvíle s přítelem a kamarády, kterých jsem měla dost*“. „*Tancování bylo mým štěstím*“.

V kategorii věnující se štěstí bylo u pěti matek patrné, že jsou šťastné zejména proto, že si jim podařilo překonat nástrahy života a urazily náročnou cestu, která vedla k harmonickému vztahu s jejich potomkem. „*Určitě mi přinesl radost do života. Konečně mám někoho jenom pro sebe*“. „*I když je to všechno tak strašně těžký, jsem s malým šťastná. Strašně moc*“. „*Dnes jsem šťastná, protože to nejtěžší už je za mnou. Mám svoji rodinu, bydlení a všechny vztahy se dávají do normálu*“.

Domov: Pro spokojený život je taktéž důležitý mít nějaký domov, ve kterém se mladá rodina bude cítit šťastně. Pro čtyři (2 ÚP a 2RP) z celkového počtu šesti nezletilých matek představuje domov místo, kde vyrůstali, tedy místo u rodičů. „*Jako doma se cítím doma, u rodičů*“. „*Nejdřív chvíli u rodičů a pak u přítelových rodičů*“. „*Jako doma se cítím bezpochyby u mých rodičů*“. Matky v domově u rodičů hledají především pomoc a podporu, na kterou mnohdy spoléhají. „*Rodiče nás drží pohromadě, můžu být s nimi. Drží mě při všem, a tak mi pomohou určitě i s miminkem*“. Dvě (obě ÚP) z této skupiny potvrzují, že zatím jiný domov nehledají. „*Všichni budeme bydlet společně*“. „*Chci být doma u rodičů. S přítelem rozhodně bydlet nechci*“ – což je způsobeno jejich špatným vztahem. Jedna z matek tvrdí, že za domov považovala dětský domov, ve kterém celý život vyrůstala. „*Z děčáku jsem prostě nechtěla. Byla jsem tam jak doma*“. Nicméně nyní tatáž matka přehodnotila názor na pojetí domova a za domov považuje společnou domácnost s novým přítelem. „*U přítele se cítím jako doma. Tam jsem byla vlastně skoro furt. Je to tam hrozně hezké a příjemné*“. Bylo u ní znát, že je pro ni domov důležitější než pro ostatní matky. „*Mít domov je pro mě důležité. Nechtěla bych být někde na ulici. Určitě je to i tím, že jsem z toho děčáku, takže si to budu chtít vynahradit*“. Na svůj nový domov s novým přítelem se velmi těší. Poslední dvě z matek se cítí doma tam, kde je jich vlastní rodina – tedy přítel a dítě. „*Je doma tam, kde je přítel a dcera*“. Jedna z těchto dvou matek tak v tomto kontextu a s odkazem na životní události měla domovy tři. „*Kde se cítím jako doma? Já jsem hodně pendlovala... Nejdřív chvíli u rodičů a pak u přítelových rodičů*“. A dnes již žije sama se svým přítelem a synem.

Domov je pro matky a jejich rodiny důležitý. Důležitost domova nezletilé matky spatřují zejména v tom, že je to místo, které jim poskytuje pocit bezpečí, klidu a prostor pro společné trávení chvil s rodinou. „*Cítím se tam i jakože v bezpečí*“. „*Domov je moc důležitý. Dává mě, mé dceři a mému příteli pocit bezpečí. Dává nám prostor, kde můžeme být všichni spolu*“. „*Je to důležité. Musíte mít někde klid a prostor jenom na to, co potřebujete a chcete dělat*“.

Vidina budoucnosti: Co se týče budoucnosti, bylo znát, že ji matky zatím nijak podrobněji nepromýšlejí. Představy o jejich budoucím životě je možné vyhledat zejména v **kategorii vzdělání a zaměstnání**, kde se hovoří o možnostech vzdělávání a následného pracovního uplatnění.

Tři z nezletilých matek (všechny ÚP) zatím nadále pouze plánují pobývat u rodičů; z toho si jedna již i uvědomuje, že by se časem měla osamostatnit. „*Časem, až mi bude víc, to*

určitě dám sama“. Další z matek (ÚP) má zatím v plánu přestěhování k novému příteli a jeho rodině. *„Zatím vůbec nic neplánuji. Je ještě maličký. Zatím se jenom přestěhujeme“*. U všech těchto matek je patrné, že počítají s výraznou pomocí ze strany rodiny. *„S péčí o malýho mi bude určitě pomáhat přítel a jeho rodiče“*. Matky věří, že s pomocí rodiny se o svého potomka postarají dobře. *„O malého se budu starat určitě dobře. Rodina mi určitě pomůže“*. Jedna z nich napřímo řekla, že zatím nic nemá, tudíž se bez pomoci neobejde. *„Teď sama nic nemám, takže pomoc určitě potřebuji“*.

Pět ze šesti nezletilých matek se své budoucnosti nebojí, jedna se na ni dokonce těší. *„Začnu všechno znova a budu mít rodinu pro sebe. Budu se starat sama o sebe“*. Poslední z nich (ÚP) má obavy z toho, aby se její syn v budoucnosti taktéž nedostal do ústavního zařízení. *„Přeju si, aby se malý nedostal taky do takovýhleho zařízení, kam jsem se dostala já“*. Tatáž matka se taktéž strachuje kvůli otci jejího dítěte, neboť by si nepřála, aby její syn vyrůstal bez něj. *„Někdy mě úplně popadne strach z toho, že malý nebude mít tatínka...“*. Tatáž matka je odhodlána zůstat v ústavní zařízení o něco déle, a to jenom proto, aby rodičům nepřidělávala starosti s dítětem, či nebyli s miminkem od sebe. *„Rozhodně je to furt lepší, než aby byl malý někde v kojeňáku, já doma a ani jeden bychom nebyli šťastní“*

Ať už bez pomoci, či s ní, jsou všechny nezletilé matky odhodlány se o své dítě postarat tak, jak nejlépe budou moci. *„Ať se bude dítě cokoliv, o malou se budu starat tak, jak nejlépe to umím“*. *„... Podřídím mu budoucnost“*. Jedna z matek se hodlá postavit otci svého dítěte, který v současnosti bojuje o umístění dítěte do vlastní péče, a věří, že syn zůstane v její péči. *„Chce malýho do péče, aby mi nemusel platit alimenty... Rozhodně mu ho ale dávat nechci“*.

Tři z matek (2 DP a 1ÚP) vyslovily přání, že by v budoucnosti stály o šťastnou rodinu. *„... Chci být dobrou mámou a ženou“*. *„Přeju si, aby se malý nedostal taky do takovýhleho zařízení, kam jsem se dostala já... O to se budu hodně snažit“*. Jedna z nich se vyslovila tak, že se jí tento sen již splnil. *„Šťěstí pro mě představovalo mít opět kompletní rodinu... Mám svoji rodinu a šťastnou“*.

- **Ústavní pomoc**

Poslední zkoumanou kategorií, která v rámci kódování vznikla, byla ústavní pomoc. S ústavní pomocí se setkaly tři nezletilé matky, které byly do výzkumného souboru vybrány záměrně. Je nutné podotknout, že všechny matky přešly do specializovaného zařízení orientujícího se na pomoc nezletilým matkám již z jiného výchovného zařízení.

První z matek vyrůstala v dětském domově, který v důsledku svého těhotenství byla nucena opustit a přemístit se i se svým dítětem do dětského centra. „... *jsem z toho děčáku*“. Druhá z matek pobývala ve výchovném ústavu, do kterého se dostala především kvůli útěkům – ze školy i z domu, a problémovému chování. Matka třetí byla ve výchovném ústavu taktéž – důvodem jejího umístění v něm bylo užívání návykových látek, útky a agresivita vůči spolužákům. Obě z těchto matek nyní pobývají ve specializovaném výchovném ústavu na Vysočině.

Co se týče pomoci, kterou jim zařízení poskytlo, tak jejím základem byla především předporodní a poporodní příprava dívek na mateřství a vedení k samostatnosti v péči o dítě. „*Snažili se mi pomoci s tím, abych se do té péče o malýho dostala... Abych něco hodně nezkazila, a abych v tom byla naběhlá, až budu sama doma*“. „*Pomohli mi s malým*“. „*Pomáhali mi s malým, a hlavně mě hnali do toho, abych se o něj mohla starat sama. Hodně si mě hlídali, protože vlastně nevěděli, co jsem schopná udělat*“. Prvek kontroly byl tak taktéž přítomen. Dvě z matek taktéž zmínily, že jim zařízení poskytlo i materiální zabezpečení. „*Centrum mi pomohlo hlavně s prostorem. Mám kde spát a mám i co jíst. Dělalí pro mě všechno, co mohli*“. „*Dávají mi tady ten sunar a plíny, to je fajn*“. Jedna z matek uvedla, že ji zařízení pomáhá i v oblasti právního poradenství a v oblasti sociální. „*Ted'kons se mi věnují hlavně po té sociální a právní oblasti*“.

Co se týče hodnocení přijímané pomoci, tak každá z matek zastává jiný postoj. Je tu matka vděčná. „*Pomoc byla v pohodě. Jsem spokojená. Všechno je tak jak má být a nic mi nechybělo*“. Také je tu matka nevděčná. „*Je mi to jedno, neřeším to, protože je to jejich práce*“. I taková, která vděčná je, nicméně by raději byla doma. „*Pomáhají mi tady, to jo. Ale není to takové, jak kdybych byla doma*“.

Dvě z matek pobývaly v zařízení pouze nutnou dobu – a to pár měsíců po porodu. Pouze jedna z matek si nechala z vlastní vůle pobyt v ústavním zařízení prodloužit do jejích 16 ti let, neboť se chce o dítě starat sama a nezatěžovat tím tak své rodiče. „*Ted'ka mi to prodloužili do šestnácti. Takhle si totiž budu moci nechat malýho napsat na sebe, aby nemusel být psaný na mamku. Nechtěla bych ji tím zatěžovat. Takže takhle až odejdu, bude malej jenom můj, a já za něj budu rozhodovat*“. A dodává: „*Rozhodně je to furt lepší, než aby byl malý někde v kojeňáku, já doma a ani jeden bychom nebyli šťastní*“.

9.5 Závěr výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo zaměřeno na celkem šest nezletilých matek, které byly nadále rozděleny do dvou skupin, a to dle prostředí, ve kterém vychovávají svého potomka – domácí a ústavní prostředí. Mým cílem bylo zjistit zejména to, jakým způsobem ovlivnilo narození dítěte život nezletilé matky. Výzkumné otázky byly postavené na základech existenciální teorie, v důsledku čehož tak byly orientovány na způsob vnímání nové životní role, příjem odpovědnosti za své chování, postoje nezletilé matky k vybraným oblastem života, budoucnost nezletilé matky a jejího dítěte a v neposlední řadě také na pomoc rodiny a hodnocení pomoci ze strany specializovaných ústavních zařízení.

I. Jakým způsobem vnímá nezletilá matka svoji novou životní roli?

Pro dívku, která se stala matkou jako nezletilá, bývá příjem nové životní role – role matky vnímán jako velmi náročný úkol, jež bývá doprovázen značným vyčerpáním, změnou režimu a mnohdy i bezradností. Ačkoliv je přenesení se přes počáteční fáze zjištění jiného stavu pro nezletilé matky nesmírně obtížné, jsou schopné se přes něj dostat, nutno však podotknout že každá po svém, a roli matky následně přijmout.

Porovnávání role školačky a matky nebylo pro nezletilé matky nijak náročné, načež se všechny shodly na tom, že obě role byly diametrálně odlišné. Odlišnost spočívala především ve skutečnosti, že jako bezdětné neměly téměř žádné povinnosti a nebyly odpovědné za jinou lidskou bytost. Jedné z matek se obě role vzájemně prolínaly; druhá se cítila lépe jako dítě školou povinné; a dalším bylo lépe zase jako matce od dítěte.

Ačkoliv všechny matky tvrdily, že jsou z nové životní role nadšené, bylo možné v některých výpovědích sledovat jisté nesrovnalosti, které jejich tvrzení odporovaly. Což mohlo být způsobeno skutečnostmi zmiňovanými v šesté kapitole – *Nezletilý otec a nezletilá matka jako rodiče*. Přesněji se zde hovoří o nepřipravenosti nezletilých rodičů, kteří mohou nevědomky svoji novou životní roli odmítat, nicméně i tak se před okolím tvářit, jakože své dítě milují. Nejraději by však byly bez něj. Dalším vysvětlením ambivalentních výpovědí může být i skutečnost, že je na matku ještě příliš brzy a zatím si v hlavě ani nestihla urovnat své pocity a myšlenky, na které nezbyvá v rámci nepřetržité celodenní péče o dítě moc prostoru.

Všechny nezletilé matky zaregistrovaly, že s příchodem miminka nastal přísun nových povinností, které souvisí s péčí o něj. Školní docházka se změnila v celodenní péči o dítě a

domácnost, s čímž dosud většina matek neměla žádné zkušenosti. Nicméně i přes vyčerpání, se kterým se mnohé setkávají, své povinnosti vykonávají s odhodláním a odpovědně je přijímají.

Povinnosti a péče o dítě jasně převyšují prostor pro sama sebe a devastují volný čas, který si mnohé z matek jako bezdětné užívaly, kdy se věnovaly rozličným aktivitám a koníčkům – od těch méně vhodných (experimentování s návykovými látkami), po ty přijatelnější – sportovní a kreativní činnosti. Ačkoliv většina z matek musela své koníčky opustit, tvrdí, že svůj volný čas nepostrádají, neboť se svému miminku věnují s nadšením.

Celkově byla mezi matkami cítit jakási vnitřní síla a odhodlání postavit se této životní výzvě, díky které se v životě mohly posunout dál. Některé dokonce tvrdí, že urychleně dospěly. Jiné naopak přiznávají, že si jako dospělé ještě nepřipadají.

II. Jaké vidí nezletilá matka souvislosti mezi svobodou jednání a odpovědností za důsledky z ní vzešlé?

Zcela bez pochyb se největší svoboda u nezletilých matek projevila v časně sexuální aktivitě. Z toho důvodu ji byla věnována největší pozornost. Pro většinu z nezletilých dívek byl sex ve vztahu nedůležitý a mnohdy jej ani nedokázaly procítit, což bylo prvním zajímavým zjištěním. Žádná z dívek však do sexu nebyla nucena a dělala to z vlastní vůle a často z přesvědčení, že ke vztahu sex patří.

Ačkoliv se naprostá většina nezletilých matek setkala se sexuální výchovou v rámci školního kurikula i v domácím prostředí, tak žádná, až na jednu, mi nedokázala vysvětlit, co se přesně dověděly. To bylo zřejmě kamenem úrazu, který zapříčinil jejich těhotenství. Matky, zdá se, znaly pouze pojem antikoncepce – ve smyslu pilulek hormonální antikoncepce, a kondom. Kolem těchto dvou termínů se pozornost točila nejvíce. I když nezletilé dívky někde v hloubi duše věděly, že pro největší účinnost HA je nutné její pravidelné užívání, tak ani tuto jedinou zásadu nedodržovaly a tablety z různých důvodů neužívaly. Nicméně i přes její nepravidelné užívání, či úplné vynechání, nezletilé matky neužívaly žádnou další z antikoncepčních metod. Pouze jedna z dívek používala jako způsob ochrany kondom. V tomto ohledu se tak nezletilé matky zachovaly nejvíce nezodpovědně. Matky tvrdily, že pro to, aby neotěhotněly, mohly udělat více. Poněkud nedomyšlené bylo taktéž chování jedné z partnerských dvojic, kdy se neužívala žádná z antikoncepčních metod, nicméně i přesto se mladý pár prý snažil neotěhotnět. Není však zřejmé, jak toho chtěli docílit.

Nutné je však podotknout, že dvě z matek antikoncepční pomůcky používaly, a i přesto otěhotněly. V jednom případě byl na vině kondom, v případě druhém kombinace hormonální antikoncepce a antibiotik.

V kontextu takto nedomyšlené rané sexuální aktivity u většiny dívek došlo k početí dítěte. Po zjištění těhotenství se většina matek začala chovat zodpovědněji a začaly se o svůj zdravotní stav zajímat. Pouze dvě z nich se vzhledem k nenarozenému miminku chovaly nezodpovědně v tom smyslu, že v důsledku pohlcení strachem z reakce okolí, ignorovaly nutnost pravidelných lékařských vyšetření, a na žádná nedocházely.

Po narození se však všechny (až na jednu, která plánovala dát dítě k adopci) chopily svých povinností a o dítě se postaraly (viz. odpověď na první výzkumnou otázku) – což považují za projev příjmu zodpovědnosti, který je pro výchovu dítěte důležitý.

Jako jistý projev zodpovědnosti za dítě považují taktéž tvrzení, která se objevovala v kategorii vzdělání a zaměstnání, kdy matky tvrdí, že vzhledem k potomkovi, je důležité mít dobré vzdělání a následně i nějaké zaměstnání, pomocí nichž dokážou dítě zabezpečit. To je v jejich případě ale daleká budoucnost, neboť všem – až na jednu, nemá žádná z dívek dokončení ani středoškolské vzdělání. Je tedy tak otázkou, jak moc odpovědné nezletilé matky za své dítě budou. Největší zodpovědnost tedy za ně i jejich děti bezpochyby přebírají jejich rodiče, případně jiné zúčastněné osoby, v jejichž péči se i se svým dítětem nacházejí.

III. Jakým způsobem přistupuje nezletilá matka ke svému dítěti? Vidí v něm smysl svého života?

Jak již bylo zmíněno výše, nezletilé dívky svoji novou životní roli matky zpravidla přijaly. Nicméně cesta k jejímu výslednému přijetí nebyla jednoduchá a téměř vždy začínala negativními pocity, neboť rodičovství nebylo plánované. Pro případy, kdy si nezletilé dívky svá těhotenství užívaly od samého počátku, byl specifický zdravotní stav, který celkový náhled na těhotenství změnil a obracel do pozitivní roviny. To byly však dvě výjimky, které potvrzovaly pravidlo, že zbylé matky byly plné strachu a obav z reakcí okolí, díky čemuž se některé uchýlily až k manipulativnímu chování, kdy se snažily své okolí obelhat a své těhotenství skrývaly pod volným oblečením. Celkové reakce okolí však nebyly tak dramatické, jak se nezletilé matky domnívaly, a v naprosté většině případů byly přívětivější než reakce samotných matek. Ačkoliv zprvu bylo okolí zaskočené, ve výsledku bylo nezletilé matce oporou.

Co se týče již samotného vztahu nezletilých matek k dítěti, bylo pro ně narození miminka změnou života, a to v pozitivním smyslu. Nepopsatelný první pohled na miminko byl pro matky nejkrásnějším zážitkem v životě a měl ve všech případech tak silné kladné účinky, že dokonce u jedné z matek změnil odhodlání přenechat miminko k adopci a dítě si nechala. Svůj vztah k dítěti nadpoloviční většina matek umocňovala taktéž kojením, které vnímají jako důležitý kontakt mezi matkou a dítětem, jež jejich vzájemné pouto posiluje.

Po jistých překážkách, které bylo možné u některých matek zaznamenat, dnes již všechny nezletilé matky nahlízejí na své potomky jako na středobod všeho dění a vnímají je jako smysl života.

Péče o miminko je pro nezletilé matky sice náročná, nicméně i tak je u nich vidět odhodlání a zodpovědný přístup, v rámci kterého se nezletilé matky o své potomky s radostí starají. Užívají si společné povinnosti, které jim nevadí, i radovánky, jež všem dělají radost. Mezi nejoblíbenější činnosti patří jak společné procházky a hrátky, tak přebalování, krmení i pouhé sledování toho, jak miminko spinká.

U nezletilých matek bylo obvyklé, že se o svého potomka staraly od narození samy. Pouze dvě z matek, vzhledem k okolnostem (dítě určené k adopci, nadměrná angažovanost rodičů – dítě převážně v jejich rukou), tuto možnost neměly. Jedna zpětně v tomto kontextu projevila lítost.

IV. Jsou nezletilou matkou spatřovány rozdíly v životních postojích a hodnotách, které vyznává nyní, a v hodnotách, jež vyznávala jako obyčejná náctiletá dívka?

Jelikož se celá diplomová práce orientuje na životní situaci nezletilé matky v kontextu existencialismu, zajímala jsem se také o to, jaký význam nezletilé matky přikládají určitým vybraným hodnotám, které ke mnohdy spokojenému rodinnému životu patří. Jedná o tedy o vzdělání, zaměstnání, rodinu, manželství, domov a štěstí.

Začneme vzděláním, které nezletilé matky považují převážně za důležité. Školní docházku si však spíše neužívaly. Nezletilé matky se nacházely na různých vzdělávacích stupních – od základní školy, přes učiliště, až po ukončenou střední školy. U téměř všech matek, které daný stupeň vzdělání nedokončily, bylo znát odhodlání jej dokončit.

Více než vzdělání představuje dle všech nezletilých matek následné uplatnění se na trhu práce – tedy zaměstnání. Práci nezletilé matky vnímají jako důležitou součást života dospělého člověka, neboť zajišťuje finanční zajištění pro rodinu a její spokojený život. Vzhledem ke svým dětem cítí nezletilé matky zvýšenou potřebu nějaké zaměstnání mít, a to

zejména proto, aby byly schopné se o ně postarat. Mezi matkami se objevují takové, které mají vysněné zaměstnání, i takové, které jsou odhodlány dělat cokoli, jenom proto, aby uživily sebe a své dítě.

Nejdůležitějším faktorem ke šťastnému životu je však dle nezletilých matek rodina. Rodina je pro většinu základem života. Některé z matek si byly hodnoty rodiny vědomy již před porodem, jiné si k rodině našly cestu naopak až po porodu, kdy se v rámci rodinné pomoci zlepšily vzájemné vztahy. Zajímavé bylo, že ne všechny matky vnímají sebe a svého potomka jako rodinu. Kompletní rodina je dle jejich názoru zřejmě složena z matky, dítěti i otce, který ve většině případů chybí. Překvapivé pro mě bylo, že nezletilé matky nestojí o manželství, které nepovažují za důležité.

Několikrát zmiňovaný šťastný život rodiny úzce souvisí i s pojmem – domov. Matky spatřují důležitost domova zejména v tom, že jim poskytuje místo pro trávení společného času s rodinou, dále také bezpečí a klid. Pro většinu nezletilých matek představuje domov místo, kde vyrůstaly – tedy domov u rodičů, kde mnohdy ještě hledají i jejich pomoc. U jedné z matek bylo znát, že je pro ni vlastní domov důležitější než pro matky ostatní, což je v jejím případě pochopitelné, neboť vyrůstala v dětském domově.

Poslední kategorií, jež byla již nastíněna výše, je hodnota štěstí. U všech nezletilých matek jsem se setkala s tvrzením, že se nyní cítí šťastně. Štěstí v současnosti pociťují zejména díky svému dítěti, které jejich životy prozářilo radostí. Ne všechny však byly šťastné jako bezdětné. V době, kdy byly matky ještě bez miminka, pro ně představovaly štěstí především následující věci – úspěchy ve sportovních aktivitách, kontakt s lidmi a volnočasové aktivity.

Jedna z matek přehodnotila také postoj, který k dětem měla. Do doby, než se začala starat o svého potomka, vlastní děti odmítala a nikdy žádné nechtěla. Dokonce to tak i v prvních měsících vypadalo, neboť chtěla přenechat své dítě adoptivním rodičům. Dle mého názoru se v tomto případě jedná o největší změnu postoje, kterou jsem v rámci výzkumného šetření zaznamenala.

V. Jak vidí nezletilá matka svoji budoucnost?

Co se týče budoucnosti, bylo patrné, že ji zatím matky nijak podrobněji nepromýšlejí. Největší plány je možné spatřit v kategorii vzdělání a zaměstnání, kde se hovoří o tom, zda dívky plánují pokračovat ve vzdělávání, či jaké práci by se chtěly věnovat.

Nejpatrnější bylo v kontextu plánů do budoucnosti odhodlání i nadále pobývat u rodičů, u kterých nezletilé matky počítají s angažovaností v rámci výchovy jejich dítěte. Na jejich pomoc spoléhají, a zatím si pouze jedna uvědomuje, že by se měla časem osamostatnit.

Ať tedy s pomocí, či bez ní, jsou nezletilé matky odhodlány se o své potomky postarat tak, jak nejlépe budou moci. Objevila se tu i matka, která je odhodlána postavit se otci svého dítěte, a bojovat za to, aby bylo i nadále v její péči.

Budoucnosti se však žádná z nezletilých matek nebojí a u některých je patrné, že se na budoucnost dokonce těší, neboť věří v lepší zítřky. Jedna z matek však vyslovila obavy v tom smyslu, že má strach, aby její syn nezůstal bez otce. Jiné obavy vysloveny nebyly.

VI. Jak vypadají vztahy nezletilé matky s jejím sociálním okolím?

S takto zásadní životní změnou, jakou je narození dítěte, jež přišlo v době adolescence, bývají výrazně transformovány i dosavadní vztahy nezletilých matek. Ty lze rozdělit do tří základních skupin, jimiž jsou vztahy s rodinou, vztahy s vrstevníky a vztah s otcem dítěte nezletilé matky.

V rámci rodinných vztahů pro mě bylo překvapením, že celá polovina matek pocházela z harmonického rodinného prostředí s pozitivními vztahy, mnohdy i z velmi početných rodin. Vztahy s rodinou se po porodu dítěte výrazně zhoršily pouze v jednom případě, kdy ve výsledku vzala hlavní vinu za zhoršení situace na svá bedra sama nezletilá matka, a celou situaci vysvětlovala tak, že byla „nevděčnou pubertáčkou“; dokonce se naopak vztahy s rodinou většinou zlepšily a byla posílena vzájemná rodinná pouta.

V kategorii věnující se vztahům s vrstevníky byla situace o poznání horší. Pro většinu matek bylo již před jejich těhotenstvím charakteristické, že s vrstevníky nevycházely a vzájemné vztahy byly špatné (dokonce se zde v jednom případě objevila i šikana). V těchto případech se vztahy po otěhotnění dívek ještě o něco zhoršily a docházelo i k tomu, že se mnohé přátelské vztahy přetrhaly – zejména kvůli nedostatku času nezletilých matek. U matek, které měly podporu především ze strany rodičů či přítele, zůstaly vztahy s vrstevníky nepřetrhané, a i nadále se mohli všichni v rámci možností vídat, což mělo na jejich intenzitu pouze minimální vliv.

Nejintenzivnější změny vztahů, které nezletilé matky zaznamenaly, byly vztahy s otcem jejich dítěte. U nadpoloviční většiny nezletilých matek se vztahy s otcem po otěhotnění výrazně zhoršily, což mělo ve všech případech za následek úplné opuštění matky a dítěte. Nezletilý otec se zpravidla buď zalekl odpovědnosti nebo zasáhli jeho rodiče, kteří se snažili vzniklou situaci vyřešit tím nejdramatičtějším způsobem, kterým nebylo nic jiného než potrat. Objevili se však i otcové, kteří projevili odpovědnost, a o svoji rodinu se postarali. Dvě

z matek dokázaly po čase svému dítěti sehnat nového tatínka, který přijal cizí dítě za dvě. Je nutné však podotknout, že se v těchto případech jednalo již o muže zletilé.

VII. Jakým způsobem se podílí/ podílela rodina nezletilé matky na podpoře v těhotenství a mateřství?

Přiznám se, že pro mě bylo překvapujícím zjištěním, že se kategorie rodinné pomoci objevila u obou skupin dívek – u matek vychovávajících dítě v rodinném prostředí je pomoc rodiny samozřejmá a pochopitelná, nicméně u nezletilých matek z ústavního prostředí mě kvalitní rodinné vztahy a následná angažovanost při pomoci o dítě velmi zaskočila. Mile zaskočila.

Pomoc ze strany rodiny je pro nezletilé matky nepostradatelná. Nebýt jich, nezletilé matky by nebyly tam, kde teď jsou. Rodiče poskytují svým dcerám v první řadě především psychickou podporu, v rámci které svým dcerám pomáhají s výchovou, udělují jim rady v péči o dítě či je doprovázejí všude tam, kde je třeba – například na lékařská vyšetření či jim jsou poradci na úřadech, kam nezletilé matky mnohdy docházejí. Vedle psychické pomoci svým dcerám poskytují i materiální zázemí, jež by nezletilým matkám bez zásahu rodičů zcela chybělo. Poskytují nezletilým matkám střechu nad hlavou, stravu i finanční podporu, je-li to třeba – což ve všech případech třeba je.

Mezi rodiči byla patrná výraznější angažovanost matek nezletilých dívek. Matky jsou svým dcerám nejenom takovou oporou, jež je zmiňována výše, nýbrž jsou i někým, s kým své těhotenství mohou sdílet a s kým se z něj mohou radovat. Jedna z matek se pro svoji dceru vzdala svého zaměstnání, aby za ni mohla jít na mateřskou dovolenou, čímž chtěla své dceři maximálně ulehčit v tak těžké situaci, do níž se dostala. Věcí druhou však zde byly pocity, které ze všeho její nezletilá dcera měla – cítila se neúplně a pravděpodobně celou situaci prožívala hůře, než kdyby se o své dítě mohla starat sama od samého počátku. Vděčnost dokázala projevit až s odstupem času, kdy měla možnost se vším se srovnat a překonat všechny překážky, které na cestě ke své spokojené rodině měla.

Zbylé nezletilé matky, jež se s rodinnou pomocí setkaly, byly svým rodičům od začátku vděčné a jejich pomoci si vážily.

VIII. Jak hodnotí nezletilé matky péči, která jim byla poskytnuta ve specializovaném zařízení?

S ústavní péčí se v rámci mého výzkumného vzorku měly možnost setkat tři nezletilé matky. Je nutné připomenout, že všechny z dívek přešly do specializovaného zařízení buď z výchovných ústavů, anebo z dětského domova. Byly u nich tedy jisté problémy, které si zasluhovaly i jiný způsob zásahu než jenom pokárání rodičů.

Celkově jsem navštívila dvě ústavní zařízení, která se specializovala na pomoc nezletilým matkám. Prvním zařízením bylo Dětské centrum Veská u Pardubic a druhým výchovný ústav v Černovicích. Nezletilé matky potvrdily, že jim zařízení zprostředkovávalo především předporodní a poporodní přípravu na mateřství. Během ní dostávaly nezletilé dívky rady v péči o dítě a byly vedeny k samostatnosti, která je nutná v případě opuštění ústavního zařízení. Dále byly matky kontrolovány a hlídány během toho, kdy se o své děti staraly. Vedle teoretických rad a asistence při výchově, poskytují specializovaná zařízení i materiální zabezpečení, kdy matkám zprostředkovávají prostor k bydlení, stravu a pomůcky potřebné v péči o dítě. Nechybí ani rady v oblasti sociálně-právní ochrany dětí.

Co se týče hodnocení přijímané péče, tak se matky neshodly. Každá zaujímala k pomoci ze strany zařízení jiný postoj. Jedna byla za pomoc vděčná a tvrdila, že dostala vše, co potřebovala. Druhá z matek sice vděk projevovala, nicméně by byla raději doma. A matka poslední pomoc nedoceňovala.

9.6 Závěrečná diskuze

V rámci praktické části této diplomové práce bylo možné setkat se celkem se šesti životními příběhy, jejichž hlavním pojátkem je početí a porod dítěte v nezletilé věku matky. V rámci výzkumu jsem měla možnost mluvit se třemi matkami z ústavního zařízení (v té době byly všechny nezletilé) a se třemi matkami z rodinného prostředí (bohužel již pár let dospělými). Všechny dotazované matky pocházejí z rozdílného prostředí, pro které byla typická v některých případech jak plně funkční rodina, tak vedle toho také dokonalá absence rodinného zázemí.

Jelikož bylo mým hlavním cílem zjistit, jakým způsobem ovlivnilo narození dítěte život nezletilé matky v kontextu existencialismu, orientovala jsem se na několik stěžejních oblastí, které jsem považovala za nejpodstatnější – role školačky, vzdělání a zaměstnání; role matky a vztah k dítěti; vztahy nezletilé matky s rodinou, vrstevníky a otcem dítěte; sexuální aktivita; vidina budoucnosti, hodnota štěstí a domova; a v neposlední řadě rodinná a ústavní pomoc.

U všech nezletilých matek bylo zřejmé, že se vždy z nějakého důvodu necítily v roli pouhé školačky spokojené. Mnohdy byly na vině špatné vztahy se spolužáky, které mohly být zakořeněny jak v etnické odlišnosti, tak v prostředí, ze kterého dívky pocházely. Samotné vzdělání bylo pro matky více méně důležité, nicméně pro ně představovalo spíše jakýsi předstupeň, jež vedl k zaměstnání. Právě zaměstnání bylo pro nezletilé matky důležité, neboť cítily zodpovědnost za své dítě, kdy by mu chtěly nabídnout v budoucnosti vše, co bude potřebovat. Roli matky si nezletilé dívky užívaly mnohdy více než pozici bezstarostné školačky. Ačkoliv je nutné připomenout, že samotný příjem těhotenství a následné vyrovnání se s ním nebylo pro většinu matek jednoduché, ba naopak představovalo veliký vnitřní boj a hledání odvahy pro přiznání jiného stavu svému okolí. Dívky jako matky zaznamenaly mnohé změny, které představovalo nejenom množství nových povinností, nýbrž i mnohdy zásadní změny dosavadních vztahů, které se většinou nesly v negativním duchu – zejména tedy vztahy s otcem dítěte nezletilé matky. U otců dítěte nezletilých dívek bylo téměř charakteristické, že se zalekli odpovědnosti, načež od mnohdy ještě těhotné dívky odešli. Pokud se nezalekli otcové sami, zastrašili je jejich rodiče, což mělo stejný následek – nezletilé matky a své nenarozené děti opustili. Ačkoliv partnerská situace mnohým dívkám nepřála, všechny dívky (vyjímaje jedné z dětského domova, jež svoji rodinu téměř zavrhla) měly štěstí na vztahy v rodině. Rodina nezletilým matkám pomáhala jak po psychické, tak po materiální stránce, a to i u dívek, které byly v důsledku událostí nuceny vychovávat své dítě v ústavním prostředí. Pro matky bylo typické, že byly svým rodičům za jejich nápomoc vděčné. Naopak za pomoc, kterou nezletilým dívkám zprostředkovalo ústavní zařízení, v němž byly umístěny, nezletilé matky vděčnost spíše neprojevovaly. Přímou jí neopovrhovaly, ale bylo patrné, že by své dítě raději vychovávaly doma – doma u rodičů, od kterých očekávaly vysokou angažovanost v oblasti péče o dítě. Navzdory tomu všemu bylo u nezletilých matek cítit odhodlání postavit se dané životní události, a přetvořit ji ve výzvu, která je po jejím pokoření v životě dostane dál. U nezletilých matek tak byla viditelná snaha se o své dítě postarat a zajistit si spokojenou, společnou budoucnost, na kterou se matky těší.

Těhotenství a mateřství bylo pro tyto nezletilé matky ve výsledku pozitivní zkušeností, jež je posílila, a to i přes náročné začátky, které se nesly výhradně v negativním duchu a které vyžadovaly pomoc od mnohých dalších osob – od přátel, až po rodinu vlastní i tu cizí.

Zajímavým zjištěním pro mě bylo jakési *Facebookové rodičovství*, jehož výskyt by možná mohl být podnětem pro další práce tohoto typu. Což je velmi zajímavý fenomén, který dost možná bude v dnešní společnosti plně digitálních technologií a kolabujících interpersonálních vztahů velmi rychle nabírat na obrátkách. Novodobý rodič si jednoduše

„lajkne“ dítě, o které se mnohdy v reálném životě nemusí ani zajímat, natož se o něj starat. Naprosto neuvěřitelná věc, která popírá zásady odpovědného rodičovství, ale člověku i ten jeden náznak – to jedno srdíčko pod fotkou, stejně udělá radost – jako této mladé mamince. Když nelze získat srdce člověka v normálním světě, částečně je ono prázdné místo možné vynahradit alespoň tím virtuálním srdíčkem na sociálních sítích.

Na závěr závěrečné diskuze bych ráda dodala, že na základě výše uvedených dat, je patrné, že ačkoliv narození dítěte značně ovlivnilo život nezletilé matky v mnoha oblastech, ne vždy v pozitivním smyslu, je postoj nezletilých matek k mateřství pozitivní, a nezletilé matky své potomky vnímají jako radost a smysl svého života. Je však otázkou, zda je vše výše zmíněné zcela pravdivé a nesehrála svoji roli společnost a její požadavky na způsob chování matek (viz. kapitola č.6), které by se odrážely v jednotlivých výpovědích...

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem stručně shrnula poznatky o existenciálně orientovaném myšlení, na jehož základech jsem postavila celou práci zaměřenou na problematiku životní situace nezletilé matky. Velikou pozornost jsem věnovala zejména období adolescence, kdy jsem zprvu vymezila vývojové úkoly, na které pomalu navazovala tematika spojená s hledáním smysluplnosti života adolescenta a zdroje smysluplnosti života. Jelikož jsou pro tematiku existencialismu důležité taktéž hodnoty a morálka, tak i jim zde byla věnována část prostoru. Od existenciální tematiky jsem v teoretické části pomalu přešla k rizikovému chování v adolescenci, které se věnovalo především časné sexuální aktivitě dospívajících, která v důsledku může končit u mateřství, posléze tedy u rodičovství nezletilých. Následuje kapitola věnovaná matce a otci v roli nezletilého rodiče. V závěru teoretické části je ve stručnosti nastíněna právní úprava problematiky nezletilých matek, kde jsou zmíněny vybrané zákony, zařízení poskytující pomoc nezletilým matkám, systém finanční pomoci a v neposlední řadě taktéž postup při řešení situace nezletilých matek.

V rámci tvorby praktické části této diplomové práce jsem měla možnost spolupracovat se dvěma ústavními zařízeními, ze kterých jsem získala tři respondentky – nezletilé matky vychovávající své dítě v ústavním zařízení; a dále se třemi nezletilými matkami, jež své dítě vychovávají v prostředí rodiny. Na základě polostrukturovaných rozhovorů, jež jsem nahrávala, přepisovala, okódovala a následně rozřadila do vybraných kategorií, jsem odpověděla na mnou zvolené výzkumné otázky.

Stanoveným výzkumným problémem pro mě bylo vyzkoumat, jakým způsobem ovlivnilo narození dítěte život nezletilé matky. Na tento výzkumný problém se nabalovaly výzkumné otázky, které se orientovaly na vnímání nové životní role – role matky, souvislosti mezi svobodou a odpovědností, přístup nezletilé matky k dítěti, rozdíly ve vnímání určitých hodnot, zvolených na základě existenciálně orientovaného myšlení; dále také na budoucnost nezletilé matky a v neposlední řadě na rodinnou a ústavní pomoc, se kterou se nezletilé matky měly možnost setkat.

ZDROJE

Použitá literatura

1. BARŠA, P. *Panství člověka a touha ženy: Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-06-7.
2. BLECHA, IVAN A. KOLEKTIV. *Filosofický slovník*, Nakladatelství Olomouc, Olomouc, 2002., s. 358 ISBN 80-7182-064-4.
3. DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
4. DVOŘÁKOVÁ, J. *Morální usuzování: Vliv hodnot, osobnosti a morální identity*. 1.vyd. Brno: nakl. Tribun, 2008. ISBN 978-80-210-4751-8.
5. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-x.
6. CHRENKOVÁ, Monika. *Gravidita a mateřství nezletilých dívek v České republice*. Ostrava, 2010. Disertační práce. OSTRAVSKÁ UNIVERZITA V OSTRAVĚ. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jan Keller, CSc.
7. FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-87-7.
8. GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1993. ISBN 80-85605-28-7.
9. KOHLBERG, L. *Essays on Moral Development Vo. 1, The Philosophy of Moral Development: Moral Stages and The Idea of Justice*, str. 17.
10. KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2006. ISBN 80-247-1370-5.
11. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-X.
12. MACEK, Petr. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-X.
13. MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178747-7.
14. Macků, F., Macků, J. *Průvodce těhotenstvím a mateřstvím*. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-589-0.

15. MAREK, Jiří. *Laureáti Nobelovy ceny za literaturu*. Olomouc: Alda, 1998. ISBN 80-85600-50-1.
16. MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.
17. MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychologické eseje: (z konce kariéry)*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0892-8.
18. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9.
19. MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.
20. MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois (ed.). *Encyklopedie sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
21. MATOUŠKOVÁ, Lenka. *Otcové a dcery: Vztahy*. *Psychologie DNES*. Praha: Portál, 2017, **23**(4), 16-17. ISSN 1212-9607.
22. MELCHIOR, Anna. *Mateřství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. Familia. ISBN 978-80-7195-267-1.
23. MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3.
24. NAVRÁTIL, P., NAVRÁTILOVÁ, J. *Postmodernita jako prostor pro existenciálně citlivou sociální práci in Sociální práce: Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci*. České Budějovice: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2008. ISSN 1213-6204.
25. NIDA-RÜMELIN, Julian. *Slovník současných filosofů*. Vyd. 1. Praha: Garamond, 2001. ISBN 80-86379-29-9.
26. NOVÁK, Tomáš. *Vztah matky a dcery*. Praha: Grada, 2008. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2076-0.
27. NOVÁK, Tomáš a Blanka DVOŘÁČKOVÁ. *Vztah otce a dcery*. Praha: Grada, 2009. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2078-4.
28. NOVÁK, Tomáš. *O otcovské roli: [význam otce v rodině]*. Praha: Grada, 2013. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-4498-8.
29. NOVOZÁMSKÁ, Jana. *Existoval existencialismus?: výzva ke ztroskotání Jean-Paula Sartra*. 1. Praha: Filosofia, 1998. ISBN 80-7007-108-7.

30. JUDr. Novotný PETR, Ph.D, Mgr. Ivičivová JITKA, JUDr. Syručková IVANA a JUDr. Vondráčková PAVLÍNA. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo*. První. Praha, 2014. ISBN 978-80-247-5167-2.
31. ORVIN, George H. *Dospívání: Kniha pro rodiče*. 1. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-0124-3.
32. PETR, Jaroslav. *Mateřství mění ženský mozek*. Psychologie DNES: časopis o lidech a vztazích mezi nimi. Praha: Portál, s.r.o., 2011, **2011**(12). ISSN 1212-9607.
33. PETRUSEK, Miroslav. Existencialismus a sociologie: Velké míjení a pozdní setkávání. Lidé města/ Ubal people [online]. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013, **13**(3) [cit. 2016-10-19]. ISSN 1212-8112.
34. SEKERA, Ondřej. *Rodina v nečase*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7368-877-6.
35. SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0249-1
36. SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.
37. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
38. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
39. ŠMÍDOVÁ, Michaela a Martin VÁVRA, ed. *Hodnotová a sociální reprodukce v rodině: první výsledky z výzkumu dvou generací*. Praha: CESES FSV UK, 2010. Studie CESES, 1/2010. ISBN 978-80-904138-2-5.
40. VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013. ISBN 978-80-7464-125-1.
41. WEISS, Petr. *Sexuologie*. 1. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2492-8

Sekundární literatura

42. FRANKL, Viktor Emil. *Vůle ke smyslu: vybrané přednášky o logoterapii*; s příspěvkem Elisabeth S.Lukasové. Brno: Cesta, 1994. ISBN 80-85319-29-2.
43. FRANKL, Viktor Emil. *Utrpení z nesmyslnosti života: psychoterapie pro dnešní dobu*. Vydání první. Přeložil Petr BABKA. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1038-2.

Internetové zdroje

44. SIROTOVÁ, Mariana a Martin DROSCAK. *Value orientation preference of children, adolescents and young adults via quantitative optics*. The online Journal of New Horizons in Education [online]. University of Ss. Cyril and Methods In Trnava, 2015, **5**(3), 139-144 [cit.2016-12-26]. Dostupné z: <https://www.tojned.net/journals/tojned/articles/v05i03/v05i03-19.pdf>
45. BODES, Julia. *Effects of Teenage Pregnancy*. In: Live Strong: Live Strong Foundation [online]. 2015 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://www.livestrong.com/article/97113-preventing-teenage-pregnancy/>
46. KOHOUTEK, Rudolf. *Psychologie vývoje a výchovy v pubertě*. In: Psychologie v teorii a praxi [online]. 2014 [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1404/psychologie-vyvoje-a-vychovy-v-puberte>
47. POUROVÁ, Jitka. *Chybějící otec, chybní syn.*: Tisková zpráva. In: *Portál* [online]. Praha: Portál, 2012 [cit. 2017-05-05]. Dostupné z: <http://www.portal.cz/assets/pro-media/tiskova-zprava--7-6-2012---chybejici-otec--chybnici-syn.pdf>
48. ŠTEFFLOVÁ, Jaroslava. *SEXUÁLNÍ VÝCHOVA ANO, NEBO NE? Učitelské noviny* [online]. Praha: GNOSIS, spol., 2012, **115**(8) [cit. 2017-04-08]. ISSN 0139-5718. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=6467>
49. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Tab. Živě narozené děti podle věku matky při porodu v letech 1950-2015*. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2017-03-29]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2015>
50. *Vybrané filosofické směry I.: Existencialismus*. In: Masarykova Univerzita: Informační systém Masarykovy Univerzity [online]. Brno, 1999 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/1423/jaro2006/HEN434/existencialismus.pdf>.
51. *Výchovný ústav pro nezletilé dívky a nezletilé matky s dětmi: VÚ SVP SŠ a ŠJ Černovice* [online]. [cit. 2017-06-04]. Dostupné z: <http://www.vucernovice.cz/vychovny-ustav/volnocasove-aktivity-a-mimoskolnicinnost/>

Legislativa

- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních

- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění
- Zákon č. 356/2009 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách
- Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník (nový)

PŘÍLOHY

Příloha A: Schéma polostrukturovaného rozhovoru

Základní výzkumná otázka:

- **(ZVO) Jakým způsobem ovlivnilo narození dítěte život nezletilé matky?**

Specifické výzkumné otázky:

- **(SVO1) Jakým způsobem vnímá nezletilá matka svoji novou životní roli?**

(TO 1) Jaké pro tebe je být maminkou? (štěstí, neštěstí, vyčerpání, odhodlání, zodpovědnost, ...)

(TO 2) Jaké to bylo, když jsi byla pouhá školačka?

(TO 3) Kdy ti bylo lépe a proč? (dítě školou povinné, maminka)

(TO 4) Jaké jsou tvé současné povinnosti? Přibyly nebo naopak ubyly nějaké vzhledem k tomu, co jsi musela dělat, když jsi ještě neměla miminko? (péče o dítě, domácnost, ...)

Vadí ti ony povinnosti?

(TO 5) Vnímáš ve svém životě nějaké výrazné změny, které přišly s narozením miminka?

Jaké byly/ jsou tvé kontakty se spolužáky, přáteli?

Jaký byl/je tvůj volný čas?

(TO 6) Jaký je tvůj vztah s otcem dítěte?

Popiš mi na něm vše, co tě napadne – věk, chování k tobě, děťátku, ...

Jak dlouho jste spolu? Jak často se vídáte?

Jak je to s ním a tvými rodiči – vycházejí spolu?

- **(SVO2) Jaké vidí nezletilá matka souvislosti mezi svobodou jednání a odpovědností za důsledky z ní vzešlé?**

(TO 7) Představovala jsi si, že budeš mít miminko tak brzy?

(TO 8) Chtěla jsi miminko?

(TO 9) Co jsi věděla o antikoncepci?

Kdo tě informoval / Kde jsi dostala informace?

(TO 10) Používala jsi nějakou z antikoncepčních metod – dělala jsi něco proto, abys neotěhotněla?

Proč ano? / Proč ne?

(TO 11) Co tě vedlo k tomu milovat se s přítelem?

Jak dlouho už jsi sexuálně aktivní?

Jak je pro tebe sex ve vztahu důležitý?

(TO 12) Jaké to bylo, když jsi zjistila, že čekáš miminko?

Jaké jsi měla pocity? Co ti proběhlo hlavou?

Cítila jsi odpovědnost za to, že jsi otěhotněla?

Jak jsi se s tím vším vyrovnala?

- **(SVO3) Jakým způsobem přistupuje nezletilá matka ke svému dítěti?**

(TO 13) Popiš mi, co jsi cítila, když jsi poprvé uviděla své miminko?

Co k němu cítíš nyní?

Kojíš své miminko?

(TO 14) Jak je to s otcem dítěte?

Víš, co k tobě a k miminku cítí? Co?

Jak se chová k tobě a jak k miminku?

(TO 15) Co spolu s děťátkem podnikáte?

Popiš mi, jaké aktivity máš se svým dítětem nejraději?

Nebo naopak co se ti nelíbí s ním dělat?

Co převažuje?

(TO 16) Jak moc je pro tebe děťátko důležité?

Co pro tebe znamená?

(TO 17) Dalo by se říci, že ti děťátko přineslo radost do života a je jeho smyslem?

(TO 18) Nebo spíše vnímáš svoje miminko jako omezení, brzdu, která ti brání v užívání si bezstarostného života?

Chybí ti takový bezstarostný život? Pokud ano – proč ti chybí? Pokud ne – co je tím důvodem?

- **(SVO4) Jsou nezletilou matkou spatřovány rozdíly v životních postojích a hodnotách, které vyznává nyní, a v hodnotách, jež vyznávala jako obyčejná náctiletá dívka?**

- Vše PŘED / PO NAROZENÍ MIMINKA

- (Hodnoty tvůrčí: - snaha něco umět, něco dělat a tvořit)

(TO 19) **Vzdělání:** Jak jsi na tom se školou?

Baví tě? Štve tě? Proč?

Bylo pro tebe vzdělání důležité?

Máš nějaké obavy, že by se mohlo stát něco, co by to ovlivnilo? Co?

Chodíš do v současnosti do školy? Popiš mi, jak tvá docházka vypadá...

Myslíš si, že je důležité mít dobré vzdělání – proč?

(TO 20) **Práce – zaměstnání:** Jak vnímáš ve svém životě zaměstnání?

Co pro tebe znamená mít práci? Je to důležité či nikoliv?

Čím jsi se chtěla vždy stát jako velická?

Půjdeš si za tím i nyní? Proč ano a proč ne?

Máš nějaké obavy, že by se mohlo stát něco, co by to ovlivnilo? Co?

(TO 21) **Záliby – koníčky:** Co tě vždycky bavilo? Jaké jsi měla koníčky?

Změnilo se to nějakým způsobem?

Co děláš ráda nyní? Jaké jsou tvé koníčky v současnosti?

(TO 22) **Sny:** ve smyslu tvorby – dokázání něčeho specifického

Měla jsi nějaký životní sen? Chtěla jsi dokázat něco jedinečného?

Povedlo se ti to?

Změnilo se to? Toužíš teď po něčem jiném?

- (Hodnoty zážitkové: - vnímání světa, přírody, umění; umění něco prožít, milovat)

(TO 23) **Štěstí:** Dokážeš říct, co pro tebe představovalo štěstí?

Co jsi pro to, abys byla šťastná dělala? Co jsi musela mít, aby ses tak cítila?

Můžeš o sobě říct, že jsi šťastná nyní? Proč?

(TO 24) **Vztahy:**

Jaké jsi měla vztahy s přáteli?

Jaké jsi měla vztahy s rodinou?

Jaký jsi měla vztah s partnerem?

Co jste spolu podnikali? - vrstevníci, partner, rodina

Jak je to nyní? - vrstevníci, partner, rodina /

Změnilo se něco? Přišla jsi o někoho? Přibyl ti někdo?

Jak jsou pro tebe důležité? Kdo zabírá ve tvém srdci největší místo?

(TO 25) **Sebepojetí:** Jaké byly reakce lidí z okolí na tvé těhotenství?

Jaké jsi z toho měla pocity?

Trápilo tě něco? Co? Jak moc? / Nebo ti bylo vše jedno?

Myslíš si, že to, co ti říkají druzí – s ohledem na tvé těhotenství/ mateřství – tě nějakým způsobem ovlivňuje? Popiš mi v čem.

- (Hodnoty postojové: - rodina, manželství, svoboda a odpovědnost, hledání vlastní identity, smysl života)

(TO 26) **Rodina a manželství:** Řekni mi, jak důležitá je pro tebe rodina a manželství?

Kdy je podle tebe ideální vstoupit do manželství?

Kdy je ideální založit rodinu?

Kolik bys chtěla mít dětí?

(TO 27) Popiš mi, jak to probíhalo u vás v rodině.

V kolika letech tě maminka měla?

Co maminka, tatínek, sourozenci, rodinná atmosféra, vztahy mezi členy rodiny, společné aktivity?

(TO 28) Kde se cítíš jako doma?

Kde by si „doma“ být chtěla?

Jak a proč je pro tebe důležité mít domov, který poskytne tobě a tvému dítěti pocit jistoty, bezpečí a pohodlí? (finance, prostory, vztahy, ...)

- **(SVO5) Jak vidí nezletilá matka svoji budoucnost?**

(TO 29) Jak to máš se školou a docházením do ní? Změnilo se něco nebo vše zůstalo takové, jaké to bylo?

Jak bude probíhat tvé další vzdělávání?

Dokončila jsi/ dokončíš ZŠ/ SŠ?

Budeš se chtít dále vzdělávat (třeba i na VŠ)? Kdy to bude?

(TO 30) Kde by si chtěla pracovat?

Myslíš si, že na to budeš mít možnosti, schopnosti, dovednosti?

TO 19

(TO 31) Jaké jsou tvé představy o vaší společné budoucnosti?

Jak se budeš starat o své děťátko?

Kde bys ho chtěla vychovávat? Proč?

Chtěla bys, aby ti s jeho výchovou a péčí o něj někdo pomáhal? – Kdo a jak?

Co tatínek děťátka? Zapojí se nějakým způsobem do výchovy?

Chcete být spolu?

- ***(SVO 6) Jakým způsobem se podílí/ podílela rodina nezletilé matky na podpoře v těhotenství a mateřství?***

(TO 32) Pomáhá ti nějaký způsobem rodina?

Jakým způsobem ti rodiče pomáhali, když jsi byla těhotná?

Popiš mi, jak ti pomáhají nyní, když už je děťátko na světě?

(TO 33) Jak moc jsi spokojená s rodinnou pomocí?

Je něco, co ti schází? - Něco, co bys od nich ještě potřebovala?

- ***(SVO 7) Jak hodnotí nezletilé matky péči jim poskytnutou ve specializovaném zařízení?***

(TO 34) Z jakého důvodu jsi zde v zařízení?

Jak dlouho zde jsi? (i doba před porodem)

Jak dlouho zde ještě máš být?

(TO 35) V čem spočívala pomoc, kterou ti zařízení zprostředkovalo?

Popiš mi, co pro tebe zařízení během těhotenství dělalo?

Popiš mi, jakým způsobem ti zařízení pomáhá nyní, během rodičovství?

(TO 36) Jak moc jsi spokojená s pomocí, kterou zde dostáváš?

Je něco, co ti schází? - Něco, co bys ještě potřebovala?

(TO 37) Jaký zde máte denní harmonogram?

POZNÁMKY

Předchůdci existencialismu

Existencialismus jako legitimizovaný filosofický směr má mnoho domnělých předchůdců, kteří jsou jak z řad filosofů, tak z řad umělců a literátů, neboť si již oni (o mnoho let dříve, než byl existencialismus oficiálně založen) pokládali otázky, jež jsou podstatou existenciálního myšlení. Na mysli tím jest otázka smrti a nesmrtelnosti, strachu ze smrti, úzkosti z bytí a nebytí. Dále se jedná o otázky mezních situací, v nichž si jako lidé plně uvědomujeme svou existenci, otázku viny a odpovědnosti, trestu a práva trestat, svobody a odpovědnosti za své volby a rozhodnutí a smyslu utrpení.¹³¹

Jako dva hlavní, a zřejmě nejvýznamnější předchůdci existencialismu, jsou uváděni zejména **Fiodor Michajlovič Dostojevskij** a **Søren Aabye Kierkegaard**.

F. M. Dostojevskij byl ruským spisovatelem narozeným roku 1821 v Moskvě. Jeho díla jsou plná krutosti, kdy dokumentují absurdnost lidského bytí a popírání vnější předurčenosti člověka. Jsou dokonalým náčrtem existenciálního myšlení a zlomových situací, se kterými existencialisté pracují. Hodnota člověka, dle Dostojevského, není určena jeho povoláním, sociální užitečností nebo schopností být úspěšným podnikatelem, ale pouze a jenom vztahem k druhým lidem, ke společenství, k sobě a Bohu.¹³²

Druhý výše zmiňovaný **S. Kierkegaard** byl dánským teologem, spisovatelem a filosofem narozeným v Kodani roku 1813. Vedle Dostojevskijho je Kierkegaard, dalo by se říci, stvořitelem analytických definic všech základních pojmů, se kterými existencialisté manipulují. Jeho tvorba spočívá zejména ve snaze vysvětlit a analyzovat někým již vyřčené příběhy a situace, na rozdíl tedy od Dostojevskijho, který příběhy vytvářel. Ve své filosofii zdůrazňoval významnost jednotlivce ve vztahu k jeho rozhodování a odpovědnosti za ona vykonaná rozhodnutí. Smysl lidské existence je, dle něj, odmítnutí života v davu a v lidském společenství.¹³³

---

¹³¹ Miroslav Petrusek. *Existencialismus a sociologie: Velké mýjení a pozdní setkávání*. Lidé města/ Urban people [online]. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013, 13(3).

¹³² *Vybrané filosofické směry I.: Existencialismus*. In: Masarykova Univerzita: Informační systém Masarykovy Univerzity [online]. Brno, 1999. Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/1423/jaro2006/HEN434/existencialismus.pdf>.

¹³³ *Vybrané filosofické směry I.: Existencialismus*. In: Masarykova Univerzita: Informační systém Masarykovy Univerzity [online]. Brno, 1999 Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/1423/jaro2006/HEN434/existencialismus.pdf>.

Představitelé existencialismu

Do existencialismu je možno řadit nepřeborné množství spisovatelů, filosofů a dramatiků, neboť jak bylo zmíněno výše, existencialismus obsahově vychází z velkého počtu evropských směrů, které v průběhu věku výrazným způsobem ovlivňovaly evropské myšlení. Stejně jako v předchozí podkapitole, pro upřesnění představy o tom, jak existencialistická tvorba vypadala a čím se její představitelé zabývali, jsem se rozhodla stručně charakterizovat tvorbu dvou z nejvýznamnějších představitelů **J. P. Sartra** a **A. Camuse**. Obsahem této kapitoly je tak zejména stručný popis jejich života a díla, kdy jsem se snažila vyzdvihnout především to, co je obsahově spjata s problematikou existencialismu.

Jean Paul Sartre byl francouzským filosofem, publicistou, dramatikem a spisovatelem, jenž se narodil v Paříži roku 1905. V roce 1945 založil se skupinou kolegů vlastní časopis – *Les Temps modernes*, který se pod jeho vedením stal vrcholem existencialismu.¹³⁴ Jeho tvorba byla metodicky položena na fenomenologii.^{ix}¹³⁵ Jeho prvním románem je *Nevolnost (La nausée)*, která vyšla v roce 1938 a stala se bestsellerem, který vynesl Sartra na první příčky žebříčků dobových spisovatelů. Celý román je plný tématu absurdity, jež je spjata s životem, který sám prožíval. Dílo je vyjádřením vlastní Sartrovy metafyzické zkušenosti hnusu a závratě z vlastního nitra.¹³⁶ Sartrova nedokončená tetralogie *Cesty ke svobodě (Les Chemins de la liberté)*, konkrétně díly s názvy - *Věk rozumu, Odklad a Smrt v duši* postupně vycházely v průběhu let 1945 – 1949; představuje jeho nejrozsáhlejší dílo, které nastiňuje existencialistické otázky svobody lidského chování.¹³⁷ V podstatě celé jeho dílo je prostoupeno výkladem existencialistické filosofie - *Bytí a nicota* (1943), *Existencialismus je humanismus* (1946), *Imaginace* (1936), *Nástin teorie emocionality* (1939), *Imaginárno, Fenomenální psychologie představitivosti* (1940), *Co je literatura* (1947), *Marxismus a existencialismus* (1960), *Nevolnost* (1938), *Zed'* (1939), *Cesty svobody, Slova* (1964), *Mouchy* (1943), *S vyloučením veřejnosti* (1944), *Ďábel a Pánbůh* (1951) a mnohá menší díla.¹³⁸

Albert Camus, jakožto francouzský spisovatel, dramatik a nositel Nobelovy ceny, se narodil roku 1913 v Alžírsku. Camus se ve svých knihách zaměřuje na problematiku vzpoury. V dílech, která byla ovlivněna existencialistickým smýšlením se mnohdy vyskytuje strach ze

---

¹³⁴ NIDA-RÜMELIN, Julian. *Slovník současných filosofů*. Vyd. 1. Praha: Garamond, 2001, s. 428-429.

¹³⁵ BLECHA, IVAN A. KOLEKTIV. *Filosofický slovník*, Nakladatelství Olomouc, Olomouc, 2002., s. 364.

¹³⁶ NOVOZÁMSKÁ, Jana. *Existoval existencialismus?: výzva a ztroskotání Jean-Paula Sartra*. Filosofie, 1998, s. 54.

¹³⁷ NOVOZÁMSKÁ, Jana. *Existoval existencialismus?: výzva a ztroskotání Jean-Paula Sartra*. Filosofie, 1998, s. 55.

¹³⁸ NIDA-RÜMELIN, Julian. *Slovník současných filosofů*. Vyd. 1. Praha: Garamond, 2001, s. 432-433.

samoty a absurdnosti bytí. Velmi často se věnuje problematice toho, jakým způsobem se má chovat člověk, který nevěří ve svůj rozum ani v přítomnost Boha. Odpovědí je pro něj vzdor proti osudu; tedy vést život takový, jenž byl člověku určen, a pokud ho čeká smrt, tak ji hrdě přijmout.¹³⁹ Celá jeho tvorba je žánrově velmi rozmanitá, neboť se vedle publicistiky a esejí, věnoval taktéž psaní románů, povídek i dramatům. Prvním dílem, díky kterému se dostal do povědomí společnosti, byl román *Cizinec (L'Étranger)*, kde byl uplatněn existencialistický motiv absurdnosti lidského bytí, jenž si hlavní hrdina uvědomí v závěru románu před vlastní popravou, kdy dojde ke zjištění, že je cizincem nejen v lidském kolektivu, nýbrž i ve vlastním životě.¹⁴⁰ Za vhodné je možno zmínit kupříkladu ještě jeho deníky (*Zápisníky – Carnets*), které byly psány od roku 1935 až do jeho smrti. Díky nim je nám na jedné straně usnadněno pochopení a interpretace celé jeho tvorby, a na straně druhé máme možnost nahlédnout do Camusova života, a nalézt tak mnohé spojitosti a autobiografické prvky spatřované v jiných dílech z jeho tvorby.¹⁴¹ Vedle již zmiňovaných děl napsal kupříkladu beletrie – *Mor* (1947); *Rub a líc* (1935-37), *Svatba* (1936-37), *Pád* (1956), *Exil a království*, *První člověk*, *Šťastná smrt*. Jeho slavnými dramaty jsou *Běsi*, *Caligula* (1938), *Stav obležení*, *Nedorozumění* (1948), *Spravedliví* (1949) a další.¹⁴²

Vedle těchto velikánů alespoň vyjmenuji i další filosofy a křesťanské myslitele ovlivněné myšlenkami existencialismu – patří mezi ně: *M. Buber*, *N. Abbagnano*, *J. Wahl*, *M. de Unamuno*, *L. Šestov*, *N. Berdjajev*, *O. F. Bollnow*, *M. Merleau-Ponty*, *R. Guardini*, *K. Barth*, *N. Müller*, *E. Przywara*, *G. Siewerth*, *E. Brunner* a *P. Tillich*.¹⁴³

---

¹³⁹ MAREK, Jiří. *Laureáti Nobelovy ceny za literaturu*. Olomouc: Alda, 1998, s. 62.

¹⁴⁰ NIDA-RÜMELIN, Julian. *Slovník současných filosofů*. Vyd. 1. Praha: Garamond, 2001, s. 89-90.

¹⁴¹ NIDA-RÜMELIN, Julian. *Slovník současných filosofů*. Vyd. 1. Praha: Garamond, 2001, s. 90.

¹⁴² NIDA-RÜMELIN, Julian. *Slovník současných filosofů*. Vyd. 1. Praha: Garamond, 2001, s. 92.

¹⁴³ BLECHA, IVAN A. KOLEKTIV. *Filosofický slovník*, Nakladatelství Olomouc, Olomouc, 2002, s. 119.

VYSVĚTLIVKY

ⁱ Podstatou existencialismu je domněnka, že existují dva způsoby bytí:

- A. JSOUCNO – které představuje věci, díla a skutky již dovršené, hotové a neměnné. Můžeme si pod tím představit kameny, domácí nábytek, rostliny, věci, tituly, díla a planety... Důležité je, že zde jejich podstata předchází existenci – to znamená, že pokud zasadíme například sazeňku rajčete, víme, že za nějaký čas sklídíme opravdu rajče.
Jsoucný se lidé obklopují, aby nemuseli cítit absurditu a hrůzy lidské existence.
- B. EXISTENCE – ta na rozdíl od jsoucna podstatu předchází. Člověk není nic hotového. Člověk si musí volit, co bude. Nemůže nevolit, pokud chce zůstat člověkem.

ⁱⁱ **Transdenní** znamená něco nadskutečné, přesahujícího smyslové i rozumové možnosti, běžnou zkušenost. Je za hranicemi poznání (tudíž nepoznatelný).

ⁱⁱⁱ Jako takové faktory jsou uváděny například:

1. PRIVATIZACE VÍRY, která zapříčinila, že lidé, kteří byli doposud díky jednoznačné perspektivě teologických myšlenek schopni plánovat a uskutečňovat své vlastní životy s jistotou a pocitem začlenění, toho nyní nejsou schopni, neboť současné trendy nepotvrzují, ba mnohdy zesměšňují, teologický smysl existence, a jediné co je uznáváno jsou ukazatele sociální.
2. PRIVATIZACE ŽIVOTNÍHO PROJEKTU nás odkazuje na skutečnost, že tvorba životních podlehla nátlakům privatizace, fragmentizace a deregulace, což zapříčinilo, že lidé postmoderní společnosti nežijí jedním kontinuálním projektem, nýbrž celou řadou projektů.

^{iv} Vedle zájmu o vnitřní svět člověka je důraz kladen i na politické a sociální prostředí, které by mělo podporovat člověka v tom, aby vedl pro sebe naplňující život.

^v **Identita**: Pod pojmem identita se ukrývá prožívání toho, čím člověk je – kým se cítí být ať už jako individuum či jako člen lidské společnosti. Identita jedince se vyvíjí pod vlivem konkrétního kulturního a sociohistorického kontextu působícího na člověka, přičemž je její

---

základ tvořen jak vrozenými, tak získanými charakteristikami. Identita jedince jednoznačně podléhá tzv. kulturní relativitě identity, což znamená, že ji společnost a kultura výrazně ovlivňují. Identita se dále také vyvíjí identifikací se sociálními rolemi, příslušností k sociálním skupinám.

^{vi} Jednalo se o psychologické experimenty s makaky, jež měly vysvětlit *podstatu mateřské lásky*. Experiment probíhal tak, že byla mláďata makaků krátce po narození odebrána živým matkám, načež byla následně přidělena ke dvěma atrapám opičích matek. Jedna atrapa byla tvrdá – a to jak z hlediska materiálu, tak z hlediska vzhledu, kdy měla obdélníkovou hlavu bez osobního výrazu; atrapa druhá byla naopak měkká – byla vytvořena z měkkého froté materiálu, hlavu měla kulatou s výraznými rty, vlasy i obočím. Tvrdá atrapa opičí matky disponovala umělou bradavkou – tedy sacím přístrojem, který opičímu mláděti dle potřeby zprostředkovával mléko k obživě. Měkká atrapa naopak nic takového neměla. Následnými pokusnými situacemi bylo zjištěno, že opičí mláďata dávala přednost v klidových i stresových situacích výrazně matce měkké, kolem které ležla, okusovala ji a trávila u ní delší chvíle. K matce tvrdé se mláďata přibližovala pouze tehdy, potřebovala-li obživu. Bylo tak dokázáno, že si opičí mláďata vytvořila pevnější pouto k matce měkké, a to bez ohledu na zdroj obživy.

^{viii} **Preeklampsie** představuje stav, který s sebou přináší poměrně závažné nebezpečí pro matku i dítě. Jeho příznaky jsou vysoký tlak, výskyt bílkovin v moči a výrazné otoky těla včetně obličeje (např. oční víčka). Pokud není správně léčen, může dojít k selhání jater a ledvin.